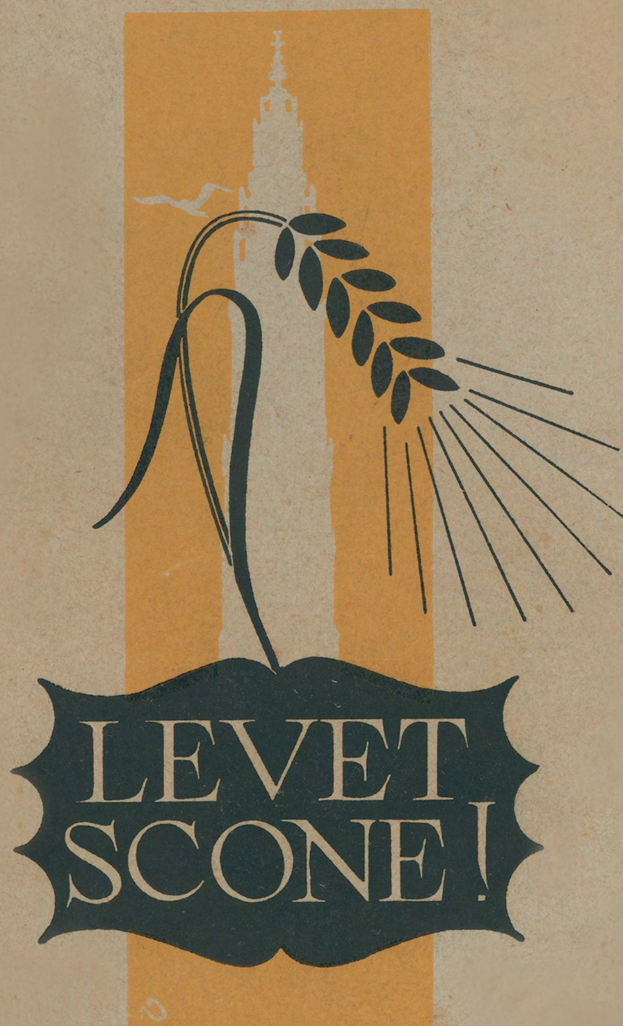

DR. PAUL DRIESKENS

LEVET SCONE!

De licentia ordinarii

Dr. PAUL DRIESKENS

LEVET SCONE!

VLAAMSCHE VOLKSAARD — VLAAMSCHE LEVENSKUNST

Schoonheid, die in de wereld zijt,
Die tusschen menschen hangt te beven,
Geef ons van uw eenvoudigheid,
Geef van uw mededeelzaamheid,
Van uw deemoedigheid,
Om *goed* te leven.
(ADAMA VAN SCHELTEMA)

DAVIDSFONDS — LEUVEN

Dit boek, bekroond met den Em. Vlieberghprijs 1940-1942, is nr 310 der Volksreeks van het DAVIDSFONDS, eerste der Jaarreeks 1943. Druk van de ETABLISSEMENTEN BREPOLS, N.V., Turnhout. Bandversiering van RENAAT DEMOEN.

Zedelijke kwoteering : IV-V. — Gedrukt op oorlogspapier.

Toelating no 364.

INHOUDSTAFEL

EERSTE DEEL

VLAAMSCHE VOLKSAARD

O machtig voorgeslacht,
wat hebt ge wondre daden gestapeld op den weg
dien ge ons zijt voorgegaan.
Hoe grootsch was uw gedacht !
Hoe langs de wereldpaden al wat ge doende waart
hoe groot was het gedaan !
(GUIDO GEZELLE)

EERSTE HOOFDSTUK

ONZE AFSTAMMING

I. ONS RACIAAL COMPLEX

ZONDER ONS IN TE LATEN MET DE DETERMINISTISCHE « bloed- en bodem-theorie », die het ras verstart tot een oerkrachtig fatum, en evenmin met de conjecturale leer der absolute superioriteit van het Noordsche ras, achten wij het toch onontbeerlijk bij een grondiger peilen naar ons Vlaamsche volkswezen, even door te dringen tot de kern onzer raciale samenstelling, omdat de specifieke geaardheid van een volk ongetwijfeld door zijn raseigenschappen beïnvloed en zelfs eenigszins bepaald wordt.

Evenals in het planten- en dierenrijk, heeft ieder menschenras zijn somatische, d. i. lichamelijke kenmerken[1], die volgens de wetten der erfelijkheid worden overgedragen, doch onder invloed van klimatorische, biologische en hygiënische factoren, van kruising en bloedvermenging, kunnen evolueeren, veredeld worden of ontaarden. Van veel grooter belang zijn de psychische, d. i. geestelijke kenmerken van een ras, omdat zij vaak meer typisch dan de somatische blijken te zijn en alleszins meer bijdragen tot de karakteristiek van wat wij den volksaard noemen. De psychische eigenschappen houden verband met het overgeërfde

bloed, voorzeker, doch tevens met wat sommige ethnologen de « Umwelt » heeten, d. w. z. het historisch milieu waarin een volk zich in den loop der tijden heeft bewogen. De volksziel, lijk alle wezens, is onderworpen aan de levenswet van dynamisme, van evolutie : de substantieele kern blijft dezelfde, maar onder inwerking van externe factoren ontstaat accidenteele wezensverandering. Het is uit de wisselwerking tusschen de raciale bestanddeelen eenerzijds en anderzijds het klimaat der politieke, cultureele, sociale, economische lotgevallen van een volk, dat de volksaard zijn specifieke gedaante krijgt.
Evenmin als haast alle volkeren van Europa, is het Vlaamsche volk nog volkomen gaaf en raszuiver. Uit eeuwenoude bloedvermenging, door voortdurende kruising is, te onzent zooals elders, naast het zuivere vooral het zoogeheeten « gemengde type » ontstaan. Geenszins bewezen is, dat rasvermenging fataal tot ontaarding zou leiden : sommige ethnologen[2] beweren integendeel, dat kruising van aanverwante rassen de geestelijke begaafdheid der nakomelingen gunstig beïnvloedt en dat verscheidenheid van erffactoren de veelzijdigheid van een volk kan bevorderen. Zulke veelzijdigheid echter, uit verscheidenheid gesproten, verwekt vaak contrasten in eigen wezen, aangezien rassen nooit volkomen versmelten tot een homogeen geheel. Wellicht zijn sommige opvallende tegenstrijdigheden in de Vlaamsche volkspsyche, gedeeltelijk althans, te wijten aan het heterogene in ons raciaal complex[3].
Uit het anthropologisch onderzoek door Belgische en buitenlandsche bevoegdheden geleid, blijkt[4] dat de Vlamingen raciaal overwegend Noordsch zijn, met aanzienlijken Alpinen en lichten Mediterranen inslag,

terwijl de Walen overwegend Alpine zijn, met Mediterranen en ook eenigszins Noordschen inslag. Van raciale eenheid in België zou bijgevolg geen spraak kunnen zijn ; van stricte raszuiverheid in Vlaanderen of Wallonië evenmin. Doch het Noordsch bestanddeel bij de Vlamingen en het Alpine bij de Walen zouden belangrijk genoeg zijn om het onloochenbaar verschil in volksgeaardheid tusschen Noord en Zuid te verklaren[5]. Met dien verstande echter, dat er o. i. geen blinde kracht aan het bloed zou worden toegedicht, maar dat er dient rekening gehouden met het vrije streven der menschelijke ziel. Het volkskarakter haalt toch — zooals hierboven reeds gezegd werd — zijn volle typische physionomie uit de psychische reactie der raciale elementen op de wisselende invloeden van buiten.
De raciale samenstelling van de Vlaamsche bevolking heeft voornamelijk haar beslag gekregen tijdens de periode der groote volksverhuizingen, die van de achtste eeuw vóór tot de vijfde na Chr. hebben plaats gehad. Vooreerst hebben Kelten — die tot het Noordsche ras behooren, — onze streken veroverd en zich vermengd met de voorhistorische rassen die er nog aanwezig waren[6]. Daarna hebben zich in de tweede eeuw v. Chr. de Belgae — overrijnsche Kelto-Germanen met Keltische cultuur — in ons land gevestigd en met de bevolking versmolten. Nadat Julius Caesar de dappere Belgae, omstreeks het jaar 50 v. Chr., had onderworpen, werden onze gewesten door de Romeinen gekoloniseerd. Met uitzondering van de grondig geromaniseerde civitas Tungrorum, zouden onze gouwen slechts oppervlakkig den Romeinschen invloed in zake taal en cultuur, bloedvermenging en volksaard hebben ondergaan. Het Vlaamsche bosch- en veenland had weinig belang en

nog geringer aantrekkingskracht voor den practischen en geraffineerden veroveraar. Het telde, buiten het Attuatica Tungrorum, geen steden als gewichtige bestuurs- en cultuurcentra en de bestaande militaire bezetting was er zoo bescheiden, dat ze niet eens bij machte bleek te zijn de voortdurende Germaansche insijpelingen van Overrijn te beletten. In feite was het noordelijk deel der Romeinsche Provincia Belgica reeds einde der vierde eeuw na Chr. Frankisch van bloed, dank zij dit ongestoord en vreedzaam binnendringen, zonder en soms ook wel met de toestemming van Rome[7]. Wanneer nu, bij den aanvang der vijfde eeuw, de heele Germaansche wereld tegen het Romeinsche imperium losbreekt, zijn het andermaal Frankische stammen vooral, en meer bepaald de Nederfrankische Saliërs en Ripuariërs, die onze streken — doch ditmaal met het geweld van een vloedgolf, — overrompelen en er zich vermengen met de alhier gevestigde, eenigszins geromaniseerde bevolking[8].

Algemeen wordt aanvaard, dat de nederzettingen der Franken in den loop der vijfde en de daaropvolgende eeuwen, aan ons Vlaamsche land definitief zijn Germaansch karakter hebben geschonken.

Hoever de effectieve Frankische kolonisatie en de daarmee gepaard gaande germaniseering zich geografisch naar het Zuiden heeft uitgebreid, blijft een open vraag. Tot voor kort werd algemeen geopineerd, dat zij onze huidige Dietsch-Romaansche taalgrens, die nagenoeg samenvalt met de historische uiterste en sterke verdedigingslinie der Romeinen tegen de Barbaren, niet zou hebben overschreden. Uit de jongste vorschingen echter van Dr. Petri[9] zou zijn gebleken — op grond van toponymisch materiaal en van Frankische bodemvondsten, —

dat de Frankische kolonisatie effectief tot aan de Loire werd doorgezet. Onze tegenwoordige taalgrens zou bijgevolg niet de oorspronkelijke Germaansche kolonisatiegrens zijn, maar een soort « strategische lijn » waarop de Germaansche taal is moeten terugwijken voor een tegenoffensief der Romaansche cultuur, geruimen tijd na den inval der Franken. Pas in den loop der achtste of negende eeuw zou onze Dietsch-Romaansche taalgrens zijn gestabiliseerd.
Naast de Franken hebben nog twee andere Westgermaansche stammen onze streken bewoond en onze raciale samenstelling alsmede onzen volksaard eenigermate beïnvloed : de Saksen en de Friezen. In Brabant en in de Kempen is het Saksisch element door het Frankische geresorbeerd, wat eveneens met het Friesche in Oostvlaanderen is geschied. Maar op de Westvlaamsche bevolking hebben het Saksische en inzonderheid het Friesche element vrij sterk ingewerkt, zooals tot op heden nog blijkt uit het aldaar veelvuldig voorkomend type met lange, slanke gestalte, golvend geelblond, vaak gekroesd haar, opvallend witte huidskleur, en overigens uit woordenschat en uitspraak van het Westvlaamsch dialect, inzonderheid uit sommige trekken in het volkskarakter — de beruchte onverzettelijkheid der Kerels van Vlaanderen ! — die afsteken tegen de physionomie der andere Vlaamsche gouwen. Het Frankische bestanddeel is echter zoo overwegend bij ons, dat sommige Belgische anthropologen[10] hierin de oplossing hebben gezocht van de puzzle der historische achterlijkheid bij de Vlamingen : de Vlaamsche schedel is immers identisch met den Frankischen en deze — met zijn karakteristieke uitzetting van de minder edele achterhersenen en zijn scheeftandigheid, — is klaarblijkelijk die van een geëvo-

lueerden Neandertaler, den minderwaardigen mensch uit de voorhistorische tijden.
De sporadische bloedvermenging met Alpine Walen en Franschen, evenals de Mediterrane inslag tijdens de Spaansche overheersching, hebben weliswaar het gemengd type verspreid, doch zonder het uitgesproken Frankisch karakter van ons raciaal complex merkelijk te wijzigen. Raciaal beschouwd is het Vlaamsche volk dus één, hoewel gemengd en genuanceerd. Of het al dan niet betrokken wordt in het zoogezegd onrustwekkend proces van « ontnoording »[11], is o. i. van bijkomstig belang. Hoofdzaak blijft toch dat de eenheid behouden wordt, inzonderheid de psychische eenheid, waardoor, in weerwil van individueele schakeering en regionale verscheidenheid, de vrij opstrevende zielen der volksgenooten worden samengebundeld tot een stevige, onverwoestbare cultuurgemeenschap en bewust georiënteerd naar de collectieve voltooiing van het Vlaamsche volkswezen.

II. DE VOLKSAARD ONZER GERMAANSCHE VOORZATEN

De Germanen, zooals zij ons bekend zijn uit het relaas van Latijnsche schrijvers alsmede uit hun eigen liederen, saga's en heldendichten, uit hun volksoverleveringen, hun wetgeving en, last not least, uit hun daden, waren krachtige natuurvolken, met de overweldigende dynamiek van veroveraars. Op en top krijgslieden, onversaagd tot het heroïsche, belust op buit en roem. Van huis uit ruw — naar blijkt uit de strafbepalingen der Lex Salica —, rondborstig, wars van fijnere levensvormen, doch openhartig, eerlijk, grootmoedig en gastvrij. Spreekwoordelijk was hun trouw aan het gegeven woord —

de Nibelungentreue! — en anderzijds hun gloeiende haat ten overstaan van valschheid en verraad : een soort onbehouwen heidensche ridderlijkheid. Sterk ontwikkeld waren bij hen het eergevoel — beleediging en inzonderheid valsche aantijging van lafheid, werden streng gestraft —, alsook de fierheid, persoonlijke fierheid, familie- en stamtrots. Het familieverband werd levendig aangevoeld : alles stond in dienst van de familiegemeenschap, die de dooden zoowel als de levenden omvatte; de vrouw, de moeder genoot er eerbied en aanzien. Naast de familie stond de meer uitgebreide familiegemeenschap in eere : het geslacht, de sippe, waarin de bloedverwanten tot den zevenden graad verbonden waren. Een verzameling van familiegroepen vormde den volksstam, die de eenige georganiseerde groepeering was onder leiding van een hoofd of koning. Iedere stam maakte een gesloten zelfstandig geheel uit en werkte voor eigen rekening — ook tijdens de invallen —, zonder overleg met andere stammen en vaak zelfs in bittere vijandschap tegenover elkaar : het stamparticularisme domineerde. Van nationaal-Germaansche solidariteit was er geen spoor : dit werd vaak hun fatum.
Het volk was diep doordrongen van de heidensche levensbeschouwing, die haar ideaal vond in hardvochtige zelfzucht, meedoogenloozen wraaklust, in zinnelijke genietingen van het aardsch bestaan, in drinkgelag en slemperijen, in daden van woeste kracht en heldenmoed. Halsstarrig gehecht was het volk aan de ruwe practijken van den eeredienst der goden, Wodan, Freya en Thor, en der geesten van bron, berg en woud.
De Saksen, en inzonderheid de Friezen onderscheidden zich door hun woestheid, stugheid, hardnekkigheid, hun ontembaren vrijheidszin. Van hen zouden de beruchte

« Kerels van Vlaanderen » uit de middeleeuwen hun wilden vrijheidsdrang hebben overgeërfd.
Nadat de storm der Germaansche invallen tijdens de vijfde eeuw was geluwd, konden de hier definitief gevestigde Franken, Friezen en Saksen rustig den arbeid der kolonisatie aanvangen. Als landbouwers en herders verwisselden zij voortaan het zwaard tegen vreedzame wapenen ter bestrijding van de natuurelementen en ter ontginning van bosch- en veenland. Het is in die atmosfeer van landelijke stilte en taaien arbeid, dat de kern werd geplant waaruit geleidelijk het Dietsche volk zou groeien. Nu kon de volksaard onzer voorzaten zich veilig op vasten bodem ontwikkelen : van jachtige zwervers waren zij tot kalme kolonisten geworden, van woeste krijgers tot bedaarde landlieden. Eerst moesten zij ontbolsterd uit de ruwe Germaansche natuurschors, eerst moesten geest en gemoed verruimd en verfijnd, alvorens de bloesem van Dietsch volkswezen en beschaving kon ontluiken. Dit zou voornamelijk geschieden onder inwerking van twee historische factoren : de Gallo-Romeinsche cultuur en het christendom. Beide waren zoo goed als weggespoeld uit onze streken door den vloed der Germaansche invallen in de vijfde eeuw. In het Zuiden echter, dat grondig geromaniseerd was, hielden beide stand. Zoo overweldigend zelfs was hun uitstraling, dat de onstuimige Frankische veroveraars er door verblind werden en... geestelijk overwonnen, zoodat zij van lieverlede eigen taal, cultuur en godsdienst prijsgaven om in het christendom en de beschaving der overwonnen Gallo-Romeinen op te gaan.
Het is dan ook voornamelijk uit het Zuiden, dat het bekeerings- en beschavingswerk van onze bevolking zal worden ingezet.

TWEEDE HOOFDSTUK

DE VRUCHTEN VAN HET BEKEERINGS- EN BESCHAVINGSWERK

I. DE KERSTENING

TIJDENS DE MEROVINGISCHE PERIODE WAREN ONZE gewesten ingeschakeld in de administratie van het groote Frankische Rijk, waarvan Parijs de hoofdstad was. Van uit het beschaafde Romaansche Zuiden, konden derhalve de geestelijke stroomingen vrij het Germaansche Noorden binnendringen.

De voornaamste invloed die zich van meet af deed gelden, was ongetwijfeld die van het instinctmatig wervende christendom. Reeds in de vijfde eeuw werd het hier verspreid. Vanaf de zesde eeuw zijn onze streken kerkelijk ingedeeld over de bisdommen Tongeren, Kamerijk, Noyon-Doornik en Terwaan, zoodat feitelijk al de geestelijke centra die ons geloofs- en cultuurleven beheerschen, — met uitzondering van Tongeren, — op Romaansch gebied gelegen zijn[12]. De effectieve christianiseering begint pas einde der zevende eeuw en kan einde der achtste eeuw als voltooid worden beschouwd. Het was een reuzenwerk van schrander beleid, van verduldigen zielenijver en heldhaftige toewijding tot den marteldood, gezien de woeste ongenaakbaarheid van het

platteland en de nog grootere woestheid en heidensche weerbarstigheid der bevolking. De « Apostel van Vlaanderen », St. Amandus, stuitte in het pagus Gandao (Gent) op taai verzet tegen den nieuwen godsdienst : hij werd beleedigd en mishandeld, herhaaldelijk door heidensche mannen en vrouwen in de Schelde geworpen. Zijn opvolger, St. Eligius, had eveneens te lijden van de Gentenaren die, volgens zijn biograaf, den heilige als wilde dieren te lijf gingen. De H. Livinus stierf den marteldood in de streek van Aalst, de H. Evergilius in Taxandrië.
Dank zij de volhardende inspanning van heilige bisschoppen, geloofspredikers en monniken, werd ten slotte de afgodendienst uitgeroeid en het Nederfrankisch gebied definitief veroverd voor Christus.

Geen invloed heeft zoo diep in het individueele leven en in het volkswezen onzer voorzaten gegrepen als die van hun kerstening. Hun levensbeschouwing alsmede hun levenshouding werden er grondig door gewijzigd, want het totalitaire christendom tast enkeling en gemeenschap aan, in denken, voelen en handelen. Onttrokken aan de nevelige fictie der Germaansche godenleer, wordt hun geest voortaan bestraald en geleid door de eeuwige goddelijke waarheid : de drieëenige persoonlijke God heeft den mensch geschapen naar Zijn evenbeeld, om door hem tijdens het vergankelijke aardsche bestaan geëerd en in liefde gediend te worden en daarna tot Zijn glorie en 's menschen opperste geluk innig en eeuwig met Hem vereenigd te zijn in het goddelijk leven. In dit licht krijgt het menschelijk leven een dieperen zin, een hoogere doelstelling : in de plaats van den zelfzuchtigen heidenschen cultus van het vergankelijk

stoffelijke, kan nu de onbaatzuchtige christelijke cultus van het spiritueele, het goddelijke opbloeien, het ideaal van heiligheid. Eenmaal doorgedrongen in geest, gemoed en wil, moest die christelijke levensopvatting een radicalen ommekeer in de levenspractijk teweegbrengen, te meer dat de effectieve hulp der genademiddelen den opstrevenden mensch in zijn zwakheid komt steunen. De ingeboren zelfzucht, de heidensche wraaklust en meedoogenloosheid worden bedwongen door de christelijke rechtvaardigheid en gemilderd door wat de wezenskern van het christendom is, de caritas. Tegenover de jacht op rijkdom en genot, macht en wellust, rijst het levende voorbeeld van Jezus' vrijwillige armoede, nederigheid, kuischheid en zelfverloochening. De evangelische zachtzinnigheid zal geleidelijk de barbaarsche woestheid en hardvochtigheid vermurwen.
Het christendom heeft gaandeweg den levensinhoud en de levenshouding van het Nederfrankische volk herschapen. Door inenting van het bovennatuurlijk element, werd de natuurlijke stam van den krachtig-ruwen volksaard geenszins verwoest, maar verfijnd en veredeld, opgewekt tot het dynamisme van een nieuwen, rijkeren groei.
Weliswaar zijn het dezelfde onveranderlijke waarden van goddelijke waarheid en goddelijk leven, die het universeele christendom aan de verschillende volken schenkt, doch niet op dezelfde wijze reageeren deze op dezelfde gave. Ieder ras ontvangt ze volgens zijn eigen geaardheid, transformeert ze in zijn eigen denktrant en sensibiliteit, omkleedt ze met eigen vleesch en bloed, zoodat zijn godsdienstig leven, zijn vroomheid, den stempel van zijn eigen wezen draagt. Ons ras, met zijn aangeboren diep godsgevoel, zijn heimwee naar het

eeuwige, heeft vinnig en typisch op den prikkel van het christendom gereageerd. Zoo hecht als zij hingen aan hun goden en geesten en smachtten naar het eeuwig Walhalla, zoo vurig wijdden zich onze voorouders na hun bekeering aan den dienst van den waren God, zoo rusteloos hunkerden zij naar innige vereeniging met Hem in het Verloren Paradijs.
Dat het christendom van lieverlede zijn wortels diep en vast heeft ingeplant, zoodat het innig vergroeid is met ons volkswezen, dat het in onze volkspsyche een duurzame geestelijke activiteit heeft verwekt, die uitstraalt in typisch Dietsche kleur en lijn, — hiervan getuigen de wonderbare middeleeuwsche opbloei van het geestelijk leven in onze gewesten, de volksvroomheid en zedelijkheid, de drang naar christelijke volmaaktheid in het gezin zoowel als in de menigvuldige kloosterfamilies, het vruchtbare leven van een talrijke schaar heilige martelaars en belijders, het hartstochtelijk godsgevoel onzer mystieken, — hiervan getuigen schitterend onze heerlijke kathedralen, onze schilderkunst en literatuur, onze onwankelbare trouw en edelmoedige toewijding aan de Christi Kerk tijdens de kruistochten, het schisma van het Westen, de Reformatie, den Boerenkrijg, — hiervan getuigt tot op onze dagen, de traditie van levendig geloof, van christelijke cultuur en levenshouding, die het Vlaamsche Volk kenmerkt als een volk van ouden Roomschen adel.

II. DE INSLAG VAN DE GALLO-ROMEINSCHE CULTUUR

Tegelijk met het christendom keerde de eveneens verdreven Latijnsche cultuur in onze noordelijke gouwen

weder. Beide waren trouwens de nauw verbonden elementen der heerschende beschaving van het geromaniseerd en gekerstend Zuiden. Waar in het Nederfrankisch gebied het christendom verspreid werd, vonden ook de Gallo-Romeinsche levensvormen ingang, en omgekeerd werd, dank zij deze insijpelende cultuur, het terrein ten bate van het christendom voorbereid.
Het locaal bestuur der romaniseerende grafio's en overige beambten zal wellicht reeds een meer verfijnden levenstrant in beperkten kring hebben ingevoerd, door meer esthetischen woningbouw, doelmatiger huisinrichting en voornameren omgang. Doch vooral het voortdurend handelsverkeer, dat inzonderheid onder Karel den Groote zeer bedrijvig was in het bekken van Maas en Schelde en op de Vlaamsche kusten, heeft de groote massa in aanraking gebracht met de concrete elementen der Gallo-Romeinsche beschaving. De ongekunstelde primitieve Nederfrankische bevolking is, evenals haar Frankische rasgenooten in het Zuiden, onder de bekoring geraakt van de innemende hoofschheid, de superieure standing en het geraffineerd comfort dat zij te zien kreeg. Gretig zullen de vrouwen — en weldra ook de mannen, — de elegante kleeding, de schitterende juweelen, de sierlijke meubileering, het practische huisraad begeeren en zich mogelijk aanschaffen, en bovendien den hoffelijken omgang, het soepel bewegen, kortom die charmeerende levenshouding trachten na te bootsen. Stilaan worden oude, verstarde vormen en gebruiken vervangen door frissche lijnen en leniger zeden, het Germaansch particularisme wordt verruimd tot verdraagzaamheid en waardeering van het uitheemsche, het stug gesloten gemoed wordt toegankelijk voor menschlievendheid, die het christendom dan uitdiept

tot naastenliefde, het onbehouwen hoekige karakter wordt meer afgerond en plooibaar. De bewoners van de lage landen passen zich uiterlijk en innerlijk bij de Westersche beschaving aan. Gaaf echter is hierbij hun specifiek Germaansche volksaard gebleven : zij hebben zich verruimd en verrijkt met Latijnsche klaarheid en lenigheid, zonder het eigen wezen prijs te geven.
Ook het christendom — zooals hierboven vermeld — heeft de verspreiding der Latijnsche cultuur bevorderd. De Kerk monopoliseerde het onderwijs en de volksopvoeding ; haar taal was het Latijn en de clerici schreven hun heiligenlevens en geleerde tractaten in het Latijn. Inzonderheid de kloosters waren belangrijke — en haast de eenige — cultuurcentra in onze gouwen : Aldeneik, St. Baafs en St. Pieters te Gent, en voornamelijk de abdij van St. Truiden. Er heerschte daar drukke artistieke en literaire bedrijvigheid, die in het teeken der Latijnsche cultuur stond en zelfs, onder de Karolingers, den omvang en het karakter van een soort Latijnsche Renaissance aannam[13]. Weliswaar bleef deze hoogere Latijnsche cultuurstrooming beperkt tot monniken, priesters en hovelingen, maar zij beïnvloedde dan toch de elite en aldus de oriënteering der leidende kringen naar het Zuiden.

Dank zij het moeizame bekeerings- en beschavingswerk, werd het Nederfrankisch gebied degelijk en duurzaam ontgonnen tot een vruchtbaren bodem met gaven, eigen Germaanschen ondergrond, waarin de christelijk-Latijnsche cultuurbestanddeelen geleidelijk worden opgenomen en vermengd tot een rijk gevarieerde teelaarde.
Als zelfstandig land, met eigen, ongerepten karakteristieken aard, wordt het in de groote Westersche cultuurge-

meenschap ingeschakeld op het kruispunt waar Romaansche en Germaansche stroomingen samenvloeien.
Op dien gezegenden grond zal de Dietsche volksgemeenschap ontluiken, langzaam, onbewust, schuchter, daarna krachtig en fier uit eigen wezen opgroeien « tot een rijken en rijpen gaard, waaraan alle buurvolken zoo gretig hebben geplukt »[14].

DERDE HOOFDSTUK

DE DIETSCHE VOLKSGEMEENSCHAP

I. HET ONTLUIKEN VAN HET DIETSCHE VOLK

BIJ GEMIS VAN EIGEN LITERAIRE EN ANDERE CULtuurhistorische documenten uit de vroege middeleeuwen, valt het moeilijk precies te bepalen wanneer de bevolking van het Nederfrankisch gebied, globaal beschouwd, zoo ver was geëvolueerd, dat zij, hoewel Germaansch van bloed, een specifiek Dietsch karakter droeg, onderscheiden niet enkel van de geromaniseerde Franken in het Zuiden, maar ook van de overrijnsche Germaansche stammen.

Wij mogen veilig aanvaarden, dat reeds een paar eeuwen alvorens tot bewuste uitdrukking te komen in volksche literatuur en eigen plastische kunst, een Dietsche volkspsyche was geboren die, zonder cultureele uitstraling naar buiten, onbewust maar krachtig leefde in eigen denken en voelen, eigen vroomheid, eigen zeden en gebruiken, en ook in eigen gesproken taal, die weerklonk in de bedehuizen zoowel als in het gezin, die helmde op de slagvelden en bij de tornooien, die ruischte in het volkslied van den varenden zanger zooals in den heldenzang van den menestreel aan het hof der ridders.

De cultureele uitstraling kon niet eerder gebeuren, omdat eenerzijds het Latijn de alleenheerschende cul-

tuurtaal was, terwijl anderzijds de Dietsche volkstaal niet was geünifieerd als schrijftaal en overigens onvoldoende gepolijst, om als waardig algemeen cultuurinstrument te kunnen dienen.
Als men bedenkt dat krachtens het Verdrag van Meerssen, in 870, onze gewesten, politiek gesproken, in twee deelen werden gescheiden : nl. in het westen het graafschap Vlaanderen, in Fransch bezit, ten oosten het hertogdom Lotharingen, bij het Duitsche Rijk ingelijfd, — dat ten gevolge van die verdeeling de twee helften van het Dietsche land onder verschillende politieke en cultureele invloeden zullen staan ; als men verder nagaat hoe in de verbrokkelde en afgesloten leenroerige staatjes der middeleeuwen het bekrompen particularisme uiteraard moest overheerschen, — dan beseft men wat al hindernissen het ontluiken en groeien eener Dietsche volksgemeenschap hebben belemmerd. Het is pas in de vijftiende eeuw, nadat de hertogen van Boergondië het particularisme van staten en steden zullen hebben ingedijkt en tevens alle Dietsche gouwen onder één schepter vereenigd, dat het gunstig klimaat voor de ontwikkeling eener ruime Dietsche volksgemeenschap zal worden geschapen. En toch priemt het morgenrood van een Dietsch volksbestaan reeds schuchter door het effen grauw der vroeg-middeleeuwsche lucht, om dan einde der twaalfde eeuw, verrassend hel en typisch volksch, te gloren in cultuurproducten als « Van den Vos Reinaerde », de « Servatiuslegende » en de « Eneit ». Dergelijke meesterwerken in de volkstaal wijzen beslist op een lange, voldragen traditie van eigen volkswezen en volksliteratuur, waarvan zij « hoogtepunten en geenszins eerstelingen zijn »[15]. In een periode waar anderszins, onder invloed van de heerschende

geestesstructuur en van de vreemde of Fransch georiënteerde landsheeren, alle hoogere, verfijnde literaire kunst in het Latijn of het Fransch werd uitgedrukt, terwijl alle volkseigendommelijkheid bescheiden in de schaduw bleef, verkondigen die herauten der Dietsche cultuur den aantocht van een krachtig volk, dat sinds lang reeds zijn eigen aard en streven droeg in stilte, doch voortaan bewust en fier zijn levensruimte onder de zon zou opeischen om er den rijkdom van zijn wezen te ontplooien in volksche kleur en klank en lijn : het Dietsche Volk ! Een stam die, afgetakt van den grooten Germaanschen boom, zelfstandig was gaan groeien en zich wonderbaar had aangepast bij het christelijk — Latijnsch — Germaansch klimaat der lage landen.

Van volksgemeenschap in den vollen zin van het woord, van Dietsche nationale verbondenheid kon hier geen sprake zijn, gezien de politieke verbrokkeling en het particularisme in de middeleeuwen. Toch hield éénzelfde band van bloed en volksaard, van taal en beschaving, van christelijke levensbeschouwing en levenspractijk, de verspreide volksgenooten vereenigd in een latent gevoel van geestelijke verwantschap en samenhoorigheid.

Wanneer later, in den loop der dertiende en veertiende eeuw, dank zij het politiek, cultureel en economisch groeien van den derden stand, het Dietsche volkswezen zijn aard en aanleg zal hebben ontwikkeld en tot uitdrukking gebracht in zijn staatsrechterlijke instellingen, zijn commercieele bedrijvigheid en voornamelijk in zijn schitterende cultuur, dan zal het Dietsche volk meer bewust, als mondige en typische cultuurgemeenschap in de geschiedenis optreden.

II. DE DIETSCHE TAAL

Het groote bindmiddel in een volksgemeenschap is de taal, in haar gesproken en geschreven vorm, en meer bepaald de algemeene cultuurtaal.
Hoewel men bezwaarlijk kan staande houden, dat « de taal gansch het volk is », toch zal men erkennen dat zij de meest karakteristieke weerspiegeling is van den volksaard, omdat het zieleleven, het eigen denken en voelen, voornamelijk door middel van de taal tot uitdrukking komt. Waar in een volksgemeenschap eenzelfde taal wordt gebruikt, zal niet alleen het geestelijk ruilverkeer bevorderd worden ; er ontstaat bovendien een sterk gevoel van samenhoorigheid in eenzelfde expressie van gedachten en gewaarwordingen. Dan eerst realiseert een volk de volkomenheid van een volksgemeenschap, wanneer al zijn ledematen ook verbonden zijn door eenzelfde cultuurtaal.
In de middeleeuwen (van de 13e tot de 16e eeuw) was de gewone benaming van de taal der lage landen « Dietsch » of « Duutsch », afgeleid van « diet », d. i. volk. Het Dietsch was dus de taal van het volk, in tegenstelling met het Latijn, dat de taal was der geleerden, der « clercken ».
De Dietsche taal moet reeds vóór het einde der elfde eeuw — sporadisch althans, — als schrijftaal in gebruik zijn geweest ; getuige het losse zinnetje op het bekende Oxford-handschrift uit de tweede helft der elfde eeuw. Einde der twaalfde eeuw duiken de eerste literaire teksten op, met de Servatiuslegende en den Reinaert. Omstreeks het midden der dertiende eeuw ontstaat een eigenlijke schrijftaal in Vlaanderen, en bijna gelijktijdig in Holland en Brabant.

Dit middeleeuwsche Dietsch vertoont geen eenvormigheid : elk schrijver gebruikt zijn eigen streektaal. Wel merken we — inzonderheid bij Jacob van Maerlant, — een streven naar eenheid, naar een algemeene Dietsche schrijftaal, die echter steeds dialectisch gekleurd zal blijven, naargelang van de woonplaats van den schrijver.
De grondslag van die min of meer algemeene Dietsche schrijftaal is het Vlaamsch dialect, omdat destijds het graafschap Vlaanderen politiek, cultureel en economisch aan de spits stond ; daar waar de literatuur opbloeide, ook in Brabant, Holland en Zeeland, werd die Dietsche schrijftaal gebezigd.
In de vijftiende eeuw, wanneer het hertogdom Brabant de leiding op alle gebiëd overneemt, krijgt ook het Brabantsch dialect de overhand en vertoont de Dietsche taal een nog meer beslist Frankisch karakter : ze wordt dan met den Brabantschen naâm « Duytsch » geheeten.
Het middeleeuwsch Dietsch is reeds een afzonderlijke taal, heelemaal verschillend van het Hoogduitsch. Het bezit zijn eigen klanken, eigen woordvorming en zinbouw, eigen woordenschat, wendingen en uitdrukkingen, waarin het denken en het voelen van de Dietsche volkspsyche, met haar mengeling van nuchterheid en warmte, van diepen ernst en gulle gemoedelijkheid, zich typisch openbaart.
Afwisselend zal die taal schateren in de boerten en cluyten, sarcastisch klinken in den Reinaert, innig zalvend in de sproke van Beatrijs, nuchter betoogend in de didactische poëzie, mysterieus fluisterend in de ridderpoëzie ; zij zal jubelen en klagen in het volkslied, gloeien in de mystieke literatuur, — en steeds met eigen Dietsch accent.
Voorzeker, het middeleeuwsche Dietsch bezit nog niet

den taalschat dien opeenvolgende generaties zullen verrijken, nog niet die verfijnde woordkunst waarin al de schakeeringen van gedachte en gemoed adekwaat en artistiek worden uitgedrukt, zoodat de taal het meest volmaakte werktuig der cultuurexpressie wordt. Het middeleeuwsche Dietsch is nog de ongekunstelde, spontane afdruk van een ongerepte, kinderlijke volksziel, doch daardoor juist meer oorspronkelijk en frisch en volksch.
Met al haar technische en artistieke onvolkomenheid, was die Dietsche taal toch het algemeen erkenningsteeken van bloedverwantschap en geestelijke samenhoorigheid, het bindmiddel dat, over de vele grenzen heen, de geesten en de harten vereenigde in eenzelfde zielsexpressie en onbewuste volksverbondenheid, waarvan we reeds bij Jan van Boendale een echo opvangen, wanneer hij van de Vlaamsche overwinning in den slag bij Sluis zegt, dat « daardoor zouden verblijd zijn al die spreken Dietsche tale ».

III. STRUCTUUR EN UITSTRALING VAN HET DIETSCHE VOLKSWEZEN

Ieder volgroeid mensch heeft eenigermate zijn persoonlijkheid, die in veelvuldige vormen naar buiten uitschijnt. Zoo ook heeft iedere bepaalde menschengroep, die tot volksgemeenschap is gerijpt, haar persoonlijke wezensstructuur, haar eigen geestelijk volkswezen, waardoor zij min of meer scherp — naargelang van den graad van eigenheid of begaafdheid,— van andere volksgroepen wordt onderscheiden.
Krachtens zijn wezensstructuur heeft ieder volk eenigszins eigen denktrant, eigen sensibiliteit, eigen psychische

reacties, die typisch naar buiten uitstralen in heel zijn uiterlijke statische gedaante en in zijn dynamische levensactiviteit van daden en scheppingen.
De eigen geaardheid van het volkswezen drukt haar stempel op de levensstanding, op de wellevendheid, op de gewoonten en gebruiken, op zeden en instellingen, doch nergens komt zij tot meer karakteristieke expressie dan in de cultureele bedrijvigheid van taal en kunst, van wetenschap en godsdienst, omdat hierin de volksziel de volle maat geeft van haar innigheid en eigendommelijke scheppingskracht.

Om een objectief en tevens grondig inzicht te krijgen in de structuur van het Dietsche volkswezen, m. a. w. in de oorspronkelijk-gave karakteristiek van onzen volksaard, zal het noodzakelijk zijn ons zoeklicht voornamelijk op die periode uit onze nationale geschiedenis te concentreeren, waarin het Dietsche volk, na tragen, eeuwenlangen groei tot cultuurgemeenschap gerijpt, — ofschoon verbrokkeld, — mondig en actief (hoewel politiek niet zelfstandig) zijn jonge wezenskracht ontplooit. Ook dan reeds zal zijn gelaat sporen dragen van vreemden, verweerenden invloed, maar ongerept blijft vooralsnog zijn energie, omdat het fatum van het historisch verwordingsproces zijn wezenskern nog niet zal hebben aangetast.
Tot in de tweede helft der twaalfde eeuw biedt het leven in de Dietsche gewesten den effen grauwen aanblik der vroege middeleeuwen, zonder specifieke Dietsche kleur. De groote massa leidt het eentonig, onpersoonlijk leven van de lijfeigenschap. Weliswaar hebben de kruistochten, waaraan Brabant en vooral Vlaanderen zoo actief hebben deelgenomen, onze gouwen in contact gebracht

met cultuurstroomingen uit Duitschland, Italië en zelfs Byzantium; zij hebben echter vooral machtig bijgedragen tot de verspreiding van de Fransche invloeden. Ook de alles overheerschende kerkelijke cultuurcentra — de kathedrale scholen van Luik, Doornik, Utrecht en daarnaast de abdijen, — hebben de bepaalde Europeesche cultuurverschijnselen overgebracht en aangepast, doch deze aanpassing vertoont, naast een lichte Germaansche kleur, voornamelijk een Fransch karakter en alleszins geen Dietsche karakteristiek, omdat eenerzijds de cultureele bedrijvigheid der clerici zich haast uitsluitend in Franschen geest en in Latijnsche of Fransche taal uitdrukte, en anderzijds de eigen Dietsche instrumenten ten gebruike van het geestelijke leven — o. m. de Dietsche taal, — nog verre van gepolijst waren[16].

Wel heeft het ontluikende Dietsche genie reeds, onder de stuwing van Germaansche en Romaansche kunstopvattingen, talrijke meesterwerken van Romaansche bouwkunst voortgebracht, waarvan o. m. de nog overblijvende onderbouw der H. Bloedkapel te Brugge, de abdijkerk van Postel, de crypte der abdijkerk van Rolduc, de toren der abdijkerk te St. Truiden, het Steen van Antwerpen en het Gravensteen te Gent treffend getuigen voor zijn scheppingskracht. Het is echter meer bepaald tegen het einde der twaalfde eeuw, dat bewust de persoonlijkheid van den Dietschen stam, als karakteristiek volk met typischen aard en aanleg, met eigen streven en uitstralen, begint door te breken.

Er is alsdan een gewichtige omvorming in de maatschappelijke structuur der Dietsche gouwen gaande. De steden ontwikkelen zich tot kernen van economische en politieke macht, tot burchten van zelfstandigheid; het gezag van den ridderstand gaat over in handen van den

ontvoogden, actieven, welvarenden derden stand, de poorters, de burgerij.
De Dietsch gebleven massa der vrije handelaars en ambachtslieden treedt aan, en zal drie eeuwen lang een typisch Dietsch aanschijn aan Vlaanderen en Brabant geven.
Van meet af openbaart zich het jonge Dietsche volk als een eerlijk maar kordaat opstrevende gemeenschap, begaafd met taaien werklust, nuchteren blik, schranderen handelszin en wonderbaar aanpassingsvermogen. In weerwil van buitenlandsche beperkingen en groeiende mededinging, is het onze kooplieden gelukt den Vlaamschen actieven handel hoog te houden en zoodoende van Brugge een centrum van distributie en de West-Europeesche wereldmarkt te maken. Ook later, wanneer de economische rol van Brugge op Antwerpen zal zijn overgegaan, en zelfs na het verval van de Scheldehaven, zal die ingeboren geest van durf en efficiency in binnenlandsche en buitenlandsche ondernemingen tot uiting komen.
Zich bewust van zijn groeiende jeugd, zal dit wilskrachtige volk beslist zichzelf willen zijn, baas in eigen huishouden, onafhankelijk in zijn bewegingen. Vandaar die keikoppige, onverzettelijke vrijheidszin, die onzen volksaard karakteriseert. Geen bekrompen weerbarstigheid ten overstaan van vreemde invloeden, — de Dietscher is van huis uit zeer ontvankelijk voor vreemde waarden, — maar onwrikbaar zelfstandigheidsgevoel, fiere vrijheidsdrang, die vaak uitbarst in opstandigheid tegen dwingelandij van machtige vreemde staten, zoowel als van eigen landsheeren.
Ten einde hun zelfstandigheid te vrijwaren, zullen de steden een stel van gemeentelijke en landelijke instel-

lingen scheppen, waarvan de onschendbaarheid in keuren en charters wordt vastgelegd. Naijverig zullen ze er over waken, dat om het even wie ze eerbiedigt.
In het graafschap Vlaanderen handelen, tijdens de dertiende en veertiende eeuw, de afgevaardigden der drie « goede steden » als vertegenwoordigers van « tghemeene land » ; samen met den graaf bedisselen zij alle zaken van algemeen belang, zelfs de richting der buitenlandsche politiek. Ten tijde van Jacob van Artevelde was de vergadering der schepenen van Vlaanderen zelfs het gewoon orgaan van 's lands regeering geworden : onder zijn wijs beleid groeide de welbegrepen onafhankelijkheidspolitiek tot grootsche Vlaamsche staatsmanskunst.
Ook de Brabantsche steden stonden onverzettelijk op hun vrijheid en eischten hun aandeel in 's lands bestuur. In 1312 wisten zij het Charter van Kortenberg los te krijgen, waarbij zij algemeen toezicht over de staatszaken verwierven en tevens de vrijwaring van locale rechten en gewoonten. In 1356 verkregen zij, luidens het Privilegie der Blijde Inkomst, dat de hertog zich bij zijn aanstelling onder eed verbond alle verworven rechten te handhaven. En zelfs nog in 1477, toen de centraliseerende invloed van het machtige Boergondië zich reeds liet gelden, bekwamen zij, door het Groot Privilegie, de bevestiging der volkomen zelfstandigheid van elk territorium binnen het algemeen kader.
Weliswaar was er een schaduwzijde aan dien instinctmatigen drang naar zelfstandigheid en onbeperkte vrijheid : het eveneens aangeboren, buitensporige particularisme.
Niet enkel globaal genomen streefden de steden naar onafhankelijkheid, iedere stad was meer bizonder na-

ijverig op haar eigen voorrechten, ook ten overstaan van zustersteden. Wij weten van den vinnigen belangenstrijd der drie goede steden van Vlaanderen tegen het platteland, alsook van de bloedige veeten tusschen Brugge en Gent. Binnen de steden ontbrandde voortdurend gewapend conflict tusschen het ghemeen en het patriciaat. Ieder eischte de volle vrijheid op voor zichzelf.

Dergelijke verscheurdheid in eigen boezem is het Dietsche volk meer dan eens fataal geweest in zijn ontvoogdingsstrijd. Wanneer echter de heele gemeenschap doodsgevaarlijk bedreigd wordt in haar volksbestaan, zien we meer dan eens hoe een eenigszins nationaal gevoel de tegenstrevers tijdelijk vereenigt om het gemeenschappelijk onheil af te weren, zooals gebeurd is in 1302, toen op den Groeninger Kouter in de gelederen van het Vlaamsche leger naast het ghemeen ook patriciërs en ridders den vreemden indringer bevochten.

Even levendig, zoo niet dieper, was het particularisme der onderscheiden Dietsche staten en staatjes. Naijver, afgunst, economische en dynastieke tegenstellingen zijn dikwijls aanleiding tot vervreemding en vijandschap geweest, hebben het Dietsche broederbloed doen vloeien; wij denken aan den strijd tusschen Vlaanderen en Brabant.

En toch leefde en groeide gaandeweg, boven de regionale en locale contrasten en conflicten, een gevoel van Dietsche fierheid om het bezit van éénzelfde volkswezen, dat in de onderscheiden gouwen dezelfde ontembare kracht ontplooide, dezelfde taal deed klinken, dezelfde Roomsche waarheid beleed, dezelfde cultuur deed schitteren ; — de fierheid te behooren tot een schoonmen-

schelijke volksgemeenschap, waarvan de naam goeden klank had in de wijde wereld.
Met den opgang van den derden stand, dank zij den groei der gemeenten, vervalt de macht van den ridderstand en meteen de feodale mentaliteit der romantische levensbeschouwing van de avontuurlijke ridderwereld.
De derde stand brengt het nuchter Dietsch verstand aan de leiding. Voortaan overheerscht de zakelijke, practische levensopvatting van den poorter ; zij wordt belichaamd in de didactiek. De bedrijvige kooplui en ambachtslieden hebben andere behoeften dan de vegeteerende ridders ; zij streven vooral naar nuttigheid en realiteit. Geen wonder dat er voor nieuwe behoeften, ook op cultureel gebied, een gansch nieuw kader wordt aangelegd. De zakelijke poorters zullen bij voorkeur een leerzame, reëele literatuur smaken : het stichtende verhaal, het leerrijke betoog, het ernstige tooneelspel, maar ook de boertige « cluyte » met den gullen schaterlach.
Het is kenschetsend hoe het eerste meesterwerk der geschreven Dietsche volksliteratuur, onze onsterfelijke Reinaert, — einde der twaalfde eeuw, — heelemaal in het teeken staat van die burgerlijke Dietsche mentaliteit. Door zijn moraliseerenden en tevens vrijmoedig gispenden en luchtig spottenden toon, is het de expressie en eenigszins de apologie van de nuchtere, soliede, practische, boertige Dietsche volkspsyche, tegenover de fantastische schijnvoornaamheid der feodale wereld.
Inzonderheid de didactische werken van Jacob van Maerlant, Jan van Boendale, Lodewijk van Velthem en Jan de Weert, geven lucht aan dien geest van zakelijkheid, van vrijmoedige kritiek en zedelijke betrachting. Het is een omvangrijke literatuur van wetenschappelijke

vulgarisatie, moreele en sociale hervormingen, waarvan de beteekenis niet zoozeer in de esthetische als wel in de cultuurhistorische waarde ligt en in de psychologische aanduiding van een karaktertrek, « als exponent van een geestelijke omvorming, een middeleeuwsche Aufklärungsbeweging, een vroegtijdig rationalisme » [17].
Men zou zich echter vergissen indien men ging meenen, dat de zin voor realiteit en efficiency de Dietsche volkspsyche verkoelt tot onvruchtbaarheid voor den zielebloei der kunst. Er ligt in haar diepste wezen een zone van kleurige warmte, van innigheid en passie, van fantasie en mysterie, van heimwee naar het schoone, het ideale, het goddelijke, een rijk gebied dat zijn afwisselende weelderigheid projecteert in scheppingen van stralende schoonheid. Hiervan getuigen, onbetwistbaar schitterend, de creaties onzer literatuur en schilderkunst, onzer bouwkunst en miniatuurkunst, onze muzikale prestaties.

De overvloedige producten van romantische literatuur, met een « Carel ende Elegast » en de « Walewein » als « mustergültig », weerspiegelen die onweerstaanbare neiging naar het mysterieuze en fantastische.
In de talrijke geestelijke verhalen met de aanminnig artistieke sproke van Beatrijs, in de mirakelspelen als Marieken van Nimegen, komt het innig, naïef religieus gevoel tot uiting. In de sotternieën weerklinkt typisch de gulle Dietsche vroolijkheid. De abele spelen, als «Lanceloet» en «Esmoreit», diepen de levenstragiek kunstig uit, terwijl sinnespelen als « Elcerlijc » het mysterie van leven en dood uitbeelden. Het is voornamelijk in de lyrische poëzie, die de spontane, directe en zuivere

afdruk is der volksziel, dat we het deinend en scheppend Dietsche gemoed aanvoelen. In het middeleeuwsche lied juicht en klaagt, weent en lacht, mint en haat, bidt en spot de Dietscher, de gemeenschap. Het kunstlied van Hendrik van Veldeke en van Hadewych vertolkt de minne in artistieke trillingen. Doch de meest gave, frissche, ongekunstelde en toch kunstvolle expressie van de gemoedsschakeeringen der Dietsche volksziel, vangen we op in het volkslied : balladen en romancen als het lied van Halewijn, het Daghet in den Oosten, Van twee coninxkinderen, geestelijke verzuchtingen als in de Kerst- en Paaschliederen, de leysen, de liederen van Zuster Bertken, minneliederen, drink- en dansliederen.
Tijdens de bewogen periode der Hervorming, zal later de volksziel andermaal haar ontroering spontaan en artistiek uitdrukken in geestelijke en wereldlijke liederen die eveneens den kostbaren kunstschat onzer volksliteratuur hebben vermeerderd.
Zoolang wij een gaaf en zelfbewust volk zijn gebleven, — van de dertiende tot de zestiende eeuw, — is onze literaire productie rijk en gevarieerd geweest. Niet dat zij gekenmerkt wordt door de hooge vlucht van transcendentaal denken, noch door den fascineerenden gloed van heldhaftigheid en avontuurlijke liefde, noch zelfs door afgewerkte vormschoonheid ; neen, zij is gegroeid uit den aard van een bezonnen volk, dat slechts zelden den « salto mortale » in het rijk van schoonheid en liefde waagt, een volk van taaie, nuchtere, wroetende, vechtende poorters dat, evenwichtig, levenskracht en -lust en -ernst paarde aan innigheid en vroomheid, en dat zijn wezensbloei uitstortte, spontaan en ongekunsteld, in Dietschen klank en kleur [18].

In de plastische kunstproductie heeft de Dietsche stam eveneens de rijke verscheidenheid van zijn aard gelegd en wel zoo schitterend artistiek, dat er de Dietsche kunstroem blijvend in de wereld door gevestigd werd.

Hier straalt de Dietsche karaktertrek van harmonische degelijkheid, gepaard aan innigheid en vroomheid, door, in lenigheid van vaste lijn, in warmte van weelderig kleurenspel.

Met de meesterwerken der Vlaamsche Primitieven verovert onze Dietsche schilderkunst voor het eerst haar wereldfaam. Het œuvre van Jan van Eyck, met zijn onvolprezen « Lam Gods », zijn prachtige madonna's, zijn extatische figuren van heiligen, zijn heerlijke tafereelen en portretten, zoo veelzijdig als artistiek, onderscheidt zich door scheppende fantasie, tegelijk met zin voor realisme, voor detail, door religieuze wijding samen met warme kleurenharmonie[19].

Naast Jan van Eyck rijst menige andere kunstenaarsfiguur, doch voornamelijk het dramatisch aanvoelend talent van Rogier van der Weyden, die het wonderbare mysterie van het geloof, aangrijpend van verheven stemming en warme expressie, uitbeeldt in zijn « Boodschap des Engels », « De geboorte Christi », de « Aanbidding der Herders », de « Kruisafdoening ».

In de zestiende eeuw schildert Pieter Brueghel met scherpe lijn en realistische kleur het forsche, brutale dorpsleven ; zijn werk synthetiseert wonderbaar de tragiek van zijn tijd[20].

Merkwaardig en typisch wordt de Dietsche kunstzin geïncarneerd in Rubens en zijn barokschilderschool, een pleiade van rijkbegaafde artisten van het penseel.

Rubens was een aristocraat, gentleman, humanist en

cosmopoliet, de volmaakte Renaissance-man der Contrareformatie, toch diep geloovig en rasecht Dietscher van aard. Hij heeft Dietsche voornaamheid en kunstzin zegevierend ten toon gespreid in de cultuurcentra van gansch Europa. « Hij is — aldus prof. Luns — van zijn volk de vertegenwoordiger voor altijd ». Zijn kunst vertolkt bij uitstek de sierlijkheid, de harmonie, de levensblijheid der Renaissance, de weelderige levenskracht verheerlijkt in het bloeiende lichaam, gezond en grootsch, met breeden, beheerschten zwier, — dit alles in een warm en fijngeschakeerd, van atmosfeer omgeven, vergeestelijkt koloriet[21].
Nog zooveel namen en meesterstukken van geniale Dietsche schilders, als o. m. Memlinc, Van Dyck, Teniers, Jordaens, Quinten Matsys, zouden wij kunnen vermelden als representatief van Dietschen volksaard en artistieke begaafdheid. Het volstaat er op te wijzen, dat de omvang der productie zoo aanzienlijk is geweest, dat niet alleen in eigen land ieder patriciër en, tijdens de Contrareformatie, ieder gewoon burger fier ging op zijn collectie schilderdoeken, — wat andermaal getuigt van den levendigen kunstzin bij ons volk —, maar dat de meesterwerken onzer schilders tot op heden overvloedig worden aangetroffen in de musea en privaatverzamelingen van alle Europeesche cultuurlanden.

De Dietsche bouwkunst had zich reeds in den loop der elfde en twaalfde eeuw geopenbaard in talrijke monumenten van Romaanschen stijl, zooals hierboven werd aangestipt. Haar triomf heeft zij voornamelijk behaald vanaf de dertiende eeuw, in de rijzig-oprankende Gothiek. Geen bouwstijl heeft trouwer, door zijn opstrevende vlucht, door het dartele spel van lijn en licht, het blijde,

innige godsverlangen der Dietsche ziel aanschouwelijk gemaakt. Bij den aanvang beïnvloed door Fransche en Duitsche stroomingen, heeft zich deze bouwtrant te onzent in den loop der vijftiende eeuw ontplooid tot een machtige, specifiek Nederlandsche Gothiek. Over heel het Vlaamsche land rijzen ze op als hymnen van Dietsche vrome schoonheid, de kerkgebouwen van St. Goedele te Brussel, St. Rombouts te Mechelen, O. L. Vrouw te Antwerpen, O. L. Vrouw te Tongeren, St. Pieters te Leuven, St. Gummarus te Lier, O. L. Vrouw te St. Truiden, St. Walburgis te Oudenaarde en zoovele andere, tot in de kleinste vlekken en dorpen, zooals te Zepperen. Ook prachtige burgerlijke gebouwen getuigen van den stoffelijken rijkdom, den fieren vrijheidszin, de onuitputtelijke scheppingskracht van het Dietsche ambachtsvolk : de hallen van Ieper, Brugge, de stadhuizen van Brugge, Brussel, Leuven, de typische belforten van Vlaanderen en ontelbare privaatwoningen van patriciërs[22].

Dat Dietschland een zingend volk was, met diepen zin en warme liefde voor muziek en zang, hebben herhaaldelijk bevoegde vreemdelingen getuigd, o. m. de Florentijnsche edelman Guicciardini, die tijdens zijn verblijf te Antwerpen, in de 16e eeuw, onverholen aan zijn bewondering voor den muzikalen aanleg der Vlamingen lucht gaf, met deze woorden : « Hier wonen de oprechte meesters der musycken, die deselve vermaeckt ende volmaeckt hebben : want dese conste is hun also aengheboren, dat mannen ende vrouwen natuerlijck op mate singen, met seer goede gratie ende melodije ende hebbende daernae conste bij de natuer ghevoeght, maken met stemmen ende allerley instrumenten sulcke

proeve ende 't samengeluydt, als elck wel siet ende hoort, ende worden altijdt ghenoegh gevonden in alle hoven der christelijcken vorsten. »

Dat Dietschland op muzikaal gebied over heel Europa in hoog aanzien stond, omdat het werkelijk schitterend presteerde, wordt bewezen door de feiten.

Aan alle vorstelijke hoven, in alle kapellen ontmoet men Dietschers als gegeerde en erkende dirigenten en leermeesters. « Wij ontmoeten ze — schrijft Maurits Sabbe in *De Muziek in Vlaanderen*, — aan de wieg van menige uitheemsche muzikale groep : Willaert is de geestelijke vader der Venetiaansche componisten, Jan van Okeghem verspreidt de kunst der Vlamingen in Frankrijk en wekt er navolgers, Tinctoris sticht een muziekschool te Napels. »

Naast onze componisten worden ook onze zangers in heel Europa aangetroffen. Zij golden als de « voortreffelijkste cantors der christenheid », volgens den hierboven vernoemden Guicciardini ; zij « zongen als engelen », getuigt Trojano van de Vlaamsche zangers die hij te München hoorde. Het waren haast uitsluitend Vlamingen, onder de leiding van een Vlaamschen kapelmeester, die van de befaamde « Capella Flamenca » van Keizer Karel en Philips II deel uitmaakten.

Samen met onze toondichters en zangers, zwermden ook onze Dietsche instrumentisten over Europa, inzonderheid onze vermaarde orgelspelers als De Buus in St. Marcus te Venetië, de Bock en van Vorst in het paleis van Philips II, Houtermans in St. Pieters te Rome. Onze vaardige orgelbouwers werden overal aangezocht : de Mechelaar Brebos maakte o. m. in Spanje de bewonderenswaardige orgels van het Escuriaal. De Dietsche muziekdrukkers leverden uitstekend werk :

wereldbefaamd zijn o. m. de in groot folio-formaat gedrukte missen en psalteriums van de Plantijndrukkerij.
In de 16e eeuw ontwikkelde zich op onzen bodem een specifiek Dietsche kunst, nl. de klokkengieterskunst, die op haar beurt de zoo typische, Vlaamsch-volksche beiaardierskunst deed ontluiken. Zij overstroomden onze gouwen met zoo verrukkelijke luchtmuziek, dat de vreemde bezoekers, bekoord, aan onze kunstenaars opdracht gaven om het Dietsche klokkenspel ook in hun land te komen opbouwen en uitvoeren.
De zuiverste muzikale roem van Dietschland ligt eenerzijds op het domein van het volkslied en culmineert anderzijds in de periode der Nederlandsche polyphonisten, van begin 15e tot einde 16e eeuw.
« Twee eeuwen lang — zegt Dr. Cornette, — behielden de Nederlanders, onbestreden, de leiding der muziekbeweging in Europa en meteen in gansch de toenmalige beschaafde wereld. » — « Onze voorouders — aldus Maurits Sabbe, — werden de geniale scheppers der meerstemmige muziek. De onbeholpen harmonieleer hebben zij opgevoerd tot de verbazende harmonische kunst van imitatie, canon en contrapunt, waarin zij onovertroffen zijn gebleven. Hun werk is in de geschiedenis der toonkunde wezenlijk « epoche-machend » geweest. » Drie opeenvolgende Nederlandsche scholen, met rijkbegaafde artisten als Jan van Okeghem, Jan Tinctoris, Adriaan Willaert, Philippus de Monte, naast veel anderen, hebben onzen muzikalen kunstroem duurzaam gevestigd.
In het Dietsche volkslied vangen we niet alleen de zuivere echo op van het deinend volksgemoed door de eeuwen heen, we hooren er ook de subtiele klank-

expressie van de fijnbesnaarde kunstziel van ons volk.

Onze schat van Dietsche volksliederen is even schitterend van zuivere, eenvoudige schoonheid als omvangrijk. Ons volkslied draagt het kenmerk van gave volkskunst : het is de spontane ontboezeming van het gevoel der Vlaamsche gemeenschap, in eigen rhythme en melodie. En aangezien de Dietsche ziel een aangeboren fijnen zin heeft voor klank en maat, vertolkt zij haar aandoeningen en stemmingen in frissche volksliederen van blijvende artistieke waarde.

Ons volk heeft eeuwenlang de natuurlijke gave bezeten en gebruikt om oorspronkelijke liederen te scheppen en ook om uitheemsche melodieën om te vormen naar zijn nationale kleur en klank.

In onze oudste balladen, als het « Lied van Halewijn » en dat van « Heer Daneelken », hooren we nog den naklank der oud-Germaansche levenstragiek. Uit de christelijk-ridderlijke periode hebben we twee juweeltjes van woordkunst en melodie : « Het Daghet in den Oosten » en « De twee Coninxkinderen ». Bij de opkomst van den derden stand worden liederen geboren die het bonte leven der volksklas in al zijn schakeeringen schilderen : de onderscheiden ambachten en beroepen met hun karakteristieke arbeidsliederen, ook vooyskens van weemoed en stille smart, doch vooral liedjes van weelderigen levenslust, van kommerlooze vreugde en schalksche pret, als in « 't Looze Visschertje », « Pierlala », « 't Kwezelke », enz.

Merkwaardig zijn uit de 14e, 15e en 16e eeuw de talrijke ruiterliederen, waarin het vroolijk onbezonnen en vaak liederlijk leven der huurlingentroepen weerklinkt.

In ons volksche minnelied treft het hartstochtelijk gevoel,

samen met de dikwijls rake zinnelijke waarneming. In veel van die liederen, inzonderheid in de Meiliedjes, trilt een diep natuurgevoel, zooals in « Och ligdy nu en slaept ». Meestal zijn ze overwegend episch, doch wij tellen er ook parels van zuiver innig lyrisme, als « Ghequetst ben ic van binnen ».

Ongemeen rijk en verscheiden is de schat van onze geestelijke volksliederen : Kerstliederen, Driekoningenliederen, Paaschliederen, Marialiederen, heiligenliederen. « Er ligt — aldus Maurits Sabbe, — iets idyllisch zacht over de geestelijke liederen van vóór de Hervorming, iets als een blauwe hemel vol zon, waar niet één wolkje uit dreigt, een gemoedelijkheid vreemd aan alle achterdocht, een naïeve vertrouwelijkheid, die alleen toen mogelijk was. »

Ten tijde der Hervorming gaat dit zachtluidende idyllische in het geestelijke volkslied overstemd worden door den schellen bazuinstoot van oproer en strijd. Wij krijgen nu, naast het katholieke volkslied, ook het gereformeerde, beide heftig van toon en bruisend van hartstocht : zooals de « Refereynen » van de strijdlustige katholieke Anna Bijns en de « Martelaarsliederen » der Protestanten.

Ook in talrijke historische volksliederen vangen we de echo op van de gemoedsbeweging van ons volk bij de voornaamste gebeurtenissen uit zijn geschiedenis, o. m. het « Lied op den Slag van Blangijs », het « Lied op de belegering van Nieupoort », liederen op den populairen Keizer Karel, geuzenliederen, enz.

Wij mogen, in dit vluchtig overzicht der karakteristieke kunstprestaties van ons volk, niet verzuimen om althans te wijzen op den omvang en het kunstgehalte van de

Dietsche miniatuurkunst. Vanaf de vroege middeleeuwen werd de verluchting van handschriften druk beoefend, vooral in onze abdijen ; ten tijde der Boergondiërs ontwikkelde zij zich onder invloed der schilderkunst tot een hoogen graad van technische vaardigheid en artistieke schoonheid. Kunstig werk werd ook voortdurend geleverd op gebied van koper- en gouddrijfkunst, van meubileering, glasschilderij, boekdruk en -versiering, van tapijtweverij : ongeëvenaard zijn onze tapijten in compositie, afwerking, kleurenharmonie en esthetische oorspronkelijkheid. Ook onze kantwevers, onze graveerders en houtsnijders zijn vermaard.
Het Dietsche land was inderdaad een bedrijvig arsenaal, waar gansch een kunstminnend en kunstzinnig volk van schilders, dichters, zangers, bouwmeesters, beeldhouwers en andere kunstambachtslieden, blij en bewust schoonheid schiep om zijn eigen leven en dat van andere volken te vermooien en te veredelen. In de veertiende en vijftiende eeuw hadden onze steden een zoo treffend typisch kunstkarakter, dat Europa ze kwam bewonderen en dat zelfs de fijnzinnige Petrarca er door in vervoering werd gebracht[23].

Niet alleen het esthetisch voelen en het scheppend denken, waardoor kunstgewrochten ontstaan, behooren tot de karakteristiek van onzen volksaard, ook het denken zooals het zich openbaart in de levendige belangstelling voor geestesproducten en voornamelijk in effectieve wetenschappelijke bedrijvigheid — de « reine Vernunft », — is een talent dat het Dietsche ras werd toebedeeld en waarmee het ruimschoots heeft gewoekerd, drie eeuwen lang.
Het Dietsche denken beweegt zich doorgaans niet langs

fantastische lijnen naar een transcendentale vlucht; neen, bezonnen en rustig, maar helder en wegzeker volgt het de groote, ruime baan die de koele rede en het christendom hebben aangelegd.

De Dietsche wetenschap is solied en veelzijdig. Ons vervult ze met zooveel rechtmatige fierheid, dat we met een meewarigen glimlach de looze bewering van sommige moderne Belgische anthropologen voorbijgaan, die op het historisch feit van de geestelijke achterlijkheid van het Vlaamsche volk tijdens de eeuwen van ons verval, hun zoogezegd wetenschappelijke thesis van fatale, erfelijke « hersenen-minderwaardigheid » van ons ras meenden te kunnen opbouwen.

Sinds de vroege middeleeuwen zien wij het Dietsche denken bedrijvig doende, in onze abdijen vooral. Het heeft zich gevoed aan al de christelijk-Latijnsch-Germaansche cultuurwaarden, ze met zijn eigen ethos vermengd en ze verspreid.

Er heerschte vanaf de dertiende eeuw een intense intellectueele bedrijvigheid, die niet slechts beperkt bleef tot onze klooster- en kapittelscholen, doch een deel van het vasteland ging veroveren. Heel wat Dietsche geleerden hebben medegeholpen aan den opbouw van den roem der universiteit van Parijs. De heftige strijd der philosophische scholen kreeg zijn hoogste uiting in de figuur van den beroemden Dietscher Hendrik van Gent. Een eeuw lang zal de Dietsche geest ruim aandeel hebben in de beoefening en den bloei der philosophische en theologische wetenschappen, door mannen als : Siger van Brabant, Willem van Moerbeke, Jan van Tongeren, Frans de Keyser, Gilbert van Eyen, Bonifacius en Hendrik van Brussel en nog anderen, waarvan verscheidene hoogleeraars en één zelfs — Hendrik

HET NIJVERE, VRIJE, FIERE VLAANDEREN

Halle, belfort en stadhuis te Gent

(Foto Dienst voor Toerisme der stad Gent.)

HET MACHTIGE VLAANDEREN
Gravensteen te Gent
(Foto Dienst voor Toerisme der stad Gent.)

Bate — kanselier aan de universiteit van Parijs zijn geweest.
In 1425 wordt de hoogeschool te Leuven opgericht; zij zal voortaan het intellectueel leven in onze gouwen beheerschen en richten. Tevens blijft de wetenschappelijke bedrijvigheid in de onderscheiden kloosterorden zeer groot. De roem van het Dietsche land op theologisch gebied is Dionysius de Karthuizer. Dietsche geleerden zijn het geweest die, o. a. in Italië, het philosophische leven hebben beïnvloed : te Bologna is er meer dan één Dietscher rector van de beroemde universiteit geweest[24].
Tijdens de eerste helft der zestiende eeuw kende de Dietsche wetenschap een krachtigen opbloei ; inzonderheid te Leuven werd, onder de stuwing van Erasmus, het humanisme sterk bevorderd en werd heel wat gepresteerd op het gebied der taalkunde. Philips Wieland verruimt de geschiedschrijving tot wetenschap door zijn tractaten in Dietsche taal. Joost de Damhoudere was een beroemdheid als rechtskundige. Cornelius Jansenius en Jan Dodoens waren gezaghebbende godgeleerden. In de anatomische wetenschap droeg Andreas Vesalius den Dietschen roem tot in verre landen. Rembert Dodoens maakte opgang in de wetenschappelijke wereld met zijn « Cruydtboeck ». Mercator publiceerde zijn baanbrekend wereldatlas. Beroemd was eveneens de aardrijkskundige Ortelius. De merkwaardigste figuur op het gebied der experimenteele wetenschappen is de schrandere Bruggeling Simon Stevin, met zijn hooggeprezen, in de Dietsche taal geschreven, « Wisconstighe Ghedachtenissen ».
Zelfs toen in de zeventiende eeuw de ongunstige politieke conjunctuur het verval van het Dietsche volk begon in

te luiden, werkten de Dietsche hersenen nog ijverig aan de ontginning der wetenschap, te Leuven en in de kloosters, en was de belangstelling voor intellectueele vorming en geestesproductie voorloopig nog aanzienlijk[25].

Het scheppende kunstgevoel, de nuchtere, stevige denktrant, zijn klaarblijkelijk grondtrekken van het Dietsche volkswezen ; geen trek echter ligt dieper in onze volksziel en straalt helderder en sympathieker uit de Dietsche physionomie dan wel het innig godsgevoel.
Geronnen uit het warme hartebloed van een kerngezond en zedelijk ras, gevoed aan het manna der genade en geleid door het bovennatuurlijk licht van het christendom, stijgt dit godsgevoel hoog boven al het aardsche, naar de toppen der eeuwige heuvelen. Het is een rusteloos opstreven naar de « civitas Dei », door al het onvolmaakte en vergankelijke heen. Het is het menschelijktrouw beleven van de christelijke levensvisie, waarin het tijdelijke in het licht van het eeuwige wordt gezien en betracht.
Dit godsdienstig ideaal, nagestreefd door een diep godsverlangen, beheerscht de geschiedenis van de Dietsche glansperiode. Het ligt ten grondslag aan het openbaar en het privaat leven, het werkt bevruchtend op het denken, op het kunstgevoel, op gansch de cultureele bedrijvigheid, zoodat én individueele levenshouding, én collectief volksleven, én wetenschappelijke en artistieke productie, kortom het heele stramien van leven en traditie, doorweven is met den gouddraad der christelijke gedachte.

Het was de vurige christelijke overtuiging, die duizenden Dietschers uit alle standen geestdriftig ter kruisvaart heeft gevoerd, om het land van Christus te bevrijden. Het was het levend godsgevoel, dat door de eeuwen heen die specifiek Dietsche vroomheid heeft doen bloeien in gebed en geestelijke minne, in daden van edelmoedig offer en naastenliefde. Het is vanaf de vroege middeleeuwen de godsdienst die, langs kerk en abdij, de voornaamste factor is geweest voor de bevruchting en verspreiding der cultuur in wetenschap en kunst.
Treffend werkt het vernieuwde, verlevendigde christelijk ideaal in de elfde en twaalfde eeuw; de godsdienstigheid groeit uit tot ascese : de abdijen zoowel als de bedehuizen zijn overbevolkt, het is een drang naar onthechting, een wegvluchten van de ziel uit het rumoerige, ijdele, wereldsche, naar de stille, veilige sfeer van God, zooals die typisch wordt aangevoeld in de schemerige, nauwe Romaansche kerkgebouwen van dien tijd. Het ideaal der volmaaktheid, der heiligheid, bekoort en bezielt de Dietsche harten.
Tijdens de dertiende en veertiende eeuw groeit nog het godsverlangen. Wij zijn getuige van een waren wedloop naar onthechting en volmaaktheid : veel mannen, zelfs onder de edelen, wijken naar de eenzaamheid om er als kluizenaar te leven ; ontelbaar zijn de godvruchtige vrouwen die aan de wereld verzaken. Typisch is inzonderheid de machtige begijnenbeweging, die duizenden, zoo genoemde « virgines sanctae », naar geestelijke afzondering voerde. Midden der dertiende eeuw was er wel geen stad in onze Dietsche gewesten, die geen begijnhof kon aanwijzen[26].
Er was namelijk in het religieus gevoel een kentering

naar meer individueele en extatische godsdienstigheid ingetreden. Vrees en deemoedig ontzag zijn verdrongen door vertrouwelijke, innige liefde tot God. De ziel wil door onthechting en lijden gelouterd worden, om dan in hartstochtelijke minne vereenigd te leven met den gekruisigden Christus. Deze verzuchting diepte de ascese uit tot die heerlijke Dietsche mystiek, die blijkbaar te onzent een vruchtbaren voedingsbodem vond in onze raseigen religieuze gesteldheid, om niet enkel in de rede maar ook in het gemoed de motiveering van het godsdienstig leven te zoeken.

Die mystieke zielebloei der warme « goddelijke minne » schonk ons verrukkelijke vruchten van heiligheid, o. m. onze Vlaamsche patrones St. Lutgardis en de H. Beatrijs van Nazareth. Als intense gemoedsbewogenheid kon het niet anders, of de mystiek uitte zich krachtig en bezielend op het gebied der kunst. De gloeiende liefdelyriek, de extatische visioenen van Hadewych behooren tot de meest subtiel-artistieke productie onzer middeleeuwsche literatuur. Het is vooral in het gedachtenrijke en plastische proza van den gelukzaligen Jan van Ruusbroec — zijn « Chierheit der gheestelijker Brulocht » en « Dat Boec van den gheesteleken Tabernacule », — dat de mystiek haar triomf viert, zoowel artistiek als ideologisch.

« Door onze mystiek — aldus getuigt Prof. Van Mierlo, — is de Dietsche letterkunde in de wereldliteratuur binnengedrongen ».

De mystieke drang beïnvloedde eveneens onze bouwkunst. De rijzige Gothiek is geboren uit de mystieke verzuchting die opwiekt naar God : de ziel voelde zich gestuit in haar stijgende vlucht door de zware Romaansche gewelven, beklemd in haar blije, warme minne door

de koele, schemerige wanden ; lichtende, opstrevende ruimte zocht zij. De liefde schiep de Gothiek.
Wellicht is het een sprankel van die laaiende liefde, die generaties lang ieder Dietscher, van den kunstenaar tot den nederigen diender, bezielde tot het edelmoedig schenken van zijn talent of arbeid, zijn penning of zijn steen, om de heerlijke Gothische kathedralen op te trekken als het ranke evenbeeld van de naar God hunkerende Dietsche volksziel.
De vijftiende eeuw wijst een dalende kurve in het godsdienstig leven aan.
Sterke stroomingen, die een gunstige bedding vinden in de beweging tegen kerkelijke misbruiken, schokken eenigszins het gezag van Kerk en godsdienst. Het Humanisme wakkert het individualisme nog aan en lokt naar levensgenot. De ongekende rijkdom en volkswelvaart, de pralerige weelde die het Huis van Boergondië ten toon spreidt, scheppen een atmosfeer van zinnelijkheid, die weldra aanleiding geeft tot een onrustwekkende inzinking der moraliteit.
Het geloof leeft voort, doch meer uit gewoonte dan uit aandrang ; het blijft zich uitdrukken in uiterlijke christelijke levenshouding, in het bouwen van vele kerken, het oprichten van liefdadige instellingen, alsook in de kunst. Het religieus gevoel, bij gebrek aan innerlijke voldaanheid, stort zich onrustig uit in pralerig en luidruchtig vertoon van processies en stoeten, van bedevaarten en devotie rond relikwieën en mirakels.
Wel komt er een gunstige reactie, dank zij het ijverig apostolaat van volkspredikers, dank zij ook de geestelijke werving van onderscheiden kloosterorden, inzonderheid van de nieuw gestichte « Broeders van het gemeene leven », die een keurbende van jonge onthechte mannen

vormen en de frissche godsdienstigheid der « moderne devotie » verspreiden.
De godsdienstige crisis was echter onafwendbaar.
Zij barstte los tijdens de zestiende eeuw, met de heftigheid van een orkaan.
In geen periode onzer geschiedenis is de Dietsche volksziel zoo hartstochtelijk bewogen geweest als ten tijde der Hervorming, wat andermaal bewijst hoe diep en krachtig het religieus gevoel in het Dietsche volkswezen leeft : de Dietsche ziel zoekt God in dwaalleer als in waarheid.
Het Protestantisme is geen inheemsche Dietsche vrucht ; het werd uit Duitschland te onzent overgeplant en vooral door vreemde propagandisten gekweekt en verspreid.
Weliswaar vond het op Dietschen grond een voedingsbodem, die voor hervorming ontvankelijk was gemaakt door het individualisme van Humanisme en Renaissance, alsmede door kerkelijke wantoestanden en door de sociale plaag van het stijgend pauperisme ; maar de Hervorming in den zin van verwoesting der katholieke leer, van aftakeling van het kerkelijk gezag, van losscheuring van Rome, van breuk met het eeuwenlange verleden, zulke Hervorming werd hoegenaamd niet door de Dietsche volksziel gepostuleerd.
Dat de nieuwe religie hier zóóveel aanhangers werfde, was ongetwijfeld — ten deele althans, — te wijten aan de verleidelijke individualistische levensnorm die zij schonk, meer echter aan een samenloop van externe factoren, zooals het laattijdig en onhandig ingrijpen van Keizer Karel, en meest van al aan het feit dat de gereformeerden de godsdienstige rebellie behendig wisten te koppelen aan een politieke omwenteling ter bevrijding van het Spaansche juk.

In beide kampen — vooral in dat der Protestanten, — werd met passie gestreden. De literatuur van die periode staat heelemaal in het teeken van de godsdienstige en politieke beroering : vinnige tractaten en schotschriften en ontelbare volksliederen. Marnix van St. Aldegonde schreef zijn venijnigen « Biënkorf » en Anna Bijns verdedigde haar Roomsch geloof met warme overtuiging, in de frissche, kleurige volkstaal van haar refereinen. De theologische faculteit der universiteit van Leuven wierp haar gezag in de weegschaal door een klare en duidelijke veroordeeling der kettersche leer.
Dank zij het krachtdadig optreden der kerkelijke instanties en het hardhandig ingrijpen der Spaansche overheid — ze ijverden bewust voor de éene waarheid en pasten overigens het vigeerende principe « cujus regio illius et religio » toe [27], — werd na langen, verwoeden en bloedigen strijd de rebellie in het Zuiden overwonnen.
Ons Dietsche volk bracht grootmoedig het offer der pijnlijke afscheiding van zijn noorderstambroeders en tevens het offer van zijn politieke vrijheid, om het eenig noodige, de vrijheid van kind van God en van de H. Kerk, te kunnen bewaren.
De definitieve godsdienstige pacificatie en de geestelijke wederopbouw geschiedden in de eerste decenniën der zeventiende eeuw, tijdens die heerlijke periode der Contrareformatie, waar de Dietsche volksziel, gelouterd door het lijden om het geloof, opnieuw zichzelf geworden, een laatste maal, alvorens in het rijk van schaduw en stilte af te glijden, zal opgaan in een droom van vrome schoonheid, den droom der christelijke Renaissance, die in de kunst van Rubens tot stralende werkelijkheid is geworden.

Nu kan het voorvaderlijk geloof zich andermaal vrij en ongestoord uitleven in christelijke levenshouding. Weer kan het Dietsche godsverlangen bevrediging vinden in den herwonnen God der Eucharistie ; nu bloeit weer spontaan en weelderig op de specifiek Dietsche Mariadevotie. Nu is het vrome Dietsche volk, zooals weleer, in houwe trouw met de ware Christi Kerk verbonden en kan veilig de geestelijke stormen der komende tijden over zich laten heengaan.

VIERDE HOOFDSTUK

DE NEERSLAG VAN HET HISTORISCH KLIMAAT OP HET DIETSCHE VOLKSWEZEN

HET COLLECTIEVE VOLKSWEZEN, EVENALS IEDER individueel mensch, wordt voortdurend, tijdens zijn opgroei maar ook wanneer het, gerijpt, zijn eigen wezensaard ontplooit, wordt onvermijdelijk beïnvloed door het milieu waarin het zich in tijd en ruimte beweegt.

In haar gestadig streven naar voltooiing, voedt zich de volksziel aan « waarden » van andere wezens : ze ontvangt en verwerkt ze naar haar eigen geaardheid, zoodat zij — evenals het voedsel in het bloed, — in haar psyche overgaan en deze verrijken of verarmen.

Ieder volkswezen staat bloot aan de inwerking van het historisch klimaat zijner politieke, cultureele, sociale en economische lotgevallen. Naargelang van aard en omvang dezer invloeden eenerzijds, en anderzijds van de raciaal-psychische reactie van de volksziel, zal de neerslag er van worden bepaald.

Wij hebben hierboven reeds betoogd, dat het ruwe heidensche volkswezen onzer Germaansche voorzaten geleidelijk werd verrijkt en veredeld door de waarden van de Latijnsch-christelijke cultuur, dermate dat het in de middeleeuwen uitgroeide tot een typisch-Germaansch

en rijk-beschaafd volk : het Dietsche volk. Wij hebben gepoogd de voornaamste wezenstrekken der Dietsche volksziel tijdens de glansperiode van haar gaafheid en uitstraling te belichten. Nu zullen we den neerslag trachten te bepalen, dien de groote historische invloeden op ons volkswezen hebben achtergelaten.

I. DE FRANSCHE INVLOED

Vanaf de vroege middeleeuwen heeft de Fransche invloed zich cultureel zeer gevoelig in onze Dietsche gewesten laten gelden.

Het geromaniseerde Frankische Rijk was de erfgenaam van de eeuwenoude luisterrijke Latijnsche beschaving en bezat bovendien, naast het Duitsche Keizerrijk, de grootste politieke macht over onze gouwen.

Al onze bisdommen — met uitzondering van dat van Tongeren, dat echter weldra naar Luik werd overgebracht, — hadden sinds de zesde eeuw hun zetel in het Romaansch gebied. De onderscheiden cultuurcentra die ons land beheerschten, waren hoofdzakelijk Fransch : de kathedrale school van Luik beïnvloedt het land van Loon en oostelijk Brabant, die van Doornik het graafschap Vlaanderen, terwijl het bisdom Kamerijk een deel van Brabant en van Vlaanderen binnen haar invloedssfeer betrekt. Ook van onze abdijen gaat meestal een Latijnsch-Fransche geest uit. Het heerschende godsdienstig-cultureel ideaal is doordrongen van het Latijnsch-Fransche ethos.

De kruistochten hebben weliswaar ons volk in aanraking gebracht met andere cultureele stroomingen, doch meest van al nog met het christelijk-Fransch ideaal, dat toch deze grootsche ondernemingen inspireerde.

Geen wonder dat onze adel, alsook de rijk geworden burgers, spoedig in den tooverban der Fransche cultuur geraakten en hun licht gingen opsteken in het stralend cultuurcentrum : Parijs, — te meer dat onze landsheeren in Vlaanderen en Brabant van Romaanschen bloede of alleszins Fransch georiënteerd waren.
Het bleef echter niet bij een vreedzame cultureele penetratie. Vanaf de twaalfde eeuw streeft Frankrijk bewust en onverpoosd naar politieke expansie in de richting van de Dietsche landen. Eerst en vooral moest het zijn leen, het graafschap Vlaanderen, in zijn greep krijgen ; daarna zou Lotharingen aan de beurt komen. Er ontspint zich een lange, vinnige strijd tusschen het machtige Frankrijk en het kleine, in twee partijen verscheurde Vlaanderen. Na de verpletterende nederlaag der verbonden Vlaamsche en Duitsche legers te Bouvines in 1214, wordt het graafschap Vlaanderen een Fransch protectoraat. De Fransche koning drijft zijn annexatiepolitiek door met behulp van de Franschgezinde partij der Leliaerts — adel en stedelijk patriciaat, — tegen den graaf in. Het eens zoo fiere, vrije Vlaanderen buigt het hoofd in deemoedige onderworpenheid. De graaf, die zijn gezag voelt ondermijnen, zoekt steun bij de tegenstrevers der Franschgezinde Leliaerts, bij de Klauwaerts, het ghemeen, de massa der ambachtslieden en der arbeiders. Maar in 1300 wordt Rijks-Vlaanderen eenvoudig bij Frankrijk ingelijfd, het wordt een Fransche provincie[28].
Toen echter Philips de Schoone in zijn overmoed de voorrechten der steden wilde besnoeien en uitdagend een dwingburcht te Brugge liet bouwen, voelde het volk zich getroffen in wat hem het dierbaarst was, zijn vrijheid, en de in slaap gewiegde Dietsche fiere vrijheids-

drang bruiste op, zwol aan tot een ontembaren vloed en doorbrak de dijken van het Fransch imperialisme.
De zegepraal van 1302 is niet enkel de bekroning geweest van den strijd van het echte volksche Vlaanderen van stoere, wroetende ambachtslieden en plattelandsbevolking op de wufte, verfranschte hoogere standen. In het licht der geschiedenis is de Slag der Gulden Sporen uitgegroeid van een sociaal conflict tusschen ghemeen en patriciaat, tot een heroïsche worsteling om het Dietsche vrijheidsideaal, die niet alleen Vlaanderen maar ook de andere Dietsche landen definitief voor Fransche overheersching heeft gevrijwaard.
Door het verdrag van Athis in 1305, wordt Vlaanderen, wegens het afstaan van Rijsel, Dowaai en Bethune, eentalig Dietsch. Dat het Dietsch bewustzijn geleidelijk was toegenomen en fier zelfstandig opdook uit de strooming van Fransche invloeden, was voornamelijk te danken aan den machtigen groei der steden, waardoor de leiding in het locaal en algemeen bestuur, van den verfranschten ridderstand op den kern-Dietschen derden stand werd overgedragen.
Dit Dietsche bewustzijn komt reeds einde der twaalfde eeuw tot uiting in het scheppen van een paar meesterwerken in de Dietsche volkstaal, en nadien in den uitbloei van de volksliteratuur, de bouwkunst en de miniatuurkunst, zooals in het vorig hoofdstuk werd vermeld.
Ook teekende, sedert het midden der dertiende eeuw, de volksche geest zich af in het gebruik der Dietsche taal als bestuursinstrument. Uit de rekeningen, dagvaardingen en rechtspraak der dertiende eeuw blijkt, dat het Dietsch ook voor Gent en Brugge en de Brabantsche steden — op ettelijke uitzonderingen na, — in gebruik was[29].

Onbetwistbaar is het feit, dat de Fransche taal tijdens de middeleeuwen zeer verspreid was in Vlaanderen. Begrijpelijk ook, wanneer men denkt aan de luisterrijke uitstraling der Fransche cultuur, aan de geweldige politieke expansiekracht van Frankrijk, aan de drukke en nauwe handelsbetrekkingen met de Fransche markten en, niet het minst, aan de Fransche oriënteering van onze landsheeren, van een groot aantal onzer edelen en patriciërs, van onze bisdommen en overige cultuurcentra.

En toch — « op geen moment in de middeleeuwen is de Zuid-Nederlandsche burgerij verfranscht geweest, noch is haar de Fransche taal een tweede moedertaal geworden : de uitbreiding van het Fransch en de invloed van de Fransche cultuur moeten beschouwd worden in het licht der Fransche expansie in gansch Europa » [30].

Het Fransch werd steeds, meer nog in Brabant dan in Vlaanderen, als een vreemde taal, een opgedrongen taal, aangevoeld. Van historische tweetaligheid kan geen sprake zijn : de taal van het land is het Dietsch. Dietsch is ook de geest van dit volk : hoe zou zich in de Dietsche taal een zoo veelzijdige als artistieke literatuur hebben kunnen ontwikkelen, indien niet het Dietsche volk in breede lagen — ook van edelen en patriciërs, — bezield was met den Dietschen geest ?

De middeleeuwen door, bleef ons volk zichzelf. Al de cultuurstroomingen van het Westen — inzonderheid de Fransche cultuurwaarden, — ving het op, verwerkte ze naar eigen denktrant en sensibiliteit en voedde er zijn groeiend cultuurleven aan. Maar de Dietsche volksziel bleef gaaf en straalde haar wezensbloei uit in eigen Dietschen klank en kleur.

De fatale kentering trad in met het Boergondische tijdvak.
In 1384 wordt de hertog van Boergondië, Philips de Stoute, de landsheer van het graafschap Vlaanderen. In 1431 worden eveneens het hertogdom Brabant en de overige Dietsche gouwen door Philips den Goede ingelijfd, zoodat nu al de onderscheiden Dietsche landen onder één schepter in éénzelfde staatsverband vereenigd zijn. Een gebeurtenis van gewichtige politieke draagwijdte : het is de definitieve losscheuring van Frankrijk, het is ook de mogelijke realisatie van de ééne Dietsche volksgemeenschap.
Maar het huis van Boergondië is, toevallig, door en door Fransch van aard en zeden, van taal en cultuur ; bovendien huldigen de hertogen de Latijnsche opvatting der absolutistische centraliseerende staatsinrichting. Onvermijdelijk moest dus deze anderszins beloftenrijke eenmaking der Nederlanden, buiten en tegen Frankrijks bemoeiing, een ernstige bedreiging worden voor het Dietsche volkswezen : voor zijn taal en cultuur, zijn zeden, alsook voor zijn fieren, doch eveneens particularistisch getinten vrijheidszin.
Maar hoe zonderling het ook mag klinken : het is onder dit Fransch wervend Boergondisch regime, dat de Dietsche taal beslist het meesterschap in onze gewesten bekomt. De verhoudingen van het stedelijk leven in Vlaanderen en Brabant staan in het teeken van de Dietsche eentaligheid. Ons land is Dietsch tot in de kringen van de patriciërs en van den lagen adel, en in Brabant zelfs tot in de hoogadellijke families, en telkens wanneer er op dit Dietsch karakter inbreuk wordt gemaakt, ontstaat een vinnige reactie waarmee dan de hertogen rekening houden. Overigens, de hertogen zelf

leeren de volkstaal aan en herhaaldelijk zullen Philips de Goede en Karel de Stoute de gedeputeerde staten in het Dietsch toespreken ; zij stellen levendig belang in den opgang van het literaire Dietsche leven waar het zich ontplooit in grootsche spelen en luisterrijke landjuweelen ; mild begunstigen zij de Dietsche kunst, die weelderig en pralerig opbloeit[31].

En toch, in weerwil van die blijkbaar gunstige atmosfeer, zal het Dietsche volkswezen in zijn kern worden aangetast en van lieverlede ontaarden.

Dit zal niet geschieden met booze opzettelijkheid vanwege het Huis van Boergondië, maar door de onvermijdelijk sloopende kracht die uitgaat van het overdadig-weelderig, Fransch wervend centraliseerend Boergondisch regime.

De hertogen omringden zich met pralerige schoonheid, hun hofhouding getuigde van weelderigen luxus en waar zij verschenen, wilden zij grootsche feesten met schitterende optochten en vertooningen. Dit voorbeeld heeft, in dien tijd van rijkdom en volkswelvaart, aanstekelijk ingewerkt niet alleen op adel en patriciaat, doch ook op de volksmassa. Het werd een algemeene jacht op pracht en genot, een drang naar luchtig, leutig leven. De traditioneele levensernst kreeg een deuk, de moraliteit daalde ontzettend. Ons volk leerde gewennen, tegen zijn aard in, aan een gemakkelijk en oppervlakkig leventje, zonder ingetogenheid, zonder diepgang. De vreemde, schitterende waarden, die het alom zag triomfeeren, verblindden zijn oog en verleidden zijn hart. Geen wonder dat het zich gaandeweg aan die waarden ging voeden en de eigen overgeërfde waarden als kleurloos en smakeloos ging beschouwen in vergelijking met de blozende, sappige vruchten der vreemde cultuur.

Geen wonder dat eigen Dietsche taal en schoonheid, eigen Dietsch denken en voelen, eigen eenvoudige vroomheid en zeden, stilaan, onbewust, verdrongen werden door Franschen klank, Fransche gracie en hoofschheid, Fransch geraffineerd comfort, Fransche luchthartigheid en speelsche levenshouding.
Dit psychologisch ontaardingsproces van verfransching werd aanzienlijk bevorderd door het feit, dat de hertogelijke macht werd uitgeoefend langs een net van centraliseerende instellingen, waaraan haast uitsluitend volksvreemde of Fransch georiënteerde edelen en patriciërs verbonden waren, die zoodoende boven de Dietsche structuur van het stedelijk leven een machtige centrale vormden van verfranschenden invloed.
Het is ook aan die onverbiddelijke absolutistische centralisatie te wijten, dat die andere typische trek van den Dietschen volksaard werd vervaagd : de fiere vrijheidszin. Nog zal de Dietsche trots vinnig en waardig reageeren wanneer in 1384, nabij Doorniks wallen, de opstandige Gentenaars hardnekkig weigeren den knieval voor Philips den Stoute te doen ; nog zullen de steden, en inzonderheid Gent, herhaaldelijk in gewapenden opstand hun vrijheden en privilegies verdedigen ; de vaste hand van den soepelen vreemdeling zal, afwisselend streelend en bloedig toeslaand, de trotsche Dietsche nekken doen buigen en de ongetemde, vrijheidlievende Kerels gewennen aan het deemoedig dragen van het vreemde juk.

Tijdens de zestiende eeuw woekert de verfransching verder, voornamelijk onder de leidende standen.
Het hof van de landvoogdes Margaretha van Oostenrijk was door en door Fransch en Fransch wervend. Welis-

HET HELDHAFTIGE VLAANDEREN

Groeninge-monument te Kortrijk

(Foto Gyselynck, Kortrijk.)

HET LAND VAN STILLE VROOMHEID
Begijnhof te Brugge

(Foto Brusselle, Brugge.)

waar bleven de steden meestal nog trouw aan Dietsche taal en volksaard, — de abdijen waren zelfs koppig éëntalig Dietsch, — doch de hoogere cultuur was Fransch en de Fransche taal werd het erkenningsteeken van voornaamheid. Alleen de gekunstelde volksliteratuur der Rederijkers schonk de massa van arbeiders en neringdoeners genoeg aan Dietschen kost, om er het eigen volksleven mee te voeden en het Dietsch volksbewustzijn wakker te houden.
Na de scheuring tusschen Noord en Zuid, ten gevolge van de godsdienstige en politieke beroering, verviel het Zuiden — behoudens de periode der Contrareformatie, — in volslagen Dietsche cultuurloosheid. De veerkracht scheen gebroken. De massa bleef Dietsch maar onverschillig, de adel was reeds verfranscht, nu werd de hoogere burgerij een gemakkelijk te veroveren prooi, aangezien er geen Dietsch cultureel tegengewicht in de weegschaal kon worden gelegd.
Onder het Oostenrijksch Bewind (1714-1792) zijn al onze locale besturen nog Dietsch, doch het centraal bestuur is meestal in handen van Fransch georiënteerde vreemdelingen. Onrustwekkend echter schrijdt de verfransching voort. Wel zullen de meest bewusten en schrandersten onder de Dietschers luide vermanen tegen de heerschende geringschatting der moedertaal en tegen het Fransch snobisme; wel zullen talrijke schrijvers een hartstochtelijken oproep doen tot eensgezinde verdediging van het Dietsch, zooals o. m. advocaat Verlooy in zijn « Verhandeling op d'Onacht der moederlijke taal in de Nederlanden », — de verfransching woedt voort, de gewone burgerij wordt reeds aangetast. Wij staan trouwens in de achttiende eeuw, die de volle uitstraling van den Franschen geest over gansch Europa kende.

« Paris fut au 18e siècle le cerveau de l'Europe et la langue française une sorte de langue universelle », schrijft te recht Albert Malet[32].

Het was de tijd der « bevrijdende Aufklärung », met haar overvloedige vrijzinnige literatuur; de tijd van de onweerstaanbaar wervende ideeën van hervorming op politiek, religieus, sociaal en economisch gebied, die de Fransche revolutie zouden doen losbreken. Hoe zou een volk als het onze, dat sedert het Boergondische regime het bewustzijn van eigenwaarde samen met zijn fieren vrijheidszin had ingeboet, een volk waarvan de veerkracht, ten gevolge der godsdienstige en politieke beroering en inzonderheid door de afscheiding van de Noordsche broeders, grootendeels gebroken was, hoe kon een volk dat gewend was geraakt aan vreemde overheersching, hoe kon het Dietsche volk, zonder ruggegraat, weerstaan aan de overrompelende kracht en den verblindenden glans der Fransche cultuur?
Ook zal het Fransch regime, dat ons na de inlijving bij Frankrijk in 1794 wordt toebedeeld, een vruchtbaar terrein te onzent vinden. « Onze Provinciën waren blijkbaar reeds zoo verfranscht vóór de inlijving, dat de Fransche regeering niet veel moeite moest doen om ze als Fransche departementen te beschouwen »[33]. Op den ontvankelijken bodem zal de verfransching welig tieren. Het Fransch wordt niet alleen de eenige officieele taal, ze wordt ook de gebruikelijke taal van het maatschappelijk en privaat leven, zelfs bij de burgerij; eveneens werven onrustwekkend de Fransche ideeën en leuzen, de ideologie der Fransche revolutie, de liberale principes, het Fransche ongeloof en de ongodsdienstige levenspractijk.

Hiertegen ontstond in de gaaf Dietsch en katholiek gebleven volkslagen een heftige reactie, die losbrak in het gewapend verzet van den Boerenkrijg, die meer een godsdienstig dan een nationaal karakter droeg. De steden echter bleven afzijdig en sloten zelfs hun poorten voor de opstandige volksbenden.
Hoewel de Fransche bezetting ten slotte eerder onpopulair was geworden en de ontruiming van ons grondgebied in 1814 met volksvreugde werd begroet, toch bleef de verfransching denationaliseerend en ontkerstenend nawerken, zelfs onder het Hollandsch bestuur. Onze intellectueelen bleven meestal Fransch georiënteerd en voedden zich aan Fransche cultuurwaarden, en wanneer in 1830 Zuid-Nederland de Hollanders verjoeg, was het de Fransche partij vooral die den opstand bezielde, met de heimelijke hoop terug met « la Grande Patrie » te worden vereenigd.
Na 1830 heeft zich de Fransche invloed steeds en voortdurend tot op onze dagen laten gelden, doch meer onder zijn Belgischen vorm, zooals wij in een der volgende hoofdstukken zullen nagaan.

Geen enkele historische invloed heeft zóó onafgebroken en met zóó geweldige politieke en cultureele wervingskracht op het Dietsche volkswezen ingewerkt, als deze die van Frankrijk is uitgegaan ; geen ander heeft zóóveel neerslag op ons volkskarakter, op onze levenshouding, op onze taal en cultuur achtergelaten. De verklaring hiervan vinden we in onze geographische en historische situeering, in onze groote geestelijke ontvankelijkheid en in de onbetwistbaar luisterrijke uitstraling van het Fransch genie.
Dankbaar waardeeren wij al het ware, het goede en het

schoone dat Frankrijk ons heeft geschonken : de Latijnsche traditie, het heldere denken, den verfijnden smaak, den sierlijken vorm, de aanminnige hoofschheid in het schitterend cultuurwerk van zijn denkers en kunstenaars. Aan die waarden heeft Vlaanderen zich gretig gevoed en er zijn volkswezen door verrijkt. Waar echter die cultuur de wezenskern van ons volk aantast en ontaardt, doordien zij onze eigen geaardheid ontzenuwt en geleidelijk omvormt tot een wezensvreemde gesteldheid en activiteit, daar moet de Fransche invloed als schadelijk en zelfs verderfelijk worden beschouwd, omdat de eigenheid, de persoonlijkheid van een volk, de door God en de natuur aangewezen eenige vruchtbare bodem is waarop het tot voltooiing kan uitgroeien.

Feitelijk heeft de Fransche invloed, ondanks al het goede dat hij aanbracht, ontaardend op ons volkswezen ingewerkt. Sinds het Boergondisch regime heeft zich, ten gevolge van een samenloop van allerlei omstandigheden, een waar verbasteringsproces onder Franschen invloed voltrokken.

Gaandeweg zijn de weleer bewust en met fierheid gedragen eigen Vlaamsche waarden, bij een groot aantal der meest gegoede volksgenooten verdrongen door de vreemde Fransche taal, cultuur en zeden. Hierdoor gingen bij die hoogere standen het Vlaamsche zelfbewustzijn, de Vlaamsche fierheid verloren ; anderzijds wonnen zij niets dan wat vreemde, nageäapte cultuur, pseudo-cultuur die uitloopt op de cultuurloosheid der Beulemansen.

Dit ras van ontwortelden is uiteraard, uit hoofde van zijn tweeslachtigheid, zijn onpersoonlijkheid, tot onvruchtbaarheid gedoemd. Menschen die, zooals de ongelukkige Peter Schlemihl uit het sprookje, hun

schaduw, d. i. hun eigen aard, hun persoonlijkheid kwijt zijn.

Daartegenover stond de massa van het gaaf gebleven volk, het tobbende, slavende volk, dat zijn Vlaamsch dialect bleef spreken, zijn Vlaamschen aard en zeden bleef behouden, omdat het geld noch gelegenheid had om de vreemde waarden aan te koopen, het volk der « kleine luyden », dat in een normale gemeenschap zijn geestelijk-cultureel voedsel ontvangt van de tafel der rijken, verlaten nu door zijn natuurlijke opvoeders en leidsmannen, die niet eens zijn taal meer verstonden.

De verfransching heeft onze volksgemeenschap doen splijten in twee onverzoenlijke groepen : de kaste der hooghartige volksvreemden en de massa der Vlaamsche paria's.

Eenmaal aan zichzelf overgelaten, moest die volksmassa fataal afglijden naar verwildering, naar ruwheid en platheid. Hieruit is dan ontstaan die ergerlijke toestand van onbeschaafdheid, die zoogezegde historische achterlijkheid van het Vlaamsche volk. Hieruit is ook geboren bij de Vlamingen dat beruchte « minderwaardigheidscomplex », dat niets anders is dan het besef der inferioriteit van het Vlaming-zijn tegenover het voorname en alom geldende bezit van Fransche waarden. Wij proeven ten volle den bitteren humor van dien Waalschen minister, waar hij den biechtvader van een Vlaamschen koelie, die zijn biecht begon met « je suis flamand », deze woorden in den mond legt : « Mais, mon fils, ce n'est pas un péché, c'est un malheur ». — Hoe kon het anders of de Vlaming, onverstaan en onbegrepen, verstoken van eigen cultuur en voornaamheid, zonder fierheid en zelfbewustzijn, bespot en benadeeld om zijn Vlamingzijn, moest ten slotte wel gaan aanvoelen dat hij behoor-

de tot een minderwaardig ras en meenen dat hij tegen Franschen en Walen niet was opgewassen. Wie dan aan dit fatum zocht te ontsnappen, vond er niet veel beters op dan zijn eigen fatalen Vlaamschen aard maar prijs te geven voor de loonende Fransche waarden en zoodoende het aantal Vlamingen « zonder schaduw » te doen aangroeien : de verfransching heeft op groote schaal gedreven naar verbastering.
Dat de verfransching ook dien anderen karakteristieken trek van onzen volksaard, den vromen godsdienstzin gepaard met reine zeden, heeft vervaagd, blijkt duidelijk uit het feit, dat vrijzinnigheid en geloofsafvalligheid doorgaans gevolgd zijn op denationalisatie : wie den eigen Vlaamschen volksaard, doorweven met vroomheid, verloochent, zal licht ook met de traditie van hecht geloof en eenvoudige Vlaamsche zeden breken.
Tegen den verbasterenden en ontkerstenenden invloed der verfransching, hebben steeds de meest bewuste en helderziende onder de Vlamingen instinctmatig en heftig gereageerd. Treffend hebben o. m. de herhaalde waarschuwingen geklonken uit den wijzen mond van den rasechten Vlaamschen bisschop van Luik, Mgr. Rutten. Voortdurend wees hij de hoogere standen, alsook zijn priesters, op den gebiedenden plicht : de Vlaamsche volksziel tegen verbastering van karakter, taal en cultuur te vrijwaren, « omdat het Vlaamsche volk van nature recht heeft op eigen leven en ook omdat het behoud van zijn volksaard de stevigste dam is tegen ongeloof en zedenbederf. »
De verfransching heeft haast ongehinderd kunnen voortwoekeren totdat na 1830, onder de stuwing der Vlaamsche Beweging, een tegenstrooming is ontstaan die ons volk heeft wakkergeschud tot zelfbewustzijn, tot fierheid

op eigen wezenswaarde, en voortgedreven op den weg naar vrije en volle wezensontplooiing.

II. DE INVLOED VAN HUMANISME, RENAISSANCE EN HERVORMING

De machtige Europeesche beweging van Humanisme en Renaissance heeft ook het Dietsche volkswezen beroerd en inzonderheid ons cultuurleven eenigszins bevrucht.
Het Humanisme als streven naar innerlijke en uiterlijke schoonmenschelijkheid, de Renaissance als realisatie van dien droom in de schepping van ideaal-harmonische, geestelijk-zinnelijke schoonheid naar het volmaakte model der klassieken, hebben verruimend en verfijnend op ons geestesleven ingewerkt.
Zij brachten ons meer menschelijkheid, meer esthetisch gevoel, meer smaak en zin voor proportie ; ze initieerden ons in den cultus der vormschoonheid. Dit alles komt tot uiting in een meer beschaafde, genuanceerde levenshouding en vooral in de meer perfecte creaties op het gebied van de woordkunst en plastische kunsten. De Dietsche taal wordt zuiverder, geschuimd van bastaardwoorden, sierlijker en welluidender onder invloed van klassieke modellen. Het proza wordt verheven tot den rang van kunstvorm en wordt gepolijst tot een lenig instrument ter vertolking van de gedachte. De poëzie ademt vrijer, wordt meer spontaan-menschelijk en oorspronkelijk; nieuwe, frissche dichtvormen vervangen de oude, versteende. Het didactisch element wordt eenigermate verdrongen door het emotieve. Zelfs de volksliteratuur der Rederijkers draagt sporen van Renaissance-beïnvloeding, doch enkel aan de oppervlakte, want

van het wezen der Renaissance hadden onze brave ghesellen geen benul.
De universiteit van Leuven is een brandpunt van humanistische cultuur, met Erasmus als bezieler, en de «Broeders van het Gemeene Leven» passen in hun scholen de «moderne devotie» aan bij de nieuwe levensvormen.
In het domein der plastische kunsten komt de Renaissance-droom tot zijn meest typische belichaming in den persoon en in de schitterende kunst van onzen genialen Rubens : bruisende levenskracht en levenslust, uitgedrukt in den breeden zwier van harmonische vormschoonheid.
Er was echter een schaduwzijde aan die Renaissance-heerlijkheid. In de maat waarin werd afgebroken — vooral in de literatuur, — met het verleden, met de vergroeide Dietsche traditie in kunstvorm en vroom godsgevoel, om slaafs en artificieel den opschik en de mythologie der klassieken na te bootsen, is die invloed ons nadeelig geweest. Spoedig trouwens zullen de humanisten zich, gehuld in de sierlijke plooien van hun verheven ideaal, hooghartig afzonderen van het «vulgum pecus», hun plompe Dietschheid verbergen onder een verlatijnschten naam en zich in hun geestelijken omgang bedienen van de taal van Cicero.
Ook in zake levenshouding heeft het renaissancistisch humanisme eerder schadelijk afgeschenen. Als huldiging van de volle ontplooiing der zuivere menschelijkheid, zooals dit in de heidensche klassieke Oudheid werd gerealiseerd of gedroomd, verwekte de Renaissance-droom een werkelijkheid van Dionysischen levenslust, die prikkelde tot een haast zinnelijk levensgenot. Dit ook beteekende een afbreken met de christelijk ingetogen levenspractijk der Dietsche middeleeuwen en heeft

feitelijk, vanaf de Boergondische periode, in onzen volksaard den aangeboren trek naar uitbundig zinnelijk genieten nog versterkt.
Ten slotte heeft dit zuiver-menschelijk ideaal de geesten en de harten losgerukt van de traditioneele levensnorm in God en de Christi Kerk, om de individueele menschelijkheid als hoogste betrachting op het voetstuk te stellen. Door dit individualisme bevrucht, werd de Dietsche grond ontvankelijk gemaakt voor de individualistische godsdienstige ideologie der Hervorming.

De Hervorming — wij wezen er op bij de ontleding van het Dietsch religieus gevoel, — was een import-artikel, maar dat te onzent fureur heeft gemaakt.
Haast een eeuw lang heeft deze beweging onze gewesten in beroering gehouden en ons volkswezen overschaduwd met dwaling en dweepzucht, met haat en broedertwist, met onnoemelijk lijden.
Als godsdienstige levensbeschouwing verbrak de Hervorming de eeuwenoude katholieke Dietsche traditie, die ons volk als een vurig trouw lid in de universeele Roomsche Kerk had ingeschakeld. In de plaats van de hechte, onfeilbare leiding der Kerk, stelde de Protestantsche leer de aanlokkelijke maar wankele individualistische levensnorm van het vrij onderzoek. Duizenden volksgenooten lieten zich door die bevrijdende dwaalleer misleiden en zetten de nieuwe waarden om in een willekeurige, gemakkelijke levenspractijk.
De godsdienstige rebellie werfde steeds meer en meer aanhangers, nadat de politieke agitatie tegen het katholieke Spanje er mee samensmolt, en zoodoende het tweevoudig ideaal der gewetensvrijheid en der politieke onafhankelijkheid wist voor te spiegelen.

Deze strijd, waaraan de gansche bevolking met den Dietschen hartstocht van religieus en politiek fanatisme deelnam, — pro of contra, — bracht eindelooze weeën mee : zielestrijd en zielesmart, lichamelijke ontbering, gevangenschap en folterdood voor velen, economische ellende, ballingschap voor tienduizenden, verwoesting van zooveel geestelijke artistieke waarden : den beeldenstorm, de ontheiliging en vernieling van honderden bedehuizen, — maar ergst van al, de tijdelijke ontkerstening van een aanzienlijk deel onzer volksgenooten, benevens de blijvende verbreking der geloofs- en Dietsche volkseenheid door de scheuring tusschen Noord en Zuid.

Een echo van de religieuze en politieke bewogenheid van dien tijd vernemen wij in de overvloedige producten der volksliteratuur : pamfletten en tractaten, doch voornamelijk volksliederen van godsdienstige en politieke inspiratie.

Ten slotte werd de opstand in Zuid-Nederland overwonnen. Het Dietsche volk — samen met zijn Waalsche geloofsgenooten, — schaarde zich, door de Unie van Atrecht, in vernieuwde trouw en liefde rond de oude Moederkerk, en loyaal rond den Spaanschen troon, die de rechten der Kerk waarborgde. De godsdienstvrede werd hersteld in de eenheid van het voorvaderlijk geloof : ons volk sloot terug bij zijn heerlijk katholiek verleden aan.

Tijdens de triomfantelijke periode der Contrareformatie bloeide de katholieke eeredienst met verhoogden luister op : de geloovigen, zooals weleer, bouwden hun bedehuizen, de Dietsche kunst schiep nieuwe religieuze schoonheid. Spontaan wijdde zich de oude, warme vroomheid vooral aan de twee devoties die door het

koude Protestantisme met bizondere heftigheid waren bestreden : de Eucharistische devotie en de Mariavereering. Plechtige processies brachten openbare hulde van aanbidding en liefde aan den verguisden God-Mensch in het H. Sacrament ; de Maria-heiligdommen, meer speciaal dat van Scherpenheuvel, kenden een geestdriftig blijden toeloop van bedevaarders.
De storm der Hervorming had den ouden stam geschokt doch niet ontworteld, het dorre hout geveld doch jonge twijgen uit vernieuwd levenssap doen spruiten. Gelouterd door de beproeving, kon nu de godsdienstzin verdiept en verstevigd worden : voortaan zal het geloof niet meer steunen enkel op gevoel en traditie, maar gegrondvest zijn op bewuste en hechte overtuiging, door ernstige studie aangelegd. Het is de groote verdienste der Jezuïetenorde, door degelijk aangepast onderwijs de nieuwe generatie tot stevige en frissche godsdienstigheid te hebben opgevoed.
« De katholieke Barok, de alles doordringende invloed der Jezuïeten, legden den grondslag van een katholieke beschaving die van het Vlaamsche volk heeft gemaakt : het boven alles Katholieke volk » [34].

III. DE GEVOLGEN DER SCHEURING TUSSCHEN NOORD EN ZUID

Het voor de Dietsche volkskracht meest rampzalige gevolg der godsdienstige en politieke beroering in de zestiende eeuw, is ongetwijfeld de breuk in de Dietsche eenheid door de scheuring tusschen Noord- en Zuid-Nederland.
Niet eenig essentieel verschil in beschaving en volksaard, in nationaal gevoel, heeft tot de afscheuring aan-

leiding gegeven, want Noord en Zuid vormden sinds lang éénzelfde gemeenschap met denzelfden — hoogstens genuanceerden — Dietschen volksaard, dezelfde taal en cultuur, hetzelfde nationaal gevoel ; slechts een kwantitatief onderscheid was merkbaar, nl. de economische en cultureele overmacht van het Zuiden. « Wat Noord en Zuid heeft gescheiden waren de godsdienst en het militaire toeval, gediend door geographische omstandigheden of Europeesche verwikkelingen, vreemd aan den innerlijken groei der Nederlanden » [35].

De gevolgen van die tegennatuurlijke scheiding hebben — van Dietsch nationaal standpunt uit, — onmetelijke schade aan ons volkswezen toegebracht. Niet alleen werd de Dietsche volkseenheid verbroken en daardoor de nationale macht gehalveerd, niet alleen heeft het Dietsche Zuiden zijn cultureel en economisch overwicht verloren ten bate van het Noorden, ook de Dietsche volkskracht zelf wordt in Zuid-Nederland dermate ontwricht en gesloopt, dat ze van lieverlede in verval geraakt en, na een laatste opflakkering ten tijde der Contrareformatie, uitgeput wegkwijnt in een lethargie die ruim twee eeuwen zal duren.

De terechtstelling van de ketters, en meer nog de uitwijking op groote schaal van aanhangers en verdachten in de godsdienstige en politieke rebellie, beteekenden een gevoelige aderlating voor de volkskracht van het Dietsche Zuiden. Vooreerst om reden van het aantal uitwijkelingen dat, hoewel door sommigen schromelijk opgedreven, toch op ettelijke tienduizenden mag worden geraamd, — wat in verhouding tot het bevolkingscijfer een aanzienlijk percentage uitmaakt. Doch inzonderheid omwille van het verlies aan vele economisch en cultureel sterke, ondernemende krachten, is die uittocht

fataal geweest. Heel wat vooraanstaande mannen uit den handel, het ambachtswezen en uit de intellectueele wereld, zijn definitief uitgeweken. Begrijpelijk waren het doorgaans de meest vinnige, durvende en dynamische elementen, die zich met den ontvoogdingsstrijd inlieten.

De individueele en collectieve uitwijking richtte zich naar Engeland, Duitschland, Scandinavië, doch meest naar Noord-Nederland. Daarheen brachten de zuiderlijke ballingen hun rijkdom aan kapitalen, aan kennis en ervaring, aan durf en ondernemingsgeest. « Zonder de kapitaalkracht der Antwerpenaren, — zegt Prof. P. Geyl, — zonder hun handelskennis en handelsrelaties, zou het Holland onmogelijk geweest zijn om de eischen, die zoo plotseling aan het kleine en betrekkelijk achterlijke land gesteld werden, te voldoen »[36]. In het begin der zeventiende eeuw waren, volgens J. G. Dillen, van de 320 voornaamste Amsterdamsche kooplieden er ten minste 150 uit Zuid-Nederland afkomstig[37]. Ook op het gebied der staatkunde, der ambachten, kunsten en wetenschappen, leveren de inwijkelingen een aanzienlijke bijdrage. Prof. van Schelven getuigt : « De komst der Vlamingen en Brabanders is, naast een middel ter bewerking van onze nationale eenheid en ter versterking van het Calvinisme, ook een factor ter verfijning van onzen volksaard en ons nationaal leven geworden »[38].

Noord-Nederland heeft zich door het bloedverlies van het Zuiden verrijkt en wel zoodanig dat het, in het bezit van zijn politieke onafhankelijkheid, zich weldra ten koste van het Zuiden zal ontwikkelen tot een machtigen eenheidsstaat, waarin handel en scheepvaart, letteren en kunsten zullen uitgroeien tot de schitterende economische en cultureele welvaart der Gouden Eeuw.

Intusschen vangt het verminkte Dietsche Zuiden zijn lijdensgang aan van wisselende politieke afhankelijkheid, van inwendige verscheurdheid in een oplaaiend particularisme, van moreele inzinking en grauwe cultuurarmoede — behoudens de avondschemering der Barokperiode, — waarbij zich spoedig het economisch verval onder Hollandschen druk zal voegen.
Weliswaar behoudt het, ongeschonden, den bovennatuurlijken schat van zijn katholiek geloof als pand zijner latere opstanding, doch de natuurlijke veerkracht van zijn volksaard is gebroken, de vroegere fierheid is verslenst. Zonder weerstandsvermogen zal ons volk nu staan tegenover de grijparmen der verfransching.

IV. DE NOORD-NEDERLANDSCHE INVLOED

Na de scheuring vervreemden Noord en Zuid geleidelijk van elkander. Een tijdlang schrijnde bij velen nog het heimwee naar het gemeenschappelijke Dietsche vaderland. Er werden, zelfs na 1584 nog, ernstige pogingen tot verzoening en hereeniging gedaan. Ze strandden echter op de politieke en vooral de godsdienstige tegenstelling : het Zuiden bleef onwrikbaar trouw aan zijn Roomsche belijdenis en loyaal rond zijn katholieken vorst geschaard, terwijl het Noorden zich hardnekkig opwerkte tot een zelfstandigen staat, doordeesemd van Calvinisme. « De Vlaamsche en Brabantsche uitwijkelingen, die in het Noorden zoo diep den invloed van het Zuiden deden voelen en aldus een teeken van vereeniging moesten zijn, brachten integendeel, wegens hun godsdienstige onverzettelijkheid, een versterking mee der elementen die de tegenstelling vormden » [39].
De Noord-Nederlandsche invloed op ons geestesleven

bleef haast uitsluitend beperkt tot individueele hartelijke betrekkingen, inzonderheid onder katholieken. Het moedelooze Dietsche Zuiden reageerde slechts flauwtjes op de rijke cultureele afstraling der Hollandsche Gouden Eeuw, door wat bittere bewondering voor den uitgeweken Antwerpenaar Vondel, wat kleinburgerlijk genoegen aan de rijmpjes van Vader Cats, en wat oppervlakkig epigonenwerk. De eenheid van taal en cultuur bleef althans aangevoeld en zou begin negentiende eeuw een nauwere contactname mogelijk maken.

Wanneer dan het Protestantsche Noorden agressief bleef voortgaan met godsdienstige plagerijen en grensincidenten, vooral wanneer het in zijn stijgende welvaart de verarmde broeders zelfzuchtig vergat en zelfs het Zuiden begon te beschouwen als een neer te drukken concurrent, — wat tot pijnlijke uitdrukking kwam in de Munster- en Barrière-tractaten, — toen groeide de vervreemding uit tot wrevel en afkeer en zelfs openlijke vijandschap bij ons volk. Tot diep in de negentiende eeuw zal de herinnering voortleven aan den « Noordschen Duivel », zooals het Calvinistische en schraapzuchtige Holland der zeventiende eeuw in den volksmond geheeten werd.

Ook de voortschrijdende verfransching hielp mee om den Hollandschen invloed te keer te gaan : toen de Fransche legers tijdens den Oostenrijksch-Franschen oorlog het Zuiden binnendrongen, werden ze geestdriftig begroet als de « bevrijders van de Barrière-ellende en van de gehate Protestantsche invloeden ».

Er was trouwens, onder den drang der omstandigheden, tusschen Dietschers en Walen een soort gemeenschapsgevoel ontstaan, uit samen gedeelde lotgevallen en dezelfde politieke, godsdienstige en economische belangen, zoodat het Zuiden zich als een eenheid tegenover

Noord-Nederland ging voelen en ook als dusdanig door het buitenland werd beschouwd. Die solidariteit kwam, einde der achttiende eeuw, duidelijk tot uitdrukking in de Brabantsche Revolutie, die aan den nieuw opgerichten staat den naam van « États Belgiques Unis » gaf.

Wanneer nu in 1815 Zuid-Nederland door de Europeesche diplomatie aan het Noorden werd toegevoegd om een stevigen dam tegen de Fransche expansie op te werpen, waren het in feite twee aan elkaar totaal vreemd geworden volken die in het Vereenigde Koninkrijk der Nederlanden werden samengebracht. Het contrast lag niet alleen in het verschil van geloofsbelijdenis, maar ook in de politieke opvattingen, in de economische structuur en, last not least, van Dietsch standpunt uit : in het verschil van cultuur.

De ideologie der Fransche Revolutie, die voornamelijk tijdens de Fransche bezetting te onzent was binnengedrongen, had een aanzienlijk gedeelte der burgerij gewonnen. Van meet af werden deze ideeën met moed en talent door een groep onafhankelijke jonge krachten verdedigd tegen den antirevolutionnairen en autocratischen Koning Willem.

De burgerij in de Vlaamsche provincies en bovendien, haast algemeen, in conservatieve zoowel als in liberale kringen, was verfranscht naar geest, naar taal en cultuur.

Het eigenlijke volk was niet alleen politiek onmondig, maar ook, ten gevolge van de desorganisatie van het volksonderwijs onder de Fransche bezetting, intellectueel verachterd, en wegens de heerschende verfransching totaal verstoken van Dietsche cultuur. Het kende en sprak slechts zijn dialect, dat door de geestelijke overheid, uit vrees voor Protestantsche beïnvloeding van-

wege den « Noordschen Duivel », als een vreemde taal tegenover het Hollandsch werd hooggehouden. Er was derhalve geen besef van Nederlandsche taaleenheid, — tenzij bij eenige intellectueelen, — geen taalbewustzijn, geen taalvoornaamheid. De Noord-Nederlandsche beschaving kon in de Vlaamsche volkslagen evenmin als bij de verfranschte burgerij doorsijpelen.

Erger nog, er leefde geen Dietsch volksbewustzijn meer. Het volk, globaal genomen, versmaadde de eigen Dietsche waarden, — althans in hun Hollandsche gedaante, — het wilde zich voeden aan de heerschende Fransche taal en cultuur. Toen Koning Willem in 1819 het Nederlandsch als landstaal voor de Vlaamsche provincies invoerde, rees er alom een onbedaarlijk verzet, dat tot uiting kwam in de indrukwekkende volkspetitionnementen, — onder druk der burgerij weliswaar, — zoodat ten slotte, bij Koninklijk Besluit van 4 Juni 1830, het volkomen facultatief gebruik der Fransche taal in België werd vastgelegd. Het Vlaamsche volk had zoogezegd «vrijheid van taal» opgeëischt, wat feitelijk neerkwam op « vrijheid van verfransching ». « Op 15 Juni 1830 schrijft Bergman, pleegvader van Jan Frans Willems, aan minister van Maanen : « De teerling is geworpen, Zuid-Nederland wordt weder Fransch... Waar is nu dat hooggeroemde « Je maintiendrai » ? » [40].

Na vijftien jaar Hollandsch bestuur viel er van den beschavenden Noord-Nederlandschen invloed op ons volkswezen nog maar bitter weinig te bespeuren : Nederlandsch sprekende Vlaamsch voelende intellectueelen treft men nagenoeg niet aan ; wie beschaafd wil zijn of schijnen, gaat op in de Fransche taal en levensvormen ; geen Vlaamsche cultureele bedrijvigheid is er, geen Vlaamsche fierheid noch voornaamheid. Ons volk

had nog geen oogen voor eigen volkswaarde, eigen schoon, eigen roemrijk verleden.
Toch werden tijdens die kortstondige hereeniging de grondslagen gelegd van een latere toenadering en beïnvloeding, doordien de opgroeiende generatie in het vernederlandscht onderwijs het gesmijdig werktuig der Nederlandsche cultuurtaal had leeren hanteeren, en dat hierdoor het zaad werd gestrooid van meer taalbewustzijn, taalfierheid en meteen — in sommige harten althans, — meer waardeering en liefde voor eigen taal en volk.
De effectieve beschavende invloed van Noord-Nederland op ons volkswezen zal zich echter eerst later doen gelden, nadat de Vlaamsche Beweging ons bewustzijn van eigen kracht zal hebben opgewekt, door het contact met de opgedolven eigen volkswaarden. Vanaf 1849 treedt het Zuiden voortdurend en intens in voeling met het rijke Noorden, o. m. door middel van de periodische Nederlandsche Congressen. De Vlamingen leerden den schat der Nederlandsche cultuur waardeeren en er hun eigen schamelheid aan spiegelen. In dien geestelijken omgang hebben inzonderheid de Vlaamsche intellectueelen zich verrijkt aan den beschaafden volksaard, aan den verfijnden smaak, de voornaamheid, de taalkennis en het taalgevoel van het teruggevonden Dietsche broedervolk.

V. DE INVLOED VAN ANDERE CULTUURLANDEN

Buiten den voortdurenden, geweldigen en grootendeels ontaardenden invloed van Frankrijk, den geestelijk bevruchtenden invloed van Noord-Nederland, hebben nog andere cultuurlanden eenigen neerslag op ons volkswezen achtergelaten. Onze geographische en histo-

rische situeering immers, heeft ons land, op het kruispunt der handels- en cultuurwegen van West-Europa en onder wisselende politieke overheersching, gestadig met gevarieerde stroomingen in aanraking gebracht.
Uit Italië brachten onze Dietsche kruisvaarders reeds vroegtijdig een indruk van architectonische schoonheid mede, die in onze bouwkunst tot expressie zou komen.
Vanaf de dertiende eeuw speelden de zoogeheeten Lombarden een gewichtige rol in ons handels- en financieel leven, hetzij als vertegenwoordigers van de groote Italiaansche firma's, hetzij als uitbaters van de « tafels van leening », of nog als private handelaars. Velen onder hen hebben zich metterwoon in onze gouwen gevestigd en verwierven er aanzien en invloed : zij brachten uit het Zuiden de kunstuitingen van hun land mee, en de Italiaansche maecenastraditie getrouw, omringden zij zich met de schoonheidsweelde door hun eigen hof van kunstenaars geschapen [41].
Het is voornamelijk door de machtige cultuurstroomingen van Humanisme en Renaissance dat Italië ons geestesleven en meer speciaal ons kunstleven heeft beïnvloed. Velen onzer geleerden en kunstenaars reisden naar het klassieke land der schoonheid om er hun opleiding te ontvangen. De Renaissance-mensch bij uitnemendheid, Rubens, gaat uit van een italianiseerenden stijl onder invloed van de Venetianen en van Michel Angelo en wordt de « geniale samengrijper van het Zuidelijke », dat hij in den harmonischen zwier van zijn kunst tot expressie brengt. Italië schonk ons iets van zijn subtiele schoonheid en van zijn fijnzinnigen smaak, en ook iets van den zonnigen lach van het Zuiden.

De meer dan honderdjarige Spaansche overheersching moest onvermijdelijk haar weerslag hebben op het Dietsche volksbestaan.
Volgens de ethnologen is, door bloedvermenging van de talrijke Spaansche soldaten en ambtenaars met onze bevolking, onze raciale samenstelling eenigermate gewijzigd geworden en is de lichte Mediterraan-Iberische inslag nu nog merkbaar in de te onzent voorkomende typen met bruine huidskleur, zwart haar en donkere oogen.
Op het volkskarakter, het volksgemoed, heeft deze bewogen periode van godsdienstige beroering en politieken strijd zwaar gewogen en stellig een trek van wrevel en verbittering nagelaten. Ook de levenshouding in haar uiterlijke vormen van omgang, kleeding en comfort, vertoont sporen van gebruiken en levensstanding van de Spaansche meesters; er heerschte een echte Spaansche mode.
Ons geestesleven eveneens werd sterk beïnvloed door de talrijke Spaansche raadsheeren, vertrouwelingen en ambtenaars onzer landvoogden, alsook door de geleerden, die o. m. aan de Leuvensche universiteit doceerden: ons politiek en bestuurlijk leven, onze instellingen, werden door Spanjaarden beheerscht of althans gecontroleerd, de ideeën van Humanisme, Renaissance en Barok werden veelal door Spanjaarden, zooals den Leuvenschen hoogleeraar Vivès, verspreid. De Dietsche kunst werd krachtig door Spaansche maecenassen bevorderd; inzonderheid tijdens het opluchtende Twaalfjarig Bestand, werd onze kunst, in den persoon van Rubens, met de vorstelijke eer en genegenheid der Aartshertogen Albert en Isabella omringd.

Met Engeland hebben onze gewesten, en meest het graafschap Vlaanderen, van meet af in druk handelsverkeer gestaan. Van den practischen handelszin en den taaien ondernemingsgeest der Britten, hebben onze kooplieden heel wat meegedragen.
Gedurende de veertiende eeuw was Vlaanderen, onder leiding van Jacob van Artevelde, economisch en politiek zeer nauw met Engeland verbonden ; hieruit ontstond ook intens cultureel ruilverkeer.
De Engelsche literatuur uit de periode der Romantiek en de prae-raphaëlitische kunstbeweging der negentiende eeuw hebben ook het Vlaamsche cultuurleven beïnvloed.
Van diep insijpelenden neerslag op het Dietsche volkskarakter en geestesleven kan geen sprake zijn.

Meer omvangrijk en meer ingrijpend is de invloed geweest van Duitschland, met inbegrip van Oostenrijk. Door zijn geographische ligging en gedeeltelijk ook door zijn politieke aanhoorigheid, — Lotharingen was een Duitsch leen en de Habsburgers hebben lang over ons geheerscht, — bovendien door zijn Germaansche verwantschap, was ons land uiteraard op overwegend Duitsche beïnvloeding aangewezen.
De Duitsche neerslag op ons volkswezen is echter niet in die mate aanzienlijk geweest, omdat diverse omstandigheden het hebben verhinderd.
De West-Europeesche beschaving der vroege middeleeuwen had een christelijk-Latijnschen grondslag. Van die cultuur werd het geromaniseerde Frankenrijk de voornaamste erfgenaam en eminente verspreider. Nu wilde het politieke lot dat het graafschap Vlaanderen een Fransch leen werd, dat Lotharingen — een Duitsch

leen, — zich steeds losser maakte van het Duitsche rijk, en dat de beide Dietsche gewesten, onder den impuls van Fransch georiënteerde landsheeren, meer en meer in den tooverban der Fransche politiek-cultureele machtssfeer geraakten. Wanneer in de vijftiende eeuw het Huis van Boergondië onze gouwen in het vaarwater van een anti-Fransche politiek leidt, zal het ze eveneens voorgoed van het Duitsche Keizerrijk losscheuren, terwijl het toch de verblindende fakkel van dezelfde Fransche cultuur over ons Dietsche volksleven zal laten uitstralen. Onder de Habsburgsche overheersching zal dan de verfransching zoo diep reeds zijn doorgedrongen, dat Germaansche tegenstroomingen ze niet meer kunnen te keer gaan.
In de moderne tijden, inzonderheid sedert den wereldoorlog 1914-1918, is onze politieke en cultureele oriënteering beslist in Fransche richting gegaan, zoodat de Duitsche invloed zich merkelijk minder dan de Fransche heeft laten gelden.
Wij hebben echter te lang en te dicht bij de Duitsche machtssfeer geleefd, om onaangeroerd te blijven. Laten wij er aan toevoegen dat de Duitsche neerslag — in tegenstelling met den Franschen, — in vroegere tijden, nooit ontaardend op ons volkswezen heeft ingewerkt.
Tijdens de vroege middeleeuwen ging er over Lotharingen een sterk Germaansch getinte invloed uit van de cultuurcentra der Duitsche Rijkskerk, Keulen, Utrecht, en zelfs gedeeltelijk Luik. Onze Romaansche bouwkunst droeg zichtbaar de sporen van Rijnsche invloeden.
Het intens handelsverkeer met Duitschland over de baan Brugge-Keulen, en later de drukke relaties tusschen de Hanzesteden, hebben onze bevolking in nauw economisch en cultureeel contact met Duitschland gebracht.

Vermeldenswaardig is wel de invloed van Meester Eckhart op onze mystieke beweging in de veertiende eeuw.
De ideeën der Hervorming en de eerste vonk der godsdienstige agitatie zijn hierheen uit Duitschland overgewaaid.
De moderne Duitsche philosophische stroomingen, o. m. door Kant, Fichte en Hegel verwekt, alsook de literaire beweging der Duitsche Romantiek, hebben ons geestesleven sterk beïnvloed. Duitsche kunstopvattingen en kunstprestaties, inzonderheid op het gebied van muziek, bouwkunst, tooneelkunst, hebben bevruchtend op ons Vlaamsch cultuurleven ingewerkt.
Veel hebben wij geleerd van de wonderbare Duitsche techniek en den machtigen Duitschen organisatiegeest.
Sedert den opgang van het Hitlerisme en den ombouw van Duitschland op nationaal-socialistischen grondslag, heeft het Nieuwe Duitsche Rijk, door zijn ontzaglijke machtsontplooiing en door een ijverig en behendig gevoerde propaganda, zijn totalitaire volksche levensbeschouwing ook in Vlaanderen weten te verspreiden.
Hoedanig de neerslag van dien Duitsch-nationaal-socialistischen invloed op ons volkswezen zal zijn, weten wij vooralsnog niet : dit behoort nog niet tot de geschiedenis.

VI. DE INVLOED DER SOCIAAL-ECONOMISCHE FACTOREN

Stellig, de evolutie van een volksgemeenschap wordt niet essentieel bepaald door de werking der sociaal-economische factoren, zooals het historisch materialisme het voorstelt. Het zijn de ideeën die de wereld beheerschen en geleidelijk omvormen.

Het « psuchè nikai » van de Ouden blijft waarheid : de ziel overwint de stof. Derhalve hebben wij bij de ontleding der evolutie van ons volkswezen, voortdurend den nadruk gelegd op de psychische reacties der Dietsche volksziel onder den neerslag van stroomingen en lotgevallen.
Het overwicht der ziel over de materie blijft erkend, de leidende macht van den geest en de vrijheid van den wil blijven gehandhaafd. Het kan echter niet geloochend worden, dat de werking van de psychische vermogens van den mensch eenigszins geconditionneerd wordt door de gesteldheid van hun stoffelijk werktuig, het lichaam. Langs dit lichaam om, wordt de ziel beïnvloed én door de stoffelijke wereld én door de wereld der ideeën.
De sociaal economische-factoren scheppen eenigszins het physisch klimaat dat in een volksgemeenschap onrechtstreeks op de volksziel zal inwerken.
Ongetwijfeld kunnen en worden er grootsche ideeën geboren, kunststukken geschapen te midden van de somberste dagen van armoede en lijden, idealen ontworpen en nagestreefd in perioden van woesten, uitputtenden strijd ; anderzijds zijn de jaren van rust en weelde niet altijd de gouden eeuw van een volk ; maar zooals er voor het beoefenen der deugd, volgens St. Thomas, een minimum stoffelijke welstand wordt vereischt, zoo vraagt eveneens de normale ontwikkeling van een volksgemeenschap een atmosfeer van sociale gelijkmatigheid met een minimum van stoffelijk welzijn. Hoe luide heeft in dien zin de stem der pausen gesproken in de encyclieken « Rerum Novarum » en « Quadragesimo Anno » !
Ongunstige economische en sociale toestanden veroorzaken stoffelijke ellende, lichamelijke ontbering, slechte

hygiëne, en verzwakken zoodoende de physische gezondheid en de werkkracht; ze verlagen het geboorte- en verhoogen het sterftecijfer, vooral onder de kinderen, en bevorderen de uitwijking van werkzoekenden : zij verminderen bijgevolg de volkskracht. Ook op het volkskarakter werpen zij een schadelijken neerslag : misnoegdheid, verbittering, onrust en opstandigheid; de geest wordt verstompt, geen lust naar hooger leven in de worsteling om het dagelijksch brood, het zelfvertrouwen kwijnt, de veerkracht wordt gebroken, de zelfeerbied en fierheid verdwijnen, het volk wordt ruw tot het brutale, het vervalt in onbeschaafdheid en zedeloosheid.
Weliswaar zijn bloei en verwelking, opgang en verval, in het bestaan van een volk zooals in de natuur, eenigermate het normale levensrhythme : op een hoogconjunctuur in het economisch leven volgt een depressie, na een gouden eeuw komt vaak een pruikentijd. Wanneer echter de economische laagconjunctuur abnormaal scherp en langdurig is, wordt de physische en moreele volkskracht, en daardoor het volkswezen zelf, ernstig in gevaar gebracht.
Het Dietsche volk heeft in den loop van zijn bewogen geschiedenis heel wat heffingen en dalingen in zijn sociaal economisch leven gekend. Herhaaldelijk werd zijn zuurverworven welstand door politieke verwikkelingen gestremd en nog vaker door oorlog verheerd. Doorgaans — niet noodzakelijk noch altijd — ziet men te onzent een periode van sociale evenwichtigheid en economische welvaart samenvallen met een toenemen der volkskracht en een cultureelen opbloei.
« In de middeleeuwen straalde Vlaanderens cultuurzon met duizenden lichtende stralen over heel de wereld.

Vlaanderen stond aan de spits der economie : ambachten, gilden, lakennijverheid, wereldhandel, Brugge, Hanze, zijn zooveel termen die een voorbije grootheid en macht in ons geheugen doen herleven. Toen wij economische macht bezaten, waren wij een rijk cultuurvolk ». Aldus Dr. K. Pinxten, een onzer knappe, bewust Vlaamsche economisten [42]. Een ander bevoegd Vlaming, Dr. H. Van Werveke, schrijft : « Van omtrent het jaar 1000 tot in de tweede helft der zestiende eeuw, maken de Zuidelijke Nederlanden een onafgebroken tijd van economischen voorspoed door. Handel en nijverheid nemen er ingewikkelder vormen aan, vertoonen er een intenser leven dan in de overige landen » [43].
Het is precies tusschen de jaren 1000 en 1525, dat wij ook onze cultuurschatten opstapelen, zooals wij in een vorig hoofdstuk hebben aangetoond. Na de eerste decenniën der zestiende eeuw begint het pauperisme geweldig om zich heen te grijpen, naar aanleiding van de ongunstige economische conjunctuur.
Stoffelijke armoede en sociale ontreddering verwekken onrust en opstandigheid ; daarenboven komt de beroering van de Hervorming en van den politieken strijd tegen Spanje, de spanning nog verergeren, door haast alle economische bedrijvigheid te verlammen en den verworven welstand te vuur en te zwaard te vernietigen. Het was — behoudens het tijdelijk oplaaien van een literaire activiteit in hartstochtelijke religieuze en politieke pamfletten en liederen, — een tijd van cultuurloosheid en van verzwakking der volkskracht.
Van 1609 tot 1633 beleven wij, onder de regeering van de aartshertogen Albert en Isabella, een rustiger periode, van godsdienstige en politieke bezinning en van economisch herstel. Er ontluikt wederom levenslust en levens-

kracht : het wordt de glorieuze tijd der Contrareformatie, met den wonderen opbloei van het godsdienstig leven, van het cultuurleven, in de wetenschap en voornamelijk in de kunst van Rubens en de Barokschool.
Na die kortstondige pauze van socialen vrede en economische welvaart, zal de oorlogsgeesel ons opnieuw striemende slagen toebrengen van plundering, brandschatting, verwoesting. Ons land wordt voorgoed het slagveld van Europa en ons volk de speelbal der vreemde mogendheden. Twee eeuwen lang worden we aan de willekeur van wisselende vreemde overheersching overgeleverd : onze physische en geestelijke volkskracht wordt verarmd. Ons stoffelijk verval, onze economische ontreddering en onmacht — in 1648 door het Verdrag van Munster bezegeld en in 1715 door het Barrière-Tractaat bekrachtigd, — hebben er veel toe bijgedragen om het geestelijk ontaardingsproces van ons volkswezen, dat reeds sinds de Boergondische periode was ingezet, te bevorderen. Vanaf Munster tot in de negentiende eeuw heeft ons Dietsche volk, afgezien van vluchtige opflakkeringen, geleefd in stoffelijke en ook in geestelijke armoede.
De groei, tijdens de negentiende eeuw, van het kapitalisme, met zijn nasleep van proletariseering, hongerloonen, stoffelijke ellende, heeft heel wat rampspoedige gevolgen voor de Vlaamsche volkskracht gehad. Meer bepaald sinds 1846, nadat de invoer van het machinisme een onrustwekkende werkloosheid had veroorzaakt en zoodoende de stoffelijke armoede vergroot, het zedelijk verval bevorderd en sociale woeling verwekt, zijn de sporen van lichamelijke en geestelijke ontaarding duidelijk merkbaar uit de officieele statistieken, inzonderheid voor Oost- en Westvlaanderen.

Zoo wijzen die statistieken over de jaren 1842-1860 op een voortdurend afnemen der lichaamslengte bij de Oost- en Westvlamingen, zoodat de spotnaam « grand flandrin » te dien tijde niet langer meer op hen toepasselijk was. Eveneens blijkt uit het percentage ongeschikten voor den legerdienst, dat er lichamelijk verval in de Vlaamsche gewesten was ingetreden. In verband hiermee staat de ongunstige demographische index van die periode : de geringe aangroei der Vlaamsche bevolking in de jaren 1831-1860 is opvallend. Van 1831 tot 1856 vermeerderde de bevolking slechts met 9 %, tegen 29 % in Wallonië. Tot 1860 was het Waalsche geboortecijfer hooger dan het Vlaamsche ; in alle Vlaamsche provincies was, in het midden der negentiende eeuw, het sterftecijfer hooger — en in Westvlaanderen veel hooger — dan in het Walenland [44].
De geestelijke achterlijkheid, de psychische ontaarding, houden — nogmaals volgens de statistieken, — gelijken tred met het lichamelijk verval en de stoffelijke ellende. Het aantal analphabeten is te onzent merkelijk hooger dan in Wallonië en in de buurlanden. De misdadigheid is, in die jaren, veel grooter in Vlaanderen : over 1850-1855 is het aantal zware misdaden gemiddeld 156,4 voor het Vlaamsche land, tegen 55,2 in het Waalsche, het aantal gevelde doodvonnissen respectievelijk 495 en 168 over de jaren 1831-1860 [45].
Niet aan de bodemgesteldheid, niet aan het klimaat noch aan het ras, — schrijft Dr. Meynne, — doch aan de armoede, de ondervoeding, de krotwoningen, de ongezonde huisnijverheid en onwetendheid, is de groote sterfte in Vlaanderen te wijten, alsook het grooter aantal krankzinnigen, teringlijders, gebrekkigen, mismaakten en ondermaatsche lotelingen [46].

Onvermijdelijk moest in dergelijke ongunstige levensvoorwaarden ook het karakter der Vlaamsche bevolking ontaarden in ruwheid, en zelfs woestheid en verwildering; het werd overgeleverd aan verdierlijkend drankmisbruik en aan onteerend vermaak : het oude, fiere, voorname Vlaamsche volk werd het meest onbeschaafde van West-Europa ! Hieraan heeft, naast de stoffelijke ellende, eveneens schuld de hemeltergende sociale wantoestand waarbij onze tobbende volksmassa, verlaten en miskend door de verfranschte burgerij, ook totaal beroofd is gebleven van het geestelijk brood der cultuur, dat opvoedt tot zielesterkte en menschelijke waardigheid, zelfs te midden van lichamelijke ontbering.
Omstreeks 1880 treden gunstiger economische en sociale verhoudingen in. De statistieken wijzen dan ook op verbetering in de lichamelijke gesteldheid, o. m. de lichaamsgestalte der dienstplichtige Vlamingen wordt grooter dan die van de Walen.
Het feit dat het geboortecijfer ook in Vlaanderen een onrustwekkend dalende kurve vertoont, is, meer dan aan economische en sociale mistoestanden, te wijten aan den verzwakten geloofszin en de groeiende genotzucht.

VII. HET VLAAMSCHE VOLK IN HET BELGISCH STAATSVERBAND

De Belgische Staat, door de Revolutie van 1830 in het leven geroepen, is natuurlijk gegroeid, hoewel verrassend voorbarig, uit de scherpe tegenstelling tusschen de Zuidelijke en de Noordelijke Nederlanden.
Na vijftien jaar hereeniging was gebleken, dat de

Europeesche diplomatie hier een kunstmatigen en wankelen dam tegen de Fransche expansiezucht had opgeworpen, door twee van elkaar volslagen vervreemde en verschillend geëvolueerde volken in één staatsverband samen te brengen.
Het Zuiden was katholiek, doch tevens in zijn almachtige burgerij doordrenkt van de ideologie der Fransche Revolutie : Vrijheid, was de leuze. De Vlaamsche burgerij was bovendien grondig verfranscht in taal en cultuur.
Van meet af heeft zich die Zuid-Nederlandsche burgerij, de Vlaamsche inbegrepen, — de Vlaamsch gebleven volksmassa was cultureel en politiek onmondig en liet zich gedwee leiden, — met verbeten vinnigheid schrap gezet tegen het Calvinistische, autocratische en hollandiseerende Noorden. Zij werd in haar verzet krachtdadig gesteund door de actief imperialistische en wraaklustige politiek van Frankrijk.
Het kon niet anders, of de Belgische Staat die in 1830 werd opgericht, zou in het dubbel teeken staan van de onbeteugelde vrijheidsidee en van de wervende Fransche idee.
De vrijheidsidee beheerschte den strijd en de overwinning. Vrij zijn ! Après des siècles d'esclavage ! Begrijpelijk. Dit vrijheidsbegrip omvatte echter niet enkel de bevrijding van het vreemde juk, doch tegelijkertijd de vrijmaking van het individu in den zin van de ideologie der Fransche Revolutie : persoonlijke vrijheid, vrijheid in denken en spreken, in schrijven en bewegen, vrijheid van godsdienst.
Die vurig nagestreefde ideale vrijheid werd gewaarborgd door de nieuwe grondwet, de meest liberale van Europa.
Het zijn niet de absolute waarden, als daar zijn de

godsdienstige waarheden, de sociale rechtvaardigheid, de volkseigendommelijkheid, die als dusdanig door de grondwet in bescherming worden genomen. De Staat wordt opgevat als een gemeenschap van enkelingen, en het zijn de individueele, dus relatieve, waarden van die enkelingen, waaraan de Staat zijn officieelen steun verleent. De Staat is de opperste rijkswachter — l'État gendarme ! — die er angstvallig over waakt, dat de persoonlijke vrijheid van zijn aanhoorigen in niets wordt gekrenkt, zonder er zich om te bekommeren of de individueele levensbeschouwing van zijn beschermelingen met het absoluut ware en goede overeenstemt.
Dergelijke vrijheidsidee schenkt dezelfde rechten aan de dwaalleer als aan de waarheid, den voorrang aan het privaat belang op het belang der gemeenschap. Zij prikkelt weliswaar het persoonlijk initiatief, doch bevordert tegelijk de aangeboren zelfzucht. Geen sprake kan hier zijn van een gezonde volksgemeenschap, waarin de enkelingen organisch worden ingeschakeld, zóó dat allen bijdragen tot het welzijn van ieder en tot de normale politieke, cultureele, sociale en economische ontplooiing der collectiviteit.
In die atmosfeer ontloken vanzelf onze Belgische liberale staathuishoudkunde en economie, de zoogezegde godsdienstige neutraliteit, de liberale opvatting in zake politiek en volkscultuur. In die atmosfeer vond de Vlaamsche volksaard een klimaat, dat fataal zijn neiging tot particularisme moest doen aangroeien. Is het te verwonderen, dat er bij de Vlamingen zoo weinig besef van volksverbondenheid bestaat ? Zelfs wanneer later, in den loop der twintigste eeuw, de Vlaamsche Beweging, versterkt door de democratie, aan ons volk zelfbewustzijn en vitaliteit schenkt, zal nog diezelfde egoïstische

vrijheidsdrang beletten, dat wij uitgroeien tot een homogene, vast verbonden volksgemeenschap.
Naast de vrijheidsidee, was er nog de Fransche idee die de geboorte en de ontwikkeling van den Belgischen Staat beïnvloedde. Het is genoegzaam bekend hoe Frankrijk, uit eigenbelang, de hand heeft gehad in den Belgischen opstand van 1830, hoe het nadien den bedreigden Belgischen Staat door militaire hulp heeft verstevigd. Er bestond hier een actieve Fransche partij, die naar de inlijving bij « la Grande Patrie » streefde. Overigens ook zonder de politieke inlijving was de « annexion des cerveaux » sedert lang een voldongen feit. De burgerij, die practisch het politiek terrein beheerschte, was ook in Vlaanderen Fransch « d'esprit et de cœur ». De geest en de oriënteering van den nieuwen Belgischen Staat konden niet anders dan Fransch zijn.
Een der eerste daden van het Voorloopig Bewind was : het Fransch als eenige officieele taal uit te roepen. Nadien werd echter, bij artikel 23 van de Grondwet, de vrijheid van taal, evenals de andere vrijheden gewaarborgd. Dit was ten minste konsekwent. Doch aangezien de algemeen heerschende taal en cultuur bij de Vlaamsche burgerij Fransch waren, aangezien de Vlaamsche volksmassa onontwikkeld en onmondig was en trouwens een blinde bewondering koesterde voor de taal van de invloedrijke lui, moest die vrijheid van taal even konsekwent neerkomen op de « vrijheid van verfransching ».
« Wij bezitten thans de vrijheid van tael, ja, — schrijft Jan Frans Willems in 1834, — doch het schijnt mij toe dat die vrijheid haar zuster, de vrijheid van verstaen, geheel onder de voeten helpt. Op de 8600 inwoners van de stad Eecloo zijn er ongeveer 300 die Fransch verstaen en geen 100 die behoorlijk Fransch kunnen spre-

ken, en nochtans worden de overige 8300 ingezetenen, in het Fransch gegouverneerd en dagelijks gesommeerd, geëxploiteerd en geëxecuteerd » [47].

In zulke omstandigheden moest zelfs de Vlaamsch gebleven volksmassa den weg der verfransching onvermijdelijk opgaan. Eenerzijds liep de ruime, veilige baan naar de goed betaalde postjes, naar welstand en aanzien, die tevens de lokkende baan was naar het voorname leven, waar een beschaafde, bekoorlijke taal ruischte en een schitterende wereldcultuur straalde ; anderzijds lag de slenterweg van het grauwe Vlaamsche volksleven, waar gebrabbeld en gevloekt werd, een weg zonder zon en vooral een weg zonder uitkomst, die doodliep in muffe achterbuurtjes. « Het nieuwe regime, — schrijft te recht Max Lamberty, — met de Fransche cultuur als maatstaf van beschaving, moest automatisch van den Waal en den verfranschten Vlaming een gedistingeerd man maken en.... van den Vlaming een cultuurinvalide » [48].

Dat het volk, verstompt en verlaten, haast instinctmatig de lichtende open baan der verfransching verkoos boven den somberen sukkelweg van het minderwaardig Vlaamsch volksbestaan, is begrijpelijk. Dat de Belgische Staat, opgebouwd op het principe der individueele vrijheid, het verblinde volk hierin zijn zin gaf, was des te meer begrijpelijk, daar hij de Fransche idee beschouwde als het cement van zijn eenheid. Het is pas veel later — te laat ! — eenigszins tot het bewustzijn onzer regeerders doorgedrongen, dat het principe der onbeteugelde individueele vrijheid in zake volkscultuur een valsch en schadelijk postulaat is, omdat de gebiedende gezond-eigendommelijke ontplooiing der volkscollectiviteit er door belemmerd wordt. Eveneens is het eerst na de

pijnlijke ervaring van onrustwekkende schokken in het Belgische staatsbestel duidelijk gebleken, dat de Fransche idee als bindmiddel van twee ethnisch verschillende volksgroepen onbruikbaar is geworden.
Intusschen heeft de groeiende verfransching naar den geest, de taal en de cultuur, aan het reeds zoozeer vervallen Vlaamsche volkswezen onnoemelijke schade toegebracht. Ons volk is bijna honderd jaar lang verstoken gebleven van het voor hem eenig vruchtbaar onderwijs in eigen taal, beroofd van de eenig bij zijn aard passende, en daarom eenig volksverheffende eigen Vlaamsche cultuur. De verscheurdheid in eigen boezem tusschen eenerzijds de volksvreemde ontwikkelde standen, anderzijds de onbegrepen en geminachte volksmassa, die veelal de gelegenheid niet had om zich de begeerde Fransche waarden aan te schaffen, heeft niet alleen de sociale tegenstellingen tusschen rijk en arm verdubbeld, door het meer vernederend onderscheid tusschen voornaam Fransch- en vulgair Vlaamsch-zijn ; die verscheurdheid heeft vooral de ontplooiing van onze geestelijke volkskracht ontzenuwd, doordien de verlaten volksmassa werd overgeleverd aan cultuurloosheid en ruwheid of, erger nog, aan de ontaarding van tweeslachtigheid en denationalisatie.
Het minderwaardigheidscomplex dat reeds van vroeger her, onder den invloed van Frankrijk, haast als een erfelijke belasting op onzen volksaard was gaan drukken, heeft onder het Belgisch regime steeds verder gewoekerd en ook in de breede volkslagen het bewustzijn van eigen waarde, het zelfvertrouwen, de Vlaamsche fierheid verdrongen. Zoo diep heeft het ingevreten, dat nu nog vaak bij vele, anderszins ontwikkelde en bewuste Vlamingen, onbewust een verlammende schroomvalligheid opduikt

zoodra ze tegenover lawaaierige Beulemansen of Walen komen te staan.

Wanneer nu eindelijk in de twintigste eeuw ons volk, dank zij de Vlaamsche Beweging, tot zelfbewustzijn heropgewekt, zal vragen, uit naam van de gevierde en gewaarborgde vrijheid van taal en cultuur, om binnen het kader der Belgische gemeenschap zijn leven te mogen ontplooien volgens de lijn van eigen geaardheid, eigen taal en cultuur, dan klinkt er in het kamp van de ridders der vrijheid een verontwaardigd en beslist : « Jamais ! »

Ditmaal echter niet meer uit naam der vrijheid, — want dat zou inkonsekwent zijn geweest, — maar uit naam van de eenheid der Belgische Natie. De Fransche idee, en bijgevolg de Fransche taal en cultuur, was immers het cement der Belgische eenheid. Alsof die eenheid de tegennatuurlijke versmelting moest beteekenen van twee verschillende ethnische volksgroepen; alsof die eenheid niet oneindig veel beter gediend kon worden door broederlijke eendracht in gelijkberechtiging, zooals het trouwens door de nationale leus « L'Union fait la Force » — niet door « l'Unité fait la Force », — wordt uitgedrukt.

De Vlamingen eischten slechts hun elementair natuurrecht op, om hun groeiende volkskracht normaal te laten gedijen ten bate van de Vlaamsche collectiviteit en tevens van het gemeenschappelijk Belgisch vaderland. Zij verlangden geen scheiding, — het parool « séparation administrative » ontviel voor het eerst uit Waalschen mond, — nog veel minder dachten ze aan afscheuring : zij wilden loyale Belgen blijven maar ook gelijkberechtigde Vlamingen worden.

Er ontspon zich dan, door het blinde onbegrip, door den hooghartigen wil der Fransche kaste en ook door de

verstoktheid der Fransch georiënteerde « Staatsraison », een verwoede, ergerlijke strijd op politiek en cultureel terrein.
Die lange, bittere strijd heeft het nationaal Belgisch leven vergiftigd en in ernstig gevaar gebracht. Ook op den Vlaamschen volksaard heeft hij diep ingewerkt.
Het Vlaamsche volk is zich meer bewust geworden van zijn kracht, het heeft zijn levenswil en zelfvertrouwen gestaald, zijn eenheid zien groeien, zijn fierheid ten deele teruggevonden. Maar in vele zielen is verbittering geslopen, die tot wanhoop en opstandigheid is omgeslagen, doordien men ons volk in zijn nobelste en meest rechtmatige verzuchtingen zoolang gesard heeft en dikwijls vernederd. Voor de opgedrongen keuze tusschen België en Vlaanderen gesteld, zijn vele Vlaamsche idealisten afvallig geworden van het Belgisch vaderland.
Ten gevolge van het afgedwongen, laattijdig, zonder liefde toemeten van het goede dat Vlaanderen van België heeft ontvangen, het zijdelings terugnemen van het geschonkene door middel van sabotage der wetten en van poging tot denationalisatie, werden heel wat van onze volksgenooten naar het nationaal extremisme gedreven.

VIII. DE INVLOED VAN DE VLAAMSCHE BEWEGING

Het is vergaan gelijk in het sprookje : de Vlaamsche Maagd — om in euphemistische beeldspraak het logge, vormlooze Vlaamsche volk aan te duiden, — was, evenals Doornroosje, in een eeuwen-diepen sluimer weggezonken ; een kille schaduw en een akelige stilte bedolven het anders zoo bedrijvige en schitterende erf, waar nu alle pracht in wildgroei verstarde... Tot de

liefde mild neerboog over de schijndoode en haar kracht en schoonheid tot nieuw leven opwekte.
De « romantische liefde » der oorspronkelijke Vlaamsche Beweging heeft het versufte Vlaamsche volk tot zelfbewustzijn teruggebracht.
Tegen het einde der achttiende eeuw, hadden verschillende geestelijke Europeesche stroomingen, als Renaissance, Hervorming, Aufklärung en subjectivistische Philosophie, een breede bedding van individualisme gegraven, waarin zich de machtige vloed van het Romantisme zou vormen, om dan de onderscheiden gebieden van politiek, staathuishoudkunde, literatuur en kunst te overspoelen.
« Al die ideeën — schrijft M. Lamberty, — liepen eenerzijds uit op het afwijzen van het rationeele, het universeele als grondslag van onze waarheids- en waardeoordeelen, anderzijds legden zij het accent op het persoonlijke, het eigene, het particuliere, het individueele, het subjectieve » [49].
De nieuwe geestesoriënteering wendt zich dus af van de tot dan toe geldende en overheerschende rationeele, universeele waarden, om haar volle belangstelling te hechten aan het subjectieve en het particuliere, d. i. aan het instinctieve, het natuurlijke, het spontane, het gevoel, die — veel adekwater dan het rationeele en universeele, — de trouwe expressie van de persoonlijkheid zijn.
Het is in het licht van die nieuwe ideeën dat, te onzent zooals elders, eenige intellectueelen — want het is het Vlaamsche intellect dat voor liefderijken prins heeft gespeeld, — het merkwaardige aan de Vlaamsche persoonlijkheid, m. a. w. de « eigen Vlaamsche waarden » hebben ontdekt. « Die eigen Vlaamsche waarden —

zegt M. Lamberty, — bestonden reeds lang, sedert eeuwen : het roemrijk verleden, de mooie Vlaamsche kerken halletorens, de Vlaamsche landschappen, de Vlaamsche karaktergaven, de oude Vlaamsche liederen, gedichten en romans, het lag alles voor het grijpen. Maar de Vlamingen hebben het eerst gezien, toen heerschende intellectueele stroomingen, toen ideeën er hun aandacht op richtten en er belangstelling voor wekten » [50].

De ontluikende Vlaamsche Beweging, na 1830, staat heelemaal in het teeken van de geestdriftige bewondering en teedere romantische vereering voor het ontdekte eigen Vlaamsche volkswezen. Nu is het een feit, dat een der meest karakteristieke trekken van de volksphysionomie ligt in de taal, omdat deze het intiem eigene van ons wezen weerspiegelt, nl. ons denken en voelen. De romantici noemden haar « de adem en de ziel van het volk », en een der vurigste taalflaminganten uit dien tijd, Prudens van Duyse, zei met romantische overdrijving : « De taal is gansch het volk ». Op die typische eigenheid van het volkswezen, de Vlaamsche taal, zal vooreerst de volle aandacht worden gevestigd, te meer dat zij bedolven lag niet enkel in de vergetelheid, maar ook onder de minachting van de superieure Fransche cultuurwereld en zelfs van eigen volksgenooten. Die kostbare Vlaamsche taal-waarde moest dus eerst en vooral onttrokken aan verwording en miskenning, en teruggeschonken aan het Vlaamsche volk als het schitterendste juweel van eigen schoon. Het was van geen belang of die Vlaamsche taal beperkt-regionaal was en ongepolijst ten overstaan van de gesmijdige Fransche wereldtaal ; zij was immers de typische weerspiegeling der persoonlijkheid van het Vlaamsche volk en had derhalve absolute waarde. « Laat ze rijk zijn, laat ze kaal,

ze is Vlaamsch en ze is de mijne », zou later Gezelle uitroepen.

De eerste phase der Vlaamsche Beweging is dan ook essentieel een *taalbeweging*, de eerste flaminganten zijn allen philologen en literatoren. Gaandeweg groeide de belangstelling uit naar het eigen roemrijk verleden, dat men in idealiseerende verhalen deed herleven ; naar het volksleven met zijn zeden en gebruiken, die met piëteit in de Vlaamsche folklore werden verzameld; naar de eigen schilderkunst, bouwkunst, muziek en, niet het minst, naar de oude literaire werken en de actueele literaire productie; — kortom, naar alles waarin het persoonlijke van het Vlaamsche volkswezen weerspiegeld was.

Een onschatbare weldaad is die romantische verheerlijking van eigen aard, taal en cultuur, voor ons volk geweest. Zij heeft aan Vlaanderen het eigen gelaat getoond en zoodoende het verloren besef van eigen waarde teruggeschonken. Zonder die beweging, was ons volk wellicht nooit tot zelfbewustzijn en opstanding teruggevoerd. Ons volk heeft andermaal eigen geestelijk voedsel ontvangen : het heeft leeren lezen en wel in eigen taal. Het heeft zijn rasfierheid gesterkt aan de ideale grootheid van Vlaanderen in de boeiende verhalen van zijn genialen Conscience, in de zangerige weeklacht van zijn sympathieken Ledeganck ; het heeft zijn eigen stoeren volksaard leeren waardeeren in de realistische uitbeelding van Sleeckx. Ons volk heeft ook wederom leeren zingen het eigen Vlaamsche lied : Prudens van Duyse verzamelde de oude liederen, die na 1840 in locale zangkringen met geestdrift werden aangeleerd.

De actieve elementen waren weliswaar voorloopig haast uitsluitend intellectueelen, meer bepaald taalliefhebbers,

doch de idee van eigenheid en Vlaamsche persoonlijkheid, die toch de grondslag der heele Vlaamsche Beweging is gebleven, werd toen reeds geleidelijk verspreid onder de massa.
Het heeft uiteraard heel wat aangesleept vooraleer er sporen van vervlaamsching in het openbaar leven zichtbaar werden. De Vlaamsche idee, belichaamd in de niet eens geünifieerde Vlaamsche taal, in de pas ontloken Vlaamsche cultuur, bezat geenszins voldoende wervingskracht om het stevig gevestigd prestige der Fransche cultuurwaarden te verdringen uit de kringen der burgerij en zeker niet uit de officieele middens. Het Fransch bleef nog steeds de maatstaf van beschaving, voornaamheid en sociaal gezag ; de Fransche idee beheerschte onverzwakt het staatsleven.
Gansch natuurlijk sloeg dan, na 1850, de Vlaamsche taal-romantiek over naar het politiek terrein : de taalflaminganten droomden van het herstel van Vlaamsche grootheid en macht door middel van eigen taal in onderwijs en levenshouding, doch voelden het aan, dat een algemeene heropstanding en volksverheffing niet te bereiken waren, zoolang de Vlaamsche idee geen invloed op het openbare staatsleven kon doen gelden. De pogingen echter om een zelfstandige Vlaamsche partij op te richten, strandden ten deele op innerlijke tweespalt in eigen rangen, maar vooral op de alles overheerschende partijpolitieke tegenstelling katholiek — liberaal : er waren wel katholieke en liberale kiezers, doch er bleken geen flamingantische kiezers te zijn.
Na dit fiasco besloten de flaminganten zích, goedschiks, kwaadschiks, bij het bestaande Belgische partijwezen aan te passen : ieder zou in den schoot van zijn partij de Vlaamsche eischen trachten door te drijven. Zoo-

doende werden de flaminganten de gevangenen van hun resp. partij en de Vlaamsche eischen ondergeschikt aan de partijbelangen. De Vlaamsche Beweging — volgens het woord van Dr. Elias, — ontaardde van nationale beweging tot taalwetgevingsbeweging [51].
Vanaf 1861 laat die politieke actie meer beslist haar invloed op het openbaar leven gelden : in datzelfde jaar wordt het Vlaamsch de bestuurstaal van Antwerpen; Gent en Hasselt volgen pas in 1896 en Brugge in 1897 ; in 1873 krijgen we de eerste taalwet op gerechtszaken ; in 1878 een op het bestuur en in 1883 op het onderwijs. Dank zij deze en een menigte andere taalwetten, drong de Vlaamsche, d. i. de Nederlandsche taal eenigszins door in het openbaar leven. Doch de politieke Vlaamsche actie voor Vlaamsch rechtsherstel werd uitgebuit door de politieke partijen en draaide er op uit, Vlaanderen tweetalig te maken, in plaats van het tot zijn eigen gaaf wezen terug te brengen.
Intusschen was, buiten het politiek terrein, de cultureele actie intens uitgegroeid en werkte bewustmakend en beschavend op het Vlaamsche volk in. De werken van Conscience, Snieders, Loveling, De Mont, Bergmann en anderen, de artistieke creaties van Gevaert en Benoit, boeiden en wekten op tot Vlaamsche fierheid. Het Willemsfonds, het Davidsfonds en de Hoogeschooluitbreiding verspreidden, met de Vlaamsche idee, ook wetenschap en kunst. Grootsche feesten en optochten, zooals de Rubensfeesten en de Conscienceviering, de inhuldiging van het standbeeld van Breydel en de Coninck, de eeuwfeesten van den Boerenkrijg, deden het nationaal gevoel oplaaien in geestdriftige vreugde.
In 1875 ontstond de Vlaamsche Studentenbeweging. Gegroeid uit de actie van Guido Gezelle voor Vlaamsch

bewustzijn en uitbouw van eigen Vlaamsch wezen, heeft zij langs Hugo Verriest om in de Westvlaamsche Blauwvoeterie haar eersten vorm gekregen en haar vaste, vruchtbare organisatie onder de bezieling van Berten Rodenbach. Aanvankelijk revolutionnair en particularistisch Westvlaamsch getint, verspreidde zij zich weldra over al de Vlaamsche gouwen en ontplooide zich als een frisch, strijdlustig streven naar Vlaamschen wezensgroei en cultureele zelfontwikkeling van het dynamische Jong-Vlaanderen.
De Vlaamsche Studentenbeweging heeft haar stempel van vurig Vlaamsch idealisme en cultureele zelfvoltooiing op gansche generaties onzer jeugd — inzonderheid van de katholieke jeugd, — gedrukt, en een schaar geestdriftige, overtuigde en knappe mannen gevormd, die later de volksrechten met succes, ook in de politieke arena, zullen voorstaan. Zij heeft ook de Vlaamsche idee en de Vlaamsche beschaving geleidelijk ingang doen vinden in de kringen der burgerij.
Verwant met deze cultureele strekking, zonder er het Vlaamsch offensieve kenmerk van te dragen, is de zoogezegde « Van Nu en Straks-beweging », die omstreeks 1890 ontstond als een soort reactie tegen de hegemonie der flamingantisch-ethische idee. De jonge mannen van « Van Nu en Straks » bewogen zich uitsluitend op literair artistiek gebied en poogden de Vlaamsche literatuur te vernieuwen en te verruimen, door ze in contact te brengen met de internationale cultuurstroomingen. Inderdaad hebben zij onze literaire productie, naar het voorbeeld van Noord-Nederland, op een hoog waardepeil gebracht en zoodoende aan de wereld het bewijs geleverd van de cultureele expansiekracht van het Vlaamsche volk. Doch, doordat hun literatuur den ballast van het

volksche had overboord gegooid, zweefde zij ver en vervreemdend boven het volk en verloor zij haar beschavenden invloed op het cultuurbehoevende Vlaanderen.
Dit streven, in de Studentenbeweging, naar ontwikkeling der persoonlijkheid door eigen werk, naar louter cultureele verruiming en verfijning bij « Van Nu en Straks », werd sterk bevorderd door de ideeën die August Vermeylen in zijn « Critiek der Vlaamsche Beweging » en zijn « Vlaamsche en Europeesche Beweging » heeft ontwikkeld. Hij betoogde, dat van den Staat het heil voor Vlaanderen niet te verwachten is, en zette het Vlaamsche intellect er toe aan, zich individueel, buiten Staat en politiek om, tot gecultiveerd Vlaming op te werken, om wereldburger te worden : « Vlaming zijn om Europeër te worden » [52].
Die opvatting werd door gezaghebbende leiders als Dosfel en Van Cauwelaert in breeden kring, inzonderheid onder de katholieke studeerende jeugd verspreid, en heeft het zoogenaamd « cultuurflamingantisme » in het leven geroepen, dat de jeugd aanspoorde tot zelfinkeer en zelfontwikkeling om, buiten den Staat en de politiek, een rijk en beschaafd Vlaanderen op te bouwen. Voorzeker — getuigt Dr. Elias, — heeft dit intensief cultuurflamingantisme aan Vlaanderen geestelijk rijke menschen geschonken, die echter vaak bij den beslissenden schok « leemen torens » bleken te zijn [53].
Omstreeks 1900 neemt de Vlaamsche Beweging een wending, die voor het verder verloop van den ontvoogdingsstrijd en voor de ontplooiing van de Vlaamsche volkskracht van groote beteekenis is geweest.
Nieuwe Europeesche stroomingen, uit gewijzigde levenstoestanden voortgevloeid, vestigden de aandacht op de sociale en economische problemen. Te onzent waren het

voornamelijk Mac Leod en L. de Raet die de nieuwe ideeën interpreteerden en op de Vlaamsche Beweging toepasten.
L. de Raet betoogde, dat het Vlaamsche vraagstuk essentieel een sociaal vraagstuk is. Het Vlaamsche volk moet in het bezit worden gesteld van zijn eigen wezen, uitgedrukt in eigen taal en cultuur. Doch dit is onmogelijk te bereiken zoolang het geen behoorlijk materieel bestaan geniet, dat hem tijd en gelegenheid gunt om naar hoogere waarden op te blikken. Om dit menschwaardig stoffelijk welzijn te verzekeren, dient ons volk intellectueel meer ontwikkeld te worden, meer geschoold in de moderne wetenschap en nijverheidstechniek. Die ontwikkeling en scholing moeten in de eerste plaats komen van het hooger onderwijs, waar de elite der leiders van het volk wordt gevormd, die op hun beurt aan de werkende standen de technische scholing zullen verschaffen, waardoor deze hun stoffelijk bestaan kunnen verbeteren. Het hooger onderwijs in Vlaanderen moet vanzelfsprekend Nederlandsch zijn, omdat die taal in onze volksgemeenschap het aangewezen en eenig geschikte werktuig is ter geestesontwikkeling, en bovendien het machtige sociale bindmiddel tusschen hoogere en lagere standen, dat de leiders in intieme voeling brengt met de massa en hen in staat stelt aan den minderen man scholing en ook cultureele ontwikkeling te schenken. De taal wordt dus niet langer beschouwd als doel, maar als een middel om tot ontwikkeling te komen : « Taalbelang is stoffelijk belang ». Door een Nederlandsch hooger onderwijs verwerft ons volk meer intellectueele scholing, daardoor meer economische macht, waaruit vanzelf meer stoffelijke welvaart, cultureele ontvanke-

lijkheid en groei, maatschappelijk prestige en Vlaamsch zelfbewustzijn voortspruiten.
Deze sociaal-economische opvatting der Vlaamsche Beweging, waarin het streven naar cultureele volksverheffing organisch werd ingeschakeld, gaf meer reëelen inhoud aan de Vlaamsche idee en meteen grootere wervingskracht, zoowel onder de hoogere als onder de lagere volksklassen. Van stonden af veroverde zij de intellectueele universitaire kringen, de burgerij, zelfs de hoogere burgerij : in 1900 telde het Vlaamsch Wetenschappelijk Congres slechts een honderdtal leden, in 1910 reeds vijftienhonderd. Het Vlaamsche intellect is gewonnen voor de hooger-onderwijstheorie en bekoord door de voorname sociale rol aan de leidende standen toebedacht. Bij socialisten en christen-democraten slaat het argument in dat, dank zij de Vlaamsche Beweging, de kloof der verfransching tusschen hoogere en lagere standen zal worden overbrugd. Ook de volksmassa laat zich winnen : het wordt den gewonen, nuchteren man helder, dat door scholing in eigen taal, onder leiding van hooger ontwikkelden, betere stoffelijke en sociale levensvoorwaarden worden verkregen.
Vanaf 1910 was de Vlaamsche Beweging een volksbeweging geworden, waarbij de onderscheiden volkslagen en fracties in Vlaanderen — behalve natuurlijk de verstokte oude garde, — geestdriftig aansloten. Zelfs de Vlaamsche parlementairen der verschillende partijen sprongen eensgezind in de bres ! De « drie kraaiende hanen » kondigden het morgenrood van den Vlaamschen zegedag reeds aan. Het werd een machtig aanzwellende vloed die, zich bewust van zijn onweerstaanbare kracht en toch beheerscht, langs de bedding der wettelijkheid ging aanbeuken tegen de dijken en schansen, die Vlaan-

derens natuurlijke expansie kunstmatig verhinderden.

Onder de stuwing der vernieuwde Vlaamsche Beweging had ons volk, tijdelijk, zijn eenheid, zijn kracht, zijn zelfvertrouwen en fierheid teruggevonden. Mogelijk zou het ten slotte zijn volle recht binnen het Belgisch staatsverband hebben veroverd, en als vrije volksverbonden gemeenschap, in vreedzamen wedijver naast het Waalsche volk, hebben kunnen leven en streven naar zelfvoltooiing en tevens naar welvaart voor het gemeenschappelijk vaderland.

Maar wij zijn nu eenmaal pechvogels! De oorlog van 1914 kwam en brak den draad der Vlaamsche Beweging af.

Tijdens den oorlog poogde het Activisme, met den steun der bezettende overheid, in één slag en radicaal te realiseeren wat de vooroorlogsche Vlaamsche Beweging geleidelijk en langs wettelijke lijn nastreefde. Het Activisme riep de politieke zelfstandigheid van Vlaanderen uit en nam bezit van het machtige staatsapparaat, om zoodoende de normale expansie van het Vlaamsche volkswezen te verzekeren.

Het Activisme groeide niet uit tot een volksbeweging. Zijn werk, de zelfstandigheid van Vlaanderen, werd trouwens na de overwinning der geallieerden te niet gedaan. De zelfstandigheidsidee echter, die vóór 1914 slechts schuchter en vaag was opgedoken, had door de activistische actie een concreten vorm gekregen en zou na den oorlog voortleven en zich ontwikkelen in de Vlaamsch-Nationalistische Beweging.

De naoorlogsche atmosfeer was zwaar geladen met stroomingen van reactie en haat tegen het activisme en zelfs tegen de meest onschuldige uiting van Vlaamsch

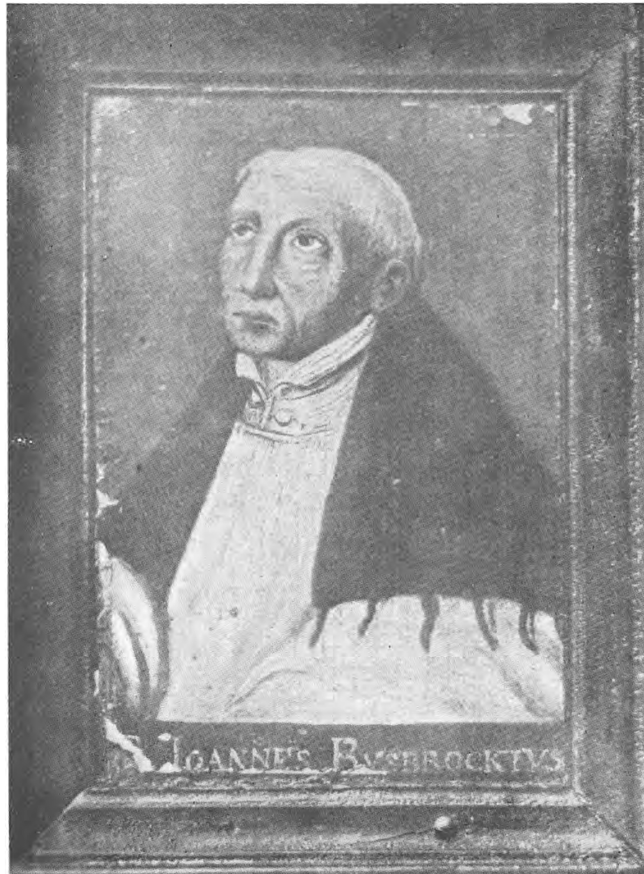
gevoel. Anderzijds schrijnde lang in vele harten de herinnering aan het onbegrip, de vernedering en het onrecht, dat de tachtig procent aan het oorlogsfront strijdende Vlamingen hadden ervaren vanwege een totaal verfranschte en Vlaamschvijandige legerleiding. Uit die schrille tegenstelling ontwikkelde zich weldra een bittere strijd in het land, en in den boezem van het Vlaamsche volk zelf een jammerlijke verscheurdheid, die andermaal het front der volksverdediging moest verzwakken.

Dank zij het algemeene stemrecht, werd de Vlaamschgezinde volksvertegenwoordiging versterkt en kon de politieke strijd worden ingezet, ter verwezenlijking der koninklijke belofte van gelijkberechtiging ten behoeve van de volksgroep, die zoo edelmoedig haar bloed voor het Belgische vaderland had veil gehad.

De Vlaamsche parlementaire actie was er op gericht, den afgebroken draad der vooroorlogsche Vlaamsche Beweging terug op te nemen : geleidelijke emancipatie door taalwetgeving binnen het kader der Belgische eenheid. « Een deel van zijn programma — aldus Dr. Elias, — heeft het Vlaamsche Belgicisme verwezenlijkt : de volksmassa werd gewonnen voor de vervlaamsching van hoog tot laag en ook het Belgisch parlement heeft dit principe aanvaard, doch mits vasthouden aan de tweetaligheid van Vlaanderen » [54].

Intusschen had de Vlaamsche zelfstandigheidsidee haar wervingskracht uitgebreid, voornamelijk onder de studentenjeugd, en slaagde er in ook eenigszins bij het volk door te dringen. Dit had zijn weerslag op het politiek terrein, waar de Vlaamsch-Nationalisten een vinnige en besliste actie op touw zetten. Het doel van het Vlaamsch Nationalisme — zegt Dr. Elias, — is een

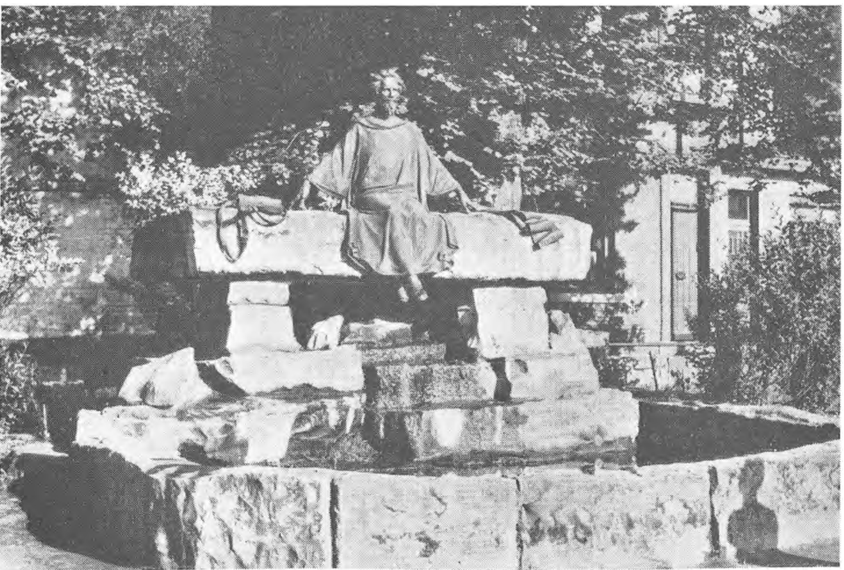
eentalig Vlaamsch volk, niet alleen Vlaamsch naar de taal, maar ook naar den geest : het beweert dit doel alleen te kunnen bereiken door zelfbestuur [55].
Men moet erkennen dat het Belgisch parlement, zij het dan ook onder den prikkel van het groeiend Vlaamsch Nationalisme, aan ons volk heel wat kostbare Vlaamsche waarden heeft teruggeschonken : Vlaamsch hooger, middelbaar en technisch onderwijs, Vlaamsch gerecht en bestuur, — dat het zelfs het principe der eentaligheid van Vlaanderen heeft aanvaard en hierdoor de mogelijkheid heeft geschapen, dat ons geschonden volkswezen zijn gaafheid in eigen stoffelijke en geestelijke expansie terugvindt, — onder beding dat niet slechts de letter, maar ook de geest der wetten door alle instanties wordt nageleefd.

HET MYSTIEKE VLAANDEREN

H. Jan van Ruusbroec

(Zestiendeeuwsche kopij naar een vroegere miniatuur.)

HET LAND VAN ZIENERS EN ZANGERS
Veldeke-monument te Hasselt

(Foto Melotte, Hasselt.)

VIJFDE HOOFDSTUK

MODERN ZELFPORTRET

NA ONS VLAAMSCHE VOLKSWEZEN TE HEBBEN NAGESPEURD in zijn raciale samenstelling, in zijn ontluiken en groeien tot typische en vruchtbare volksgemeenschap, hebben wij getracht den neerslag te bepalen die er, ten goede of ten kwade, door het historisch klimaat is op achtergelaten. Zoo zijn wij beland op het « de visu » waarneembaar en toch vooralsnog haast onontgonnen terrein van den modernen Vlaamschen volksaard.

Het moderne geslacht draagt in zijn bloed en in zijn ziel grondig denzelfden wezensaard die door den Schepper der natuur in de Dietsche kern gelegd werd. Maar onvermijdelijk ook draagt het de sporen der evolutie die zich, onder invloed van zoo verscheiden als menigvuldige factoren, in de Vlaamsche volkspsyche heeft voltrokken. In den Vlaming van 1942 ontdekt men de wezenstrekken van den Dietscher der veertiende eeuw, en toch verschilt het actueele Vlaamsche volk zooveel van het middeleeuwsche als de moderne Nederlandsche taal van het Middelnederlandsch : beide hebben, krachtens de dynamische levenswet, een bijkomstige wezensverandering doorgemaakt.

Sommige van die wezenstrekken zijn thans tot scherper expressie gekomen, andere zijn vervaagd of verwrongen,

of zelfs ten deele uitgewischt. Ook heeft onze physionomie zich eenigszins een mimiek toegeëigend die, omdat ze wezensvreemd is, eerder ergerlijk of potsierlijk aandoet.

Dit alles scherp gade te slaan op ons eigen volksgelaat en het trouw te reproduceeren, is hoogst interessant en tevens gecompliceerd psychologisch werk, doch het is vooral het probate middel tot zelfinkeer en zelfkennis, die zoo onmisbaar zijn bij den opbouw van een gave Vlaamsche levensbeschouwing en een konsekwent Vlaamsche levenshouding.

Het « modern zelfportret » dat wij pogen te projecteeren uit het complexe Vlaamsche volksleven, moet ons onbevangen stellen tegenover ons eigen spiegelbeeld, niet om er, als een behaagzieke vrouw, in op te gaan en ontroerd onszelf toe te fluisteren : « wat flink, mooi volk zijn wij ! », of er als Narcissus verliefd op te geraken en derhalve blind voor schaduwzijde en miswas. Het moet een objectieve documentairfilm zijn der actueele werkelijkheid, met als perspectief de ideale, rasechte Vlaamsche wezensstructuur, zooals wij die hebben zien uitgroeien en uitstralen tijdens de Dietsche glansperiode. Het moet ons voorlichtende waarheid schenken, in het helder besef van onze gebreken zoowel als van onze goede eigenschappen, om ons te prikkelen tot zelfbewustzijn en zelfvertrouwen, anderzijds tot zelfstrijd en zelftucht ter verovering van onze gave Vlaamsche persoonlijkheid.

Het is er hoegenaamd niet om te doen een spitsvondige anthropologische analyse door te drijven, waarbij angstvallig de schedel-, neus- en gezichtsindexen worden gemeten, de oog-, haar- en huidkleur bepaald en de bloedreacties onderzocht. Wij aanvaarden ons raciaal

complex zooals het is : overwegend Noordsch, doch gemengd. De illusie, dat we van een hoogere essentie zouden zijn, laten we over aan wie dat belieft, doch wij staan er op dat wij, als ras, evenboortig zijn met om het even wie en dat onze physische volkskracht, zoowel als onze psychische, alle andere evenaart en zal voorbijstreven, zoodra in Vlaanderen een meer rationeele eugenetiek zal zijn ingeburgerd.
Onze volle aandacht schenken we vooral aan het psychisch wezen van ons volk en meer bepaald aan de typische trekken van zijn aard en karakter, zooals die tot uiting komen in zijn reacties en strevingen, in zijn levenshouding en zijn cultuur.

I. GLOBAAL VOLKSBEELD

In weerwil van een sinds drie eeuwen uiterst ongunstig historisch klimaat, eigen verval en versplintering en lamlendigheid ten spijt, zijn wij toch een leefbare en levende volksgemeenschap gebleven. Dit mag wonderbaar heeten wanneer men bedenkt, dat andere machtige, zegevierende volksstammen, als de Kelten, de Salische Franken, de Oostgoten, door vreemde volksgroepen in een wezensvreemde cultuur werden opgeslorpt, dat de kleine Dietsche stam zijn eigen bloed en aard, zijn taal en cultuur heeft moeten verdedigen tegen den druk van overmachtige, afwisselende vreemde heerschers en eigen volksvreemde landsheeren, zonder ook maar eenmaal in zijn geschiedenis in het volle bezit te zijn geweest van een zelfstandig Vlaamsch staatsapparaat. De verklaring van dit wonder is alleen te vinden in den taaien, onverzettelijken levenswil van ons ras en in de onoplosbare eigenheid van onzen volksaard. De Vlamin-

gen — verklaart Dr. René Martial, — laten zich haast niet resorbeeren door de Franschen en overigens door niemand [56].

Onze volkseigenheid is weliswaar aangetast door de verfransching, en hier en daar overwoekerd door uitwassen ; onze volksverbondenheid vertoont vooral aan de toppen heel wat scheuren en kloven ; wel dragen we in het Gothaboek der staten geen eigen officieelen naam, — en toch vormen we, binnen het Belgisch staatsverband, een zelfstandige, duidelijk omlijnde ethnische volksgroep, met eigen typische geaardheid, eigen taal en cultuur, die samen met Noord-Nederland de Nederlandsche taal- en cultuurgemeenschap uitmaakt. Met onze landgenooten, de Walen, hebben we heel wat gemeens in zake traditie, cultuur en collectieve volkswelvaart, doch ethnisch zijn wij scherp van hen onderscheiden door onze psychische reacties, onzen denktrant en onze sensibiliteit, onze zeden en volksgebruiken, onze kunstreacties en, last not least, door onze taal.

De Vlaamsch-Romaansche taalgrens ligt daar als een stevige verdedigingsgordel van graniet. Sinds honderd jaar heeft ze, ondanks alle open of bedekte doorbraakpogingen, geen noemenswaardige wijzigingen ondergaan, omdat zij geen kunstmatige maar een natuurlijke ethnische linie is, de borstwering van een taai, onuitroeibaar volk. De gevaarlijkste vijanden echter schuilen aan deze zijde van de schansen, inzonderheid in het Brusselsche.

Dat de Vlamingen een klaar en karakteristiek afgeteekende gemeenschap vormen, wordt erkend door alle onbevoordeelde ethnologen, en als opvallend aangestipt door vreemde bezoekers, die hier een homogeen Belgisch

volk dachten te vinden. Een Parijsch hoogleeraar schrijft : « De Vlamingen zijn langschedelig, grooter van gestalte, lichter van kleur, stevig, log, zwijgzaam, terughoudend, hardnekkige werkers ; — de Walen zijn kleiner en ineengedrongen, rondhoofdig, bruin van kleur, lichtzinniger, driftiger, spontaner ; — dikwijls heeft dezelfde politieke heerschappij Vlamingen en Walen vereenigd, nooit hebben ze zich versmolten » [57].

Een Amerikaansch anthropo-socioloog schetst de tegenstelling tusschen de Noordsche Vlamingen en de Alpine Walen aldus : « Zij verschillen aanmerkelijk in karakter, zij spreken een andere taal en hebben een instinctmatigen afkeer van elkander. Alleen de vrees van machtige buren houdt hen in denzelfden Staat bijeen » [58].

Wellicht zou onze verhouding tot de Waalsche volksgroep reeds lang in gerechtigheid en vrede genormaliseerd zijn, was daar niet in eigen volksschoot een volksvervreemde kaste, die voortdurend roet in het gemeenschappelijk eten gooit.

Behoudens die geringe, doch steeds machtige minderheid van spelbrekers, biedt het Vlaamsche volk den aanblik van een vrij homogene collectiviteit, waaraan, ondanks regionale verscheidenheid en in weerwil van sterk-individueele tegenstellingen, de diepere psychische eenheid in aard, beschaving en taal ten grondslag ligt. De geestdriftig-nationale eenheid echter, die de Fransche ethnie of de Hollandsche natie kenmerkt, bezielde ons volk vooralsnog niet.

In het aangepast kader van « de vreedzame, breede natuur », gaat het moderne Vlaamsche volk zijn levensgang, rustig te midden van de stormen die men over ons loslaat, vreedzaam tegenover uitdaging en geweld, oprecht en eerlijk waar anderen tot valschheid en verraad

hun toevlucht nemen. Eén enkel groot verlangen heeft het : zichzelf te blijven, in vrede en rechtvaardigheid met blijde hardnekkigheid te arbeiden aan de ontplooiing van de groeiende volkskracht die God hem heeft toevertrouwd.

II. KARAKTERBEELD

Het complex van psychische eigenschappen — goede en slechte, — die ons volk karakteriseeren, treft men niet altoos in gelijke mate aan in de onderscheiden Vlaamsche gouwen. Hier zal deze bepaalde trek scherper uitsteken, elders ligt er die vlek dik op, of ontsiert een of ander puistje het sympathieke gelaat. Van de zee tot aan de Maas, van Baarle-Hertog tot tegen de taalgrens, loopen lijnen van schakeering op éénzelfde stramien. Bij wijze van spreken, typeeren we doorgaans de bewoners van een bepaalde streek of gemeente, naar den karakteristieken, dikwijls caricaturalen hoofdtrek, hun door objectieve psychologische vorsching en nog vaker door folkloristische traditie of ondeugenden humor uit den volksmond toegedicht. Zoo hebben we het over den stoeren, onstuimigen Westvlaming, den hoekigen Gentenaar, den zwanzenden kiekefretter van Brussel, den luchthartigen sinjoor, den lolligen kermisvierder van Lierke-Plezierke, de maneblusschers van Mechelen, de muggeblusschers van Peer, de kale jonkers van Maaseik, de zware Haspengouwers en de schrale Kempenaars. Van de bewoners der taalgrens zeggen we, dat ze de gebreken van de twee rassen hebben, zonder de goede hoedanigheden van een van beide te bezitten.
Er spreekt veel fijne speurzin uit die rake typeering, er tintelt vermakelijke volkshumor in die literatuur,

doch zij is meer bruikbaar voor detailstudie dan voor een algemeene analyse van het Vlaamsche volkskarakter.

De oude Dietsche reputatie van taai, arbeidzaam volk, hebben we over het algemeen hooggehouden. Zoo zijn we : we spinnen wel eens droomen, maar we zijn een volk van werkers, een geslacht van noeste ambachtslieden, wroetende arbeiders, ondernemende poorters. Ons volk heeft zóó hard moeten slaven voor zijn bete broods, dat het den arbeid niet heeft kunnen verleeren. We hebben ons zelfs gespecialiseerd in koeliewerk, waarvoor onze pootige, lijdzame wroeters bij voorkeur en gretig, in het buitenland zoowel als in de binnenlandsche bedrijven, worden aangeworven. Dat we het, met al onze werkkracht, nog niet hebben kunnen brengen tot een zelfstandige economische machtspositie, is te wijten aan onzen intellectueelen achterstand en onze ontoereikende technische scholing, alsook aan het feit dat de politieke wereld, waarin wij als volk de lakens niet uitdeelen, de economie is gaan beheerschen.
Zoo de Vlamingen tot nog toe niet veel gepresteerd hebben op koloniaal gebied, ligt dit niet aan een tekort aan kolonisatiegeest of kölonialen moed, — getuige het werk van ettelijke bewust-Vlaamsche kolonialen en overigens van onze talrijke Vlaamsche missionarissen — ; het is te zoeken in het « ongezond klimaat » dat de Vlaamsche energieën moedwillig knakte.
Ook onze bewust Vlaamsche geestesarbeiders zijn onvermoeibare werkers : getuige het pionierswerk in de onderscheiden takken onzer cultureele bedrijvigheid verricht. Een rasecht Vlaamsch intellectueel verzet bergen van werk en bezwijkt liever dan het op te geven.
Dat een volk van werkers de zuur gewonnen penningen

spaarzaam gebruikt, is een gelukkige eigenschap, die echter vaak te onzent in schraapzucht en krenterigheid ontaardt.

Wij hebben de oude Dietschers leeren kennen als een ras begaafd met schranderen realiteitszin, met gezond practisch verstand en nuchteren, rustigen kijk op het leven.
Het moderne geslacht wordt eveneens, in zijn dagelijkschen handel en wandel, gekenmerkt door dit kalm beschouwen, dit rijpelijk, eenigszins traag overleggen en begrijpen, dit objectief zakelijk oordeelen en koel verwoorden, dat met den schuchteren naam van « middelmatisme » wordt aangeduid.
Aan die gave van nuchter inzicht en bezonnenheid danken we ons onbetwistbaar organisatietalent, waardoor wij methodisch en vast een na te streven ideaal bij de werkelijkheid weten aan te passen, en dat schitterend tot uiting is gekomen o. m. in onzen Boerenbond, in onze Sociale Werken, ons Vlaamsch Economisch Verbond, in onze Wetenschappelijke Congressen, den V. T. B., de IJzerbedevaart, ons Nationaal Zangverbond en, last not least, in de machtige volkscultureele organisatie van ons Davidsfonds.
Bij buitenstaanders verwekt die roerlooze evenwichtigheid, die passielooze zelfbeheersching den indruk van verstandelijke inertie en kleurloosheid, van flegma en apathie. Wij weten echter beter. Mgr. Mermillod heeft den Vlaming raak getypeerd als « un iceberg sur un volcan ». Ongetwijfeld, wij zijn een volk dat verzint eer het begint, een gezond-evenwichtig volk, dat de koele rede laat heerschen over het warme hart, dat zich doorgaans niet vermeit in fantastische droomen en

avontuurlijke erotiek ; maar onder die oogenschijnlijke koelbloedigheid deint een bewogen gemoed dat zich, beheerscht, kan uitstorten in milde goedheid, in zachte vertrouwelijkheid en gulle gemoedelijkheid. Het is uit dit diep gemoed, dat het innig Vlaamsche godsverlangen opstijgt naar de eeuwige beuvelen ; het is uit dit hartebloed, dat de warme, kleurige schoonheid onzer Vlaamsche kunst wordt geput.

Wee den Vlaming wanneer hij zijn aangeboren bezinning en zelfbeheersching verliest, wanneer de volkaan van zijn gemoed en driften door de ijsschors oplaait... Het is de treurige ervaring van heel wat stuurlooze, verwoeste levens van afgedwaalde volksgenooten.

De moderne Vlaming is een gepatenteerd individualist. Wij zijn het grootendeels van huis uit: onze Germaansche voorzaten droegen het in hun bloed, onze Dietsche voorouders waren verstokte particularisten. Maar ons historisch klimaat heeft ons raciaal individualisme nog doen aangroeien. Wij zijn er dus in geboren en getogen. De liberale vrijheidsidee van onze grondwet heeft bij den enkeling het bewustzijn van de persoonlijke eigenwaarde dermate opgeschroefd, dat hij zich fataal is gaan voelen en gedragen als een zelfgenoegzaam en volkomen onafhankelijk wezen, waarrond de heele wereld draait. « Ieder voor zich », — « Trek je plan, ik trek het mijne », zijn de leuzen van die moderne zelfzuchtige vrijheidsidee. Aan de nooden van den evenmensch, van den volksgenoot, laat men zich niets gelegen. Men lacht met de belangen der gemeenschap : die is er immers enkel en alleen om de individueele belangen te dienen.

Vandaar dat bekrompen Vlaamsch particularisme, die kleinzielige enggeestigheid, waardoor het éene volksfront in partijtjes en fracties en clubjes versnipperd wordt.

Vandaar die volslagen tuchteloosheid: ieder is immers soeverein en eigenmachtig. Probeer maar eens te « concentreeren » in zoo een atmosfeer! Wat hebben we al beleefd aan dwaze vitterij, aan halsstarrige veeten en « broedermoord », terwijl de vijand in gesloten gelederen tegen ons oprukte. Wij hebben geen besef — althans geen levendig besef, — van volksverbondenheid; wij zijn te zelfzuchtig om het offer van persoonlijk belang en voorkeur aan het gebiedend algemeen belang te brengen.
De democratische reactie tegen het liberale individualisme, die sedert den vorigen wereldoorlog ons huishouden heeft pogen te hervormen in solidaristischen zin, is jammerlijk gestrand op de eeuwige zandbank van ons politiek, sociaal en economisch particularisme. De duistere zelfzucht heeft het bevrijdende licht niet begrepen. We zijn verwoed gaan doen aan standsparticularisme, aan standenconcurrentie. De anderzijds verblijdende opgang van den vierden stand heeft echter een onrustwekkende inflatie van de vrijheidsgedachte en van de tuchteloosheid verwekt, en bovendien de voor belangen en personen traditioneele waardenschaal gedevalueerd op het peil van democratische nivelleering en vervlakking. Een minister verklaarde met naïeve fierheid, dat « de paswerker nu zoover stond als de ingenieur ». « Ik ben zoo goed als gij », werd het refrein in den volksmond.
Aan die vrijheid en gelijkheid hebben wij onze zelfzucht verzadigd tot walgens toe. Wij waren er overigens bijna aan dood gegaan, toen de oorlog van 1940 uitbrak.
Tot ons overdreven individualisme en particularisme, kunnen ook onze ruimtevrees, onze onverdraagzaamheid en onze keikoppigheid worden teruggebracht. Wie

steeds in het enge kringetje van zijn individueele belangen en aspiraties blijft opgesloten, verleert het breede denken en het mild begrijpen en verschanst zich onverzoenlijk in eigen ivoren torentje.
Eigenaardig is wel dat, ondanks zijn koppig particularisme, ons volk zóózeer verslingerd is op « vreemde waarden ». Bij de oude Dietschers was het particularisme eenigermate het gebrek van een hoedanigheid, nl. van hun ontembaren vrijheidsdrang, die hen dreef naar naijverig waken over de verworven voorrechten ; het was bovendien een vorm van fierheid, uit het bewustzijn van eigen kracht en eigen waarde gesproten. Het moderne geslacht heeft het gebrek behouden, terwijl de raciale deugd van Vlaamschen vrijheidszin en Vlaamsche fierheid — gedeeltelijk althans, — is te loor gegaan. Waar het bewustzijn van eigenwaarde niet levendig meer is, dringt de bekoorlijkheid van vreemd klatergoud haast zonder strijd binnen.
Ontvankelijk zijn voor universeele vreemde « goudwaarden » is een teeken van humanisme, doch de volkspsyche moet het vreemde voedsel aanpassen bij eigen temperament, het vermengen met eigen bloed, zoodat dit er door verrijkt wordt zonder zijn eigen kleur en kracht te verliezen. Goddank ! heeft de Vlaamsche Beweging zulke heilzame « cultureele bloedtransfusie » bij een elite van intellectueelen mogelijk gemaakt.

« Uit de dagelijksche studie van den Vlaamschen volksaard, vooral te lande, — zegt Pater Callewaert, — uit heel onze historie en inzonderheid uit de schilderkunst, blijkt klaar dat de Vlaming een samenstel is van een Rubensiaansch, een Teniersch en een Memlingsch bestanddeel » [59].

Hier worden meteen drie grondtrekken van het Vlaamsch temperament aangegeven : het zinnelijke, het lollige, het religieuze. Een wonderbaar mengsel van tegenstrijdigheden, althans tusschen de eerste twee en het religieus element. En toch is het zoo.
Het zinnelijk element hangt eenigszins samen met den hooger vermelden realiteitszin, die ons zeer ontvankelijk maakt voor de concrete werkelijkheid van kleur en lijn en klank. Typisch komt hij tot uiting in de kleurige beweging en ook in de zinnelijke warmte van onze moderne Vlaamsche kunst. In onze levenshouding breekt de zinnelijkheid door, in het opzichtig pralerige en luidruchtige en, waar ons ras bloedrijk is, in vleeschelijkheid, in zingenot. « Het vleeschelijk, geweldig en landjuweel-lawaaierige dat Rubens' kunst kenmerkt, vindt gij in den Vlaming heel dikwijls zonder Rubens' kunst »[60].
Begrijpelijkerwijze stort die neiging zich uit in Dionysischen levenslust, ondanks den nuchteren levensernst, in Pallieteriaansch levensgenot aan al de mooie en lekkere dingen in Gods schepping : eten, drinken, fuiven, zwieren en vrijen. Ze ontaardt licht in plezierroes en materialisme. Wij zijn wel eenigszins een kermisvierend volk, zooals Teniers en Brueghel ons hebben afgeschilderd.
Die hang naar zingenot drijft eveneens naar ruwheid en dorperheid, vooral wanneer het drankmisbruik alle zelfbeheersching verlamd heeft. De alkoholplaag is verre van uitgeroeid in het moderne Vlaanderen : ze sloopt heel wat van de physische en moreele volkskracht bij onze arbeiders, ze verwoest veel Vlaamsche energie en idealisme bij onze universitaire jeugd.
De moderne zwoele genotsatmosfeer, die ook over Vlaanderen hing vlak vóór den oorlog, had ons aange-

boren sensualisme onrustbarend geprikkeld tot jacht op materieel comfort, op zinnenstreelend vermaak en immoreele genietingen. Nog zijn wij over het algemeen een zedelijk-gezond volk, — omdat we een godsdienstig volk zijn, — maar wie onbevangen de levenshouding onzer volksgenooten gadeslaat in de onderscheiden gouwen en standen, inzonderheid in de steden en industrieele agglomeraties, wie de dalende kurve van ons Vlaamsch geboortecijfer nagaat en de gemakkelijke moraliteitsprincipes, zelfs in geloovig-practiseerende kringen op den buiten, hoort verkondigen, komt tot het besef : dat ook binnen de vesting van het gave Vlaanderen, ondanks de nog heerschende godsdienstigheid, de vijand van onze physische en geestelijke volkskracht, onder het mom van gemakzucht en geraffineerd levensgenot, is binnengeslopen.

« Diep en vast, soms zeer schuchter, berust de vroomheid, de godsdienstigheid in het hart van den Vlaming. Dat is het Memlingsch bestanddeel », — aldus Pater Callewaert [61].

Bij de ontleding van het Vlaamsche volkskarakter door de eeuwen heen, hebben wij herhaaldelijk gewezen op dien domineerenden trek in onze volksziel : het religieus gevoel. Geen trek is dieper in ons wezen gegrift en inniger met onzen volksaard versmolten : ons godsgevoel overstemt alle andere psychische aspiraties en voert ze op tot een hoogere, sublieme eenheid. Wie het Vlaamsche volkskarakter wil doorschouwen, ook bij het moderne geslacht, dient dezen typischen hoofdtrek in het oog te houden.

Wij zijn van huis uit een diep godsdienstig volk. Het geloof is een gave Gods, maar ons ras, met zijn even-

wichtigen, oprechten en ernstigen levenszin, heeft vinnig en edelmoedig op de bovennatuurlijke waarheid gereageerd. God heeft er ons om beloond : wij zijn een gaaf-vroom en tevens krachtig-vruchtbaar volk gebleven.
Wel kuipt in eigen Vlaamschen boezem die andere tegenstrijdige neiging naar zinnelijkheid, geweldig soms, tegen ons immaterieel godsverlangen, maar ten slotte vlucht de door het sensueel genot onbevredigd gelaten Vlaamsche ziel met nog meer aandrift naar Gods veilige armen.
Onvermijdelijk heeft de jongste Vlaamsche generatie in haar godsdienstig leven den weerslag moeten opvangen der overgekomen golven van ongeloof en materialisme, den weerslag ook van vaak hachelijke sociaal-economische toestanden, nog verscherpt door twee oorlogen ; zij heeft in de branding van binnenlandsche politieke beroering den pijnlijken tweestrijd moeten uitvechten tusschen Vlaamsch radicalisme en christelijke onderworpenheid. In sommige gewetens is een soort godsdienstig relativisme en laksisme binnengedrongen, in menig hart moedeloosheid en wrok, die ontaardden in onverschilligheid en zelfs in opstandigheid en afvalligheid.
De statistieken over de katholieke geloofspractijk in onze cosmopolitische groote steden en industriecentra, zijn verre van bemoedigend, doch het percentage van den geloofsafval bij Vlaamsch gebleven volksgenooten is onbeduidend. Daartegenover staat de groote massa van onze Vlaamsche bevolking, — ook in haar leidende standen, — met haar hechte christelijke levensbeschouwing en haar vrome, trouwe christelijke levenspractijk. Zelfs bij den Vlaming die van de geloofspractijk afdwaalt, blijft het religieus gevoel nawerken in een heimwee, dat

hem ten slotte zeer dikwijls naar het vaderhuis terugvoert.

Het openbaar evenals het privaat leven in Vlaanderen zijn nog vast doorweven met den gouddraad van het christendom, die ons volk verbindt tot hoogere geestelijke eenheid en er iets van den glans der « Civitas Dei » over uitspreidt. In onze gezinnen bloeien nog de christelijke deugden, in onze scholen heerscht de christelijke opvoeding, onze instellingen en organisaties, onze zeden en gebruiken staan in het teeken der christelijke traditie. De wervende Katholieke Actie doet de christelijke idee gaandeweg meer bewust in al de vakken van het dagelijksch leven doordringen.

Te onzent staat de kerk steeds in het midden. Om haar zijn de geloovigen trouw geschaard in hun heerlijk opbloeiend parochieleven. Langs haar is de Vlaming in treffend onwankelbare aanhankelijkheid aan den Stoel van Petrus verbonden. Door haar is het Vlaamsche volk als een vruchtbare rank op den weligen wijnstok van Christus' genadeleven geënt.

Wij zijn een eucharistisch volk ! Wij voeden ons gretig aan het Bloed van het Offerlam en het Brood der Engelen. Het dagelijksch mishooren en veelvuldig communiceeren vindt geleidelijk ingang bij alle volksklassen. Een vurige eucharistische bedrijvigheid teekent zich af in onze E. K.-beweging en eucharistische land- en gouwdagen. En dan de innig-vrome openbare hulde, door de gansche Vlaamsche gemeenschap gebracht in onze rijke, kleurige H. Sacramentsprocessies !

Zijn religieus instinct heeft ons volk van ouds her ook naar die andere karakteristieke devotie van het katholicisme gedreven : de Mariadevotie. Wij zijn thans zooals voorheen een Mariaal volk !

De Mariadevotie hebben wij ons zoo eigen gemaakt, dat ze een onafscheidbaar en typisch element van onze Vlaamsche vroomheid is geworden en dat we, zonder fanatieke opzettelijkheid, uit kinderlijken aandrang, een ideaal-Vlaamsch Lieve Vrouwken hebben geschapen: Onze Lieve Vrouw van Vlaanderen.
De Vlaming is een Mariakind. Maria is in zijn leven een concrete werkelijkheid van moederlijke goedheid en begrijpen, waarmee hij vertrouwelijk en teeder omgaat, waarop hij steunt in allen nood, waarover hij spreekt en dicht en zingt, waarvan hij het beeld altijd in de nabijheid wil hebben :

Waar men gaat langs Vlaamsche wegen...
komt men U, Maria, tegen,
staat Uw beeltenis ten pronk.

Ontelbaar liggen ze over de Vlaamsche gouwen verspreid, de grootsche heiligdommen en de nederige veldkapelletjes, waar de kinderlijke Vlaamsche ziel haar Moedertje gaat vereeren en aanroepen onder honderd verschillende lieve namen. Die menigvuldigheid en verscheidenheid zijn een treffend bewijs van het algemeen en diep vertrouwen in één en dezelfde goedertieren Moedermaagd.
Zelfs hebben we, eenige jaren geleden, beleefd hoe soms de Vlaamsche volksziel, in haar aandrang naar Mariavereering, was afgegleden naar visionnaire en pseudomystieke practijken.
Hoewel de diepe godsdienstigheid van de Vlaamsche volksziel, uit den aard van onze raciale gesteldheid, bezield en gestuwd wordt door een warm religieus gevoel, en soms te veel teert op onze eeuwenlange christelijke traditie, toch voedt zij zich hoofdzakelijk aan

HET LAND DER WEELDERIGE SCHILDERKUNST

Madonna van Van Eyck

(Stadsmuseum, Brugge.) (Foto Brusselle, Brugge.)

HET LAND DER ZWIERIGE BOUWKUNST

Het Broodhuis op de Groote Markt te Brussel

de eeuwige waarheid en de vruchtbare caritas van het christendom. Het actueele Vlaamsche geslacht leeft niet van religiositeit, maar van de levende, dynamische realiteit van zijn godsdienst. Getuige de onwankelbare belijdenis van zijn geloof in onverbreekbare vereeniging met den Plaatsvervanger van Christus; getuige de vastberadenheid waarmee het zich verzet en spontaan opveert, telkens wanneer het de gaafheid van zijn geloof bedreigd acht door dwaalleer of door het geweld van openbare machten. Getuige, ten slotte, de concrete beleving van dit geloof door onze volksgenooten, in harde plichtsvervulling, in moeizame betrachting van heiligheid, in caritatieve toewijding en in hartstochtelijke expansiezucht voor het Godsrijk op aarde. De Vlaamsche grond is nog steeds de vruchtbare voedingsbodem voor roepingen tot priesterschap en kloosterleven, meer inzonderheid tot het heldhaftige offerleven van missionaris.

Welk volk heeft betrekkelijk zóóveel en zóó kranige « pioniers van het evangelie » aan de Kerk geschonken ? Volgens de laatste statistieken uit den « Guida delle Missioni Cattoliche », waren er onder de missionarissen die tusschen Juli 1934 en Maart 1940 uit België vertrokken zijn :

405 Vlaamsche priesters op de 488,
538 Vlaamsche zusters op de 655,
54 Vlaamsche broeders op de 83.

De « Beste onzer Broeders » dragen naar de verre landen de « blijde boodschap » van het ware leven en tegelijk iets van den christelijken luister van het Vlaamsche volk.

« Helaas ! Waar is der oudren fierheid nu gevaren ! »
Toen Berten Rodenbach voor vijf-en-zeventig jaar dit gevleugeld woord van weemoed en heimwee over Vlaanderen slingerde, was ons volk zich ternauwernood bewust van zijn eigenwaarde : het bezat geen fierheid. Ruim twee eeuwen van politieke verknechting, economisch verval en cultureele armoede, hadden de oude Dietsche veerkracht gebroken, de opstrevende persoonlijkheid geknakt en fataal de flikkering der fierheid uitgedoofd.
Sindsdien heeft de Vlaamsche Beweging, in haar opeenvolgende stadia, ons wegkwijnend volk tot nieuw leven opgewekt : zij heeft het zijn eigen gelaat laten aanschouwen in een roemrijk verleden, zijn eigen taal weer leeren spreken en lezen, zijn eigen liederen leeren zingen, zijn eigen kunst en wetenschap leeren beoefenen, zij heeft ons volk tot den strijd geprikkeld voor openbaar rechtsherstel van zijn taal en cultuur en economie. En weer is een trilling van zelfbewustzijn door de Vlaamsche volksziel gevaren, en weer heeft een lichte blos van fierheid het verworden gelaat gekleurd... maar de flikkering van « der oudren fierheid » straalt nog niet gebiedend uit het Vlaamsche oog.
Individueele en betrekkelijke fierheid bezitten we wel : familiefierheid en standstrots, regionale fierheid, beroepsfierheid ook, ook godsdienstige fierheid, en... ijdelheid nog veel meer. De volle, rasechte Vlaamsche fierheid echter, die blikkert in de oogen en speelt om den mond, die trilt in het beschaafde, beheerschte woord en veert in den gemeten tred, die bekoort in voornamen, hoofschen omgang en verovert in de konsekwente Vlaamsche daad, — die ideale Vlaamsche fierheid heeft ons volk nog niet teruggevonden.

Het moderne geslacht, ondanks al onze Vlaamsche heroveringen, lijdt nog steeds onder de erfelijke belasting van de ruim twee eeuwen oude verminking der Vlaamsche volkspersoonlijkheid. Wij hebben den achterstand nog niet ingehaald, onze persoonlijkheid nog niet in haar gave en evenwichtige schoonmenschelijkheid hersteld : wij zijn nog niet volkomen ons eigen-zelf. Bovendien worden we voortdurend door dezelfde duistere machten in onzen vrijen opgang heimelijk neergedrukt : onze vijanden en... wijzelf.
Omdat we niet volkomen ons eigen-zelf zijn, niet innig doordrongen van onze eigenwaarde en rijke volkskracht, daarom voornamelijk hebben we de rasechte Vlaamsche fierheid niet, de natuurlijke uitstraling van de bewust geworden Vlaamsche persoonlijkheid. Daarom loopen we in de pariaplunje van ons minderwaardigheidscomplex en malen we de eentonige refreinen van afgezaagde « martelaarsliederen ». Een fiere natie wil den marteldood niet sterven, ze wil leven, veroveren door harden, taaien strijd, zonder weeklagen. Het Vlaamsche volk strijdt weliswaar, doch zonder het fiere, eendrachtige bewustzijn van zijn sterkte en van de zegepraal ; het laat zijn gelederen splijten en omsingelen en neemt gedwee als Lamme Goedzak de schandelijkste slagen in ontvangst, om daarna beroep te doen op de meewarigheid van het hoonend publiek, met een onwaardig : « ziet eens hoe hard ze mij geslagen hebben ».
Ons gemis van fierheid komt typisch tot uitdrukking in een opvallend tekort aan uiterlijke voornaamheid.
Als uitstraling van de innerlijke voornaamheid, nl. van zielenadel, houdt de uiterlijke voornaamheid nauw verband met het rechtmatig bewustzijn van eigenwaarde, dat fierheid heet. Wie geen levendig besef heeft van zijn

persoonlijkheid, m. a. w. wie de fierheid niet bezit, zal er zich doorgaans weinig aan gelegen laten, zijn innerlijke voornaamheid in passende, beschaafde levensvormen uitwendig te doen gelden.

Wij willen geenszins beweren, dat er in ons godsdienstig volk geen innerlijke voornaamheid bedolven ligt; evenmin ontkennen we, dat er de laatste twintig jaar minder ruwheid onder den werkenden stand en meer uiterlijke beschaving bij de ontwikkelde Vlamingen te bespeuren valt. Doch op het moderne geslacht is vooralsnog het vleiende getuigenis niet toepasselijk, dat een fijnzinnig Italiaan der zestiende eeuw van het toenmalige Dietsche volk aflegde : « De Vlaming is in gansch zijn optreden krachtdadig, vaak wat uitgelaten zelfs, maar immer zwierig en hoofsch ».

Ik ken geen volk, — zegt Pater Stracke, — dat, zoozeer als het onze, den naam verdient van een woest en baldadig volk, geen volk ter wereld wien het zoo aan uiterlijke beschaving en zelfeerbied mangelt. Niet dat het in de meeste opzichten zedelijk lager staat dan andere, niet omdat het hem in het bloed zit, woelt en tiert het, maar omdat het geen zelfbeheersching wil kennen en niet eens vermoedt hoezeer het zichzelven verlaagt [62].

Het gemis van echte fierheid, — aldus Pater Callewaert, — verkeert bij ons volk tot een overmaat van valsche fierheid, fierheid om zaken en om een manier van doen die niet goed zijn, maar openbaar indruk maken : vloeken om succes te behalen, luidruchtige, baldadige aanstellerigheid, opsnijderij der slechtheid, zonder innerlijk zóó slecht te zijn [63].

Wij staan nog ver verwijderd van die natuurlijke innemende volks-wellevendheid, die het cachet is van onze buurvolken. Men ervaart het inzonderheid wanneer men

een groep Vlamingen,— zelfs van de zoogezegde high-life, — in het buitenland hoort brabbelen en ziet opereeren.
Uit gebrek aan fierheid en zelfeerbied, uit gemakzucht, uit verkeerd opgevatte mannelijkheid, uit valsche gemoedelijkheid en rondborstigheid, maakt de Vlaming korte metten met wat hij noemt « flauwiteiten en Fransche complimenten » ; de etiquette lapt hij aan zijn zolen, of erger, ongekamd en ongeschoren loopt hij er op klompen door.
Onze levenshouding is wel solied, doch mist doorgaans de luisterrijke lenigheid van verfijnde levensvormen. In den schoot van ons volksleven is nog niet — in tegenstelling met andere naties, — die fiere aristocratie van Vlaamsche voornaamheid tot rijpheid gekomen, waardoor de gansche gemeenschap, ook de volksklassen, naar een hooger peil van levensstanding moet worden opgevoerd. De beschaafde Dietsche poorter wordt nog steeds niet trouw weerspiegeld in den modernen Vlaamschen gentleman.
Een veeg teeken, tevens permanente oorzaak van onze uiterlijke onbeschaafdheid, ligt ongetwijfeld in ons onbeschaafd spreken. Wij zijn er na honderd jaar taalstrijd ten slotte in geslaagd aan de veronachtzaamde moederspraak althans de eereplaats boven de Fransche indringster terug te schenken. Maar hoe behandelen wij ons vorstelijk Nederlandsch ? Wij hebben hoegenaamd niet den cultus van het beschaafde Nederlandsche woord ! Bij andere naties is de cultuurtaal de vereerde heerscheres in het privaat en in het openbaar leven, het fijnbesnaarde instrument tot verklanking van den zielsinhoud, het nationale bindmiddel dat alle volksgenooten effectief, in éénzelfde zielsexpressie, tot een gelijkvormige cultuurgemeenschap vereenigt. Te onzent

wordt de landstaal vooral met de lippen vereerd, haar rijkdom aan expressieve lenigheid is ongekend en ongeacht bij de meesten, wij laten ze straffeloos radbraken door de officieele instanties en wijzelf mishandelen haar of, doorgaans, gunnen haar geen plaats in ons privaat leven.

Het Vlaamsche volk — de meeste intellectueelen inbegrepen, — kent zijn cultuurtaal in haar rijken, adekwaten, spontaan sprankelenden vorm niet. Beluistert de Franschen en de Noord-Nederlanders even, hoe die natuurlijk en precies de volheid van hun denken en voelen verwoorden ! Bij ons komt het er zoo niet op aan : wij vullen aan met een stoplap of een Fransch woord. Wij ontberen in dezen alle zelfcritiek en — helaas ! — wij missen maar al te dikwijls die bevoegde leiding en onverbiddelijke controle van zelfbewuste Vlaamsche opvoeders, waardoor ons volk moet opgevoerd uit de beperktheid en effenheid van zijn streektaal, naar de ruime, deinende hoogvlakten der cultuurtaal. Ons moedertaalonderwijs, — het voornaamste onder de profane vakken, — wordt in menige school nog volgens verouderde, steriele methodes verstrekt, zoodat het ten hoogste de gebrekkige kennis van wat houterige boekentaal oplevert. Vaak wordt het toevertrouwd aan onvoldoend geschoolde leerkrachten, en onder de inspecteurs bij het lager, alsook onder de moedertaalinspecteurs bij het middelbaar onderwijs, zijn er die totaal onbevoegd zijn in zake Nederlandsche taal.

Wij gebruiken onze cultuurtaal haast niet in den dagelijkschen omgang. Wij blijven hierin ons jammerlijk particularisme getrouw : wij zijn een volk van dichters... en van dialectsprekers. Soms ontdekt men in éénzelfde gezin van grootouders, ouders, kinderen en personeel,

een toren van Babel van zes tot zeven gansch verschillende dialecten. Op de duizend Vlaamsche en zelfs Vlaamschgezinde families, tellen wij er geen vijf waar het Algemeen Beschaafd de omgangstaal is.
In de kringen waar de cultuurtaal burgerrecht heeft verworven, wordt ze dan nog doorgaans — behoudens loffelijke uitzonderingen, — zóó armtierig, onbeholpen en stijf behandeld, dat het de hilariteit, zoo niet de meewarigheid van echt beschaafd sprekenden opwekt.
Dit zijn de magere vruchten van een eentalig Vlaanderen en een vervlaamscht onderwijs. Wij hebben dien schralen oogst vooral te wijten aan ons eigen : onze gemakzucht, onze verkeerd opgevatte gemoedelijkheid, ons particularisme en, bovenal, aan ons gebrek aan fiere voornaamheid.
Intusschen berooven we onszelf van een natuurlijk en volkseigen middel tot verfijning van geest en gemoed, tot vermooiing van onze levenshouding, tot veredeling en verbondenheid van de Vlaamsche gemeenschap, ook tot uitstraling naar den vreemde van de wezenlijke, innerlijke voornaamheid van het Vlaamsche volk.

Wanneer wij de onderscheiden karaktertrekken van den modernen Vlaamschen volksaard overschouwen en pogen ze te herleiden tot een « Gesamtbild » van de Vlaamsche volkspsyche, dan staan we eenigermate versteld voor de verscheidenheid en de tegenstellingen die zich in eigen Vlaamschen boezem afteekenen.
Ieder mensch is reeds van huis uit « een vat vol tegenstrijdigheden », uit hoofde van zijn stoffelijk-geestelijke samenstelling. De Vlaming en de Vlaamsche volksziel dragen bovendien in zich een woelig wereldje van generische contrasten, die vaak op antipoden lijken.

Wellicht is dit eenigszins te wijten aan ons raciaal complex, waarin — zooals wij bij den aanvang van deze studie opperden, — het spel van kruising en bloedvermenging de kiemen van veelkleurigheid en onoplosbare tegenstelling heeft gelegd. Doch o. i. is het voornamelijk de neerslag van het historisch klimaat die, samen met de werking der biologische factoren, reacties heeft verwekt en hebbelijkheden aangekweekt, welke aan de Vlaamsche volkspsyche een wonderbare mengeling van tegenstrijdige eigenschappen hebben geschonken. Men moet zich slechts herinneren wat diepgaande invloeden wij hebben ondergaan vanwege onze wisselende politieke conjunctuur, onze sociaal-economische toestanden, vanwege de geestelijke stroomingen, vanwege onze opvoeding.
In het licht van die opvatting, wordt de puzzle van ons gecompliceerd volkskarakter, ten deele althans, opgehelderd : onze zedelijkheid in weelderigen vleeschelijken bloei, onze diepe vroomheid en ons mysticisme naast onze zinnelijkheid, onze Latijnsche denktrant en onze Germaansche sensibiliteit, onze nuchterheid naast bezieling en dweepzucht, stille weemoed bij luidruchtige uitbundigheid, onze ondernemingsgeest naast ons minderwaardigheidsgevoel, innerlijkheid bij praalzucht, lawaaierige durf en schroomvalligheid, onverschilligheid en toch dynamisme, onze stugheid tegenover aanpassingsvermogen, onze gulheid en edelmoedigheid bij spaarzaamheid en schraapzucht, onze vrijheidsdrang en tevens onze zin voor orde, ons particularisme samen met ons verslingerd zijn op vreemde waarden, onze gemakzucht en onze onbedaarlijke arbeidslust.
Bedeeld met dergelijk complex vol spanning en wrijving,

zouden we natuurlijkerwijze een « tragisch karakter » moeten vertoonen, dat zich ontlaadt in heftige conflicten, zelfs in bloedige botsingen met de buitenwereld. En dat is nu juist hoegenaamd niet het geval. In weerwil van ons jachtig bloed en onze diepe gemoedsdeining, zijn wij eerder evenwichtig en alleszins een rustig en zelfs een mak volk.
De verklaring van dit tweede wonder ligt o. i. hierin, dat wij in hooge mate begiftigd zijn met de gave van wat men gewoonweg « gezond verstand » noemt. Het is de schrandere Dietsche nuchterheid die het woelig wereldje binnen ons in bedwang houdt, tot evenwicht brengt en ons behoedt voor al te schromelijke uitspattingen. Het is onze realiteitszin, gescherpt nog en gericht door ons zedelijk-religieus instinct, die, als domineerende trek in onzen volksaard, de vele verschillende trekken tot de eenheid van het Vlaamsch volkskarakter samengrijpt.
Dit wil nu echter niet beteekenen, dat er zelden of nooit gistingen en zelfs ontploffingen in het moderne Vlaanderen zouden voorkomen. De ervaring op het vooroorlogsch politiek tooneel, alsook de reacties tijdens de laatste twee oorlogen te onzent ontstaan, bewijzen dat de ontlading van het opgekropte Vlaamsch gemoed — ondanks de veiligheidsklep van de Dietsche nuchterheid, — geweldig en vernietigend kan zijn.
Inzonderheid bij den stambewusten intellectueel ontbrandt een verwoede zielestrijd, telkens wanneer hij den schreienden nood van zijn opstrevend volk aanvoelt en zich toch machteloos weet tegenover de duistere machten die onzen opgang stremmen. Voortdurend geslingerd tusschen rechtmatigen droom en harde werkelijkheid, ontlast hij ten slotte zijn gemoed in bittere aanklacht en roekelooze opstandigheid.

III. CULTUURBEELD

Een volledig afgewerkt cultuurbeeld van het moderne Vlaamsche volk zou den omvang en het gehalte der geestelijke bedrijvigheid in de onderscheiden takken van het cultuurleven moeten weerspiegelen. Uit den aard van deze studie over het Vlaamsche volkswezen, blijft ons onderzoek beperkt tot dat aspect van het cultuurleven, waarin de structuur van den Vlaamschen volksaard het meest typisch tot uitdrukking komt.

Vanzelfsprekend sluit het Vlaanderen der twintigste eeuw cultureel zeer nauw aan bij de West-Europeesche beschaving, om reden van het gemakkelijk en intens geestelijk ruilverkeer in de moderne tijden, en meer bepaald — ten gevolge van onze geografische en historische situeering, — bij die van onze naaste buurvolken Frankrijk en Duitschland, doch voornamelijk Noord-Nederland, waarmee Vlaanderen de Nederlandsche cultuurgemeenschap uitmaakt.

Toch ligt er in onze geestelijke activiteit, in onze cultureele prestaties, een eigen Vlaamsche karakteristiek waarvan de verklaring precies in onze eigen geaardheid te vinden is.

Er is daar vooreerst die levendige, frissche belangstelling van het heropgewekte Vlaamsche volk voor de geestelijke waarden, zooals die zich openbaart in het druk bezoeken van inrichtingen voor vernederlandscht onderwijs in alle graden en schakeeringen ; in het groeien van den leeslust — getuige onze volksbibliotheken en de omvang onzer boekenmarkt ; — in den toeloop naar ontwikkelingsavonden, tooneelopvoeringen, muzikale uitvoeringen, exposities voor wetenschap, kunst, techniek, naar de Nederlandsche Vacantieleergangen en de volmakings-

cursussen van alle slag; in de aanzienlijke uitbreiding van de Davidsfondsactie en het succes van het Vlaamsch Nationaal Zangverbond; in de frissche werfkracht van den Vlaamschen Toeristenbond en in den groei der heemkundige beweging; in den bloei onzer studiekringen voor Katholieke Actie, voor B. J. B.ers, Kajotters en studeerende jeugd; kortom in dien algemeenen drang naar ontwikkeling en verfijning, die gepaard gaat met de sympathieke, spontane, romantische geestdrift van een cultureel herlevend volk.
Ook is er die plooi van het nuchter, evenwichtig, soliede Dietsche denken, van het grondig en volhardend vorschen in al de domeinen van het geestesleven.
Onze jonge wetenschappelijke bedrijvigheid ontplooit zich actief rondom de vernederlandschte faculteiten der hoogescholen van Gent en Leuven, rondom onze hoogere instituten van allerlei aard, in onze Vlaamsche Academiën, in den Vlaamschen cultuurraad, op onze jaarlijksche Vlaamsche congressen, in de bonte verscheidenheid van onze gezaghebbende periodieken en in een reeds rijken oogst van degelijke publicaties en gewaardeerde vondsten van onze Vlaamsche geleerden.
Men is verbaasd en verblijd wanneer men, bij een bezoek aan de tentoonstelling van het Vlaamsche Boek of bij het doorbladeren van catalogi, den omvang en de variëteit ontdekt van de door Vlamingen in eigen taal — soms wel onvoldoende gepolijst, — uitgegeven wetenschappelijke werken.
In de onderscheiden takken van het menschelijke weten duiken jonge, bewuste, onderlegde en noeste Vlaamsche geestesarbeiders op, om het Vlaamsche denken in eigen trant en taal te cristalliseeren en het zoodoende voor onze cultuurgemeenschap genietbaar te

maken, om ons volk geleidelijk uit zijn cultureelen achterstand op te beuren en aan Vlaanderen iets van den vroegeren wetenschappelijken luister terug te schenken. Dit streven naar een in denktrant en taalexpressie Vlaamsch-getinte wetenschap, gaat echter gepaard met een scherp beluisteren van vreemde geluiden, met een gretig opvangen van internationale stroomingen, waarbij het karakteristieke intuïtie- en assimilatievermogen van ons ras, alsook de veelzijdige talenkennis, ons wetenschappelijk onderzoek voor beperktheid en eenzijdigheid vrijwaren. Getuige de veelvuldige onderscheidingen en de groeiende faam die menig Vlaamsch geleerde te beurt vallen in het buitenland.
Zelfs de terreinen die in Vlaanderen het langst braak hadden gelegen, zooals die der Wijsbegeerte en der Economie, worden thans dapper door Vlaamsche pioniers ontgonnen : wij tellen reeds heel wat merkwaardige publicaties door de « Philosophische Bibliotheek », door de « Bibliotheek van de Vereeniging voor Economische Wetenschappen » e. a. bezorgd.
Met blijde fierheid wijzen we ten slotte op de hooge prestatie van den eersten Vlaamschen Nobelprijs voor geneeskundige wetenschappen, den rasechten geleerde en Vlaming tegelijk, Prof. Dr. C. Heymans, in wien het cultureel opstrevende Vlaanderen den heraut begroet van zijn geestelijke verheffing en van zijn wetenschappelijke uitstraling.

Hoe het moderne geslacht in Vlaanderen staat tegenover het kostbaarste zijner overgeërfde cultuurgoederen, de godsdienstige waarden, hebben wij reeds uitvoerig toegelicht waar wij, in het vorige hoofdstuk, het gods-

gevoel, den geloofszin en de christelijke levenshouding bij het Vlaamsche volk hebben trachten te ontleden.
Hier beperken wij er ons toe, te wijzen op de specifiek godsdienstig-cultureele bedrijvigheid, die zich actief en Vlaamsch openbaart in de talrijke wetenschappelijke tractaten van onze Vlaamsche godgeleerden, in de rijke vulgarisatieliteratuur door onze godsdienstige vereenigingen, onze sociale organisaties, onze katholieke tijdschriften en dagbladpers verspreid, in onze katholieke congressen — inzonderheid het grootsche Congres van Mechelen in 1936 —, in de liturgische beweging en in de beweging voor christelijke kunst, in de uitstraling van onze ontelbare inrichtingen voor katholieke opvoeding en onderwijs, van onze abdijen en kloostergemeenten en, niet het minst, in de welige verscheidenheid der producten van onze Vlaamsch-religieuze kunst.

In het hoofdstuk over de structuur van het Dietsche volkswezen en zijn uitstraling in onze middeleeuwsche kunst, konden wij met fierheid verklaren dat het Dietsche land, te dien tijde, op een bedrijvig arsenaal geleek, waar gansch een kunstminnend en kunstzinnig volk, blij en bewust schoonheid schiep om zijn eigen leven en dat van andere volken te vermooien en te veredelen. Wij hebben alsdan Europa door onze eigen schoonheid bekoord en voor duurzamen kunstroem veroverd.
Of dit van het Vlaanderen der twintigste eeuw kan worden getuigd ? Zijn wij nog steeds een ras van kunstkenners en kunstproevers, zijn wij nog scheppers van specifiek-Vlaamsche artistieke schoonheid, waarin ons eigen volkswezen typisch weerspiegeld wordt ?
Te onzent zooals elders, heeft de schroeiende adem

van het moderne, jachtige, gemechaniseerde en vermaterialiseerde leven den opbloei van het teere, subtiele esthetisch gevoel eenigermate verstard en vaak den rustigen uitgroei van breede, sublieme kunstcreaties belemmerd. Ook is er, onder den machtigen druk van internationaal-heerschende kunstopvattingen en kunstpatronen, heel wat van het eigen volksche en spontane bedolven gebleven.
Toch leeft nog, en beweegt in het diepste der Vlaamsche volksziel — naast en ondanks den scherpen zin voor realiteit en moderne efficiency, — die drang naar kleurige warmte, naar innigheid en mysterie, dat heimwee naar het goddelijke, die hun bevrediging vinden in kunstgenieting en hun levensverblijdende gedaante krijgen in scheppingen van artistieke Vlaamsche schoonheid.
Men moet eerlijk bekennen, dat de kunstzin van ons volk — globaal genomen, — vooralsnog dien graad van verfijning niet heeft bereikt, dien men bij sommige buurvolken kan waarnemen, en voorzeker niet dien gelouterden smaak voor eigen kleur en lijn en klank. Dit zal wel samenhangen met onze historische achterlijkheid, doch ook met de langdurige verwaarloozing van onze volkscultuur en zelfs elementaire volksopvoeding.
Zoo vertoont ons volk een opvallenden wansmaak in zake eigen gesproken taal: het blijft verstokt vasthouden aan de eigen, weliswaar sappige dialecten, doch het heeft geen oor voor het beschaafde, gestyleerde, welluidende Nederlandsche woord, dat van nature is aangewezen om getrouw en keurig de schakeeringen van ons zieleleven te verklanken. Hierdoor worden wij fataal belemmerd, niet enkel in onze voornaamheid van expressie, maar

ook in het genieten van eigen hoogere Nederlandsche woordkunst.
Ons volk heeft ook onvoldoenden zin voor die andere eigen zieletaal : het Vlaamsche lied. Wij weten, er is een breede volksbeweging gaande die ons terugvoert naar het kennen en genieten van eigen Vlaamschen liederenschat. Wij staan echter nog zóó ver af van den tijd toen de machtige, bekoorlijke stem van het zingende Vlaanderen in onze Dietsche gouwen als een lied van schoonheid en fiere blijheid weerklonk, en zelfs den vreemdeling in zijn tooverban hield. Thans zingen we meestal vreemde, banale en schunnige straatliedjes.
Op het gebied van woningbouw en meubileering, ontwikkelt zich geleidelijk — veelal onder Noord-Nederlandschen invloed — een verfijnde smaak, die streeft naar de sierlijke, eenvoudige lijn en die zelfs oude Vlaamsche architectonische motieven in eere herstelt. In kleederdracht en opschik blijven we nog de eeuwige naäpers van uitheemsche modes, de ijdele pronkers met vreemde veeren, zonder ooit zelfstandig en fier onzen aangeboren zin voor lijn en kleur, in eigen vorm en leest tot expressie te brengen.
De Vlaamsche stedenbouw heeft, tijdens de laatste decenniën, menig stadsbeeld verruimd en vermooid in kunstige aanpassing bij het waardevolle oude en het karakteristieke van de streek. Op den Vlaamschen buiten echter blijft de urbanisatie — zelfs in aanzienlijke agglomeraties, — een onbekende grootheid of een hinderlijke post, en heel wat typische hoekjes en verrukkelijk natuurschoon worden, straffeloos, door kunstonverschillige of onbevoegde handen geschonden.
Of buitenlandsche bezoekers, zooals in de vijftiende eeuw gebeurde, onze moderne Vlaamsche steden zouden

komen bezichtigen, om den karakteristieken Vlaamschen twintigst-eeuwschen kunstrijkdom te bewonderen, mag betwijfeld worden.
Toch blijkt de ontvankelijkheid en de belangstelling voor schoonheid bij ons volk uit zijn onbedaarlijken leeslust, uit zijn groeiende geestdrift voor het innige en lustige lied, zooals het wordt aangeleerd op onze liederavonden en in de massa-uitvoeringen van het Nationaal Zangverbond, uit zijn smaak in muzikale prestaties en tooneelopvoeringen, uit de vele vereenigingen en clubs, vergaderingen en kunstexposities, waar inzonderheid de meer ontwikkelden hun esthetisch gevoel lucht geven en voeden tegelijk.
Het is voornamelijk in zijn kunstenaars zelf, en in hun betrekkelijk overvloedige en stellig rijke en gevarieerde kunstproductie, dat het thans levende Vlaamsche geslacht zich als het oude, vruchtbare, kunstbegenadigde Dietsche ras betuigt. De Vlaamsche kunst is nog steeds de meest luistervolle en karakteristieke uitstraling van den Vlaamschen volksaard.
Onze woordkunst heeft zich, sinds de verruiming en vernieuwing door de « Van Nu en Straks »-beweging ingeluid, tot het Europeesche peil opgewerkt en is met ettelijke van haar creaties de wereldliteratuur binnengedrongen. In bonte verscheidenheid van genres en motieven wordt de statische schoonheid van het Vlaamsche landschap, naast de bewogenheid van het deinende Vlaamsche leven, artistiek uitgebeeld.
In hun levensvisie en expressievorm vertoonen onze rasechte woordkunstenaars de karakteristieke grondtrekken van den Vlaamschen volksaard. Onze lyriek openbaart de Germaansche innerlijkheid, den huiver van het mysterie en vooral het heimwee van het Dietsche

godsverlangen. In onze epische literatuur domineert het warme Vlaamsche koloriet in het sappige realisme, naast de bekoorlijkheid van den gemoedelijken verteltrant. Onze roman bevrijdt zich gaandeweg uit de bekrompenheid van provincialisme en folklore, maar blijft toch in voeling met den Vlaamschen grond. De nuchtere, zakelijke betoogtrant, die ons kenmerkt, schrijdt rustig voort en werft in de gedistingeerde kleedij van een rijke essay-literatuur. Zelfs bij de Vlamingen die door verfransching taal-vervreemd zijn geworden, draagt de literaire kunstcreatie zichtbaar de lijn en de kleur van hun raciaal complex.
Op het gebied van tooneel- en theaterkunst heeft het moderne Vlaanderen niet alleen den achterstand ingehaald, doch zelfs een avant-garde plaats weten te veroveren in zake artistieke tooneelproductie en kunstige vertolking vóór het voetlicht. Tooneelbedrijvigheid was door de eeuwen heen een behoefte, zoo niet een passie bij den Vlaming, zelfs toen zijn cultureele polsslag nauw hoorbaar was; men denke aan onze Rederijkers. Dit hangt samen met den nuttigheidsdrang en het plastisch uitbeeldingsvermogen van onze volkspsyche, die in de dramatische voorstelling voornamelijk het aangenaamstichtende vond. Tooneelkunst in den echten zin van het woord, heeft pas het jongere geslacht aan Vlaanderen geschonken. Een pleiade begaafde auteurs, voorgelicht en geprikkeld door een bevoegde tooneelcritiek, hebben zich de moderne experimenten van naburige landen ten nutte gemaakt en een up to date tooneel geschapen, waarin het bewogen leven wordt weerspiegeld in zijn wisselende aspecten en weerkaatst in zijn intiemste conflicten. De technisch-artistieke uitvoering houdt gelijken tred met de literaire creatie, sedert de grond-

legger van onze hoogere theaterkunst, Dr. Oscar de Gruyter, vorm en stijl aan kader en spel heeft gegeven. De tooneelactie van de Gruyter heeft — aldus Dr. C. Godelaine, — den koninklijken drakenburg te Antwerpen herschapen tot een kunsttempel met homogenen speeltroep, den eersten van het land, evenknie van huidige uitheemsche officieele troepen, en bovendien aan Vlaanderen een reizend tooneelgezelschap geschonken, « Het Vlaamsche Volkstooneel » dat, aanvankelijk onder leiding van den stichter van het Fronttooneel zelf, daarna onder regie van J. De Meester, L. Geysen en A. van de Velde, het tooneelvuur heeft aangeblazen tot een laaiende herleving en schitterende uitstraling, inzonderheid van het katholieke dilettantentooneel. Zelfs in den vreemde is ons nationaal tooneelgezelschap de welgekomen gezant van het artistieke Vlaanderen geweest. Na een tijdelijke inzinking, heeft onze tooneelprestatie zich sinds 1935 andermaal met frissche kracht betuigd in koor- en massaspelen, in opvoeringen van de groep Staf Bruggen, in creaties van den Nederlandschen Schouwburg van Antwerpen en meer bepaald, tijdens het seizoen 1937-38, in het triomfante Vondelspel.
De moderne Vlaamsche tooneelkunst zet het cultuurbeeld van Vlaanderen een typischen en luisterrijken trek bij. Zij heeft er machtig veel toe geholpen om ons volk te verfijnen in zijn kunstsmaak en uiterlijke levensvormen. Zij heeft ook tot een levendiger bewustzijn van eigenwaarde en van volksverbondenheid opgewekt, doordien zij alle standen in eenzelfde hooger genot van eigen schoon en Dietsche levensexpressie heeft vereenigd.
Wat jammer, dat er aldoor die schaduw van gekunsteldheid boven ons schouwspel blijft zweven : zoolang de

beschaafde omgangstaal niet organisch in onze dagelijksche levenshouding is geschakeld, krijgt ons tooneel geen natuurlijke conversatietaal !

De Vlamingen hebben — aldus Dr. Cornette, — een oude en ongemeen rijke muzikale traditie, die culmineert in de periode welke men gewoonlijk deze der Nederlandsche Polyphonisten noemt, en die van de eerste helft der veertiende tot in de laatste helft der zestiende eeuw voortduurt. Nadien treedt, zooals op elk gebied, het fatale verval der Vlaamsche scheppingskracht in.
De eerste die wederom aansloot bij het schitterend verleden, die de ontwaking zou bazuinen en aan Vlaanderen zijn eigen muziekkunst zou weerschenken op grond van de negentiend-eeuwsche idee van volkseenheid en volksche nationaliteit, was Peter Benoit. Met hem en door hem wordt de muziekkunst andermaal bewust in Vlaamsch-nationale banen geleid. Hij veroverde voor Vlaanderen een eigen muziekschool, die in 1898 het Koninklijk Vlaamsch Conservatorium van Antwerpen zou worden. De geest en de zielevonk van Benoit drongen door in het hart der Vlaamsche toondichters, en eenigszins in dat van het Vlaamsche volk. Een heele schaar scheppende kunstenaars zet de Vlaamsche muzikale traditie schitterend voort, door creaties waarin de kleurenrijkdom, de innigheid, de dartele zwier, getuigenis afleggen van den ouden Dietschen zin voor rhythmische schoonheid en klankenweelde : Van Hoof, De Vocht, Brengier, Lunssens, Mestdagh, Hullebroeck, Ryeland, Meulemans en anderen.
Groote faam op het gebied der kerkelijke muziekkunst geniet de bisschoppelijke Lemmensschool te Mechelen, onder leiding van Kan. Van Nuffel : zij heeft tal van

verdienstelijke componisten van godsdienstige muziek opgeleid.

De collectieve zangkunst wordt minder beoefend in het Vlaamsche land ; een speciale vermelding echter verdient het gemengd « Ceciliakoor » te Antwerpen, dat ook in het buitenland de welluidende stem van Vlaanderen laat hooren.

Op het terrein der instrumentale virtuositeit is de bedrijvigheid der Vlamingen meer in de schaduw gebleven, hoewel namen als Van Doren en De Greef zeer goeden klank hebben. In De Sutter, Candael, Alpaerts, Meulemans en De Vocht bezitten wij befaamde orkestleiders.

En ten slotte is er nog onze typische Vlaamsche beiaardkunst die, onder den magischen impuls van Jef Denijn, na jarenlange lusteloosheid, frisch en weelderig is gaan opbloeien in de beiaardschool van Mechelen, en die aan onze belforten en klokketorens hun zingende ziel heeft teruggeschonken.

Vruchtbaar ook werkt de scheppende Vlaamsche fantasie op het domein der plastische kunst.

Onze bouwkunst heeft zich door de nationaal-historische vormen heengeworsteld, om zich te tooien met een wezenlijk-nieuwen modernen vorm. Op grond van realiteitszin, wordt schoonheid gezocht in doelmatige vormen, die zich aanpassen bij het gebruik. Het wordt een wedijver in het ontwerpen van doelbewuste interieurs en daaruit groeiende woningvormen [64]. Vlaanderen mag zich verheugen in een merkwaardige bedrijvigheid op architectonisch gebied, zooals die uitgaat van onze St.-Lucasscholen en academiën en geleid en gestuwd wordt door ras-bouwkundigen als H. Hoste, Pompe,

Leurs en voornamelijk door den veelzijdigen scheppenden kunstenaar van internationale beteekenis: H. Van de Velde, de pedagoog, apostel en bezieler der vernieuwing.
In de nijverheidskunst, meer bepaald in de meubelkunst, heeft de Vlaming zich een wezenlijk nieuwen vorm weten te scheppen voor meubel en versiering.
De moderne Vlaamsche beeldhouwkunst kan wijzen op een galerij van eigen kunstgewrochten in creaties van G. Minne, De Vreese, Lagae, van Lambeaux en Levêque, de herauten der Vlaamsche geestdrift en energie, den spontanen Rik Wouters, den eclecticus Wijnants, de vooruitstrevende expressionisten Jespers en Aubroeck. Onze beeldhouwers — zegt Prof. Dr. Fl. Van der Mueren, — gaan geleidelijk den weg op naar de hoogten waar onze Vlaamsche schilders vertoeven.
Het is andermaal in de schilderkunst dat zich de kunstvitaliteit en de specifieke geaardheid van ons Vlaamsche volkswezen, ook bij de huidige generatie, het meest treffend en stralend openbaart.
«Practisch — verklaart Dr. A. Stubbe[65], — behooren de meeste schilders van waarde, in België, tot de Vlaamsche groep, zoodat de geschiedenis der Belgische schilderkunst der negentiende en der twintigste eeuw, in overheerschende mate de geschiedenis der Vlaamsche Schilderschool wordt. Op het gebied der schilderkunst geeft het moderne Vlaanderen blijk van een artistieke vitaliteit, die aan den triomfanten tijd van Rubens herinnert.»
Niet minder dan drie generaties van moderne schilders veroverden kort op elkaar de belangstelling van de artistieke wereld en verkondigden luide tot over onze grenzen, den kunstroem van het ras van Van Eyck en Rubens. Eerst was het de generatie der groote voor-

loopers : Smits, Laermans en Ensor, wier kunst door een scherp anti-naturalistischen geest wordt gekenmerkt. Haast tegelijkertijd vestigden V. De Saedeleer en G. Van de Woestijne te Latem een nieuw artistiek milieu, waarin dezelfde impressionistische atmosfeer heerschte en dat rond 1910 het verzamel- en uitgangspunt zou worden van de tweede moderne Vlaamsche schildersgeneratie, nl. de groote generatie van Servaes, De Smet en vooral van den genialen Permeke die, in bonte verscheidenheid van zegging, tot den impressionistischen rijkdom van een specifiek Vlaamsche vruchtbaarheid hebben bijgedragen, met doeken die behooren tot blijvend kunstbezit. De moderniseering van visie en techniek van deze tweede groep Latemnaren, voltrok zich in het buitenland, waar zij, tijdens de oorlogsjaren, met de jongste Europeesche kunststroomingen in voeling kwamen. Ze keerden naar Vlaanderen terug als volbloed expressionisten en beheerschten jarenlang het Belgisch kunstleven. Wat hen vooral karakteriseert, — vergeleken met Fransche en Waalsche tijdgenooten, — is hun gezond gemoeds- en levensevenwicht, de spontaneïteit, hun voorliefde voor de soliede compositie, en bovenal hun echt Vlaamsche zin voor de eigen expressiviteit van de kleur [66].
Een derde generatie eindelijk, groeide op — volgens Dr. A. Stubbe, — in de schaduw van de tweede Latemsche generatie, zonder deze echter te kunnen verdringen of zelfs te evenaren. Onder die jongeren telt men zeer begaafde kunstenaars, hoewel men geen enkele baanbrekende persoonlijkheid kan aanwijzen. Artisten als Van Dijck, Timmermans, Malfait, Van Overstraeten, De Boeck en Servranckx, houden de roemvolle kleuren der na-oorlogsche Vlaamsche Schilderschool hoog in Vlaanderens glanzende lucht [67].

TWEEDE DEEL

VLAAMSCHE LEVENSKUNST

Wees Vlaming dien God Vlaming schiep!
(GUIDO GEZELLE)

Hij die zijn volksgemeenschap, de gemeenschap zijner vaderen verloochent, is vervallen tot het benedenmenschelijke en pleegt verraad aan die machtige Godsgave hem geschonken als natuurlijken grond voor zijn vervolmaking. (Mgr. Prof. Dr. J. HOOGVELD)

IN DE VORIGE HOOFDSTUKKEN WAS ONZE AANDACHT er op gespitst de Vlaamsche volkspsyche in haar wezen en uitstraling te ontleden. Vooreerst hebben wij den racialen grondslag trachten te belichten, waarop de Dietsche volksaard is ontloken, om daarna de Dietsche volksgemeenschap in haar stevigen groei en rijken, typischen wezensbloei na te speuren. Nadien hebben we gepoogd de inwerking van het historisch klimaat op ons volkswezen, objectief te meten en psychologisch te verantwoorden, zóó dat de moderne Vlaming zichzelf als uit het verleden gegroeid kan herkennen en, onbevangen voor zijn eigen spiegelbeeld gesteld, kan nagaan welke goede en slechte eigenschappen hij thans heeft, en of zijn geaardheid al dan niet wezenstrouw is gebleven.
Dit tweede deel willen we wijden aan het Vlaanderen der Toekomst, het Nieuwe Vlaanderen zooals wij het droomen voor den nieuwen tijd die in aantocht is. Wellicht zal hier en daar uit ons betoog een noot opklinken, die men glimlachend zal beluisteren als den klank van « ijdele, verre toekomstmuziek », doch waar wij veilig en vast steunen op de onveranderlijk-stevige principes van de christelijke levensbeschouwing en van gezonde volkscultuur, durven wij hopen dat de mooie droom, uit liefde geboren, eerlang tot blijde werkelijkheid wordt.

Het gaat om niets minder dan om het afbakenen en vastleggen der grondslagen waarop de Vlaamsche collectiviteit haar volksgrootheid en levensschoonheid behoort op te trekken, om andermaal, in den huidigen tijd zooals weleer, op te rijzen als een zelfstandige, krachtige en lichtende volksgemeenschap. Het gaat er om, de normen der « Vlaamsche Levenskunst » te bepalen, waarlangs onze rijke volkskracht dient ontwikkeld en gericht, opdat Vlaanderen zijn zending als christelijk cultuurvolk waardig zou vervullen.

EERSTE HOOFDSTUK

VLAAMSCHE LEVENSRUIMTE EN VLAAMSCHE ATMOSFEER

De eerste levensvoorwaarde waaraan een ethnische volksgroep behoefte heeft, is wel die van een aangepaste ruimte met eigen klimaat.

De ruimte waarin het Vlaamsche volk zich eeuwenlang heeft bewogen is, te wijten aan de politieke conjunctuur, uiterst beperkt en werd dan nog herhaaldelijk ingekrompen ten nadeele van zijn natuurlijke volkskracht. Het historisch klimaat waaronder wij geleefd hebben, heeft vaak schadelijk op onzen volksaard ingewerkt. Indien ons ras van huis uit niet zulke onverwoestbare vitaliteit had bezeten, zou het fataal gestikt zijn binnen zijn enge grenzen, ofwel door een vreemde ethnie zijn opgeslorpt. Wij blijken nu eenmaal een onuitroeibaar en zelfs onoplosbaar element te zijn, waarmee iedere staatsmacht — hoe autoritair en centraliseerend ook, — rekening zal dienen te houden. Ook zullen zij, die hier te lande de wording van een vrije Vlaamsche volksgemeenschap bestrijden, best de illusie laten varen dat zij, na dezen oorlog, nu eens voorgoed de Vlaamsche zelfstandigheidsidee kunnen nekken, of althans haar vollen uitgroei verhinderen door het dwangbuis van een autoritairen eenheidsstaat. En overigens mag de heele

wereld weten, dat de taaie, keikoppige Vlamingen, eventueel goede en trouwe vrienden zijn, maar slechte en onbetrouwbare knechten.
Wij willen beslist onszelf zijn, omdat het de drang is van onzen onverwoestbaren wezensaard, de drift van ons rijke bloed, het postulaat voor een weelderigen Dietschen wezensbloei, waaraan ook de buurvolken zich, morgen zooals in het verleden, kunnen verlustigen.
Om onszelf te kunnen zijn, behoeven we een eigen Vlaamsche levensruimte, met eigen Vlaamsche atmosfeer.
Waar het Dietsche volk deze levensvoorwaarden verwezenlijkte, — zij het dan ook niet ten volle, — in de tijdspanne tusschen de dertiende en de zeventiende eeuw, ontplooide het zijn wezensaard in een stralenden cultureelen bloei. Wanneer echter van lieverlede onze levensruimte op eigen bodem werd beperkt door overmachtige indringers, en onze atmosfeer werd vergiftigd door wezensvreemde invloeden, is onze volkskracht gaan verslensen lijk een plant, die van de haar passende ruimte en van het natuureigen klimaat wordt beroofd.
Onze historische Vlaamsche Beweging is niets anders geweest dan het moeizaam stage streven van een kerngezond volk, dat niet sterven kan, niet sterven wil, naar een eigen Vlaamsche atmosfeer, om toch eindelijk zichzelf te worden en uit te groeien tot een zelfstandige, vruchtbare volksgemeenschap.
In die richting ijverden — hetzij naar de Belgicistische formule, hetzij naar de radicaal nationale opvatting, — de volksgetrouwen onder de aanhangers onzer vooroorlogsche Vlaamsche partijgroepeeringen. En het opzet van hen die droomden van een Groot-Nederland of van een restauratie van den Boergondischen Staat, was

vooral geïnspireerd door de bekommernis om aan het Vlaamsche volk een natuurlijk-vruchtbaren, tevens waardigen voedingsbodem onder eigen lucht te schenken.
Andermaal heeft de eeuwige spelbreker, de oorlog, alle concrete plannen en mooie droomen vergruizeld. Doch de Vlaamsche zelfstandigheidsidee blijft gaaf en levendig, ofschoon wij niet weten onder welken vorm en binnen welk levenskader zij in de toekomst zal worden belichaamd.
Voor wie de politieke geschiedenis van West-Europa verstaat, wordt het duidelijk dat het kleine Vlaanderen niet eigenmachtig over zijn politieke lotsbestemming kan beslissen, — al geeft men nog zoo hoog op van het zelfbestemmingsrecht der volkeren. De ervaring uit twee wereldoorlogen opgedaan, heeft ons geleerd, dat het « sacro-egoïsmo » der grootmachten de belangen van de kleine naties aan de eigen belangen ondergeschikt maakt. Bovendien laat de op til zijnde politieke en economische structuur van ons werelddeel vermoeden, dat de zwakkere staten stevig in de belangensfeer der grootmogendheden zullen worden ingeschakeld.
Welk echter ook het statuut mag zijn dat ons wordt toebedeeld, wij eischen onverzettelijk, als historisch gegroeide, specifiek volkskrachtige gemeenschap, onze eigen Vlaamsche levensruimte met eigen Vlaamsche atmosfeer. Wij eischen den ganschen Vlaamschen grond onverminkt en de gansche lucht ongeschonden Vlaamsch.
Die luide eisch van de natuurwet, en meer bepaald van onzen vrijen dynamischen volksaard, klinkt niet als een bazuinstoot tot onverzoenlijken strijd. Wij zijn weliswaar een ras van vechtende poorters, doch wij vochten steeds om te winnen wat was recht. Imperialistische

bedoelingen zijn ons vreemd : wij staan op ons recht, maar gunnen hun volle recht aan anderen. Wij zijn een vreedzaam volk, dat rustig op eigen erf wil arbeiden aan zelfvoltooiing, doch tevens geestdriftig bereid is om, in vriendschap, met naburige ethnische volksgroepen samen te werken aan de pacificatie en den geestelijken wederopbouw van de Westersche volkenfamilie.
Geenszins wenschen we ons rechtstreeks of langs omwegen met de aangelegenheden van anderen in te laten, maar we verdragen ook niet langer, dat volksvreemden zich met ons huishouden bemoeien of door heimelijke sabotage een kunstmatige volksgespletenheid te onzent in de hand werken. Wij koesteren hoegenaamd niet de loensche hoop, dat onze geëxporteerde overtollige volkskracht elders een Vlaamsche irredenta zou scheppen, met het oog op latere aanspraken : wie van ons uitwijken, dienen zich bij hun nieuwe gemeenschap aan te passen. Maar wij dulden evenmin, dat er binnen ons gebied cultuureilandjes zouden voortbestaan en broeien, als haarden die onze volksgezondheid in gevaar brengen.
Eerst wanneer wij in het soevereine bezit zijn van den integralen historisch-Vlaamschen grond, wanneer wij de vrije, zuivere Vlaamsche lucht over al onze gouwen inademen, — dan eerst kan, met Gods zegen, de stoere arbeid gedijen die het moderne Vlaanderen moet omscheppen tot de oude, wezenstrouwe, volksverbonden, krachtige gemeenschap, en meteen tot een fier lichtende natie in het Nieuwe Europa.

TWEEDE HOOFDSTUK

VLAAMSCHE LEVENSWAARDEN EN VLAAMSCHE LEVENSKUNST

INDIEN MEN KUNST IN ALGEMEENEN ZIN KAN omschrijven als « de vaardigheid in het maken van mooie dingen », dan zal Levenskunst wel bestaan in het « scheppen van levensschoonheid ». Een « schoon leven », in de volle beteekenis van het woord, wordt niet gerealiseerd in luilekker epicuristisch genieten, noch in stoïcijnsche onverschilligheid. Evenmin wordt echte levensschoonheid, bij individu en collectiviteit, opgebouwd uit louter physische kracht of stoffelijke welvaart. Omdat de mensch in zijn diepste wezen een geestelijk subject is, wordt menschelijke levensschoonheid geboren uit zijn geestelijk-ethische levensactiviteit.

Vanzelfsprekend is — uit hoofde van onze spiritueel-materieele samenstelling, — de menschelijke levensactiviteit eenigszins afhankelijk van de stof. Derhalve gaat dan ook onze aandacht gedeeltelijk naar de physieke gezondheid en de economische belangen van enkeling en samenleving. Het stoffelijke is echter ondergeschikt aan het geestelijke en wordt enkel als hulpmateriaal bij den uitbouw van de hoogere menschelijke levensschoonheid aangewend.

Levensschoonheid is dynamische, harmonische uitstra-

ling van den naar een geestelijk-ethische voltooiing strevenden menschelijken wezensaard. Zij spreidt een subtielen glans over de bedrijvigheid van individu en gemeenschap en is de maatstaf bij het bepalen van de persoonlijke waarde en van de volksgrootheid.
Ieder mensch en iedere ethnische menschengroep, doordat zij onderworpen zijn aan de levenswet van dynamisch voortbewegen naar het einddoel, is, bij dit streven naar volmaking, aangewezen op de hulp van andere wezens.
De strevende activiteit van den mensch — aldus prof. L. De Raeymaeker [68], — bestaat in het ontleenen aan andere wezens, in het zich eenigermate eigen maken van wat geschikt is om te voltooien, m. a. w. in het assimileeren van wat men « Waarden » noemt. De waarden zijn het « goede » waarmede het eindig wezen zich verrijkt, zonder er zijn zelfstandigheid bij te verliezen.
Volgens Nietzsche zou het menschelijk leven niet gebonden zijn aan voorafbestaande waarden, het schept zijn idealen en ieder voor zichzelf stelt een eigen waardenschaal op.
Doch in onze opvatting staat het vast, dat het menschelijk subject, als geestelijk wezen, van nature uit aangewezen is op een bepaalden « waardenkring », nl. den kring der geestelijke waarden, waardoor ons wezen zich verrijkt en naar geestelijke voltooiing opgaat.
Uit die waarden, die wij aanvoelen en doorschouwen, bouwt het menschelijk verstand een « waardensysteem » op, een waardenschaal met waardenideeën. De rangorde der waarden wordt bepaald door den graad van volmaaktheid die zij het strevend subject bijbrengen. Voor ons, katholieken, hebben de godsdienstige waarden den onbetwistbaren voorrang op alle andere, omdat zij

den mensch — en bijgevolg ook de volksgemeenschap, — volmaken in de richting van het uiteindelijk bovennatuurlijk levensdoel.
Het vastgelegde en geordende waardensysteem wordt tot zoogeheeten « levensbeschouwing », die aan het menschelijk streven en handelen ten grondslag ligt. Elk menschenleven, hoe onbeduidend en laag het ook mag zijn, wordt opgetrokken op de basis van een of andere, vaak onbewuste levensvisie, die min of meer logisch wordt doorgevoerd.
Om vruchtbaar door te dringen tot het leven in al zijn vertakkingen, moet de levensbeschouwing iets anders zijn dan een mooie droom ; ze hoort een concrete visie en een gebiedende overtuiging te worden, waardoor de waardenideeën worden omgezet in konsekwente « levenshouding ».
Zich naar een hoogere levensbeschouwing zóó te gedragen in zijn levenshouding, dat men zich de passende levenswaarden toeëigent, er zijn wezen om zoo te zeggen mede voedt en het verrijkt tot den uitstralenden wezensbloei van levensschoonheid, — dit is wat wij verstaan onder *Levenskunst*.
De geestelijke levenswaarden zijn universeel geldend voor alle menschen, doch ze worden verschillend ontvangen en genuanceerd verwerkt door de onderscheiden menschengeslachten in den tijd en in de ruimte.
Aangezien de menschen de algemeen-menschelijke wezenheid toch op een treffend concrete en individueele wijze dragen, voornamelijk ten gevolge van hun raciaal complex en het historisch maatschappelijk milieu waarin ze bewegen, is het begrijpelijk dat althans elke ethnische volksgroep, op een specifieke manier op de universeele waarden reageert. Het zijn dezelfde universeele waarden

van het ware, het goede en het schoone, waaraan ieder volk zich voedt, doch het past ze bij zijn eigen psyche aan, het vermengt ze met zijn persoonlijk ethos, zoodat het universeele door iedere ethnie met een karakteristieke kleur van volksch particularisme wordt gestempeld.
Aldus is een rijke gamma van beschavingen in den loop der tijden ontstaan en spreken we van de Fransche cultuur, de Duitsche cultuur, enz., als van de vruchten der universeele waarden zooals zij gerijpt zijn, met specifieke kleur en smaak, op een bepaalden volkschen bodem.
Iedere zelfstandige, gave ethnie schept de universeele waardenideeën eenigszins om in een eigen waardenkring, waaruit de volksaard het aangepast geestelijk voedsel haalt voor zijn normale levensactiviteit. Op haar beurt verwerkt een gezonde volksgemeenschap dit levenssap tot bloedeigen cultuurwaarden, waarin zij haar wezensaard tot uitstraling brengt, en die als het geestelijk erf worden beschouwd en als nationaal patrimonium overgeleverd. In zijn taal, in zijn kunst, in zijn godsdienstige traditie, in zijn wetenschap, zijn instellingen en gebruiken, zelfs in zijn techniek, legt een volk zijn zelfexpressie. Aan dit cultuurbezit voeden zich zijn achtereenvolgende generaties.
« Daarin steekt, volgens Mgr. Hoogveld in zijn studie over *Het Wezen der Volksgemeenschap*, de waarde der natie, dat zij de menschelijke volmaaktheid in een bepaalden vorm verwezenlijkt en daarmee een betrekkelijk hoogtepunt van menschelijk kunnen en doen bereikt. Zeker, dat is geen al-grootheid, het sluit zelfs uiteraard een zekere eenzijdigheid in : bij iedere natie, bedenken we dit wel. Doch het is nu eenmaal de eenige manier waardoor wij, menschjes, 'n zekere grootheid kunnen bereiken, als enkeling en als groep. Dat vol-

groeid eigene is de rijpe kracht, het impetueuze, waaruit geboren is al wat wij, nu eenmaal onherroepelijk beperkte wezens, in den loop der geschiedenis aan waarden hebben voortgebracht. Daarom is het onderdrukken van een natie, een moordaanslag op een stuk leven van Gods rijk-geschakeerde schepping » [69].

Het Vlaamsche volk, zooals hooger werd aangetoond, heeft van meet af vinnig en typisch gereageerd op de universeele geestelijke waarden die hem zijn toegevloeid op het kruispunt van de West-Europeesche beschaving. Het heeft edelmoedig den prikkel van het louterende christendom beantwoord, de dynamische natuurlijk-bovennatuurlijke kracht van de christelijke beschaving in zijn diepsten wezensaard opgenomen en omgevormd tot karakteristieke Vlaamsche vroomheid, in levensbeschouwing en levenshouding. Geleidelijk heeft het de elementen van de Latijnsch-Germaansche cultuur in zijn psyche opgeslorpt en zich ontwikkeld tot een cultureel zelfstandige volksgemeenschap, met eigen taal en kunst, eigen wetenschappelijke bedrijvigheid, eigen instellingen, kortom met eigen leven, eigen physionomie.

Zoolang Dietschland wezenstrouw heeft gearbeid aan zelfvolmaking, zoolang het de wetten der Vlaamsche Levenskunst heeft verstaan en nageleefd, — zóólang, maar ook niet langer, is het in de geschiedenis opgetreden als een echt groot volk, een schoon-menschelijk volk, dat eerbied en bewondering afdwong.

Wij willen beslist, dat Vlaanderen andermaal en ten volle naar zuivere volksgrootheid en stralende levensschoonheid opgaat. Wij willen den gullen middeleeuwschen volksgroet : « Levet Scone ! » als bezielend parool doen opklinken, als hartewensch voor alle volksgenooten in vervulling doen gaan.

Maar dan dienen wij even beslist ons verworden en vervreemd Vlaamsche volk, individueel en collectief, in te wijden en te trainen in de *Vlaamsche Levenskunst!*
Dank zij deze specifiek-Vlaamsche Levenskunst, zullen de Vlamingen leeren, als enkelingen en als volksgemeenschap, zichzelf te kennen en zichzelf te zijn, om zoodoende, wezenstrouw en zelfbewust, tuchtvol en volksverbonden, door vreedzamen arbeid, juichend op te streven naar de toppen van harmonische levensschoonheid en gedegen volksgrootheid.
Ons volk in de subtiele Vlaamsche Levenskunst op te leiden, is de grootsche taak der *Vlaamsch-volksche Opvoeding.*

DERDE HOOFDSTUK

VLAAMSCHE LEVENSKUNST DOOR VLAAMSCH-VOLKSCHE OPVOEDING

OPVOEDEN — ZEGT O. WILLMANN[70], — IS NIET enkel een leven-bevorderen, maar een leven-geven. Met het voorttelen komt opvoeden overeen, doordien het niet een uiterlijken en lichamelijken, maar een innerlijken en zedelijken levensvorm schept. »

Het is de verheven roeping der opvoeding, de menschen toe te rusten tot hun hoogere menschelijke levensactiviteit. Dit geschiedt niet slechts door het aankweeken van kennis en vaardigheden, doch voornamelijk door het kneden en vormen van de zedelijke persoonlijkheid.

De intellectueel-zedelijke uitbeelding der individueele persoonlijkheid, dient echter nagestreefd in het perspectief van de gemeenschap waartoe het individu behoort.

« L'éducateur de la jeunesse — schrijft Kardinaal Mercier[71], — n'a pas accompli sa tâche lorsqu'il a isolé de son milieu naturel et de ses traditions historiques l'âme de l'enfant ou de l'adolescent et s'est appliqué à accroître la valeur personnelle de son élève. La nature fait naître l'enfant dans une ambiance familiale, sociale, scientifique, esthétique, religieuse, et l'histoire le place à un moment déterminé du temps. C'est dans ce milieu, à ce moment historique, que chaque homme évolue,

assume un rôle, porte des charges. La formation de l'élève a donc une portée sociale. L'éducateur doit voir plus loin et plus haut que son élève, tenir l'œil fixé sur l'idéal d'une civilisation progressive, conserver les richesses du passé, y ajouter l'effort du présent, collaborer aux conquêtes de l'avenir. »

En verder : « Former la jeunesse, c'est l'incorporer aux organisations morales qui constituent l'organisme social et transmettre ainsi aux générations futures, les biens qui forment le trésor de notre civilisation actuelle. »

Dit is trouwens de opvatting van O. Willmann zelf, waar hij verklaart [72] : « Het individueel ethos van de opvoeding is onafscheidbaar verbonden met het sociale. In weerwil van de groote speelruimte die ze aan de individualiteit laat, en ter wille van haar persoonlijke basis moet overlaten, doet de opvoeding zich voor als een collectief werk, waarvan de gemeenschap min of meer als de draagster optreedt. »

Op gezag van de uitspraak van deze twee eminente denkers en pedagogen, mogen we veilig concludeeren, dat de opvoeding — wil ze haar zending ten volle realiseeren, — steeds een volksch karakter moet dragen, en dat de opvoeding in Vlaanderen uitgesproken *Vlaamsch-volksch* moet zijn.

Het volstaat niet, dat ieder Vlaming individueel tot een intellectueel-zedelijke persoonlijkheid zou worden opgeleid ; die opleiding moet geschieden in verband met, en in functie van de Vlaamsche volksgemeenschap. De opvoeding van alle Vlaamsche volksgenooten moet worden doorweven met den draad van het Vlaamsch-volksche, zoodat elke voltooide persoonlijkheid stevig en harmonisch tegelijk, wordt ingeweven in het stramien van de Vlaamsche collectiviteit.

De Vlaamsch-volksche opvoeding zal, doordat zij eenzelfde beschaafde volkstaal als cultuurinstrument gebruikt, de psychische vermogens meer ontvankelijk maken voor de geestelijke levenswaarden, en bovendien ze alle vereenigen door het hechte bindmiddel voor een gemeenschappelijken vorm ter expressie van hun ziele-leven. Het geheim echter der tooverkracht, die van de Vlaamsch-volksche opvoeding zal uitstralen, ligt o. i. hierin, dat zij alle individueele persoonlijkheden richt naar, alle verspreide krachten samenbundelt in éénzelfde hoogere, ideale Vlaamsche levensbeschouwing.
Op die éene, heldere, verantwoorde en tot vaste overtuiging samengedrongen Vlaamsche levensbeschouwing, op dien grondslag uit het graniet van onzen volksaard, zal dan van lieverlede oprijzen : de volksverbonden en toch ruime, de volksche en toch voorname Vlaamsche levenshouding.
Een Vlaamsche levenshouding in een eigen Vlaamsch tehuis ! Meer dan honderd jaar lang heeft ons zichzelf bewust wordende volk er met heimwee naar gehunkerd. Al dien tijd heeft « Moeder Vlaanderen » zich laten paaien met een bouwvallige tweewoonst, waarin zij, als een asschepoester, de donkere, vunzige achtergebouwen met haar krioelend kroost mocht betrekken. Hoe zouden de kinderen hebben kunnen opgroeien tot een krachtig, wezenstrouw en fier geslacht, in die drukkende engte en wezensvreemde atmosfeer, waar zij niet eens in de taal en den geest en het hart van hun moeder werden opgevoed ? Nu en dan werd er meesmuilend wat gelapt aan de barsten van de buitenmuren, werd er een hokje aangetimmerd, een zoldervenster bijgestoken ! Zelfs werd, noodgedwongen, — maar dan ook als allerlaatste gunst, — toegestaan dat de kinderen in

de taal van hun moeder mochten worden opgekweekt. Overigens bleef de huisbaas onverbiddelijk, zonder begrip noch gevoel voor de behoefte aan licht en ruimte en eigen leven van het groeiend Vlaamsch gezin.
Intusschen is dit romantisch asschepoester-sprookje voorgoed verzwonden voor de efficiency-literatuur van een nieuwe, zelfbewuste en krachtige generatie die, door daden van pragmatisch idealisme, het epos van het vrije herboren Vlaanderen uitwerkt.
Het nieuwe Vlaanderen wil beslist een eigen huis, weidsch en schoon, pignon sur rue! Wij zullen het bouwen met eigen handen, in historisch-Vlaamschen stijl. Desnoods naast dat van onzen voormaligen huisgenoot, in vreedzaam overleg, maar zelfstandig.
En in dit heerlijk Steen zal « Moeder Vlaanderen » vorstelijk heerschen en zelf al haar kinderen opvoeden tot dragers en verspreiders van levensschoonheid.

VIERDE HOOFDSTUK

DE UITBOUW VAN DE VLAAMSCH-VOLKSCHE OPVOEDING

HET LIGT GEENSZINS IN ONZE BEDOELING EEN SPLINTERNIEUW, exclusief en kunstmatig vormingstype ten behoeve van de Vlaamsche volksgemeenschap te verzinnen.

Nil novum sub sole! En het oude materiaal van onze Dietsche waarden, zoowel als van onze christelijke traditie, blijkt deugdelijk en lenig genoeg, om er een opvoedingssysteem mee op te bouwen, dat zich natuurlijk aanpast bij de moderne Vlaamsche levensactiviteit, en tevens aansluit bij de geestelijke evolutie van de nieuwe West-Europeesche volkerengemeenschap.

De Vlaamsch-volksche opvoeding mag onze natie niet afzonderen in een enge sfeer van verwaand particularisme en grimmige zelfzucht. Zij moet integendeel de volksgenooten opleiden tot Vlaamsche wereldburgers en onze gemeenschap opvoeren naar de ruime, zonnige hoogvlakten, waar de onderscheiden volken broederlijk communiceeren in reine schoonmenschelijkheid.

Wij huldigen geenszins het nationalisme om zichzelf, als het ideale, uiteindelijk te bereiken stadium voor een volksgemeenschap. Uit grimmig-zelfzuchtigen natietrots ontstaan fataal wrijvingen en bloedige botsingen tus-

schen de volkeren. Wij erkennen en waardeeren in een beheerscht en soepel nationalisme den natuurlijken vorm, waarin de bloedeigen wezensaard van een volk zich rhythmisch en dynamisch kan ontplooien naar zelfvoltooiing, om zoodoende, gansch zichzelf geworden, sterk en waardig zijn aangewezen rol in het geestelijk ruilverkeer der naties te kunnen vervullen. Want dit is toch de wetmatige gang in heel de wereldorde, dat het universeele belichaamd en ontwikkeld wordt in het particuliere, maar dat anderzijds het particuliere aan het meer universeele dienstbaar wordt gemaakt. Het universeel menschelijke wordt in den enkeling opgevangen en tot individueele persoonlijkheid uitgebeeld, doch het individu, ofschoon het absolute menschelijke waarde bezit, is slechts onderdeel van een hoogere eenheid : de familie. Op hun beurt worden de primaire familiale cellen vruchtbaar vereenigd tot een geordende volksgemeenschap, die de universeele waarden om zoo te zeggen omschept tot een eigen nationaal patrimonium. De bonte verscheidenheid van nationale culturen wordt dan harmonisch samengevoegd tot het fonkelende mozaïek der volkerengemeenschap, waaruit het wereldbeeld ontstaat, dat uitdeint in de eindelooze sfeer van het universeele oorbeeld en einddoel van al het geschapene : God.

De Vlaamsch-volksche opvoeding is derhalve slechts middel, — doch een adekwaat middel, — om het Vlaamsch individu en de Vlaamsche gemeenschap, door wezenstrouwe zelfvolmaking, veilig naar hun lotsbestemming op te voeren.

De opvoeding is een subtiele kunst. Wij ontveinzen ons niet dat de Vlaamsch-volksche opvoeding, die geroepen is om harmonische Vlaamsche levensschoonheid te

doen opbloeien, heel wat zal vergen aan ruim en diep psychologisch inzicht in het menschelijk wezen, en meer bepaald in den Vlaamschen volksaard, aan breeddenkendheid, aan tactvolle vaardigheid, aan onverwoestbaar idealisme en onuitputtelijke toewijding. Het gaat er om, de tegenstellingen die opwellen uit het complex van lichaam en ziel, of groeien uit het sociale leven, tot evenwichtigheid te effenen : rede en wil tegenover gevoel en fantasie, natuur en bovennatuur, spiritualisme en sensualisme, begeerlijkheid en deugdbetrachting, zelfzucht en naastenliefde, deemoed en opstrevende persoonlijkheid, tucht en bandeloosheid, eigen welzijn en algemeen belang, aristocratie en democratie, nationale expansie en menschelijke solidariteit. Bovendien behooren de tegenstrijdigheden in eigen Vlaamschen boezem tot verzoening gebracht, onze wildgroei besnoeid, het onkruid uit onzen wezensbloei weggerukt : onze psychische volkseenheid moet hersteld en gestaald in tucht en gemeenschapszin, ons naijverig individualisme en stug particularisme opgelost in volksverbonden verscheidenheid, onze verbittering en achterdocht verdreven door zonnig optimisme en betrouwen, onze weelderige zinnelijkheid vergeestelijkt en dienstbaar gemaakt aan scheppende arbeidskracht, ons minderwaardigheidsgevoel uitgeroeid door zelfbewustzijn, zelfvertrouwen en flikkerende fierheid, onze gemakkelijke dorperheid verdrongen door Vlaamsche voornaamheid.

Om den uitbouw van deze grootsch ontworpen Vlaamschvolksche opvoeding kunstig en duurzaam te verwezenlijken, zal er niet te veel zijn aan de vereende krachten van het driespan der opvoeding : het gezin, de Kerk, de gemeenschap. Zij zullen slagen, indien zij den bouw

optrekken op den stevigen grondslag van de éénе ideale Vlaamsche levensbeschouwing.
Doch één is er nog wiens medehulp onontbeerlijk is, volgens de waarschuwing van de H. Schrift : « Nisi Dominus aedificaverit donum, in vanum laboraverunt qui aedificant eam », — zonder de hulp van den Almachtige is alle werk van menschenhanden vruchteloos.

I. OPVOEDING IN DE VLAAMSCH-VOLKSCHE LEVENSBESCHOUWING

De levensbeschouwing wordt door den menschelijken geest, — geprikkeld door het emotioneele voelen, — opgebouwd uit de geordende levenswaarden die zich aan het subject als het ware opdringen. Naar die levensbeschouwing richt het verstandelijk wezen zijn levensactiviteit.
De levensbeschouwing is als een verheerlijkt beeld dat, lijk een fata morgana, hoog in de verte zweeft en de menschen aanlokt en leidt, door zijn licht en zijn magische kracht.
Naarmate de waarden der levensbeschouwing met grooter aantrekkelijkheid worden voorgespiegeld, naarmate het ideaal — dank zij de opvoeding, — als een heldere dynamische overtuiging zal zijn doorgedrongen in verstand en wil en gemoed, in vleesch en bloed, zal het wervingskracht bezitten en de levensactiviteit van zijn aanhangers beïnvloeden. De geschiedenis leert ons, hoe het christelijk ideaal de ontaarde heidensche samenleving heeft doen verrijzen tot een nieuw stralend leven van zedelijkheid, beschaving en cultuur, hoe het ontelbare scharen heeft opgewekt tot verzaking, tot heiligheid en zelfs gesterkt tot den marteldood. Het ideaal

der Renaissance heeft destijds West-Europa in zijn tooverban geslagen en de volkeren bedwelmd in een roes van vol-menschelijkheid en aardsch genot. Dichter bij ons, hebben het liberalisme veel belijders en het socialisme veel strijders en martelaars verwekt. En beleven we thans niet, dat millioenen menschen bloedig vechten, tot zelfvernietiging toe, in dienst van de fascineerende ideologieën van Democratie, Communisme, Fascisme, Nationaal-Socialisme en Japansch Nationalisme ?

Het is vooral langs de levensbeschouwing om, dat de ideeën de wereld beheerschen.

Om het Vlaamsche volk te bezielen tot geestdriftige en vruchtbare bedrijvigheid, is het noodig aan al de volksgenooten, individueel en collectief, een verheven, aan hun wezen beantwoordend, gemeenschappelijk levensideaal bekoorlijk voor te spiegelen, en zijn licht en kracht te doen doorsijpelen in hun hartebloed.

Het levensideaal voor Vlaanderen kan en moet er geen ander zijn dan de ideale Vlaamsche levensbeschouwing, omdat zij alleen, specifiek en toch ruim, adekwaat, aansluit bij den Vlaamschen wezensaard en bij machte is hem te bevruchten tot zelfvoltooiing en universeele schoonmenschelijkheid.

Die ideale Vlaamsche levensbeschouwing is geweven uit de universeele waarden, zooals een eeuwenoude Dietsche traditie deze in de volkspsyche heeft opgenomen, met het Vlaamsch ethos vermengd en omgeschapen tot een fonkelend brokaat in Vlaamschen stijl. De schering er van is Vlaamsch-volksch, de inslag christelijk, doch beide zijn onafscheidbaar samengeweven tot een harmonisch geheel.

De geestelijke waarden waarvoor en waarvan Vlaanderen

moet leven, zijn essentieel volksch en christelijk, zoodat men het Vlaamsch levensideaal in één adem als Vlaamsch-katholiek kan bestempelen.
Het is aan dit verlokkelijk en substantieel ideaal, dat Vlaanderen zich heeft gesterkt in een ver verleden, toen het boven andere naties is uitgegroeid in macht en schoonheid. Voor dit ideaal zijn onze Brigands roemrijk bezweken en hebben de opeenvolgende generaties, sedert honderd jaar, dapper gestreden tegen overmachtige vijanden. En is het niet de vlam van dit ideaal, die de jeugdige zielen van onze IJzerhelden verteerde als zoenoffer voor een vrij en zuiver Vlaamsch-katholiek vaderland ? Hun lijken liggen als zaden in 't zand, doch de hoop op den oogst voor Vlaanderland zal ijdel blijken, indien het Nieuwe Vlaanderen niet integraal in dezelfde Vlaamsch-katholieke levensbeschouwing wordt opgevoed.
De Vlaamsch-volksche geest, getransfigureerd door den adem van Christus, is het, die onze gemeenschap moet bezielen. Wij moeten terug naar de heldere, frissche bron van onzen Vlaamsch-christelijken volksaard. Putten aan eigen gave zedelijkheid, aan eigen vroomheid, eigen Roomsche waarheid ; onszelf laven aan Dietsche geschiedenis en traditie, sterken aan den zielenadel van nationale helden en heiligen ; ons verlustigen aan eigen kleur en klank in taal en levensstanding, aan eigen schoon in kunst en levensdaden.
In onze gezinnen zal Christus-Koning heerschen : in een zonnige atmosfeer van liefde, zal Zijn milde hand weelderigen kinderzegen uitstorten en de persoonlijke naast de oude familiale deugden in verblijdende schoonheid doen opbloeien. Ieder gezin voelt zich als een vruchtbare cel, waarin afzonderlijk, doch in saamhoorigheid met al

de andere familiecellen, naar een gemeenschappelijk ideaal, wordt gearbeid aan de stoffelijke en geestelijke welvaart van gansch het Vlaamsche erf. Familieëer en stamtrots worden er in nauw verband hooggehouden. Het is de taal van moeders hart, die welluidend opklinkt rond den haard, die de kinderen benaamt, de bezoekers ontvangt, de afwezigen groet. Het is het Vlaamsche lied dat de dagtaak verlicht en de ontspanning vermooit; de artistieke Vlaamsche smaak die de huisinrichting bepaalt, den kleederopschik inspireert en de lectuur uitkiest. Over heel de doening zweeft de stille glans der Vlaamsche voornaamheid.

Naast het gezin is de Kerk de groote opvoedster van enkeling en gemeenschap in een ideale levensbeschouwing.

Uit hoofde van haar universaliteit en eeuwigheid, is de Kerk van Christus niet gebonden aan eenige volksgroep of natie, evenmin als aan een bepaalden regeeringsvorm.

De roeping van het christendom bestaat in het uitbreiden van het Rijk Gods onder alle volkeren. « Zijn essentieele werking — verklaart Kardinaal Van Roey [73], — streeft er naar, de innige voeling van het menschdom met God te behouden en te ontwikkelen, de menschen naar hun bovenaardsche bestemming te leiden en hun de hiertoe noodzakelijke middelen ter hand te doen. »

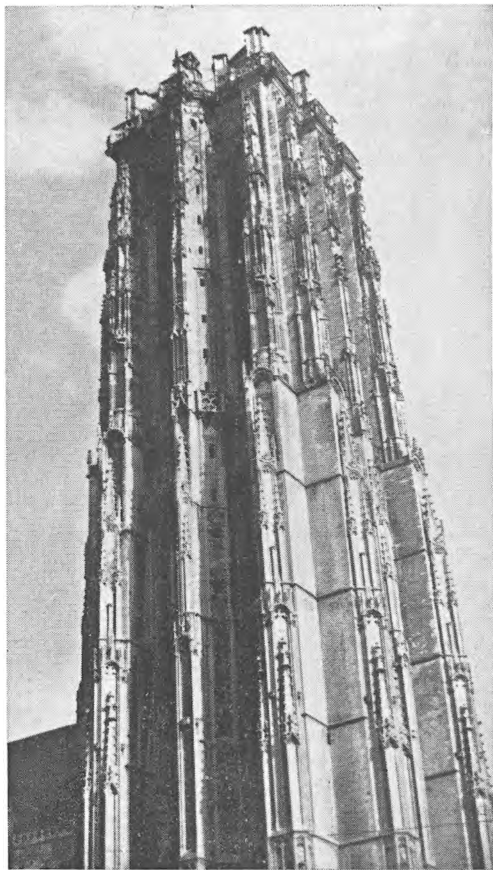
Aangezien echter de werking van heiligmaking zich voltrekt, en slechts voltrekken kan, hier op aarde, houdt de boodschap van Christus aan de menschen, naast de schenking van de geopenbaarde waarheid en de gave van de genade, ook de mededeeling in van de ordening hunner aardsche woonstede. « De boodschap van Chris-

tus brengt aan het menschdom een levensideaal, een levensprogramma voor het aardsche leven, om aan de menschen in levenden lijve, vertoevende in een werkelijke wereld, te wijzen hoe zij zich moeten gedragen, volmaken en heiligen »[74].

Dit is wat wij noemen de christelijke levensbeschouwing, waarnaar de menschen hun levensactiviteit behooren te richten.

Omdat die christelijke levensbeschouwing gedragen wordt door « menschen in levenden lijve, vertoevende in een werkelijke wereld », door individuën en volksgroepen met eigen geaardheid, eigen psychische reacties, eigen zeden en cultuur, daarom heeft de Kerk het universeele christendom, te allen tijde en overal, wonderbaar lenig aangepast bij enkelingen en inzonderheid bij ethnische volksgroepen, om zoodoende dezelfde geestelijke waarden in de verschillende volkspsyche's te doen doordringen. Reeds apostel Paulus verklaarde onomwonden, dat hij Jood was bij de Joden, heiden bij de heidenen. Het christendom ent het bovennatuurlijk leven op den natuurlijken stam, zonder hem te vernietigen ; integendeel, het verwekt nieuw veredeld leven, dat opbloeit in den vorm en de kleur van den origineelen volksaard, doch tevens den geur van Christus verspreidt.

De Kerk, als een begrijpende en teedere moeder, beluistert de stem van het bloed der volken ; zij spreekt hun taal, neemt hun gebruiken over, eerbiedigt hun instellingen en cultuur ; zij voelt hun rechtmatige nationale verzuchtingen aan. En al dat eigen volksche in individuën, familiecellen en samenleving, doorstraalt zij met het licht en de warmte van Christus, zoodat de nationale waardenkring wordt verruimd en verrijkt tot een christelijk-volksche levensbeschouwing.

HET LAND DER ZINGENDE TORENS

St.-Romboutstoren met beiaard te Mechelen

(Foto Van Zeir, Mechelen.)

HET LAND VAN GEDEGEN WETENSCHAP

De aardrijkskundige A. Ortelius

In die volksch-doorregen levensbeschouwing voedt de Kerk haar kinderen op, om hen langs natuur-veilige banen naar hun bovennatuurlijke eindbestemming te voeren.
Het levensideaal voor Vlaanderen is ten slotte het universeel menschelijk-christelijke, maar zooals het typisch concreet wordt gedragen door de psyche van het onverwoestbaar-eigengeaard Vlaamsche ras.
Waar de Kerk zich in haar moderne missioneering instinctmatig aanpast bij de levensvormen en behoeften der meest achterlijke negerstammen, en derhalve de recruteering van een volksverbonden inlandschen clerus onder inlandsche hiërarchie bevordert, mogen wij vertrouwen dat zij haar geestelijke activiteit in Vlaanderen zal afstemmen op het gezonde, bloedeigen Vlaamsch-volksche, dat zij grootmoedig den levensdrang zal helpen bevredigen van een opstrevend cultuurvolk van ouden Roomschen adel.
De Katholieke Actie in Vlaanderen, die het leekenapostolaat onder toezicht der kerkelijke hiërarchie wil dienstbaar maken aan de uitbreiding van het Godsrijk, wordt door velen — ten onrechte, — beschouwd als een rem in den Vlaamschen ontvoogdingsstrijd. Sommigen noemen ze zelfs een verkapte strijdmachine — een soort Trojaansch paard ! — in de Vlaamsche gelederen.
Uiteraard beoogt de Katholieke Actie, als zuiver godsdienstige beweging, niet rechtstreeks de ethnische saneering van het Vlaamsche volk. Zij streeft essentieel naar de vergeestelijking, de verchristelijking van het Vlaamsche leven in al zijn geledingen. Zij schept niet de Vlaamsch-volksche atmosfeer, zij onderstelt ze veeleer. Het christendom leunt immers steeds bij het eigen volksche aan, en bouwt op den grondslag van het

wezenstrouwe volksche. Hoe zou de Katholieke Actie kunnen gedijen, indien zij de geaardheid en de behoeften miskende van den natuurlijken stam waarin zij het levenssap van Christus moet enten ? Hoe zou de Katholieke Actie vruchtbaar en duurzaam kunnen inwerken op een ten deele verbasterde en gespleten volksgemeenschap ?
Meer nog. Vermits het Vlaamsch-volksche levensideaal, in onze opvatting, streeft naar verheffing, veredeling, verchristelijking van enkeling en gemeenschap, volgens de natuurwet van den Vlaamschen wezensaard, kunnen Katholieke Actie en Vlaamsche Actie als gelijkloopende krachten samenwerken aan den opbouw van een schoonmenschelijk en christelijk-schoon Vlaanderen.
Wij weten het, er is in deze tijden van overheersching van het brute geweld en aftakeling van de oude geestelijke waarden, bij velen — en zelfs bij de besten, — verwarring ontstaan, en twijfel uit ontgoocheling opgerezen, ten overstaan van het Vlaamsch-Katholiek levensideaal. Weemoedig overschouwt men de puinen van de verwoeste heerlijkheid en staart onthutst naar de overrompelende krachtsontplooiing van vreemde naturalistische ideologieën. En spontaan welt de vraag op : Is het christendom niet tekort geschoten, heeft de Vlaamsche idee niet gefaald ?
Men mag een levensbeschouwing niet beoordeelen naar haar uiterlijke gedaante en zelfs niet naar haar succes. Hier geldt als eenige objectieve maatstaf : het innerlijk gehalte.
De wezenselementen van de Vlaamsch-Katholieke levensbeschouwing zijn : de eeuwige goddelijke waarheid en de onuitroeibare realiteit van den Vlaamschen volksaard. Kan men gedegener en duurzamer, beter geschikte

grondstoffen uitdenken om er een ideale Vlaamsche volksgemeenschap uit op te bouwen ?
Vanzelfsprekend kan die geestelijke wederopbouw slechts degelijk voltrokken worden onder leiding van bevoegde, up to date architecten, die het oude materiaal weten te plooien naar de lijn van de moderne levensstructuur.
Niet de christelijk-Vlaamsch-volksche idee echter heeft gefaald, maar haar menschelijke dragers. Wij hebben ofwel het zuivere, ruime Vlaamsch-Katholieke levensideaal niet helder begrepen noch omgezet in een dynamische overtuiging, ofwel het niet konsekwent beleefd.
Laten wij er volledigheidshalve aan toevoegen, dat een ongezond politiek-sociaal klimaat voortdurend de gave verwezenlijking van dit ideaal nadeelig heeft beïnvloed.
Doch menschelijke zwakheid en tijdelijk ongunstige conjunctuur doen geen afbreuk aan de objectieve waarde van ons menschelijk-goddelijk Vlaamsch-Katholiek levensideaal. Zij mogen ons niet verhinderen er onwrikbaar in te gelooven en vast te vertrouwen dat later, in een gezonde atmosfeer, de droom tot werkelijkheid openbloeit.

De derde in het driespan der volksopvoeding is de gemeenschap.
De georganiseerde volksgemeenschap vindt haar meest volkomen expressie in den staat, die onder zijn idealen vorm het welzijn van enkeling en collectiviteit tegelijk behartigt.
Het is het fatum van onze Vlaamsche volksgemeenschap dat zij nooit, tijdens haar lange geschiedenis, ten volle in het bezit is geweest van een eigen volgroeide staatsmacht. In het Vlaanderen van morgen, zal de staat de trouwe weerspiegeling van de Vlaamsche volkskracht

moeten zijn. Zijn gewichtige rol zal het worden, deze volkskracht met sterke hand te ordenen en te richten naar wezenstrouwe en vruchtbare ontplooiing.
De staat heeft zijn aandeel in de Vlaamsch-volksche opvoeding. Hij waakt er over dat, in zijn scholen evenals in de vrije, een gezond-volksche atmosfeer heerscht, waarin de Vlaamsch-volksche levensbeschouwing, zooals die door onze Dietsch-christelijke traditie en wezensbehoefte wordt gepostuleerd, haar wervingskracht kan laten stralen in de hoofden en harten der volksgenooten. Hij mag niet dulden dat er haarden van geestelijke besmetting zouden broeien, waardoor verbastering en volksverscheurdheid worden aangevuurd. Buiten het onderwijs, organiseert de staat een uitgebreide actie voor volksontwikkeling en Vlaamsche volkscultuur; hij steunt mild de pogingen door het privaat initiatief in deze richting gedaan.
In nauwe samenwerking met gezin en Kerk, streeft de staat naar de voltooiing van een wezenstrouwe, volksverbonden gemeenschap, die tuchtvol en eendrachtig, in kleurrijke verscheidenheid, levensblij in harden arbeid, opmarcheert onder de juichende vlag van het Vlaamsch-volksche levensideaal.
Dit ideaal — wij leggen er den nadruk op, — is geen standaard door opstandelingen ontrold om een greep naar de macht te bewimpelen. Evenmin is het de strijdvlag van een kortzichtig en dweepziek particularisme, dat alle pogingen tot cultureele verruiming en samenwerking met andere ethnies verbeten afslaat. Het is het ideaal van gansch een zelfstandig opstrevend volk! Zuiver zijn de sterke handen der vaandeldragers, helder hun hoofden, gloeiend hun harten : de dienende keurbende van het vreedzame Vlaamsche heir. De

banier die zij hooghouden, ontrolt de zachte kleuren der christelijke menschelijkheid op het gouden veld van den Dietschen volksaard. In hun spoor treden alle volksgenooten, tuchtvol, geestdriftig, fier, — in het bewustzijn dat zij den veiligen weg opgaan naar levensschoonheid en volksgrootheid.

II. OPVOEDING TOT HARMONISCHE PERSOONLIJKHEID

Om te kunnen uitgroeien tot wat wij schoonmenschelijkheid noemen, volstaat het niet dat de Vlaming en de Vlaamsche collectiviteit gebakerd worden in het wonnige licht der gemeenschappelijke Vlaamsche levensbeschouwing. Deze schept weliswaar een warme atmosfeer en opent een verblijdend perspectief, zij lokt en richt naar de ideale schoone daad ; doch het is de harde training der opvoeding, de kneding van de persoonlijkheid, die de hebbelijkheden doet verwerven waardoor de enkeling en, langs hem om, de gemeenschap blijvend paraat is voor de schoone levensdaad.
De concrete opdracht der Vlaamsch-volksche opvoeding is deze : in het licht en de warmte der christelijk-Vlaamsche levensbeschouwing, bij ieder volksgenoot, naar verhouding van aanleg en roeping, een harmonische persoonlijkheid tot stand te brengen, die dienstbaar wordt gemaakt aan het eigen geluk en tegelijk aan de welvaart der Vlaamsche volksgemeenschap.
Hoe men het ook draait of keert, de eerste aandacht gaat naar het individu, omdat het individu primeert. « Het primeert — aldus Dr. Decoene [75], — als *doel :* de gemeenschap bestaat om het individu en niet omgekeerd. Het primeert als *oorzaak :* eerst wordt de maat-

schappij goed gemaakt door de enkelingen, alvorens de maatschappij gunstig op de enkelingen kan terugwerken. » Het individu bezit in zichzelf een absolute waarde : iedere menschenziel afzonderlijk is vrijgekocht door het Bloed van den Verlosser en moet haar eigen zaligmaking realiseeren. Daarom is — volgens Kardinaal Van Roey [76], — « de allereerste zending van het christendom, de heiligmaking van ieder menschelijk geweten. » Pas na de voltooiing der individueele vorming dus, kan de volksverbonden opvoeding ter sprake komen.

De vrucht der individueele opvoeding moet de harmonische persoonlijkheid zijn. Zij alleen schenkt aan het leven de kleur en den geur en den smaak der schoonmenschelijkheid.

Om de menschelijke persoonlijkheid volkomen evenwichtig te doen rijpen, zal de opvoeding ook — in ondergeschikte orde weliswaar, — haar aandacht wijden aan dien onmisbaren bondgenoot van de menschelijke ziel : het menschelijk lichaam. Ons « ezeltje » is wel het lastdier van den geest, doch we hebben er alle belang bij het monter en frisch te houden, zonder het daarom te verafgoden of zelfs maar te vertroetelen.

De activiteit van den geest ontplooit zich best en duurzaamst bij een normaal gezonde lichaamskracht, en de geestelijke volkskracht van een natie steunt grootendeels op de physische sterkte van het ras. Er dient derhalve geijverd, door privaat initiatief zoowel als van staatswege, voor normaal hygiënische toestanden, aan huis, in de school, in het bedrijf, in het openbaar leven. De volksgezondheid blijft in Vlaanderen een open sociaal probleem : de index der kindersterfte is nog veel te hoog, de krotwoningen krioelen, de ongezonde bedrij-

ven zijn ver van uitgeroeid. de alkoholplaag woekert voort, er is onvoldoende besef voor hygiënische zindelijkheid.
De zorg voor het lichaam mag echter niet beperkt blijven tot een verweer tegen ziekten en hygiënische misstanden; zij moet verruimd worden tot een positieve, systematisch georganiseerde opleiding, in een bewust ideaal van rationeele eugenetiek.
Hier rijst het actueel vraagstuk der lichamelijke opvoeding, dat een gewichtig aspect van het jeugdprobleem uitmaakt. Herhaaldelijk gesteld in ons land, bleef het toch onopgelost, al werden we in 1934 begiftigd met een Hoogen Raad voor Lichamelijke Opvoeding.
Intusschen is het uitgegroeid tot een nationaal vraagstuk, met als opgave : de methodische vorming van een physisch gezonde en evenwichtige, krachtige jeugd, waardoor de stoffelijke en geestelijke volkskracht der natie tot vruchtbaar dynamisme wordt opgevoerd. De verwezenlijking van dit grootsch opzet wordt nagestreefd door middel van een algemeene, strikte sportordening, die de onderscheiden elementen en phasen der lichamelijke opvoeding schikt en controleert : de verplichte technische opleiding in alle scholen van beider kunne, de inrichting van speelterreinen, sportvelden, oefenlokalen, zweminrichtingen, jeugdherbergen, de sportorganisatie in den schoot der naschoolsche jeugdvereenigingen, de oprichting van een streng medisch toezicht over alle scholen en sportaangelegenheden.
Opgevat en doorgevoerd in een hoogeren zin van saneering en veredeling van individu en ras, kan een rationeele lichaamscultuur machtig bijdragen tot de vorming der harmonische persoonlijkheid, doordat zij het passend fraaie schrijn afwerkt, waarin het juweel

der zedelijke persoonlijkheid schitterend zal worden vervat. Ons lichaam is trouwens « de tempel van den H. Geest », en bestemd om eenmaal verheerlijkt te verrijzen.

De opvoeding tot harmonische persoonlijkheid in eigenlijken zin, wijst echter op een scheppende functie van essentieel geestelijken aard. Zij streeft er naar, uit het bonte complex van erfelijke geaardheid en aanleg, van raseigenschappen en temperament, de ééne evenwichtige ethische persoonlijkheid op te bouwen die wij «karakter» noemen.

Karaktervorming is het harmonisch vermengen van alle natuurlijke krachten en het duurzaam geordend oriënteeren der levensactiviteit naar een bepaalde, vaste levensrichting. Het is aan de karaktervorming te danken, dat de mensch een som van hebbelijkheden verwerft, waardoor hij in staat wordt gesteld gemakkelijker de eenvormige, strakke levenslijn te volgen en de vaardige werkbekwaamheid, samen met den genotvollen arbeidslust, te behouden, — zooals S. Thomas van Aquino het uitdrukt.

Karaktervorming eischt stage, zware inspanning van den opvoeder, en meer nog van den kweekeling. Zij wordt voltrokken dank zij onverpoosde oefening en harde training, onder de verstands- en wilsleiding van den redelijk-strevenden mensch, met de medehulp van Gods milde genade. Haar richtlijnen vindt zij in het licht der levensbeschouwing.

De Vlaamsch-volksche opvoeding staat in het teeken van ons helder en warm Dietsch-christelijk levensideaal. In zijn lichtspoor, onder zijn stuwkracht, vatten wij het geestdriftig aan, om uit het ruwe maar rijke erts van onzen volksaard, mits schrandere leiding en zelfarbeid,

het fonkelend diamant der harmonische Vlaamsche persoonlijkheid op te delven.
Er valt hier heel wat te graven en te kappen, te schaven, te schiften, te slijpen en te polijsten, doch het loont de moeite. Laten wij er steeds op bedacht zijn, dat wij niet eenzijdig in de diepte, maar tegelijk in de breedte moeten graven ; dat de onderscheiden vermogens als zooveel verschillende facetten van het menschelijk complex worden geslepen en gepoleerd : dat de kwaliteit immer den voorrang heeft op de kwantiteit, naar het woord van den fijnzinnigen Montaigne : « Mieux vaut une tête bien faite, qu'une tête bien remplie ». Geen stukwerk en evenmin volpropperij. Minder dor intellectualisme, meer frissche gespierdheid ; minder star automatisme, meer dynamische lenigheid. Harmonische uitbeelding van sterke karakters, eer dan verbrokkeld boetseeren van losse wassen pronkstukjes.
Het evenwicht in de stoffelijk-geestelijke natuur van den mensch is vanaf den zondenval onzer stamouders verbroken : ons verstand is beneveld door de onwetendheid, onze wil verzwakt door de begeerlijkheid. Bovendien wordt de harmonische opgang van ons wezen voortdurend bedreigd door den drang van ons overgeërfd bloed, door de reacties van ons temperament en niet het minst door de duistere macht van onze lagere zinnelijkheid.
Willen wij bij den Vlaamschen kweekeling het evenwicht herstellen tot de eenheid der harmonische persoonlijkheid, dan dient er eerst en vooral orde en ordening in den warboel gebracht, onder één oppercommando. De hoogere geestelijke kracht moet aan de leiding ! Het begrijpend en redeneerend verstand, voorgelicht door de bovennatuurlijke waarheid, zal den weg afbakenen

en de levensactiviteit richten. In dit spoor zal de vrije wil, gesterkt door de goddelijke genade, de natuureigen krachten van aard en aanleg, van bloed en temperament, van fantasie en gemoed, eclectisch in slagorde opstellen en ze, tuchtvol beheerscht, doen opmarcheeren naar het bepaalde levensdoel.
De ontginning der onderscheiden vermogens en krachten, alsook de uitbating ten behoeve der ethische persoonlijkheid, moet geschieden op rationeele wijze, naar de richtlijnen eener gezonde, wetenschappelijke pedagogiek.
Onze eerste betrachting gaat naar de vorming van het denkvermogen. Het verstand streeft instinctmatig naar waarheid en zoekt ze zich eigen te maken door middel van kennis, wetenschap, cultuur. De waarheid — de natuurlijke en de bovennatuurlijke, — bevrijdt en bevredigt den menschelijken geest; zij verruimt en verrijkt; zij maakt ons begrijpend, verdraagzaam en mild tegenover anderen. De opvoeder zal bij de Vlaamsche jeugd van meet af een diepe waarheidsliefde inprenten, een hunkering verwekken niet enkel naar een gemakkelijke subjectieve waarheid, die in steriele zelfbegoocheling ontaardt, doch naar de volle objectieve waarheid die, als trouwe projecteering der werkelijkheid, den levensweg veilig belicht. De objectieve waarheid wil veroverd worden, dank zij onvermoeide training in zelfstandig logisch denken, wars van napraten en oppervlakkig oordeelen, vrij van enggeestigheid, van partijdigheid en eigenbelang, onafhankelijk van het bloed en het gevoel, — en dank zij het voeden van den geest met substantieele waarden.
De drang naar kennis zal voornamelijk gericht worden op de hoogere geestelijke levenswaarden, omdat deze

het uitgelezen voedsel zijn in den levensstrijd. Ook de zelfkennis, d. i. de waarheid over onszelf, moet nagestreefd : men moet zijn beperktheid en tekortkomingen leeren doorschouwen, om niet verstrikt te geraken in zelfoverschatting of minderwaardigheidsgevoel. De aangeboren nuchtere Dietsche denktrant zal een veilige leidraad zijn, mits hij ontdaan wordt van zijn particularistische strakheid.
Vanzelfsprekend geschiedt bij den Vlaming alle kennisverwerving, over het gansche domein van wetenschap en kunst, in en door de Nederlandsche cultuurtaal, omdat alleen de moedertaal, en wel in haar beschaafden vorm, het geschikte werktuig is ter vertolking van het genuanceerde zieleleven. Vanaf het middelbaar onderwijs worden echter vreemde talen methodisch aangeleerd, om langs de taal ook de eigenheid, samen met den inhoud der vreemde cultuur, te laten toevloeien.
Het tweede geestelijk vermogen is de wil. De wil is de motor die de geestelijke drijfkracht levert voor menschelijke daden. Geen taak in de opvoeding is moeilijker dan de vorming van den wil, geen is gewichtiger bij de uitbeelding der harmonische persoonlijkheid : omdat eenerzijds zooveel machten binnen en buiten ons tegen het gezag van den wil aanstormen, terwijl anderzijds de wil al die krachten moet beheerschen en richten naar het stellen der goede en schoone levensdaad. Het is de wil die, onder voorlichting van het verstand, het menschelijk complex tot eenheid samengrijpt en er den stempel der ethische persoonlijkheid, het karakter, op slaat. Mondgemeen in alle talen zijn spreuken als : « willen is kunnen, — waar een wil is, is een weg, — zeg mij wat uw wil waard is, en ik zeg u wat gijzelf waard zijt ». De geschiedenis, de oude, de moderne en de meest

hedendaagsche, wordt beheerscht door reuzen van wilskracht meer nog dan door genieën: leiders, helden, heiligen. En zien we niet dagelijks rondom ons, dat wie iets presteeren, degenen zijn die « weten wat zij willen » ?
Onze Vlaamsche jeugd dient opgevoed tot onwrikbare en toch soepele wilskracht. De Dietsche aard leent er zich toe, want van huis uit zijn we geen weekelingen, maar een dynamisch ras. Verworden echter onder een ontzenuwend historisch klimaat.
De essentie van den menschelijken wil is de vrijheid. Zooals reeds gezegd, is deze practisch belast met zware hypotheken : de begeerlijkheid of geneigdheid tot het kwaad, de onwetendheid, de drang van het erfelijk bloed, de deining van het gemoed, de druk van buiten.
Het is de taak der opvoeding die hypotheken, althans geleidelijk en gedeeltelijk, af te lossen, den wil te bevrijden en te pantseren. Dit geschiedt geenszins in een vreedzaam dolce far niente, maar in de hitte van een verwoeden strijd. De wil wordt vrijgevochten !
In dezen strijd kan alleen het bovennatuurlijke de ontoereikendheid van de menschelijke natuur aanvullen. Doch de natuurlijke hulpmiddelen mogen niet verwaarloosd, inzonderheid de tucht en de training in goede gewoonten.
Tucht is een onontbeerlijke scholing voor den wil : zij maakt plooibaar en ordelijk, zij kweekt zelfbeheersching. Zoodoende voedt zij den wil op in de ware vrijheid, nl. de beheerschte vrijheid, « de vrijheid die luistert naar de wetten ».
Men onderscheidt opgelegde tucht en zelftucht. De eerste regelt onze handelingen van buiten uit : familietucht, schooltucht, bedrijfstucht, openbare tucht. Dank zij

haar invloed, leert de wil zich gereedelijk schikken naar de wijze voorschriften van het gezag en went aan standvastigheid in regelmaat. Tucht mag niet ontaarden in mechanische dressuur noch hatelijke dwingelandij : deze raken den vrijen wil niet, zij misvormen tot caricaturale automaten. Om heelemaal doelmatig in te werken, moet opgelegde tucht eenigszins gemotiveerde tucht zijn, althans begrepen worden als een volstrekt noodzakelijke en heilzame beperking, en daardoor stilaan als een gewillig aanvaard juk worden aangevoeld. Zij wordt dan eenigszins vruchtbare zelftucht. Door zelftucht leggen we onszelf eigenmachtig een vasten regel, beperkingen en verstervingen op, zoodat we persoonlijk en spontaan, en dus effectief meewerken aan eigen wilsvorming en wilsbevrijding.

De Vlaamsche volksaard, doordrenkt van particularisme en bovendien vergiftigd door de liberale idee van bandelooze vrijheid, is instinctmatig afkeerig van persoonlijken dwang. Daarom steigert de Vlaming zoo licht tegen gezag en tucht. Het Nieuwe Vlaanderen moet heropgevoed tot een ideaal van bewuste onderdanigheid, in blijmoedig aanvaarde tucht. Laten we hoofd en hart bij onze jeugd doordringen van het onschatbaar belang der tucht, als middel tot zelfbevrijding door zelfoverwinning, maar ook tot volksbevrijding door volksverbondenheid. Een rechtmatig en sterk gezag leidt den individueelen wil en den wil der natie veilig naar de ontplooiing van harmonische levensactiviteit, doch het mag hiertoe bij voorbaat den eisch stellen tot onvoorwaardelijke volgzaamheid.

In een atmosfeer van rationeele, strenge tucht, zal de training in goede gewoonten gemakkelijker en meer succesvol verloopen. De gewoonte is een tweede natuur,

zij schept, door herhaling van dezelfde handeling, een hebbelijkheid, een vaardigheid, die geschikt en genegen maakt om een bepaalde goede daad te verrichten. Goede gewoonten zijn het bedrijfskapitaal waarmee de wil zijn ondernemingen doorvoert. Om duurzaam rendeerend te zijn, mogen de goede gewoonten niet verstarren tot louter mechanische bedrijvigheid, zij moeten voortdurend den frisschen impuls ontvangen van een dynamische overtuiging, uit de christelijk-Vlaamsche levensbeschouwing gevloeid. Wat resultaat hebben we b. v. bereikt, wanneer we onze kinderen dagelijks tijdens het schooljaar naar de communiebank hebben leeren loopen, indien zij daarna tijdens de vacantie zelfs de H. Mis verzuimen ? En wat baat het, onze knapen en meisjes onbewust te hebben gedrild in het spreken van hun moedertaal en in oppervlakkige Vlaamsche levensvormen, wanneer zij, dadelijk na den schooltijd, meedoen aan een volksvreemde levenshouding ? Het is noodig dat tucht en training in goede gewoonten den wil tot bewuste zelfstandigheid opvoeden, zoodat de kweekelingen zelfbewust, uit innerlijken aandrang, het goede willen en doen, ook wanneer zij het toezicht en den steun van den opvoeder ontberen.
Frans van Cauwelaert heeft dienaangaande deze rake typeering gegeven : « Eilaas, ik heb er zoovelen gekend op de hoogeschool, die met al hun voorname bedoelingen te gronde zijn gegaan aan nietigheden. Mooie vogels met onvolkomen vlerk : hun geest zou wel stijgen, maar hun wil hield geen slag. Gelijk slappe slingerplanten waren ze gestegen in hun collegetijd, langs den dorren stam van het schoolreglement, en zelfs hun meesters zagen met bewondering hun snellen groeidom, doch zoohaast deze steun van buiten werd weggenomen, zijn ze gaan mee-

waaien in alle richtingen, en zijn ten slotte jammerlijk omgekomen met bloem en al. »

In het bezit van een waarheidlievend, helder, gecultiveerd verstand, en van een vrijen, zelfstandigen, sterken, lenigen wil, teekent het menschelijk individu zich krachtig en harmonisch af in de hoofdlijnen der persoonlijkheid.

Toch hoort er nog één trek tot ontwikkeling gebracht om de harmonie in meer aanvalligen glans te doen uitstralen. Er warrelt namelijk in het menschelijk microcosmos een heel apart mysterieus, gecompliceerd en uiterst bedrijvig wereldje : het gevoelsleven. Het doorkruist en doortintelt ons geestes- en wilsleven en het breekt gestadig door in onze uitwendige handelingen. Feitelijk speelt de sensibiliteit een aanzienlijke rol in het dagelijksche leven, bij menigeen zelfs de hoofdrol. Doorgaans grijpt de abstracte idee, de naakte waarheid ons niet zoo sterk aan, ze beweegt pas diep onzen wil wanneer ze omkleed is met de warmte van het gevoel : we worden minder geprikkeld door een dorre bewijsvoering uit de meetkunde, dan door een gloeiend vers van Gezelle, omdat kunst doorvoelde waarheid is. Het is vooral doorvoelde waarheid die het gemoed ontvlamt, de vonk aan den wil meedeelt. Het is slechts aan een doorvoeld en hartstochtelijk bemind ideaal, dat de mensch zich geestdriftig, edelmoedig, tot stervens toe, wegschenkt, zooals blijkt uit het leven van onze martelaars en missiehelden, en van velen die lijden en sneuvelen voor een overtuiging.

De opvoeder zal, samen met de verstands- en wilsvorming, ook de stoffeering van het deinende gemoed betrachten. Het gevoel is van huis uit een blinde, onstuimige kracht. Om het ten goede aan de persoon-

lijkheid dienstbaar te maken, moet het onder de voorlichting van de koele rede en de vaste leiding van den wil, organisch in het gansche zieleleven worden ingeschakeld.

Het Vlaamsche gemoed, waaruit door de eeuwen heen zooveel vurige verzuchtingen zijn opgestegen, zooveel vinnige strijd is ontvlamd, zooveel groote, nobele daden zijn geboren, zoo wondere parels van kunstschoonheid geronnen, — het rijke Vlaamsche gemoed is maar al te vaak een onbegrepen, onbeheerd en onontgonnen domein gebleven. Er woekert hier heel wat onkruid, er is wildgroei en kromgroei, voorzeker. Doch er priemt zooveel gave volkseigen groeikracht, die ons laat verhopen dat, onder het wieden en besnoeien door vaardige, tactvolle handen, het eenigszins verwilderd gemoed zal worden omgetooverd tot een sierlijken tuin van harmonische, christelijk-Vlaamsche kleurenweelde.

Veel Vlamingen meenen, dat gevoeligheid, inzonderheid fijngevoeligheid, niet past bij mannelijkheid. Zij negeeren en verstikken hun gevoelens en poseeren met dikhuidigheid, die wel tot cynisme overslaat, in beschamende tactloosheid en lawaaierige driestheid. Mannelijkheid wordt integendeel opgeluisterd door fijngevoeligheid ; wat niet mannelijk aandoet, is een onbeheerscht gevoelsleven.

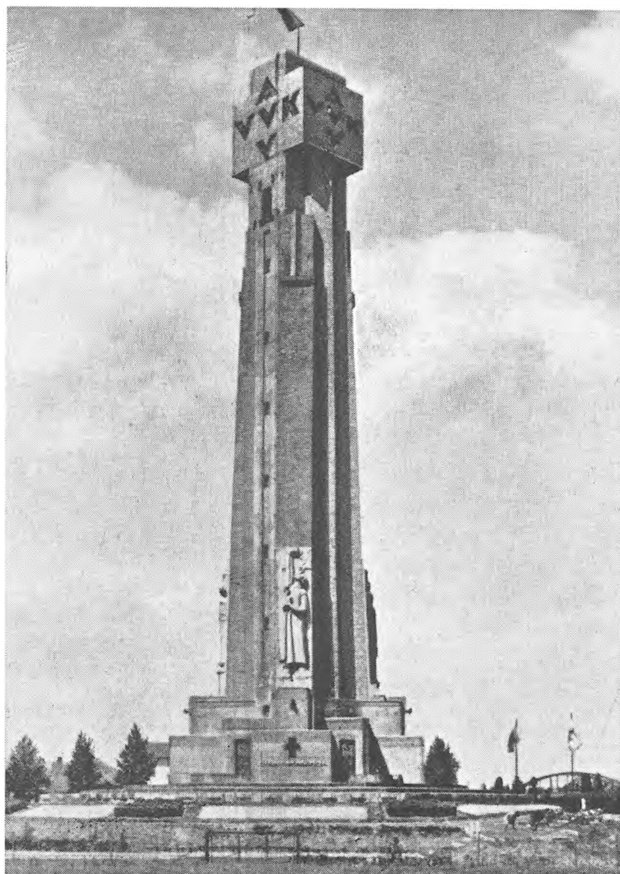
Anderen vallen in het tegenovergestelde euvel. Het zijn de sentimenteelen, met hun zuchtjes en snikjes en traantjes, de kruidjes-roer-me-niet, met hun eeuwig gepruil en gesputter, de romantische dwepers, met hun fantastische bevliegingen. Zij hellen gemakkelijk over naar moedeloosheid, zwartgalligheid, ontevredenheid, opstandigheid. Precies doordat het Vlaamsch gemoed in den grond zeer prikkelbaar is, hult het zich vaak in

HET LAND VAN TROUW AAN OUTER EN HAARD

Gedenkteeken van den Boerenkrijg te Hasselt

(Foto Melotte, Hasselt.)

HET ZELFSTANDIG HERRIJZENDE VLAANDEREN

De IJzertoren te Diksmuide

(Foto IJzerbedevaartcomité, Diksmuide.)

schijnbare onverschilligheid en nog vaker zondert het zich af in opstandige verbittering.
Tusschen de uiterste polen van ongevoeligheid en overgevoeligheid, zullen we bij onze Vlaamsche jeugd een evenwichtig en toch genuanceerd, een beheerscht en toch warm gevoelsleven trachten te ontwikkelen, aangepast bij den christelijk-Vlaamschen volksaard. Eerst en vooral roeien we zonder genade de woekerplanten uit van onverschilligheid, zelfzucht, tactloosheid, de giftgewassen van geniepigheid, wantrouwen, van minderwaardigheidsgevoel en pessimisme, van opstandigheid en fanatisme. Dan kunnen we, in het licht en de wonnigheid van Christus' zonnestralen, uit den veien voedingsbodem van het Dietsche gemoed de veredelde gevoelens doen opranken, die den mensch adelen tot voornaamheid.
Onder de vele wijzen we op de meest nobele : de menschlievendheid, die bij den christen wordt uitgediept tot caritas ; zij verruimt het hart tot ware volksverbondenheid en universeele broederliefde, — de ridderlijkheid, geweven uit eergevoel, fierheid, rechtsgevoel, oprechtheid, trouw, edelmoedigheid, tact, — het schoonheidsgevoel, de subtiele smaak voor al wat mooi is in de natuur, in den mensch, in de kunst, het heimwee naar God van wie alle schoonheid een afstraling is, — het godsdienstig gevoel : het levendig besef van het goddelijke, het aanvoelen van het heilige, het eeuwige; onder zijn gloed laait de godsdienstige overtuiging op tot vurige en blijmoedige beleving van het geloof.
Voornaamheid van het gemoed spreidt over de voltooide menschelijke persoonlijkheid een bekoorlijk sympathieken glans : wij staan in bewondering voor een schrander en gecultiveerd verstand, wij buigen vol ontzag voor een onverzettelijken wil, doch het innigste en het beste dat

we bezitten, onze genegenheid, schenken we slechts wanneer de persoonlijkheid tevens wordt opgeluisterd door de uitstraling van een nobel hart.

Andermaal zijn het de drie grootmachten der opvoeding, gezin, Kerk en gemeenschap, die samen en gelijktijdig arbeiden aan de vorming der persoonlijkheid. In huis, kerk en school wordt de jeugd doordrongen van het christen-Vlaamsch levensideaal, tevens tot harmonische karaktervastheid gekneed.
Reeds vanaf het lager onderwijs gaat de zorg van ouders, priester en onderwijzer, bewust naar de initiale vorming der persoonlijkheid. De lagere school mag zich niet tevreden stellen met aan het kind een voorraad parate kennis en wat vaardigheden mee te geven. Dank zij het aanwenden van de psychologische methode der natuurlijke zelfactiviteit, waarbij door waarneming der werkelijkheid, onder den prikkel van den taaldrang, al de psychische krachten van het kind loskomen, wordt hier de grondslag der geestesvorming en der zedelijke persoonlijkheid gelegd.
Bij het einde van het lager onderwijs, zal een rationeele beroepsoriënteering voorlichten omtrent de verdere levensrichting. Het beroepsonderwijs zal bekwame vakmannen opleiden, die tevens mannen van karakter zijn. Het middelbaar onderwijs, en inzonderheid het humanioraonderwijs, hebben als taak, bij een elite de verstandelijke en zedelijke vorming te verdiepen en te verruimen tot breede ontvankelijkheid en hoogere geestelijke activiteit. Hierbij zal men bedenken, dat niet iedereen geroepen is om tot de elite te behooren en dat de effectief-harmonische scholing eener elite minder afhankelijk is

van het doceeren van zoogezegd formeel-vormende vakken, dan van de bevoegdheid der leerkrachten en de doelmatigheid der gebezigde onderwijsmethoden. In het normaalonderwijs worden intellectueel onderlegde en zedelijk hoogstaande opvoeders voor de volksschool gekweekt. Niet om het even wie is geschikt om als opvoeder te fungeeren : een strenge schifting dringt zich op, willen we terugkeeren tot den idealen, gevierden, invloedrijken schoolman uit het verleden. Het normaalonderwijs vindt zijn bekroning in de Hoogere Instituten voor Opvoedkunde, waar een keurbende van onderwijzers, door taaien arbeid, onder bevoegde leiding, wordt ingewijd in een ruime pedagogische cultuur.
Het academisch onderwijs, ten slotte, biedt aan een geselectioneerde elite de gelegenheid om, in contact met de hoogere wetenschappelijke cultuur, zelfstandig de persoonlijkheid af te werken en harmonisch te ontplooien.

Zoo wordt geleidelijk bij onze jeugd van alle standen en beroepen, de harmonische Vlaamsch-volksche persoonlijkheid uitgebeeld. Zoo wordt ieder Vlaming individueel toegerust om het eigen levensdoel met succes na te streven en tegelijk om den persoonlijken rijkdom ten nutte te maken aan de volksgrootheid van de Vlaamsche gemeenschap.

III. OPVOEDING TOT ACTIEVEN GEMEENSCHAPSZIN

De vorming van den enkeling tot een ethische persoonlijkheid, met het oog op het bereiken van het individueel levensdoel, is de eerste opgave van de Vlaamsch-volksche opvoeding, evenals het trouwens de allereerste aardsche

zending van het christendom is, ieder menschelijk geweten door heiliging tot zaligmaking te brengen.
Die zedelijke opvoeding en die levensvoltooiing geschieden echter niet in een sfeer van afzondering, op louter individueele kracht. De mensch is uiteraard een sociaal wezen, afgestemd op samenleving met den evenmensch.
Tot het bereiken van zijn eindbestemming is de mensch van nature aangewezen op de hulp van een drievoudige gemeenschap : het gezin, de burgerlijke maatschappij, de Kerk. Het is door middel van zijn inschakeling in het verband van deze drie hoogere eenheden, dat de enkeling — mits zijn persoonlijke medewerking, — rijkelijk datgene ontvangt wat hij voor zijn levensvoltooiing noodig heeft.
In het licht van die beschouwing wordt het duidelijk, welke de verhouding is tusschen enkeling en gemeenschap.
De gemeenschap bestaat niet om zichzelf, als een godheid die, zooals het communisme het voorhoudt, het individu naar willekeur mag knevelen en opslorpen, een Moloch waaraan ten slotte alle persoonlijkheid en ieder persoonlijk levensbelang onmeedoogend worden opgeofferd. Evenmin dient de gemeenschap louter en alleen om — luidens de vervallen liberale opvatting, — de individueele rechten, privilegies en vrijheden te beschermen, zonder medelijden met den schreienden nood van den zwakkere, zonder kommer om het geestelijk volksbelang, zonder inachtneming der plichten tegenover de gemeenschap.
« Het groote vraagstuk in de omwenteling van heden — schrijft Dr. A. Decoene [77], — is niet hoe de persoonlijkheid moet vernietigd ten bate van de gemeenschap,

maar wel, hoe eindelijk eenheid kan gebracht worden tusschen persoonlijkheid en gemeenschap. »

Noch het liberalisme, met zijn losbandig individualisme, noch het communisme, met zijn verwoesting door opslorping van de persoonlijkheid, kunnen het vraagstuk bevredigend oplossen. De oplossing dient gezocht in een harmonische, vruchtbare wisselwerking tusschen enkeling en gemeenschap.

De gemeenschap moet opgevat als spontaan gegroeid uit de menschelijke behoefte aan ruimeren, bestendigen steun in een georganiseerde collectiviteit, om, door middel van gebundelde krachten, de individueele levensvoltooiing mogelijk te maken. De gemeenschap bestaat omwille van het individu ; anderzijds kan het individu zijn persoonlijk levensdoel niet bereiken zonder voortdurende aanvullende hulp van de gemeenschap. Beide zijn innig en onafscheidbaar met elkaar verbonden : de gemeenschap leeft voor den enkeling en deze voedt zich aan de gemeenschap.

Indien nu de enkeling in die mate de gemeenschap noodig heeft, dan heeft hij er alle belang bij, dat deze sterk en schoon wordt uitgebouwd en dat zij gevrijwaard blijft van schokken, van verval en vernietiging ; dan ontwaart hij stilaan, hoe het welbegrepen eigenbelang hem noopt tot dienstbaarheid tegenover een organisme waarvan zijn persoonlijke volmaking afhankelijk is ; dan voelt hij ten slotte dankbare waardeering en genegenheid opwellen jegens die aanverwante collectiviteit, welke als een moederlijke voorzienigheid over zijn welvaart waakt.

Uit dit besef wordt bij den enkeling het gemeenschapsgevoel geboren : een gevoel van samenhoorigheid en dienstwillige erkentelijkheid ten overstaan van de hoo-

gere eenheden waartoe hij behoort, nl. de gezinsgemeenschap, de volksgemeenschap, de kerkgemeenschap.
Het is allernoodzakelijkst dat dit gemeenschapsgevoel bij onze jeugd ontwikkeld wordt, bewust verdiept en verruimd tot wat wij noemen : een levendigen en actieven gemeenschapszin. De nieuwe Vlaamsche generatie moet er van doordrongen, dat de individueele persoonlijkheid haar uitbeelding en levensopgang slechts binnen het stevig kader en door de hulp van de gemeenschap kan voltrekken ; dat, waar de enkeling het natuurlijk recht heeft zooveel te ontvangen omwille van zijn eindbestemming, hij evenzeer den natuurlijken plicht heeft de ontvangen gaven dienstbaar te maken aan het behoud en den bloei der gemeenschap, waarzonder hijzelf niets kan bereiken. Bezield moet onze jeugd door een warm gemeenschapsideaal met mystieken inslag, dat ieder volksgenoot, als familielid, als burger, als christen, stuwt tot een spontaan, blij en edelmoedig schenken van zichzelf aan het gezin, aan de volksgemeenschap, aan de Kerk, om onbaatzuchtig bij te dragen tot hun grootheid en luister, die tevens aan de individueele welvaart ten bate komen. Dit ideaal verzoent enkeling en gemeenschap in een harmonische, vruchtbare wisselwerking : de gemeenschap voedt het individu op tot een persoonlijkheid en behartigt zijn levensvoltooiing, anderzijds stelt de persoonlijkheid haar rijkdom ten dienste van den bloei der gemeenschap. Het gezond individualisme, als oer-drijfkracht van alle activiteit, wordt tegelijk aan het welzijn van enkeling en collectiviteit dienstbaar gemaakt.

De eerste natuurlijke groep waarin de mensch wordt ingelijfd, is het gezin. In zijn schoot ontvangt hij het

leven, de eerste opvoeding, bescherming door liefderijke toewijding. Het gezin bezit dan ook onvervreemdbare rechten, waaraan zelfs de hoogere eenheid, de volksgemeenschap, niet mag raken. Men zal het onze jeugd diep inprenten, dat zij manhaftig in de — eilaas! reeds geschoten — bres moet springen, ter verdediging van de natuurlijke rechten der familiegemeenschap : haar levensrecht en levensruimte, haar rechtmatig beschikkingsrecht over het kind.
Het kind zijnerzijds heeft zware persoonlijke verplichtingen tegenover de familiegemeenschap, die zijn persoonlijkheid zoo onschatbaar verrijkt : plichten van aanhoorigheid, onderdanigheid, steun door arbeidzaamheid, spontane toewijding. Laten wij het opvoeden tot een levendig besef van zijn verantwoordelijkheid, tot een actieven familialen gemeenschapszin.
In dezen tijd van sloopen en opbouwen, waarin ook verwoed wordt gerukt aan het gezinsverband, om het te plooien naar de lijnen van een eenvormige staatsstructuur, is het dringend geboden, dat wij den geschokten familieburcht in zijn oeroude sterkte en luister herstellen, en er den traditioneelen Vlaamsch-christelijken familiegeest doen heerschen : het vrome godsgevoel, de innige samenhoorigheid in liefde en offervaardigheid, de blijmoedige werkzaamheid in tucht en onderworpenheid aan het ouderlijk gezag, de familieëer en de familietrots, de ruime dienstbaarheid aan het belang der volksgemeenschap. Onverbiddelijk den strijd aangebonden tegen al de machten en neigingen die, binnen en buiten de vesting, de eendrachtige verbondenheid, den bloei en het geluk van de familiegemeenschap bedreigen : zelfzucht, genotzucht, ongodsdienstigheid, geest van onafhankelijkheid, uithuizigheid en, last not

least, de fatale theorieën en practijken die de familie aantasten in haar kern, de vruchtbaarheid.

De tweede groepeering waartoe de mensch behoort, is de volksgemeenschap. Zij ontstaat uit een spontane behoefte, bij verwante familiecellen, aan onderlinge versterking door vereeniging, naar den trant van een familiegroep. Een soort uitgebreide familie ! Mgr. Dr. Hoogveld [78] noemt ze : « een voortbrengsel van een eeuwenoud groei- en vormingsproces — een groot gebeuren met een natuurlijken ondergrond dat oprijst buiten listig wegen en meten van diplomaten om, — een natuurproduct, hoezeer redelijk-strevende wezens er ook aan meewerken, — een geweldig verschijnsel dat den denker moet prikkelen, den geschiedenis-philosoof moet boeien om toch te achterhalen wat dat oercement is, dat niet slechts eenige enkelingen maar millioenen menschen, niet één generatie maar geslachten na geslachten zoo onwrikbaar samenbindt tot den dood en dikwijls eeuwenlang weerstand doet bieden aan alle pogingen tot verwoesting... »
Het spreekt vanzelf, dat de volksgemeenschap geen op-zichzelf zijnd wezen is, al spreken we dan nog van de volksziel. Volksgemeenschap wijst op zijnsveelheid, die vereenigd wordt tot streef-eenheid, op een gemeenschappelijk goed gericht. De stevige, natuurlijke band die de volksgenooten samensnoert, heet volksverbondenheid ; het besef van de psychische streef-eenheid is het nationaal gevoel.
Vorschen naar den grond waaruit die streef-eenheid ontspruit, beteekent diep peilen naar het ware wezen der volksgemeenschap. Talrijk zijn de meeningen hieromtrent.

Sommigen zoeken den wortel uitsluitend in het ras. Ofschoon het erfelijk bloed veel verklaart in zake volksgeaardheid, toch heldert de biologische grondslag niet voldoende de ziele-eenheid op, die zoo treffend is bij een volksgemeenschap. Volkseenheid komt trouwens ook voor bij rasvermenging.
Anderen wijzen op de cultuur, nog anderen op de taal als laatste fundeering. De cultuur, hoe typeerend ook, is toch maar product van de volksgemeenschap, een uitstraling van den volksaard. Dus niet het wezen zelf. De taal, hoe aanzienlijk haar rol ook is als vertolking van het intiemste zieleleven, als cultureel en sociaal bindmiddel, als overbrengster van de nationale schatten aan het nageslacht, is slechts onderdeel van de cultuur en dus niet het gansche wezen van een volk. Overigens is taalgemeenschap vereenigbaar met volksverscheidenheid, en omgekeerd !
Met den bevoegden psycholoog en pedagoog Mgr. Dr. Hoogveld, durven wij opineeren dat de volksgemeenschap « een broederschap is, gegrond op eenzelfde complex van aanleg en daarom gericht op eenzelfde goed, een broederschap niet los en vluchtig als bondgenooten voor een willekeurig doel ; maar vast en krachtig omdat zij door de diepste zielerichting wordt gedragen, — een streef-eenheid die haar grond vindt in een bepaalde karaktergelijkheid, die uitbloeit in dezelfde zeden en gewoonten » [79].
Evenals het karakter bij het individu alle persoonlijke krachten naar een vaste levensrichting oriënteert, zoo balt ook het karakter — d. i. een bepaald complex van gelijkaardige hebbelijkheden, — de volkgemeenschap tot een duurzame streef-eenheid. Uit dit volkskarakter zijn bij het voorgeslacht de levensvormen, het

geheel der nationale goederen als uitstraling van het wezen ontsproten. Daaruit wordt ook het gevoel van samenhoorigheid, volksverbondenheid, vaderlandsliefde geboren. Waar zulke eenheid bestaat, is de gunstigste voedingsbodem voor staatseenheid aanwezig en daarom is — volgens Mgr. Hoogveld, — het bekende woord van St. Thomas zoo vanzelfsprekend : « De staat dient bij voorkeur te bestaan uit één volk, omdat het éene volk dezelfde zeden en gewoonten bezit, die om hun gelijkheid de vriendschap onder de burgers bevorderen. »
Nu is het een jammerlijk feit, dat volksgemeenschap en staatsgemeenschap mekaar niet altijd dekken. Diplomatieke berekening, door evenwichts- en compensatieoverwegingen ingegeven, soms ook historische groei, hebben vaak in de geschiedenis gescheiden wat natuurlijk samenhoorde, en anderzijds grondig verschillende volken in eenzelfde staatsgemeenschap bijeengebracht.
Volksverscheidenheid baart doorgaans groote zorgen aan een kunstmatigen eenheidsstaat. Men mag evenwel niet a priori beweren, dat volksverscheidenheid binnen eenzelfde staatsverband, onvermijdelijk een doodgeboren gemeenschap zou voortbrengen. Want het is denkbaar niet onmogelijk, dat zich geleidelijk, boven de afzonderlijke belangen en bestrevingen der onderscheiden volksgemeenschappen, een gemeenschappelijke streefeenheid ontwikkelt op grond van een gelijkaardigheid — zoo niet van identischen volksaard, dan toch — van lotgevallen, traditie, cultuurtoestanden, instellingen, economie, een duurzame streef-eenheid zelfs, op het behoud der gemeenschappelijke en daardoor ook der afzonderlijke goederen gericht. Uit die streef-eenheid, gegroeid uit een historische gelijkvormigheid in een gemeenschappelijke belangensfeer, bezield door een

levendig gemeenschapsgevoel, kan mogelijk een leefbare plurale staatsgemeenschap geboren worden en gedijen tot natie. Doch dit resultaat is onvoorwaardelijk verbonden aan een strikte gelijkberechtiging der onderscheiden nationaliteiten en aan een ruime mogelijkheid tot hun zelfstandige wezensvoltooiing. Practisch worden deze voorwaarden enkel vervuld door een systeem van zeer breede decentralisatie, of door een evenwichtig federalisme. Dat dergelijk regime geen absolute utopie is, wordt bewezen door het levende voorbeeld van Zwitserland, waar uit drie verschillende ethnies is gegroeid : de ééne volksverbonden, duurzame, bloeiende Zwitsersche natie.

In Vlaanderen leeft sinds eeuwen een bodemvaste volksgemeenschap. Zij is — zooals hierboven werd aangetoond, — natuurlijk gegroeid uit de Germaansch-Nederfrankische stammen die het deltagebied der Nederlanden hadden veroverd. Zij heeft zich historisch ontwikkeld tot een typische nationaliteit met een rijk cultuurbezit, in weerwil van gedeeltelijke rasvermenging en opslorping in haar volkspsyche van vreemde cultuurbestanddeelen, in weerwil vooral van een ongunstig en zelfs nadeelig historisch klimaat.

Indien de Vlaamsche volksaard genoegzaam rijk en taai is gebleken om de essentieele streef-eenheid rondom de nationale goederen te bewaren, toch zijn wij nooit tot een volgroeide natie gerijpt. Wij vormen vooralsnog niet, zooals andere naties, een zelfstandig, eigenmachtig geheel, een dicht aaneengesloten granietblok met één onverzettelijken nationalen wil, een veelheid verbonden door één zinderend gemeenschapsgevoel en één bewusten gemeenschapszin.

De oorzaak hiervan ligt ongetwijfeld in ons fatum van

vreemde overheersching en inlijving in een verblinden eenheidsstaat, met de noodlottige gevolgen van bloedverlies, ontaarding, denationalisatie, kunstmatige volksgespletenheid. Doch om objectief te zijn, moeten we ook in ons eigen geweten durven peilen. Is het soms niet een worm in eigen boezem, de worm van ons individualisme en particularisme, die gretig heeft meegeknaagd om onze volkseenheid te verscheuren ? Laten we eerlijk opbiechten, dat de doorsnee-Vlaming slechts oppervlakkig gemeenschapsgevoel en nog minder bewusten gemeenschapszin bezit ; dat hij wel luidruchtig op meetingen en bieravonden zijn ziel zal verpanden aan de belangen van Moeder Vlaanderen, om dan toch in het dagelijksch leven zijn eed te vergeten en alleen aan zijn klein persoonlijk belang te denken ; dat hij het doorgaans niet ernstig opneemt met zijn staatsburgerlijke plichten ; dat wij steeds in verspreide orde en zonder tucht ten strijde zijn gegaan ; dat we voortdurend en ergerlijk hebben gevit en getwist onder elkaar, uit afgunst en eigenzinnigheid, om nietigheden en persoonlijke aangelegenheden, en dat we haast altijd onze krachten hebben verspild in verwoeden broederstrijd.

Wellicht is die mentaliteit eenigszins te wijten aan een plooi van vervreemding en ziekelijke prikkelbaarheid tegenover een staatsgemeenschap, die men niet aanvoelde als een beminnenswaardig vaderland. Niettemin blijft dit gemis van volksverbondenheid een noodlottig handicap in onzen opgang naar het ideaal van sterke natie.

Hebben wij het, als kleine natie, wel in onze macht te beletten, dat de Vlaamsche volksgemeenschap andermaal in een pluralen staat zou worden ingeschakeld ? Althans we hebben het stellig in onze handen, ons eigen volk op

tevoeden tot innige volksverbondenheid in het Vlaamsch-volksche levensideaal.
In het toekomstige Vlaanderen, als zelfstandige volksgemeenschap in den milden schoot van een begrijpende, toegewijde staatsgemeenschap, is het onze gebiedende plicht om, naast de primaire Vlaamsche volksverbondenheid en vaderlandsliefde, tevens in de hoofden en harten van onze Vlaamsche jeugd een oprecht gemeenschapsgevoel en een bewusten gemeenschapszin aan te kweeken in dienst van een hoogere streef-eenheid, die er op gericht is de gemeenschappelijke staatsbelangen te vrijwaren, onder eerlijke en edelmoedige inachtneming van de specifiek Vlaamsch-nationale levensbelangen.
Alleszins moet onverwijld en krachtdadig de opvoeding tot Vlaamsche samenhoorigheid ingezet.
Hieraan zullen wij vooreerst ten grondslag leggen, de diepe en warme overtuiging : dat alle volksgenooten broeders zijn naar het bloed en naar den geest ; dat zij door God bestemd zijn om hun persoonlijk levensdoel niet in afzondering noch om het even waar na te streven, doch in gemeenschap en wel bepaald op Vlaamschen bodem ; dat het welzijn van eenieder slechts in en door de Vlaamsche gemeenschap volkomen kan beveiligd worden, terwijl anderzijds diezelfde gemeenschap enkel door het eendrachtig samenwerken van alle handen kan groeien en bloeien ; dat het een veredelende taak is, zich boven zijn individueele belangen te verheffen, om offervaardig in dienst te staan van de volksgrootheid der Vlaamsche broederschap.
Voortdurend zullen wij de aandacht vestigen op wat de volksgenooten samensnoert, zonder nochtans de individueele persoonlijkheid noch de regionale verscheidenheid geweld aan te doen : het gezag, ons volkskarakter, onze

zeden en gebruiken, onze levensvormen en cultuur, onze nationale goederen.

Het wettig gezag, wanneer het berust in de handen van volkstrouwe elites, die met schranderen blik het volkswelzijn overschouwen en het even onbaatzuchtig als vastberaden betrachten, een edelmoedig-begrijpend, rechtvaardig-verdeelend en lenig-sterk Vlaamsch gezag, schept van lieverlede bij de onbegrepen en achterdochtige Vlamingen een atmosfeer van collectieve veiligheid en vertrouwelijkheid, waarin het gemeenschapsgevoel kan ontluiken en uitgroeien tot bewusten gemeenschapszin. Het prikkelt en leidt het persoonlijk initiatief en ordent de gebundelde volkskracht in een hoogere streefeenheid naar het gemeene goed. De Vlaamsche gemeenschap voelt en weet, dat de belangen van ieder en van allen best en zelfs uitsluitend worden gevrijwaard door nauwe verbondenheid en actieve samenwerking met het leidend gezag. Het gezag wordt niet langer aangevoeld als een hinderlijk juk, doch als een beveiligende teugel; niet meer beschouwd als een steen des aanstoots, maar als de hoeksteen waarop het vaderhuis steunt.

Om zijn samenbindende kracht duurzaam te doen inwerken, zal het staatsgezag er streng over waken, dat alle subversieve elementen uit den boezem der volksgemeenschap worden geweerd : oneerbiedigheid, ijdele beknibbeling, verdachtmaking, tuchteloosheid, opstandigheid. Er dringt zich te onzent een rationeele doch onverbiddelijke beperking op van de misbruikte vrijheid. De overheid draagt de verantwoordelijkheid van het « salus populi », zij mag en moet eigenmachtig beschikken over de wettige middelen om haar eigen gezag, omwille van het volkswelzijn, te handhaven.

Veel meer systematisch, en vooral meer bezielend dan

we gewoon waren, zullen we in beeld en klank het Vlaamsche gemeenschapsleven verfilmen in onze scholen, op ontwikkelingsavonden en volksvergaderingen. Onze jeugd en ook de massa moet iets weten over onze afstamming, over de zelfstandige aftakking van den Dietschen stam, over het ontluiken en uitgroeien tot een volksverbonden gemeenschap met typische geaardheid en rijk, karakteristiek cultuurbezit. Laten we de stroeve trekken van het Dietsche karakter belichten, waar ons volk taai wroette voor zijn stoffelijke welvaart, onversaagd vocht voor zijn leven en vrijheden ; maar ook de milde trekken, waar het vurig bad en geloofde en vroom leefde, waar het edelmoedig leed en streed voor zijn Roomsch ideaal, waar het onvergankelijke Dietsche schoonheid schiep. Laten we inzonderheid het bekoorlijk beeld ontrollen van onze gouden eeuwen, toen het kleine Dietschland, ofschoon politiek verbrokkeld, doordat het wezenstrouw en geestelijk verbonden was, economisch en cultureel aan de spits stond in West-Europa. Ook de moderne, de nieuwe en de nieuwste geschiedenis van Vlaanderen moet worden uitgebeeld: onze lijdensgeschiedenis, onze onmacht, onze ontaarding, het matelooze wee van een stoffelijk en geestelijk verarmd volk, onze opstanding tot een bewust nationaal leven, de geschiedenis der Vlaamsche Beweging. Leert onze menschen de namen en daden kennen van hen, die in den loop der tijden de Vlaamsche gemeenschap hebben verrijkt door hun wijsheid en vroomheid, door hun scheppenden arbeid, door het offer van hun bloed : onze leiders, onze geleerden, onze helden en heiligen, onze kunstenaars, de martelaars voor ons christelijk geloof en de martelaars voor ons Vlaamsch ideaal. Leert ons volk zich te bekennen tot zijn onverwoestbaar wezen; leert het er fier om zijn,

dat het behoort tot het eerlijk gave, dynamische ras, dat zooveel heerlijks heeft gewrocht, waar het wezenstrouw en volksverbonden opstreefde naar zijn christelijk-volksch ideaal.

En dan het leeren kennen en waardeeren van onze schitterende familiejuweelen! Ons nationaal cultuurpatrimonium is zoo overvloedig, dat we mild van onze schatten over de beschaafde wereld hebben uitgestrooid. Maar het eigen volk weet en beseft het doorgaans niet. Wij zullen zijn oogen en zijn hart openen voor het stralend licht der oude en der moderne Dietsche wetenschap, voor de wonderbare schoonheid van eigen Dietsche kunst. Voornamelijk in de kunstscheppingen openbaart zich de rijkdom van den Vlaamschen volksaard : in de creaties van onze woord- en van onze toonkunst, van onze beeldhouw- en van onze miniatuurkunst, bovenal in de monumenten van onze bouwkunst en in onze onvergelijkelijke schilderkunst. Door het kennen en genieten der nationale kunstproducties, zal de Vlaming de essentie van het eigen volkswezen innig aanvoelen en zijn verwantschap met de volksziel verdiepen. Spreidt onze kunstschatten wijd open, toont ze in licht- en klankafdruk, of nog beter : laat hun schoonheid dieper inwerken door de levende werkelijkheid van onze literaire en musicale creaties, van onze artistieke gebouwen en onze weelderige musea, opdat het Nieuwe Vlaanderen zich fier-verbonden zou leeren voelen, in het bewustzijn van zijn geestelijke scheppingskracht.

Onder de cultuurgoederen zijn er twee waarvan een bijzonder volksverbindende kracht uitgaat : de taal en het lied.

Herhaaldelijk legden wij den nadruk op de waarde van de taal voor individu en gemeenschap, omdat zij in feite

beider intiemste levensbedrijvigheid doorweeft en samenweeft. In psychologisch opzicht vereenigt eenzelfde taal alle volksgenooten in eenzelfde expressie van gedachten en gewaarwordingen ; zij bestendigt een soort onuitgesproken zieleverwantschap, terwijl taalverschil haast instinctmatig vervreemdt en scheidt. Sociaal beschouwd, zal taaleenheid het broodnoodig geestelijk ruilverkeer tusschen hoogere en lagere standen, tusschen hand- en geestesarbeiders vruchtbaar bevorderen. Als draagster van eenzelfde nationale cultuur, zal de volkstaal iedere persoonlijkheid aan den schat der erfgoederen deelachtig maken, alle leden der gemeenschap samenbinden in het genot, het behoud en den aangroei van eenzelfde cultureel patrimonium.

Dit geldt in de eerste plaats voor de primaire klankentaal, de levende gesproken taal, die de spontane afdruk van ons zieleleven is. Het is beslist noodzakelijk, dat wij in de opvoeding streven naar eenheid van omgangstaal. Die éene conversatietaal kan en mag geen andere zijn dan het Algemeen Beschaafd Nederlandsch. Niet dat we de sappige dialecten willen verketteren en uitroeien : zij zijn te onzent de primaire moedertaal en moeten de cultuur blijven voeden met de kleur en de lenigheid van den volksaard. Doch ieder Vlaming moet geleidelijk, vanaf de lagere school, opgevoerd uit de beperktheid van zijn streektaal naar den vollen rijkdom der algemeene cultuurtaal, waarin hij de adekwate expressie van zijn eigen geschakeerd zieleleven alsook van dat zijner broeders kan vinden. Wij moeten ons leeren losmaken van onze dialectische afwijkingen in woordgebruik, en voornamelijk in articulatie en toon, om zoodoende een algemeene spreektaal te verwerven, die boven de eigen streektaal staat en er zich toch aan voedt, die eenvormig

is en toch genuanceerd, en vooral die alle volksgenooten uit de onderscheiden gouwen, bewust samensnoert in eenzelfde sierlijke en welluidende vertolking van denzelfden beschaafden volksaard. Het is een kwestie van zelftucht en fierheid, in dienst van de hoogere volksverbondenheid.

Ook de secundaire vorm der taal, de schrijftaal, speelt zijn rol als bindmiddel in een volksgemeenschap. Het is langs de geschreven taal dat meestal de overdracht der cultuurgoederen geschiedt. Hierin is tuchtvolle eenheid geboden : niet de uniformiteit van denk- en gevoelsexpressie, maar de eenheid van uiterlijk voorkomen, nl. de eenheid van spelling. Omwille van een normaal stabiel ruilverkeer binnen de Nederlandsche cultuurgemeenschap, eveneens omwille van het uiterlijk aanzien van onze taal in de oogen van vreemden, is het noodig dat er in Noord- en Zuid-Nederland slechts één enkele spelling gangbaar is. De spelling is als een nationale munt : zij duldt geen evenwaardige schrijfwijze naast zich en eischt bovendien stabilisatie. Men mag vrij ijveren voor een billijke vereenvoudiging van ons hybridisch spellingsysteem, doch het is een vergrijp tegen de cultureele eenheid, voortdurend « spellingonlusten » te verwekken en op eigen hand een andere dan de officieel ingevoerde spelling te gebruiken. Ieder moet ook in dezen zijn persoonlijke zienswijze of voorkeur ten offer brengen aan het nationaal belang.

Naast de moedertaal, in gesproken en geschreven vorm, als volksverbindenden cultuurfactor, is er nog die andere subtiele taal van het volksgemoed : het volksche lied.

In het volksche lied vangt men de echo op van de volksziel : de psychische reacties van het volkstemperament op de indrukken die het groote en kleine levens-

gebeuren verwekt. In het volksche lied zal dus de volksgenoot zichzelf en het innigste wezen van zijn ras erkennen en beide voelen samenvloeien. Het vereenigt de harten, en waar de gedachten en de taal vaak tekort schieten, spint het een zachten band van innige verwantschap. Volgens het woord van Verschaeve « maakt het van gedachten, krachten », doordat het de naakte idee omkleedt met de warmte van het hartebloed.

« Het volksche lied bij ons — zei onlangs Wies Moens op het zangtornooi te Brussel, — verkondigt aan de wereld welke krachten ons Vlaamsche wezen, onze Vlaamsche persoonlijkheid bepalen. Het doet dit sinds honderdtallen jaren en steeds voort. Wij staan er in geteekend als een volk, dat op een geheel eigen wijze den drang naar de verte en den zin voor de daad paart aan het verlangen naar stille beschouwing en diepste innerlijkheid. De spanningen in ons wezen doorzinderen onmisduidbaar ons lied : van 't heerlijke koraal der Oostlandtrekkers en den heftigen deun van wie zich waagden in de IJslandsche wateren, tot onze ontroerende vooizen en refereynen rondom de mysteries van liefde en vriendschap, geboorte en dood, van de stormliederen der Geuzen en de activistische strijdgezangen tot de glanzende zielskantieken op tekst van Gezelle. In de liederen van ons volk orgelt de zee, aan wier geweld ons land ontworsteld werd. De wijdte van dat land en de luchten die er boven hangen, worden er in weerspiegeld. Het kloppen van hamers en 't zoeven van zeisens hoort men er in. Men verneemt er den klank van ijzer, van staal op staal uit de harde gevechten die wij leveren moesten voor ons naakte bestaan en voor ons hoogste goed. Geklapper van vaandels is er in die liederen en gebeier van klokken. Maar ook de muziek van de kleine dingen,

die behooren tot het leven van elken dag, ronkt en deunt er in. Zij zijn van ons, omdat zij de openbaring brengen hoe wij voelen en denken, oordeelen en willen, op onze manier en op geen andere, omdat ze ons kenbaar maken zooals de natuur, en een met die natuur overeenstemmende traditie ons hebben gemaakt ».
Vlaanderen bezit een ongemeen rijken liederenschat. Hij werd reeds gedeeltelijk opgedolven, doch wij hebben tot nog toe verwaarloosd hem in al zijn schittering open te spreiden voor ons volk. Wij hebben onvoldoende begrip gehad voor de magisch bindende kracht die opklinkt uit het volksche lied. Goddank ! rijzen thans allerwegen geestdriftige stemmen op, om het in eere te herstellen. Mocht die opflakkering meer dan een stroovuur blijken te zijn.
In de opvoeding der jeugd moet voortaan de aangeboren muzikaliteit van ons ras systematisch worden ontwikkeld en geschoold. Het is van groot belang, dat wij onze kinderen opleiden tot een zingende jeugd, ontvankelijk voor de veredelende schoonheid van de muziek, en meer inzonderheid tot een Vlaamsch-zingend volk, dat door middel van het Vlaamsch-volksche lied tot een schoonmenschelijke gemeenschap wordt verbonden.

De derde gemeenschap waarin de Vlaming vanaf zijn geboorte wordt opgenomen, is de H. Kerk.
Zij is niet, zooals het gezin en de volksgemeenschap, een natuurlijke vereeniging van hulpbehoevende enkelingen, maar niettemin een onontbeerlijke samenleving op een hooger plan. « Zij is — zegt Mgr. Cruysberghs [80], — de zichtbare gemeenschap van de kinderen Gods, zij bewaart de schatten van waarheid en genade die ons moeten opvoeden tot deelhebbing in Gods eigen leven.

Zij is, krachtens Gods wil, een daartoe noodzakelijk middel. Ook zij bestaat niet om zichzelf, maar om elke ziel te heiligen ; tot dat doel heeft Jezus onze Meester ze ingesteld en haar een sociale structuur gegeven. »
Van de kerkelijke gemeenschap ontvangen wij overvloedig hetgeen wij in de orde van het bovennatuurlijke noodig hebben : het licht op den anderszins donkeren levensweg, de zielesterkte om den moeizamen levenstocht tot een goed einde te brengen. Wij hebben derhalve alle persoonlijk belang bij het behoud en den bloei der kerkelijke gemeenschap : het belangt ons aan, dat haar sociale uitbouw stevig en duurzaam is en dat de geest van Christus er gaaf en levendig blijft heerschen.
Daarom is het voor ieder geloovige plicht, het zijne bij te dragen tot de maatschappelijke en geestelijke welvaart der aardsche gemeenschap van de kinderen Gods. Ieder christen moet er zich van bewust worden, dat hij een lidmaat is van het groot organisch geheel dat het mystieke lichaam van Christus vormt. Met dit lichaam meeleven en meevoelen, heet christelijk gemeenschapsgevoel hebben.
Het christelijk gemeenschapsgevoel mag geen oppervlakkige gemoedsbeweging noch platonische vereering beteekenen, het moet uit de diepte van ons wezen opstijgen en oplaaien tot een warme, onbaatzuchtige, daadwerkelijke liefde jegens de medelidmaten en jegens het gansche mystieke lichaam. Bezield moet elk christen zijn door het gloeiend ideaal van de gemeenschap der heiligen, dat hem drijft tot gebed en edelmoedig offer voor de heiliging van ieder broeder en voor de luisterrijke uitbreiding en heiliging der christelijke gemeenschap.
De opvoeding tot levendigen christelijken gemeenschapszin zal er voortdurend naar streven — in predicatie en

catechisatie, in studiekring en Katholieke Actie-vergadering, — om de wezenskern der christelijke gemeenschap te belichten en te doen aanvoelen in de caritas Christi, die de essentie is van het christendom zelf. Zij is de bron van alle licht en kracht, zij is het zachte, sterke bindmiddel, dat alle ledematen organisch vereenigt met het levengevende hoofd, Christus. « Christelijk gemeenschapsgevoel — aldus Mgr. Cruysberghs [81], — is liefdadigheid jegens de armen, barmhartigheid jegens zondaars en vijanden, drang om verdwaalden te bekeeren. Het beteekent gaarne voor elkander bidden, boeten, offeren, arbeiden... en dat alles dan ook gaarne doen met elkander, zooveel als 't kan. Het is blij om alle goed en het jubelt mee met hen die blij zijn, zooals het rouwt met hen die droevig zijn en treurt om alle kwaad. Het kent geen afgunst, geen nijd, geen wrok, geen haat... want het is liefde. »

Evenals in de burgerlijke gemeenschap, is ook in de kerkelijke samenleving het gezag een teeken van samenhoorigheid en een middel tot geordende samenwerking, ten behoeve van enkeling en collectiviteit.

In de H. Kerk bestaat er een door Christus zelf gevestigd gezag, één en onwrikbaar. Het berust in de handen van den plaatsvervanger van Christus op aarde, den Paus van Rome, die het uitoefent door zichzelf en door de kerkelijke hiërarchie. De Paus en de bisschoppen, verlicht en gesterkt door den H. Geest, besturen, onderwijzen en heiligen de individueele gewetens alsmede de kerkelijke gemeenschap.

Het is voor den christen een gebiedende plicht, aan dit door God gevestigd gezag uitwendig en inwendig eerbied te betuigen, zich in gewillige onderdanigheid aan zijn uitspraken te onderwerpen, zich naar zijn leiding te

gedragen. In dien geest, van strenge doch heilzame kerkelijke tucht, moet onze jeugd worden opgevoed.
Inzonderheid mag wel de aandacht gevestigd worden op de gehoorzaamheid aan het leergezag der H. Kerk. « Aan het leerambt der Kerk, — zegt Paus Pius XI [82], — haar toevertrouwd door de goddelijke woorden : Gaat en onderwijst alle volkeren, gaf Christus onze Heer de onfeilbaarheid, tegelijk met de verplichting allen in Zijn leer te onderwijzen. » De Kerk heeft den plicht en het recht de volle goddelijke waarheid in zake geloof en zeden mee te deelen aan alle menschen, ook op profane domeinen, in de maat waarin deze met geloof en zeden verband houden. Krachtens haar leerambt heeft zij, meer in het bizonder, een onschendbaar recht op de opvoeding van haar kinderen. « Een noodzakelijk gevolg — aldus Pius XI [83], — van haar leerambt, is de onafhankelijkheid der Kerk ten opzichte van alle aardsch gezag, zoowel voor het recht zelf tot opvoeden als voor de uitoefening er van, en dit niet enkel wat het eigen voorwerp van haar opvoedingstaak betreft, maar tevens in de keuze der middelen die zij daartoe noodig of geschikt oordeelt. »
Met Mgr. Cruysberghs [84] concludeeren wij : « Het leergezag van de Kerk te erkennen en te volgen, is een eisch van het christelijk gemeenschapsgevoel. Men is katholiek of men is het niet. »
Feitelijk wordt de christelijke Vlaming in de kerkelijke gemeenschap geschakeld langs de parochie. De parochie is waarlijk de levenscel van de Kerk, zooals het gezin de cel is van de volksgemeenschap. « In de parochiën — zegt Mgr. Cruysberghs [85], — groeit de Kerk : in de breedte door den toevoer van nieuw leven, in de diepte door al het geestelijk goed dat er geschiedt en zeer

bijzonder door de opvoeding van kinderen en volk. Het lichaam groeit langs zijn cellen, de Kerk groeit langs de parochiën. Practisch is de parochie voor den geloovige de Kerk in 't klein en in haar concreten vorm. Hij ziet en weet wat de Kerk is, omdat hij zijn parochie ziet, en wat hij van de Kerk verwacht, ontvangt hij langs zijn parochie. Daarom moet hij kunnen voelen voor de Kerk in 't klein, wat hij voelen moet voor de Kerk in 't groot of... er gebeuren geestelijke rampen. Zijn christelijk gemeenschapsgevoel moet hij recht en warm kunnen beleven op zijn parochie. Parochiegeest is niets anders dan christelijk gemeenschapsgevoel, waar het beleefd wordt op de plaats die het eerst voor de hand ligt. Parochiegeest is eenheid rond het hoofd, den priester die door den bisschop gezonden werd, eenheid in gebed en offer, in de parochiekerk, het vaderhuis van allen, eenheid in liefde met daaruit zooveel daden als er stralen komen uit de zon : liefdadigheid, barmhartigheid, behulpzaamheid, apostolaat. »
Het is dan ook niet te verwonderen, en het moet ons verheugen, dat sinds men, nog zoo heel lang niet geleden, naar het pittig gezegde van een bisschop, « de parochie ontdekt heeft », men ons volk en onze jeugd vooral is gaan opvoeden en de Katholieke Actie-werken is gaan organiseeren in den parochialen geest, om zoodoende doelmatiger langs de Kerk in 't klein, den gemeenschapszin voor de Kerk in 't groot te ontwikkelen.
De aan te kweeken gemeenschapszin ten overstaan van elk der drie gemeenschappen, — het gezin, het vaderland, de Kerk, — mag niet worden opgevat als een hermetisch afgezonderd gevoel, dat eventueel zelfs tegen de andere zou inwerken. Het is immers eenzelfde

enkeling die tegelijk familielid, staatsburger en christen is en wiens persoonlijkheid alleen gediend kan worden door de harmonische stuwkracht van familiegeest, vaderlandsliefde en christelijk gemeenschapsgevoel.
De familiegeest mag niet schaden aan de liefde en toewijding voor de volksgemeenschap. Geen ivoren torentje van bekrompenheid en zelfzucht moet het gezin zijn, maar een levende cel, organisch met de gemeenschap verbonden door sociale en cultureele dienstbaarheid.
Wederkeerig mag de staatsburger het familielid niet verdringen of opslorpen. Volksverbondenheid dwingt niet tot het verbreken der natuurlijke familiebanden, noch tot ontbinding of verslapping van den familiegeest. De liefde tot het vaderland is in den grond niets anders dan een verruimde liefde tot de meer uitgebreide volksfamilie, waarin de afzonderlijke cellen van eenzelfde bloed en levensrichting zijn vereenigd.
Familiale zin en volksverbondenheid mogen den Vlaming niet beletten een aanhankelijk lid der groote christenfamilie te zijn. Men moet een trouw familielid en toegewijd staatsburger zijn, en tegelijk een offervaardig kind der H. Kerk, omdat de natuurlijke familie- en volksbelangen geen afbreuk mogen doen aan het bovennatuurlijk levensbelang van ieder mensch, dat door de kerkelijke gemeenschap wordt nagestreefd.
Omgekeerd zal een vurig christelijk gemeenschapsgevoel, verre van de familie- en volksverbondenheid te ontzenuwen, ze versterken en veredelen door een diepere motiveering en een hoogere dienstbaarheid aan het menschelijk levensdoel. De Kerk is trouwens te allen tijde de beschermster van de rechten van het gezin en de behoedster van den zuiveren familiegeest geweest,

evenals zij de vaderlandsliefde als een te verwerven zedelijke deugd aan haar kinderen voorhoudt.
De drie gemeenschappen kunnen beschouwd worden als drie concentrische kringen die den enkeling omgeven, om hem door hun harmonisch gecombineerde actie te steunen in zijn opgang naar zijn eindbestemming. Met elk van de drie is de mensch verwant, hetzij naar de natuur, hetzij naar de bovennatuur ; met elk is hij nauw verbonden door zijn persoonlijk belang. Met alle drie afzonderlijk en te zamen moet hij zich vereenigd weten en voelen, om onder de stuwkracht van dit bewust gemeenschapsgevoel, zijn plicht jegens gezin, volksgemeenschap en Kerk offervaardig en trouw te vervullen.

IV. OPVOEDING TOT ZELFVERTROUWEN EN FIERHEID

Indien wij afzonderlijk over de opvoeding tot zelfvertrouwen en fierheid uitweiden, dan is het omdat wij beide eigenschappen als bijzonder voornaam beschouwen en dat ze anderzijds bij den Vlaming meestal ontbreken.
Zelfvertrouwen bij individu en volk, is het levendig bewustzijn van eigen waarde en kracht. Psychologisch is het een onontbeerlijke hefboom tot de daad. Wie het mist, acht en voelt zich onbekwaam, aarzelt en treuzelt en laat de gunstige gelegenheid ontsnappen, hij wordt schroomvallig en laat zich straffeloos in een hoek duwen. Wie zelfvertrouwen bezit, zal daarentegen rustig doch kordaat optreden en beslist handelen, in de zekerheid dat zijn krachten toereikend zijn ; hij zal zijn plaats onder de zon veroveren.
Fierheid is de rechtmatige trots over eigenwaarde, die uitstraalt in gansch de levenshouding. Fierheid is de

bloesem van zelfvertrouwen : uit zelfvertrouwen, gegrond op zelfkennis en zelfwaardeering, ontluikt een innige blijheid om wat men werkelijk is en bezit, die men fierheid noemt, een onbedwingbare trots die tintelt in onze woorden, daden en levensvormen. De fiere man, al is hij klein of arm, laat blijken wie en hoe hij is ; hij toont wat hij bezit, hij belijdt wat hij denkt, hij doet wat hij denkt : omdat hij waardeert wat hij is en bezit en er blij om is ; hij is konsekwent. Maar hij duldt niet dat men hem minacht en krenkt in wat hij bij zichzelf waardeert. Als een kemphaan veert hij op tegen wie hem raakt in zijn persoonlijkheid : in zijn eer, zijn familie, zijn beroep, zijn volk, zijn geloof.
Zoo zijn beide, zelfvertrouwen en fierheid, als zusterdeugden, een gesteltenis waarvan dynamische kracht uitgaat ten bate van enkeling en gemeenschap.
Herhaaldelijk hebben wij er op gewezen, hoe de harde, rustige trek van zelfvertrouwen en durf, de flikkerende fierheid op het Dietsche gelaat, vervaagd en ontglansd werden door fatale verbastering, hoe wij aldoor gebukt loopen onder een niet langer te verantwoorden minderwaardigheidsgevoel, hoe wij ontaard blijven tot lamzakken zonder levendig besef van onze eigenwaarde en kracht, zonder stralende vreugde om wat we zijn en bezitten, zonder actief zelfvertrouwen en zonder imponeerende fierheid. Het is onze plicht deze twee aangeboren trekken tot uiting te laten komen door middel van de opvoeding.
Zelfvertrouwen berust op zelfkennis, d. i. de objectieve kennis van zichzelf, zonder zelfbedrog. Men moet door zelfinkeer leeren peilen in zijn diepste wezen, om eigen waarde en kracht en ook eigen beperking te doorschouwen. Zoo weet men wat men kan en wat men

waard is. Dit leidt tot juiste zelfwaardeering : de preciese berekening van wat men is en kan presteeren. Uit die zelfwaardeering groeit het bewustzijn, dat men kan volbrengen waarop onze krachten berekend zijn : het zelfvertrouwen.

Wanneer het individu tot harmonische persoonlijkheid is gerijpt, zal het, in 't besef van zijn beheerschte kracht, tot 't bewustzijn komen dát het kan : zoo ontluikt het zelfvertrouwen en daaruit bloesemt de persoonlijke fierheid op. Men zal zich echter hoeden voor zelfoverschatting, die leidt naar ongegrond zelfvertrouwen en valsche fierheid, d. i. hoogmoed en ijdelheid. Overdreven zelfwaardeering en zelfvertrouwen ontaarden licht in onbezonnenheid en fanatisme, die meestal doorbreken in roekeloosheid, bekrompenheid en hooghartigheid.

Het individueel zelfvertrouwen en de persoonlijke fierheid moeten zóó diep en tevens zóó evenwichtig worden aangekweekt, dat ze de persoonlijkheid teekenen met een karaktertrek van lenige kracht, die expressief uitstraalt over de gansche levensactiviteit : in het privaat en in het openbaar, als gezinslid, als volksgenoot, als christen.

Op twee aspecten wenschen wij meer nadruk te leggen : het volksche en het katholieke.

Bij ieder volksgenoot in het Vlaamsch-volksche ideaal opgevoed, dient het specifiek Vlaamsch zelfvertrouwen ruim en stevig te worden ontwikkeld op den grond van kennis en waardeering van den echten, gaven Vlaamschen volksaard, in zijn wezen en uitstraling. Wanneer de oogen van den Vlaming worden geopend voor den wonderbaren wezensaard van eigen volk, met een complex van rijkheid in verscheidenheid ; wanneer men ons volk leert lezen, in zijn eigen geschiedenis, hoe de

Dietscher, zoolang hij wezenstrouw bleef, dapper en zegevierend streed voor zijn landaard en vrijheden, hoe hij zijn werkkracht en ondernemingsgeest deed gedijen in eigen land en overzee, hoe hij bezonnen en degelijk de wetenschap ontgonnen heeft en cultuurschatten opgestapeld, hoe hij in al de takken der kunst schitterende schoonheid schiep, en zijn overvloed over gansch Europa uitstrooide, hoe hij steeds leefde in en naar zijn christelijk geloof, er voor leed en streed en er onwrikbaar trouw aan bleef, en hoe hij de gemeenschap der heiligen met veel parels van Dietsche schoonheid heeft verrijkt, dan dringt bij den Vlaming het helder besef door, dat hij behoort tot een onverwoestbaar sterk en rijkbegaafd ras, op zijn minst evenboortig met de anderen; dan groeit dit besef tot objectieve zelfwaardeering, waaruit het vaste Vlaamsche zelfvertrouwen wordt geboren; dan zwelt de boezem van innige blijheid «omdat ic Vlaminc ben», om al het goede en het schoone dat Vlaanderen bezit; dan tintelt de Vlaamsche fierheid in oog en woord en daad. Dan schudt de Vlaming zijn minderwaardigheidsgevoel als een oneigen en onwaardig juk voorgoed af, bloost hij niet langer meer om zijn Vlaamsch-zijn; hij schaamt zich niet zijn taal te spreken en zijn levenshouding in sierlijke Vlaamsche levensvormen te kleeden; hij laat niet meer smalen op zijn naam noch raken aan zijn erf. Dan rukt gansch Vlaanderen collectief op om, zelfbewust en fier, zijn rijke volkskracht te ontplooien in Dietsche schoonmenschelijkheid.

Ook in zake katholiek zelfvertrouwen en katholieke fierheid mag zelfs de Vlaming heel wat verder gebracht. Beide eigenschappen leveren duurzame drijfkracht voor het realiseeren van het christelijk levensideaal. Beroofd van zelfvertrouwen en fierheid, mist de christen den

psychologischen prikkel en de zonnige blijheid om op den hoogen, harden weg der christelijke volmaaktheid voort te gaan.

Katholiek zelfvertrouwen berust op het diepe besef, dat de menschelijke natuur, in weerwil van haar erfelijke ontaarding, door den Schepper bestemd is tot het goddelijk leven, waartoe zij geholpen wordt door den bijstand der genade. De christen moet zich deemoedig bewust zijn van zijn menschelijke ontoereikendheid, doch tevens van zijn bovenmenschelijke kracht door Gods hulp, volgens het diepzinnige woord van den H. Paulus : « Uit mijzelf kan ik niets, maar ik kan alles in Hem die mij sterkte geeft ». Aangetrokken door zijn bovennatuurlijk levensdoel, beveiligd door de zekerheid van Gods overvloedigen steun, zal de christen zelfvertrouwen vinden in God, om zijn levenswandel in het spoor der christelijke levensbeschouwing te richten. Den moed en de sterkte zal hij vinden, om in den dagelijkschen levensstrijd zichzelf en de hindernissen van buiten te overwinnen.

Uit dit zelfvertrouwen, gegrond op Godsvertrouwen, rankt als een zonnewende de katholieke fierheid op : de heldere warme vreugde zich in zijn ziel het evenbeeld van God te weten, het kind van God, geroepen om, na den voorsmaak van zijn goddelijk leven hier op aarde, nadien daaraan deelachtig te worden in eeuwigheid, — de onbedwingbare jubel omdat men een actief lid is van de meest ruime en meest verheven gemeenschap, de gemeenschap der heiligen, die hemel en aarde en vagevuur omspant en vereenigt in liefde door gebed en offer, — de rechtmatige trots om ons kindschap van de H. Kerk, de machtige Bruid van den Godmensch, wiens schatten van waarheid en liefde zij beheert, de milde

Moeder die aan ontelbare kinderen het goddelijk leven schenkt, waarover zij bij ieder teeder waakt, van de wieg tot aan het graf, de roemrijke Koningin, die onoverwinnelijk door de eeuwen schrijdt om het wereldrijk van God te vestigen, in beschaving en vrede, door licht en liefde.
Wie katholiek zelfvertrouwen en katholieke fierheid heeft verworven, stelt voor zichzelf in gansch zijn leven de katholieke daad, beslist en fier, zonder aarzeling noch menschelijk opzicht, en werkt bovendien krachtdadig en geestdriftig mee aan de uitbreiding van Gods Rijk door Katholieke Actie.

V. OPVOEDING TOT VOORNAAMHEID

Opvoeding tot voornaamheid beteekent voor enkeling en volk de voltooiing der ideale Vlaamsch-volksche opvoeding.
Voor de meeste menschen wordt het begrip « voornaamheid » belichaamd in een persoon met imponeerend voorkomen en wordt de graad van voornaamheid gemeten naar den naam dien men draagt, den opschik dien men maakt, naar de hoffelijkheid die men betoont, de conversatie die men voert, naar het ambt dat men bekleedt, naar het huis dat men bewoont en de relaties die men er op nahoudt, ook wel naar de cultuur en het talent waarmee men pronkt, doch bovenal naar het geld en de macht die men bezit en in de oogen der menschen laat schitteren.
Wie echter scherp toeziet, ontwaart spoedig dat al die dingen slechts den uitwendig zichtbaren kant van persoonlijkheid en leven belichten, en vaak alleen schijnvoornaamheid zijn, waarachter zich precies het tegen-

gestelde van echte voornaamheid verschuilt, in gedaanten die het licht schuwen : hoogmoed en zelfzucht, bekrompenheid en laaghartigheid, valschheid en verdorvenheid.

Echte voornaamheid bestaat niet enkel in uiterlijk vertoon van kennis en macht, van cultuur en beschaafdheid. Een uitwendig voorname levenshouding heeft slechts objectieve duurzame waarde, naargelang ze aanduiding en uitvloeisel is van iets dat dieper ligt : de kern der voornaamheid ligt in de menschelijke ziel. Echte voornaamheid omvat tegelijk een innerlijke gesteldheid van zielenadel en de projectie er van in verfijnde levensvormen : uitstralende schoonmenschelijkheid. De Engelschen noemen den voornamen man bij zijn waren naam « gentleman », d. i. « schoon mensch », in de geestelijke beteekenis van het woord.

Het hoofdbestanddeel der voornaamheid is dus innerlijke zielenadel, waarzonder alle uiterlijke voornaamheid ijdel is, een mooie voorgevel bij een bouwvallig, ledig huis. Doch om zich volkomen te ontplooien in behaaglijke en lichtende schoonheid, moet zielenadel opranken naar buiten in sierlijke lijn en kleur van verfijnde levensvormen. Zooals de waterlelie langs haast onzichtbare, tallooze vezels haar leven zuigt uit den diepen, veien vijvergrond, maar toch boven den waterspiegel openbloeit in bekoorlijken vorm en kleur tot genot der menschen, zoo put de zichtbare bloem der uiterlijke voornaamheid haar levende schoonheid in de diepte van een ruim, zuiver, nobel hart, doch spreidt haar kleur en geur uit in het open leven, om het eigen bestaan en dat der medemenschen te vermooien en te verblijden. Want openbloeiende zielevoornaamheid is niet enkel een luister voor individu en gemeenschap,

maar tevens een persoonlijke verrijking naast een sociale weldaad. Waar voornaamheid den omgang beheerscht, is orde en regelmaat; de onderlinge betrekkingen worden niet enkel correcter, ze worden hartelijker, het gezelschapsleven wordt oprechter en leniger en daardoor zonniger; waar zij ontbreekt, heerscht grillige willekeur, het leven verstart in grauwe banaliteit, het ontaardt licht in familiariteit en verwildert vaak tot ruwheid, hardvochtigheid, afkeer en haat.

Wellicht zal men bezwaar opperen : uw voornaamheid, met al dien adel van binnen en die fijne manieren van buiten, kan wel heel goed en prettig zijn voor rijke lui, ontwikkelde menschen, hooger volk, maar wat heeft de gewone man aan al die ingewikkelde en overtollige plichtplegingen, — hij is eenvoudig en oprecht en geeft zich in den omgang zooals hij is : ongedwongen, ongeveinsd, ongekunsteld.

Vooreerst zullen wij doen opmerken, dat echte voornaamheid — zooals wij ze hooger omschreven hebben, — precies gekenmerkt wordt door oprechtheid, eenvoud, ongekunsteldheid, aangezien zij uitstraling is van de levende kern der innerlijke zieleschoonheid. Wie alleen maar voornaam doet, uiterlijk, zonder het inwendig te zijn, die ja, veinst en is geaffecteerd, waar hij voorwendt iets te zijn wat hij feitelijk niet is. Verder is het glad verkeerd te meenen, dat voornaamheid het monopolium zou zijn van de zoogezegde high life, terwijl onbeschaafdheid, ruwheid, innerlijk en uitwendig, fataal het aandeel der gewone menschen, der massa moet wezen.

Voorzeker, zij die tot de betere, of liever de meer gegoede standen behooren, zijn eenigszins bevoorrecht doordat jarenlang hun verstand gecultiveerd, hun wil gekneed, hun gemoed geaffineerd konden worden en

bovendien hun levenswijze geplooid naar verfijnde levensvormen. Wie zou echter durven beweren dat zij allen, en zij alleen, de perfecte voornaamheid in pacht hebben ? Hoevelen onder hen verbergen achter het mom van schijn-beschaafdheid een wereldje van bederf en karakterloosheid, dat met echte voornaamheid niets gemeens heeft ! Daarentegen treft men onder onze doodgewone, soms doodarme, onontwikkelde menschen, heel wat schoone zielen, sterke karakters aan, die, verlicht door hun geloof en gedreven door de caritas Christi, gestaald in arbeid en beproeving, waardig en eenvoudig voornaam door het leven gaan. Men denkt ontroerd aan de stoere, eerlijke, edelmoedige en nette mannen uit den arbeidersstand, aan de vrome, offervaardige eerbied-afdwingende moeders van onze kroostrijke Vlaamsche gezinnen, aan — om enkel een voorbeeld in het licht te stellen, — de stralende figuur van onzen sympathieken werkman-dichter Fonske van de Maele. Waarachtig, levensvoornaamheid kan ook elders ontluiken dan in een salonklimaat !

Let wel, wij beweren geenszins dat alle Vlamingen denzelfden graad van voornaamheid zouden moeten en kunnen verwerven. Er bestaat nu eenmaal onvermijdelijk onderscheid tusschen de menschen, in geboorte, opvoeding, aanleg, roeping en levensomstandigheden. Doch ieder mensch mag aanspraak maken op schoonmenschelijkheid en iedereen heeft den plicht er naar te streven, dát peil van innerlijke en uiterlijke voornaamheid te bereiken, hetwelk bij zijn bepaalde roeping, zijn stand en levenstrant past.

Dit blijkt klaar als men bedenkt, dat ieder menschenkind — arm of rijk, gecultiveerd of ongeletterd, — van huis uit in het persoonlijk bezit is van den voedingsbo-

dem der voornaamheid, nl. een onsterfelijke ziel, geschapen naar het beeld en de gelijkenis van den alschoonen God, geadeld door het bloed van den Verlosser tot kindschap Gods, geroepen om hier op aarde reeds het goddelijk leven te smaken en er later eeuwig van te genieten.

Het is de sublieme taak der christelijk-Vlaamsche opvoeding, dit hooger geestelijk leven in de zielen bewust te doen gedijen tot duurzame groeikracht en het tevens harmonisch te doen uitstralen in schoonmenschelijkheid over heel den levenswandel. Een grootsche taak met tweevoudige opgave : de innerlijke voornaamheid in de ziel op te bouwen, en op dien solieden grondslag de persoonlijke voorname levenshouding te vestigen.

De opbouw der innerlijke voornaamheid omvat de evenwichtige ontwikkeling en de verheffing der onderscheiden zielekrachten tot gedegen zielenadel. Door de cultuur van het verstand wordt een hooger levensinzicht verworven, dat we geestesadel noemen ; de kneding van den wil naar de lijn van het objectief goede, schenkt wilsadel ; de rijke stoffeering van het gemoed, bekleedt met den adel van het hart. De drie veredelde vermogens worden samengebundeld en gestempeld tot de hoogere eenheid van ethische persoonlijkheid, het karakter. Karakteradel is zielenadel, innerlijke voornaamheid. Wij verwijzen hier naar de reeds voorgaande uitvoerige behandeling van de opvoeding tot harmonische persoonlijkheid.

In nauw verband met de onmisbare innerlijke voornaamheid, zal de opvoeder geleidelijk en systematisch arbeiden aan den uitbouw der uiterlijke voornaamheid. Want de mensch leeft niet slechts innerlijk en voor zichzelf, doch ontplooit zijn levensactiviteit naar buiten, onder zijn medemenschen. Zielenadel is een juweel dat niet in

een schrijn mag weggeborgen, wij moeten het laten schitteren als een verblijdend zonnetje over ons eigen leven en over dat van den evennaaste. De goddelijke Meester vermaant ons, dat we het licht niet onder de korenmaat mogen zetten, noch onze talenten begraven. En vinden we het niet vanzelfsprekend, dat iedereen vol en vrij kan genieten van de kunstschatten onzer kathedralen en musea, van de meesterwerken onzer dichters en componisten ? Dan eerst komt voornaamheid tot voltooiing, wanneer zij openbloeit in behaaglijke levensvormen. Dit is zóó waar, dat iemand, begenadigd met wilskracht, met een schrander, gecultiveerd verstand en een edelmoedig hart, toch nooit en nergens een brevet van voornaamheid zal bekomen, indien hij tegelijk ruw en plomp, onkiesch en onhoffelijk is.
Wie innerlijke voornaamheid bezit, zal allicht behoefte gevoelen aan en streven naar verfijnden levensstijl, er zich overigens makkelijk bij aanpassen. Om er echter terdege vertrouwd mee te geraken, moet hij er toch kennis van nemen, er in opgevoed en getraind worden. Dit is nu wel een treurige gaping in de opvoeding van ons Vlaamsche volk : de gebrekkige scholing tot voornamen levensstijl. Er ligt in de gave en zedelijke, vrome Vlaamsche volksziel zooveel erts van zielenadel bedolven, die niet ontgonnen wordt tot stralende schoonmenschelijkheid !
Het is verkeerd te meenen, dat men van de uiterlijke beschaafdheid het fijne afweet en beoefent, wanneer men wat beleefdheidsformules kan hanteeren en, zooals de volksmond zegt : « weet waar men moet gaan staan ». Uiterlijke beschaafdheid is een vrij ingewikkelde kunst die men, naar haar doelstelling, wel-levendheid, savoir-vivre noemt : de vaardigheid om behoorlijk, voornaam

te leven. Die kunst heeft haar eigen geaardheid en techniek, waarin men slechts door langdurige training wordt ingewijd. De regels der wellevendheid zijn niet zoo maar drastische wetten, uitgedacht om een huichelachtig vernisje van fijnheid en vriendelijkheid over onze zelfzucht en ruwheid te strijken. Zij richten de geordende ontplooiing der zielevoornaamheid in het dagelijksche leven; zij werden ingegeven door het gezond verstand en tevens door edele gevoelens van naastenliefde en ridderlijkheid ; sommige, weliswaar, berusten op conventie. De beschaafde levensvormen maken deel uit van het cultuurpatrimonium van een volk. Ieder land heeft dan ook zijn karakteristieke wellevendheid, behalve wellicht Vlaanderen.

De wellevendheid bestrijkt het gansche gebied van ons uitwendig leven : ons intiem zoowel als ons privaat en openbaar leven. Ons heele doen en laten wordt er door beheerscht en geordend : de verzorging van ons lichaam, onze lichaamshouding, ons gaan en staan, onze kleeding en opschik, onze blik, onze lach en groet, het spreken en het zwijgen, het eten en het drinken, ons werk en onze ontspanning, onze recepties en bezoeken, onze omgang met huisgenooten, met vreemden en zelfs met vijanden.

De opvoeding tot wellevendheid kan slechts vruchtbaar zijn, indien huiskring en school innig samenwerken om den geest van wellevendheid aan te kweeken, door aan al die formules en plichtplegingen de diepere motiveering van menschlievendheid en schoonheid in orde, ten grondslag te leggen. Bovendien moet de training methodisch en practisch doorgevoerd in afzonderlijke lessen, verlevendigd door aanschouwelijkheid. Zij mag echter niet beperkt blijven tot het karig wekelijksch halfuurtje,

doch moet daarbuiten steeds occasioneel, aan huis en in de school, worden ingezet.
Het ligt buiten de grenzen van deze verhandeling, de menigvuldige gevallen uit de wellevendheids-practijk toe te lichten : hiertoe dienen de handleidingen voor wellevendheid. Er bestaan er voortreffelijke in het Nederlandsch. Dat de leerkrachten ze zich aanschaffen en ze raadplegen ; en waarom zou vader, evenals moeder haar kookboek heeft, ook niet zijn receptenboek voor wellevendheid bezitten... en gebruiken !
Toch achten wij het noodig onze opvoeders attent te maken op een paar ergerlijke, meer specifiek Vlaamsche tekortkomingen in zake uiterlijke beschaafdheid, o. m. slordigheid en ruwheid. Deze gebreken hangen samen met een langdurige verwaarloozing van de opvoeding onzer geminachte Vlaamsche volksklasse, doch ook met onze aangeboren neiging tot gemakzucht, met ons gemis van fierheid en anderzijds met de lawaaierige Vlaamsche zgn. rondborstigheid. Ons volk heeft niet genoegzaam zin voor zindelijkheid in lichaamscultuur, in kleeding en opschik, in huisinrichting, in het geschrift, aan tafel, op reis, in de publieke parken en hovingen ; onvoldoende prontheid in houding en gang. Het is triviaal en ruw in zijn woorden, vaak onkiesch in den omgang, aanstellerig brutaal langs de straat, in trein, tram en bus ; onze jeugd geeft blijken van agressieve oneerbiedigheid, van woeste luidruchtigheid, van barbaarsche vernielzucht.
Er is vooral één trek van uiterlijke voornaamheid, waarop wij in 't bijzonder de aandacht willen vestigen, omdat hij o. i. zóó weinig tot uiting komt : wij bedoelen het beschaafd spreken. Wij hoeven er niet andermaal op te wijzen hoe erbarmelijk onbeschaafd de Vlaming

doorgaans spreekt. En toch is beschaafd spreken een elementaire uiting van beschaving! Een beschaafde omgangstaal wordt in alle beschaafde landen als het eerste vereischte van een voorname levenshouding beschouwd, en trouwens practisch nageleefd. Waar een beschaafde omgangstaal in gebruik is, wordt meteen een atmosfeer van helderheid, van lenigheid, van verfijning en hoffelijkheid geschapen; daar wordt de neiging tot slordigheid verdrongen door het keurige, welluidende woord, de drang naar ruwheid en trivialiteit bedwongen door een kleurig kleed, geweven uit een kiesch en hoofsch vocabularium.
Het is allernoodzakelijkst dat wij ieder volksgenoot opleiden tot de parate kennis van de algemeene beschaafde spreektaal en tot het natuurlijk en lenig bezigen er van, in de betrekkingen met Vlamingen van een ander dialect, alsook met vreemden. Onze intellectueelen echter moeten opgevoed tot een volkomen meesterschap over de Nederlandsche cultuurtaal en tot een zwierig en fier gebruik van het Algemeen Beschaafd in hun dagelijkschen omgang.

De adel van den naam, alsook de adel van het geld, zijn het aandeel van betrekkelijk weinig stervelingen, en daar ze doorgaans erfelijk zijn, blijven ze het patrimonium van ongeveer dezelfde geslachten. Ze maken opgang in de wereld en betooveren er velen door hun uitwendige schittering. Doch precies omdat ze erfelijk zijn en uiterlijke luister, schenken ze op zichzelf geen persoonlijke, innerlijke waarde en voornaamheid aan wie ze bezit. Zielenadel daarentegen, met zijn uitstraling in levensvoornaamheid, is niet uiteraard erfelijk en is tegelijk innerlijke en uiterlijke beschaafdheid. Die adel

stempelt het individu tot persoonlijke voornaamheid en het is deze adel alleen, die een gemeenschap met den stralenden luister der ware volksgrootheid bekleedt. Die adel is toegankelijk voor iedereen, aangezien iedere menschelijke ziel, door haar goddelijk kindschap, een ontvankelijken voedingsbodem voor de voornaamheid draagt. Doch in taaien arbeid onder Gods dauwenden zegen, dient deze teelaarde ontgonnen.
Voor ettelijke jaren lazen we op een gevel te Londen, dit typisch rijmpje — wellicht als publiciteit voor de perfecte snit van eenig English tailor bedoeld : « The king can make a nobleman, he cannot make a gentleman » : de koning kan wel van iemand een edelman maken, maar hem tot gentleman omtooveren, d. i. tot een mensch met voornaamheid, dat kan de koning niet.
Dat kan alleen de opvoeding !
Indien het waar is, naar wat de Engelschen beweren, dat er ten minste drie generaties noodig zijn om een ras van « gentlemen » op te kweeken, dan is het de hoogste tijd dat wij in Vlaanderen met de opvoeding van den Vlaamschen gentleman beginnen.

VI. OPVOEDING VAN DE VOLKSCHE ELITES

Men mag zich de volksgemeenschap niet voorstellen als een amalgaam van los en onafhankelijk staande leden, die hun individueele vrijheden en voorrechten zoeken te vrijwaren door aaneen te sluiten en elkaar te beschermen. De volksgemeenschap is — zooals wij hierboven betoogd hebben, — een natuurlijke, hechte broederschap, gegrond op eenzelfde complex van aanleg

en daarom gericht op eenzelfde goed. Zij is een hoogere streef-eenheid, waarin de door bloed en karakter gelijkgeaarde persoonlijkheden organisch zijn ingeschakeld om, in de mate van hun individueel vermogen, het gemeene goed, dat ook het goed is van ieder, te beveiligen en te doen aangroeien. Die innige samenhoorigheid noemden wij volksverbondenheid; dit gemeene goed is de stoffelijke en vooral de geestelijke welvaart van een volk, in het behoud en den bloei van zijn materieele levensnoodwendigheden, van zijn eigen zeden en gewoonten, van zijn typische beschaving en cultuur.
Deze solidaristische opvatting van de volksgemeenschap legt den nadruk op de collectieve streef-eenheid naar het nationale goed gericht, doch laat ruim spel, en wijst een bepaald aandeel toe, aan de ingeschakelde individueele persoonlijkheid.
In feite zelfs, wordt die hoogere streef-eenheid belichaamd en levendig gehouden in een keurbende van persoonlijkheden, die wij volksche elites noemen. Bij hen is het nationale karakter het diepst en hechtst ingeprent, zij zijn de fakkeldragers van de volksche levensbeschouwing, de bekwame en toegewijde strevers naar het nationaal goed, de voortrekkers, de bezielers, de leiders van de massa. « Vandaar — zegt Mgr. Hoogveld [86], — dat een volk zich spontaan schaart b.v. om zijn zangers en kunstenaars, meer dan om zijn geleerden, omdat wetenschap veel meer een internationaal karakter draagt. Daarom zijn Vondel en Gezelle nationaler figuren dan b.v. Huig de Groot en spreekt het Brugsche Belfort een nationaler taal dan het Leidsche Kryogeen laboratorium. »
De elites, de aristoi, d. i. de besten, zijn te allen tijde en in alle sectors der menschelijke activiteit, steeds de

gangmakers, de voortstuwers geweest, juist omwille van hun hoogere geschiktheid tot het bereiken van een bepaald doel.
Op het uitgestrekte domein van beschaving en cultuur, in wetenschap en kunst, in economie en techniek, in organisatie en beheer, ook bij de uitbreiding van het Godsrijk op aarde, is niet slechts de eerste stoot aan de elites te danken, maar ook — hoofdzakelijk althans, — de formeele vooruitgang en de succesvolle voltooiing.
Wat is de wereld al niet verschuldigd aan de groote uitvinders en ontdekkers, de groote zieners der kunst, aan de geloofspredikers en missiehelden, aan het schrander beleid van geniale staatslieden en leiders, aan de machtige organisators en aan de scheppers van zijn stoffelijke welvaart ! Christus zelf noemde zijn handvol apostelen « het zout der aarde en het licht der wereld », de H. Kerk verwacht van haar priesters dat zij de « forma gregis » zouden zijn, die de vormlooze kudde tot geordende eenheid moet brengen en tot heiligheid opvoeren. Wordt er niet voortdurend gerept van keurtroepen in een leger, van bevoegde bedrijfsleiders, van geschoolde vakmannen, van sociale voormannen, van kerngroepen voor de Katholieke Actie, voortdurend en luide geroepen om sterke persoonlijkheden aan de leiding en vooral aan het staatsbewind ?
Voornamelijk in de georganiseerde volksgemeenschap spelen de elites de hoofdrol. De massa is uiteraard log en kuddeachtig, zelfzuchtig en blind. Het zijn de volksche elites die ze tot het bewuste gemeenschapsleven moeten opwekken : ze ziende maken voor het volksideaal dat zijzelf lichtend incarneeren, ze in tuchtvolle en offervaardige volksverbondenheid ordenen en meetrekken naar de verovering van de ware volks-

welvaart, in het behoud en den aangroei van het gemeene nationale goed.

« Aristocratie is een behoefte voor den gezonden opgang van elk volk », zegt te recht Dr. A. Decoene [87]. Hoe zou het er thans met ons Vlaamsche volk uitzien, indien niet een keurbende van intellectueelen rond 1830 de Vlaamsche Beweging had in 't leven geroepen ? En hoeveel verder zouden we staan, mocht Vlaanderen nadien steeds door een uitgelezen volkstrouwe aristocratie zijn aangevoerd ?

De echte democratie, die streeft naar ware volkswelvaart door volksverheffing, staat geenszins vijandig tegenover de echte aristocratie. Integendeel, beide vullen elkander aan door vruchtbare wisselwerking tot voltooiing der gemeenschap. De elites immers, worden uit den schoot van het volk geboren en voeden hun persoonlijkheid aan zijn hartebloed, doch zij vergelden de verworven gaven met ze aan de volkswelvaart, door volksveredeling, dienstbaar te maken. De aristoi doordeesemen de volksmassa met hun bezielende persoonlijkheid, zij tillen ze hoog op uit de grauwe eenvormigheid, om ze in bewuste streef-eenheid te leiden naar kleurrijke schoonmenschelijkheid, naar volksgrootheid. Waar de valsche democratie, in een roes van bevrijdende egaliseering, aan ieder volksgenoot gelijke rechten heeft verleend, vergat zij dat hoogere plichten ook hoogere rechten — geen voorrechten, — eischen ; zij heeft den natuurlijken opgang der gedegen volksche elites gestremd, terwijl zij vrij spel liet aan avonturiers en volksmenners, aan politieke beunhazen, aan de duistere machten van het geld, die waarachtig het gemeenschapsleven hebben gelijkgeschakeld op hun eigen laag peil van bandelooze vrijheid, van genotzucht en banaliteit.

Om hun rol van voorlichting, bezieling en leiding in onze Vlaamsche volksgemeenschap behoorlijk te vervullen, moeten de elites aan zeer hooge eischen beantwoorden.
Eerst en vooral moeten zij volksch zijn. Wij hebben behoefte aan een aristocratie van diep Vlaamsch-volkschen geest, doordrongen van de Vlaamsch-volksche levensbeschouwing, die wezenstrouw, in hechte volksverbondenheid, de Vlaamsche gemeenschap wil dienen, wil verrijken en veredelen, die, gehecht aan Vlaamsche traditie en cultuur, een voorname Vlaamsche levenshouding voert in beschaafde volkstaal en verfijnde Vlaamsche levensvormen.
Tot onze volksche elites kunnen enkel die persoonlijkheden behooren, die den waren zielenadel bezitten, onder zijn drievoudig aspect van geestesadel, wilsadel, gemoedsadel. Want alleen menschen geteekend door den adel van het karakter, zijn bij machte helder te zien, beslist door te voeren, onbaatzuchtig te leiden.
Geestesadel is hoegenaamd niet het monopolium van mannen van wetenschap en eruditie ; hij is de vrucht van een evenwichtige, christelijk-humanistische cultuur en openbaart zich in ruim, onbevooroordeeld gezond denken en oordeelen en voornamelijk in een hooger levensinzicht. De leiders moeten diep kunnen schouwen naar de kern van het leven, in het licht van de eeuwigheid : de objectieve waarheid van dwaalleer en leugen onderscheiden, het essentieele van het bijkomstige en toevallige, het objectief goede en schoone van schijngoed en klatergoud. Zij zullen het volk richten naar het absoluut ware en goede en schoone, waardoor alleen echte schoonmenschelijkheid wordt bereikt. Inzonderheid den zedelijken en religieuzen zin zullen zij bij het

volk bevorderen, omdat deze traditioneel en de machtigste factor is ter uitbating en veredeling der Vlaamsche volkskracht. « De religieuze zin — aldus Dr. A. Decoene [88], — is de regelaar van het geordend leven, de waarschuwer tegen uitspatting en verval, de wegwijzer voor het volledig leven, dat bestaat uit tijd en eeuwigheid, stof en geest, natuur en bovennatuur. Uit de religiositeit alleen groeit de achting voor de hoogere menschelijke levenswaarden ».

Zelf zedelijk gaaf en onbesproken, mannen van zelftucht en zelfbeheersching, en daardoor mannen van onverzettelijke wilskracht, zullen zij met gezag kunnen gebieden en met volharding doorvoeren, — ook tegen de grillen en nukken der massa in.

De scherpe blik, de vaste hand, vragen als bondgenoot het trouwe, warme hart. Aristocratie heeft geen zin, geen nut, indien zij haar rijkdom niet met liefde uitstrooit. Dienende liefde, die onbaatzuchtig, zelfs onbekend en miskend, de wacht betrekt en hulp biedt.

In onze moderne Vlaamsche volksgemeenschap zullen de volksgenooten zich ongetwijfeld blijven scharen, vol vereering en ontzag, rond hun natuurlijke voormannen : de kunstenaars. Zij immers zijn de zuiverste en hoogste belichaming van het nationaal karakter, de zieners van de mysterieuze volksziel en vaak de dragers van den volkswil. Doch omwille van het veeltakkige en ingewikkelde van het moderne gemeenschapsleven, wordt bovendien de eisch gesteld om bevoegdheden, om elites, die in de veelvuldige sectoren van dit leven de bedrijvigheid ordenen en leiden. Er zijn elites noodig op de onderscheiden domeinen van economie, techniek, opvoeding en onderwijs, administratie en politiek. Het zijn weliswaar gespecialiseerde elites, doch zij ook zijn

deelachtig aan de leiderstaak en dienen hierop voorbereid.
Hoe hooger de taak en hoe grooter de verantwoordelijkheid, des te meer doorzicht en beleid, wilskracht en toewijding er worden vereischt. Doch «de keurbende moet steeds bestaan uit adelrijke, hoogstaande, hoogziende, hoogdienende lieden. Al worden zij later geen staatsmenners, zelfs als kadermensch in de beperkte leiding hoeven zij wijs en breed genoeg te zijn, om het geheele van de volkswelvaart te kunnen overschouwen »[89].
Indien men de vraag zou opperen : waar die elites ergens zullen worden opgevoed ? — zal het antwoord zeer simplistisch luiden: overal. Speciale kweekscholen voor volksche elites — in den trant van sommige instituten voor adellijke juffertjes, — kunnen we best missen. Onze volksche elites mogen vooral geen kaste worden, zooals de volksvreemde adel in Vlaanderen.
Wij willen een nieuwen volksadel, over heel het land verspreid, in alle geledingen van het maatschappelijk leven, dienend in liefde en trouw voor God en volk. Groote plichten van leiding en offer, hoogere rechten op onderdanigheid en eerbied. Voorrechten, geen.
Die elites worden gewonnen door het natuurlijk, doch door den opvoeder scherp gadegeslagen spel van eliminatie en selectie, uit alle volksklassen, in al onze inrichtingen voor opvoeding en onderwijs, progressief vanaf de lagere school.
Degelijk ingerichte organisaties van het Fonds der Meestbegaafden, van de beroepskeuze, van schiftingsprijskampen, kunnen hiertoe dienstig zijn. Onze studiekringen en kerngroepeeringen bieden de gelegenheid tot intellectueele ontwikkeling, de gesloten retraites tot zedelijke en godsdienstige versteviging.

Overigens is het door geleide zelfwerkzaamheid, door ernstige studie en zelftucht, door harde training in afzondering, maar ook in het volle leven, dat de voltooiing der elites wordt verwezenlijkt.

> Es bildet ein Talent sich in der Stille,
> Sich ein Karakter in dem Strom der Welt.
>
> *(Goethe.)*

De opvoeder zal niet nalaten bij onze jeugd het leidersprincipe ingang te doen vinden. Aan allen de overtuiging meegeven dat onze Vlaamsche gemeenschap eerst welvaart en volksgrootheid kan verwerven, wanneer ze tuchtvol verbonden om haar volksche leiders geschaard is. En bij de aristoi de nobele ambitie, de hoogere roeping verwekken om zelf, na flinke scholing, geestdriftig-blij en onbaatzuchtig : te dienen in de gelederen der Vlaamsche volksaristocratie.
Van haar gedegenheid en beleid wordt de toekomst van het Nieuwe Vlaanderen grootendeels afhankelijk gesteld. Als graalridders zullen onze volksche elites voorgaan, gewapend, gepantserd, bezield, en in hun lichtend spoor alle volksgenooten mee opvoeren ter verovering van den schat der Vlaamsche schoonmenschelijkheid.

AANTEEKENINGEN

EERSTE DEEL.

HOOFDSTUK I.

(1) Als voornaamste uiterlijke raskenmerken gelden : de schedelindex, de gezichts- en neusindex, de lichaamslengte, de haar-, oog- en huidkleur.
(2) Dr. G. SCHAMELHOUT, *Herkomst en ethnische samenstelling van het Vlaamsche Volk*, blz. 187.
(3) Dr. G. SCHAMELHOUT, op cit., blz. 188.
(4) De Amerikaansche anthropoloog W. RIPLEY, in *The Races of Europe*, rangschikt de bevolking van Europa — op een paar na, — onder drie hoofdstammen : de Noordsche (homo Nordicus, homo Europeus), de Alpine (homo Alpinus), de Mediterrane (homo Mediterraneus). Het Noordsche ras is langschedelig, met smal gezicht en rechten, dunnen neus, blank van huid, blond van haar, met blauwe of grijze oogen, groot van gestalte. Het Alpine ras is kortschedelig, met breed gezicht en breeden neus, lichtbruin van huid, donker van haar, met bruine oogen, middelmatig van gestalte. Het Mediterrane of Iberische ras is langschedelig, met lang gezicht en dunnen neus, bruin van huid, zwart van haar, met donkere oogen, klein van gestalte.
(5) Dr. G. SCHAMELHOUT, op. cit., blz. 191 en volg.
(6) Dr. G. SCHAMELHOUT, op. cit., blz. 27.
(7) Prof. Dr. L. VAN DER ESSEN, Prof. Dr. L. GANSHOF, Dr. R. VAN ROOSBROECK, *Geschiedenis van Vlaanderen, De Middeleeuwen*, Deel I, blz. 117 en volg.
(8) *Geschiedenis van Vlaanderen, De Middeleeuwen*, Deel I, blz. 118 en volg.
(9) Dr. Fr. PETRI, *Germanisches Volkserbe in Wallonien und Nordfrankreich*.
(10) Dr. E. HOUZÉ. — Cfr. Dr. G. SCHAMELHOUT, op. cit., blz. 69.
(11) Verscheidene anthropologen, waaronder o. m. de Franschen Gobineau en Lapouge en de Amerikanen Burgesa

en Gould, vestigen de aandacht op de voortschrijdende « ontnoording » van alle Germaansche volken en beschouwen dit als een teeken van verval.

HOOFDSTUK II.

(12) *Geschiedenis van Vlaanderen, De Middeleeuwen,* Deel I, blz. 278-279.
(13) *Geschiedenis van Vlaanderen, De Middeleeuwen,* Deel I, blz. 151-152.
(14) *Geschiedenis van Vlaanderen,* Inleiding, blz. 7.

HOOFDSTUK III.

(15) *Geschiedenis van Vlaanderen, De Middeleeuwen,* Deel I, blz. 289.
(16) *Geschiedenis van Vlaanderen, De Middeleeuwen,* Deel I, blz. 277 en volg.
(17) *Geschiedenis van Vlaanderen, De Middeleeuwen,* Deel II, blz. 284.
(18) E. JANSSEN, S. J., *De Weg van de Vlaamsche Letterkunde (Streven,* April 1940, blz. 384).
(19) *Geschiedenis van Vlaanderen, Boergondisch Tijdvak,* Deel III, blz. 330.
(20) *Geschiedenis van Vlaanderen,* Deel IV, blz. 367.
(21) *Geschiedenis van Vlaanderen,* Deel V, blz. 343.
(22) *Geschiedenis van Vlaanderen,* Deel III, blz. 342-3.
(23) *Geschiedenis van Vlaanderen, De Middeleeuwen,* Deel II, blz. 309.
(24) *Geschiedenis van Vlaanderen,* Deel II, blz. 303-4 ; Deel III, blz. 386.
(25) *Geschiedenis van Vlaanderen,* Deel V, blz. 330.
(26) *Geschiedenis van Vlaanderen, De Middeleeuwen,* Deel II, blz. 292.
(27) Cujus regio illius et religio : Het is de landsheer die de religie van zijn gebied bepaalt.

HOOFDSTUK IV.

(28) *Geschiedenis van Vlaanderen, De Middeleeuwen,* Deel II, blz. 48.
(29) *Geschiedenis van Vlaanderen, De Middeleeuwen,* Deel II, blz. 274.
(30) Dr. H. ELIAS, *Onze Wording tot Natie,* blz. 28.
(31) *Geschiedenis van Vlaanderen, Boergondisch Tijdvak,* Deel III, blz. 347 tot 350.

32) Albert MALET, *Histoire des Temps Modernes.*
(33) Max LAMBERTY, *Philosophie der Vlaamsche Beweging*, blz. 37.
(34) Dr. H. ELIAS, op. cit., blz. 40.
(35) Dr. H. ELIAS, op. cit., blz. 29.
(36) P. GEYL, *Geschiedenis van de Nederlandsche Stam*, Deel I, blz. 662.
(37) Dr. G. SCHAMELHOUT, op. cit., blz. 91.
(38) Prof. VAN SCHELVEN ; cfr. Dr. G. SCHAMELHOUT, op. cit., blz. 93.
(39) Dr. H. ELIAS, op. cit., blz. 38-39.
(40) Max LAMBERTY, op. cit., blz. 41.
(41) *Geschiedenis van Vlaanderen, De Middeleeuwen*, Deel II, blz. 222.
(42) Dr. K. PINXTEN, *Cultuur en Economie in Vlaanderen*, blz. 9-10.
(43) *Geschiedenis van Vlaanderen*, Deel IV, blz. 285.
(44) Dr. G. SCHAMELHOUT, op. cit., blz. 135 en 137.
(45) Dr. G. SCHAMELHOUT, op. cit., blz. 131.
(46) Dr. MEYNNE, *Topographie Médicale de la Belgique* ; cfr. Dr. G. SCHAMELHOUT, op. cit., blz. 137.
(47) Max LAMBERTY, op. cit., blz. 73.
(48) Max LAMBERTY, op. cit., blz. 79.
(49) Max LAMBERTY, op. cit., blz. 90.
(50) Max LAMBERTY, op. cit., blz. 89.
(51) Dr. H. ELIAS, op. cit., blz. 89.
(52) A. VERMEYLEN, *Critiek der Vlaamsche Beweging.*
(53) Dr. H. ELIAS, op. cit., blz. 96.
(54) Dr. H. ELIAS, op. cit., blz. 103.
(55) Dr. H. ELIAS, op. cit., blz. 102.

HOOFDSTUK V.

(56) Dr. R. MARTIAL, *La Race française*, blz. 309.
(57) A. DEMANGEON, *Géographie Universelle, T. II, Belgique, Pays-Bas, Luxembourg* ; cfr. Dr. G. SCHAMELHOUT, op. cit., blz. 193.
(58) Lothrop STODDARD, *Racial Realities in Europe*, blz. 24.
(59) L. J. CALLEWAERT, O. P., *Aristocratie*, blz. 29.
(60) L. J. CALLEWAERT, O. P., op. cit., blz. 30.
(61) L. J. CALLEWAERT, O. P., op. cit., blz. 30.
(62) Dr. D. STRACKE, S. J., *Arm Vlaanderen*, blz. 32-33.
(63) L. J. CALLEWAERT, O. P., op. cit., blz. 33.
(64) *Katholieke Encyclopedie*, 4e deel, blz. 456.
(65) Dr. A. STUBBE, *Permeke*, blz. 177. — *Katholieke Encyclopedie*, 23e deel, blz. 529.

(66) *Katholieke Encyclopedie*, 23e deel, blz. 529.
(67) *Katholieke Encyclopedie*, 23e deel, blz. 529.

TWEEDE DEEL.

HOOFDSTUK II.

(68) Dr. L. DE RAEYMAEKER, *Ontologie. Algemeene Metaphysica*, blz. 165 tot 175.
(69) Mgr. Prof. Dr. J. HOOGVELD, *Het Wezen der Volksgemeenschap*, blz. 20.

HOOFDSTUK III.

(70) Otto WILLMANN, *Didaktiek*, 1e deel, blz. 36.
(71) Kardinaal D. MERCIER, *Inleiding bij de Nederlandsche bewerking der Didaktiek van O. Willmann*, blz. 5.
« De opvoeder der jeugd heeft zijn taak geenszins afgewerkt, wanneer hij de ziel van den kweekeling heeft afgezonderd van het natuurlijk milieu en de historische traditie waartoe hij behoort, om te trachten de persoonlijke waarde van den leerling te doen aangroeien.
De natuur laat het kind geboren worden in een concreet, familiaal, sociaal, wetenschappelijk, esthetisch, religieus midden en de geschiedenis plaatst het op een bepaald moment in den tijd.
In die omgeving, op dat historisch moment is het, dat ieder mensch evolueert, een rol vervult, een taak aanvaardt. Derhalve is de vorming van den leerling een aangelegenheid met sociale draagwijdte.
De opvoeder moet verder en hooger schouwen dan op het kind, hij moet zijn blik gevestigd houden op het ideaal eener voortschrijdende beschaving, hij moet den schat der erfgoederen bewaren, hem actueel verrijken en bijdragen tot den aangroei er van in de toekomst.
De jeugd opvoeden is, ze inlijven in de zedelijke instellingen waaruit de sociale structuur is opgebouwd, om zoodoende aan het nageslacht de goederen over te dragen die den schat van onze huidige beschaving uitmaken. »
(72) Otto WILLMANN, op. cit., blz. 38.

HOOFDSTUK IV.

(73) Kardinaal J. VAN ROEY, *De Aardsche Roeping van het Christendom*. Vastenbrief 1942.

(74) Kardinaal J. VAN ROEY, ibidem.
(75) Dr. A. DECOENE, *Leer en Leven*, blz. 17.
(76) Kardinaal J. VAN ROEY, op cit.
(77) Dr. A. DECOENE, op. cit., blz. 17.
(78) Mgr. Prof. Dr. J. HOOGVELD, op. cit., blz. 6.
(79) Mgr. Prof. Dr. J. HOOGVELD, op. cit., blz. 14-15.
(80) Mgr. K. CRUYSBERGHS, *De Parochie*, blz. 74.
(81) Mgr. K. CRUYSBERGHS, op. cit., blz. 82.
(82) Paus PIUS XI, *Wereldbrief over de Christelijke Opvoeding der Jeugd.*
(83) Paus PIUS XI, ibidem.
(84) Mgr. K. CRUYSBERGHS, *Katholieke Eenheid*, blz. 47.
(85) Mgr. K. CRUYSBERGHS, *De Parochie*, blz. 85-86.
(86) Mgr. Prof. Dr. J. HOOGVELD, op. cit., blz. 14.
(87) Dr. A. DECOENE, op. cit., blz. 14.
(88) Dr. A. DECOENE, op. cit., blz. 14.
(89) Dr. A. DECOENE, op. cit., blz. 16.

D
F